

1965–2015

PKN ICOMOS

ICOMOS POLSKA

**50 LAT W SŁUŻBIE
OCHRONY ZABYTKÓW**

POLSKI KOMITET NARODOWY ICOMOS 1965–2015

50 lat w służbie ochrony zabytków

POLSKI KOMITET NARODOWY ICOMOS 1965–2015

50 lat w służbie ochrony zabytków

red. Katarzyna Pałubska

Polski Komitet Narodowy ICOMOS
Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie
Warszawa 2015

Recenzenci:

Prof. dr hab. arch. Ewa Łużyńska
Prof. nzw. dr hab. arch. Piotr Molski

Konsultacje naukowe:

Bogusław Szmygin, Andrzej Michałowski, Krzysztof Pawłowski,
Olgierd Czerner, Marek Konopka

Redakcja naukowa:

Katarzyna Pałubska

Korekta edytorska:

Krystyna Gromadzka
Konrad Staniszewski

Tłumaczenia:

Łukasz Urbański, Katarzyna Sroka, Katarzyna Pałubska

Wydawcy:

Polski Komitet Narodowy
Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS
Plac Zamkowy 4
00-277 Warszawa

Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie
ul. Kostki Potockiego 10/16
02-958 Warszawa

ISBN 978-83-940280-5-3

Druk i skład:

Drukarnia Alf-Graf
ul. Abramowicka 6
20-442 Lublin

Spis treści

Słowo wstępne	11
Podziękowania	15

CZEŚĆ 1 GŁÓWNE NURTY AKTYWNOŚCI ICOMOS I PKN ICOMOS (1965–2015)

PIERWSZY KONGRES ICOMOS – 1965

Stanisław Lorentz Przemówienie inauguracyjne na Kongresie Konstytucyjnym w Warszawie i zamykające obrady na Kongresie Założycielskim ICOMOS w Krakowie	23
Piero Gazzola Program działalności ICOMOS – przemówienie na 1 Zgromadzeniu Ogólnym ICOMOS w Krakowie	27
Andrzej Michałowski Wspomnienie o organizowaniu Kongresu ICOMOS w 1965 roku	33
Olgiert Czerner ICOMOS – początki międzynarodowego zrzeszania się konserwatorów zabytków	35

15-LECIE ICOMOS – 1980

Stanisław Lorentz Przemówienie otwierająca uroczystości 15-lecia ICOMOS – geneza ICOMOS	41
Raymond Lemaire Przemówienie inauguracyjne konferencji naukowej z okazji 15-lecia ICOMOS	45
Krzysztof Pawłowski Przemówienie inauguracyjne na konferencji naukowej z okazji 15-lecia ICOMOS	49
Krzysztof Pawłowski Od Karty Weneckiej do Rekomendacji Warszawskiej	51

30-LECIE ICOMOS – 1995

Krzysztof Pawłowski ICOMOS – Trzy Dziesięciolecia a Wyzwanie Trzeciego Tysiąclecia	59
Krzysztof Pawłowski Pierwsze dylematy Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO	71

40-LECIE ICOMOS – 2005

Andrzej Tomaszewski	
Dziedzictwo kultury w perspektywie międzynarodowej	81
Andrzej Tomaszewski	
Konserwacja pomiędzy „estetyką” a autentyzmem	93

50-LECIE ICOMOS – 2015

Roland Silva	
Złoty Jubileusz ICOMOS	101
Michael Petzet	
Polityka konserwatorska w zmieniającym się świecie	105
Bogusław Szmygin	
Współczesne rozumienie ochrony zabytków – dlaczego i jak chronić zabytki?	111
Bogusław Szmygin	
Zmiana paradygmatu w ochronie dziedzictwa	123
„Karta Ochrony Historycznych Ruin”	133
Robert Hirsch	
Szkoła Letnia PKN ICOMOS	135

CZEŚĆ 2

50 LAT DZIAŁALNOŚCI PKN ICOMOS (1965–2015)

Wstęp... o archiwaliach PKN ICOMOS	143
------------------------------------	-----

1965–1981

Stanisław Lorentz – przewodniczący PKN ICOMOS	147
1965 – utworzenie nowej organizacji afiliowanej przy UNESCO	148
1966 – pierwszy statut i Biuletyn ICOMOS	159
1967 – Rok zabytków w turystyce	162
1968 – Komisje PKN ICOMOS	165
1969 – Zabytki a turystyka kulturalna	166
1970 – Międzynarodowy Komitet Drewna	168
1971 – Międzynarodowy Ośrodek Dokumentacji Zabytków	169
1972 – poszerzenie składu PKN ICOMOS, Komisja Ogrodów Historycznych PKN ICOMOS, Komitet ds. Wenecji	170

1973 – Międzynarodowy Komitet Konserwacji Dziedzictwa Przemysłowego	177
1974 – Integracja architektury współczesnej w zespołach zabytkowych	179
1975 – Międzynarodowy Rok Ochrony Zabytków i Europejski Rok Dziedzictwa Architektonicznego	181
1976 – Rekomendacja Warszawska, rewizja Karty Weneckiej	184
1977 – Komitet Dziedzictwa Światowego UNESCO	188
1978 – nowy statut ICOMOS, Krzysztof Pawłowski – wiceprzewodniczącym ICOMOS	191
1979 – Geodezja i fotogrametria w zespołach zabytkowych	193
1980 – 15-lecie ICOMOS w Polsce	194

1981–1984

Krzysztof Pawłowski – prezes PKN ICOMOS	205
1981 – Karta rewaloryzacji Krakowa	206
1982 – nowa siedziba PKN ICOMOS, Partycypacja społeczeństwa w ochronie i rewaloryzacji zabytków	210
1983 – regulamin (statut) PKN ICOMOS, inicjatywa nagrody im. Jana Zachwatowicza	213
1984 – inauguracja konkursu im. Jana Zachwatowicza i Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków	217

1984–1993

Olgierd Czerner – Prezes PKN ICOMOS	223
1985 – 20-lecie ICOMOS na 40-lecie PRL	224
1986 – Kształtowanie krajobrazu rolniczego IFLA-ICOMOS	227
1987 – Komitet Młodzież i Zabytki PKN ICOMOS	235
1988 – Rok Rewaloryzacji Miast	238
1989 – Porozumienie PKN ICOMOS z US/ICOMOS	239
1990 – Międzynarodowe Centrum Studiów Konserwatorskich, Olgierd Czerner – wiceprzewodniczącym ICOMOS	240
1991 – MKiS rezygnuje z opłacania składek ICOMOS	242
1992 – Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego, porozumienie z ICOMOS-Izrael	243
1993 – Sztuka cmentarna i workshop ICOMOS-USA/Polska	247

1993–2003

Krzysztof Pawłowski – prezes PKN ICOMOS	253
1994 – inicjatywa nagrody Conservator Ecclesiae	255
1995 – 30-lecie ICOMOS	258
1996 – Program Oświęcimski i Cegła w architekturze	261
1997 – inicjatywa Stałej Konferencji Miast Europy Środkowo-Wschodniej	265
1998 – Międzynarodowa Narada Ekspertów w sprawie otoczenia Auschwitz-Birkenau	269
1999 – Karta Praw Dziedzictwa	271
2000 – rejestracja stowarzyszenia, ustanowienie nagrody im. Jana Zachwatowicza	274
2001 – Heritage@Risk	278
2002 – umowa o współpracy z Czechami i Słowacją	280

2003–2009

Andrzej Tomaszewski – prezes PKN ICOMOS	283
2003 – reaktywacja Komisji Naukowych PKN ICOMOS	285
2004 – Międzynarodowy Komitet ds. Teorii Konserwatorskiej ICOMOS	287
2005 – 40-lecie ICOMOS w Warszawie	290
2006 – grupy i komisje naukowe PKN ICOMOS	297
2007 – nagroda GKZ i PKN ICOMOS im. J. Zachwatowicza	302
2008 – Ruiny zabytków sakralnych	305

2009–2017

Bogusław Szmygin – prezes PKN ICOMOS	309
2009 – umowa z Białoruskim ICOMOS, wznowienie Biuletynu PKN ICOMOS	310
2010 – inicjatywa nagrody im. Michała Witwickiego	316
2011 – System ochrony zabytków w Polsce, OUV	323
2012 – Karta Ochrony Historycznych Ruin	328
2013 – Wartościowanie zabytków architektury	334
2014 – rozpoczęcie obchodów Roku Jubileuszowego ICOMOS	336
2015 – 50-lecie ICOMOS w Polsce	340

LITERATURA	353
SPIS RYCIN	371
SPIS FOTOGRAFII	371
WŁADZE PKN ICOMOS 1965–2015	383
POLACY W MIĘDZYNARODOWYM KOMITECIE ICOMOS	388
NAGRODA IM. PROF. JANA ZACHWATOWICZA 2000–2015	389
KONKURS IM. PROF. JANA ZACHWATOWICZA 1995–2015	390
PUBLIKACJE PKN ICOMOS 1965–2015	392
CZŁONKOWIE PKN ICOMOS – 2015	396
BIOGRAMY	399

SŁOWO WSTĘPNE

Pięćdziesiąta rocznica powstania jest dla każdej organizacji bardzo ważną okazją i zarazem zobowiązaniem do podsumowania działalności, oceny obecnej sytuacji i określenia planów na przyszłość. W przypadku Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS jest to okazja i zobowiązanie tym większe, że Zgromadzenie Konstytucyjne powołujące Międzynarodowy ICOMOS odbyło się właśnie w Polsce. Organizacja tak znaczącego wydarzenia w Polsce w 1965 roku – gdy świat szczelnie rozdzielała tzw. żelazna kurtyna, była niewątpliwie dowodem uznania dorobku naszego konserwatorstwa i międzynarodowej pozycji naszych konserwatorów. Dlatego też kolejne rocznice polski ICOMOS starał się organizować jako międzynarodowe wydarzenia, a swoje działania i zadania postrzegać w szerokiej, międzynarodowej perspektywie.

Pięćdziesiąta rocznica to okazja specjalna i jej uhonorowanie powinno mieć wyjątkowy charakter. Dlatego też PKN ICOMOS postanowił zorganizować Rok Jubileuszowy, pojęty jako cykl wydarzeń merytorycznych o skali krajowej i międzynarodowej. Taką formę obchodów uzasadniała również przypadająca w 2014 roku pięćdziesiąta rocznica Kongresu Weneckiego, który przyjął nie tylko Kartę Wenecką, ale również uchwałę dotyczącą powołania ICOMOS-u. Tak więc te dwie kolejne rocznice stworzyły spójne uzasadnienie dla organizacji Roku Jubileuszowego.

Kluczowym elementem Roku Jubileuszowego był cykl konferencji naukowych. Ich tematyka nawiązywała do rocznic, ale przede wszystkim do najważniejszych problemów, przed którymi stoi współcześnie konserwatorstwo. Cykl rozpoczęła konferencja „Karta Wenecka 1964–2014” (Toruń, 10–11 października 2014), zorganizowana przez Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Kolejna konferencja poświęcona zarządzaniu dobrami UNESCO – „Zarządzanie zabytkowymi zespołami o największej wartości” (Warszawa, 5–6 grudzień 2014), została zorganizowana we współpracy z Zamkiem Królewskim w Warszawie. Trudny i ważny problem adaptacji zabytków był przedmiotem konferencji „Ochrona wartości w procesie adaptacji zabytków” (Wilanów, 16–17 kwiecień 2015), zorganizowanej we współpracy z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Z kolei ochrona drewnianej zabudowy wernakularnej była tematem konferencji „Ochrona budownictwa drewnianego – problemy i perspektywy” (Lublin, 27–29 maja 2015), zorganizowanej we współpracy z Politechniką Lubelską.

Finałem cyklu była międzynarodowa konferencja zatytułowana „*Heritage in Transformation*” (Wilanów, 22–24 czerwca), która towarzyszyła uroczystościom 50-lecia. Podczas tej konferencji swoje wizje ochrony zabytków w XXI wieku przedstawiło blisko 30 referentów, którzy reprezentowali 5 kontynentów.

Kluczowym wydarzeniem Roku Jubileuszowego było uroczyste spotkanie, które odbyło się 23 czerwca na Zamku Królewskim w Warszawie. W spotkaniu tym uczestniczyło ponad 200 gości reprezentujących kilkadziesiąt Komitetów Narodowych ICOMOS z całego świata. Wśród wielu znaczących osobistości byli trzej prezesi Międzynarodowego ICOMOS-u (Roland Silva, Michael Petzet, Gustavo Araoz) oraz trzy osoby, które uczestniczyły w Zgromadzeniu Konstytucyjnym w 1965 roku (Maija Kariamo, Olgierd Czerner, Andrzej Michałowski). W uznaniu wieloletniej pracy na rzecz ochrony zabytków podczas uroczystości zostały również wręczone wysokie odznaczenia państwowe zasłużonym członkom Polskiego Komitetu ICOMOS (Olgierd Czerner, Krzysztof Pawłowski, Marek Konopka, Andrzej Michałowski).

Warto podkreślić, że zorganizowane w Warszawie przez Polski Komitet Narodowy uroczystości i konferencja były głównymi wydarzeniami, którymi międzynarodowa społeczność ICOMOS-u uczciła pięćdziesiątą rocznicę powstania. Przyznanie organizacji tych wydarzeń Polsce, podobnie jak przed półwiekiem, traktujemy jako wyraz uznania dla osiągnięć polskiego konserwatorstwa i pozycji naszego Komitetu Narodowego.

Cykl konferencji i uroczystości nie wyczerpuje jednak programu Roku Jubileuszowego. W działalności polskiego ICOMOS-u bardzo ważne są publikacje, dlatego są one również elementem Roku Jubileuszowego. Przede wszystkim zgodnie z przyjętymi standardami każdy temat, który był przedmiotem 5 konferencji, zostanie podsumowany w postaci monografii. Artykuły w tych publikacjach mogą zamieszczać nie tylko autorzy, którzy brali udział w konferencjach, co pozwala szerzej przedstawić temat.

Rok Jubileuszowy jest też okazją do wydania kolejnego *Vademecum Konserwatora Zabytków*, publikacji zawierającej międzynarodowe dokumenty dotyczące ochrony dziedzictwa. Jest to już trzecie wydanie *Vademecum*, najszersze (zawiera 29 tekstów), zostało opracowane w wersji polskiej i angielskiej. Z okazji Roku Jubileuszowego została też zapoczątkowana nowa seria wydawnicza, która będzie publikowana w języku angielskim, co pozwoli dotrzeć do znacznie szerszego kręgu odbiorców. Pierwsza monografia w ramach tej serii nosi tytuł „*Heritage Values Assessment Systems – The Problems and the Current State of Art*”. Niezwykle ważna jest też niniejsza publikacja, gdyż przedstawia ona historię całych pięćdziesięciu lat Polskiego Komitetu ICOMOS.

Ważnym działaniem zainicjowanym z okazji Roku Jubileuszowego są też Szkoły Letnie. Środowisko konserwatorskie – jak każde środowisko zawodowe, powinno pamiętać o przekazywaniu doświadczeń i kształceniu nowych kadr. Dlatego PKN ICOMOS zorganizował po raz pierwszy dwie Szkoły Letnie. W krajowej Szkole zorganizowanej w Szczecinie (współpraca z Miejskim Konserwatorem Zabytków) uczestniczyło blisko 40 młodych osób z całej Polski, a w międzynarodowej Szkole zorganizowanej w Lublinie (współpraca z Polskim Komitetem d/s UNESCO, Muzeum Lubelskie) uczestniczyło kilkanaście młodych osób z 6 krajów Europy Wschodniej i Środkowej. Planowana jest oczywiście kontynuacja tych działań.

Działania zorganizowane w ramach Roku Jubileuszowego pokazują w jaki sposób Polski Komitet Narodowy ICOMOS postrzega swoją rolę i zadania. ICOMOS jest organizacją,

która przede wszystkim stara się rozpoznawać najważniejsze problemy współczesnej ochrony zabytków i w różnej formie organizować debaty nad nimi. Taka rola jest oczywiście wypadkową działań i pozycji wypracowanej przez poprzedników oraz potrzeb i możliwości współczesnych.

Dokonania poprzedników w tym zakresie są znaczące. W czasie pięćdziesięciu lat od powstania, ICOMOS stał się niekwestionowanym reprezentantem środowiska konserwatorskiego w skali międzynarodowej – zrzesza ponad 10 tysięcy członków, w 110 Komitetach Narodowych i blisko 30 Międzynarodowych Komitetach Naukowych. Podobnie jest w Polsce, gdzie PKN ICOMOS wypracował status najbardziej prestiżowej organizacji zajmującej się ochroną i konserwacją zabytków. Autorytet ten tworzą kwalifikacje, dorobek zawodowy i naukowy oraz pełnione przez członków Komitetu funkcje. Wśród 200 członków polskiego ICOMOS-u jest m.in. urzędująca Pani minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Pan vice-minister (Generalny Konserwator Zabytków), Pani dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Przynależność do Polskiego Komitetu jest więc niezmiennie dowodem wysokiej pozycji zawodowej i uznania środowiska. Dlatego głos ICOMOS-u jest znaczący i poważany w środowisku konserwatorskim.

Pozycja i szacunek środowiska konserwatorskiego jest najcenniejszym dorobkiem i kapitałem, który został wypracowany przez pięćdziesiąt lat istnienia ICOMOS-u. Utrzymanie i utrwalenie takiego statusu jest więc obowiązkiem kolejnych władz Polskiego Komitetu – działania podejmowane przez Prezydium Polskiego Komitetu mają to zawsze na uwadze. Polski ICOMOS nie wypowiada się w jednostkowych sprawach, nie uczestniczy w sporach, nie wydaje opinii. Tworzymy platformy do dyskusji – organizując konferencje, wydając publikacje, podejmując programy badawcze, ale jako cała organizacja wypowiadamy się przede wszystkim w kwestii zasad i celów jakie stawia ochrona dziedzictwa. To pozwala skutecznie chronić autorytet organizacji. Wydaje się, że taka polityka powinna kierować działaniami podejmowanymi w przyszłości.

Pozycję Polskiego Komitetu wypracowały działania bardzo wielu osób. Dlatego też jubileusz pięćdziesięciolecia powinien być okazją do przedstawienia tych działań i osób, które je zrealizowały. Taki też był cel przygotowania kalendarium zdjęć i materiałów archiwalnych na naszej stronie internetowej (www.icomos-poland.org/icomos50/kalendarium), oraz publikacji jubileuszowej „Polski Komitet Narodowy ICOMOS – 50 lat w służbie ochrony zabytków”. W publikacji tej zostały zebrane informacje, fotografie, dokumenty, publikacje, które dokumentują działania naszego Komitetu, a przede wszystkim upamiętniają ludzi, którzy w nim działali. Jest to więc również forma podziękowania, które nasza generacja składa poprzednikom.

W imieniu naszego środowiska bardzo dziękuje Pani Katarzynie Pałubskiej oraz wszystkim osobom, które uczestniczyły w przygotowaniu tego wydawnictwa.

Bogusław Szmygin
Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS

PODZIĘKOWANIA

Szczególne podziękowania składamy osobom, które pomagały w zdobywaniu materiałów archiwalnych oraz przekazały nieodpłatnie prywatne materiały i zdjęcia na potrzeby tej publikacji: Andrzejowi Michałowskiemu, Krzysztofowi Pawłowskiemu, Olgierdowi Czernerowi, Bogusławowi Szmyginowi, żonie Mieczysława Przyłęckiego, Katarzynie i Krystynie Zachwatowicz, Ewie Święckiej, Władysławowi Zalewskiemu, Markowi Konopce, Idze Malawskiej, Karolinie Kołb-Sieleckiej i Marcinowi Rosińskiemu.

Za pomoc w redakcji i korekcie tekstów dziękuję Krystynie Gromadzkiej, Bogusławowi Szmyginowi, Markowi Konopce, Piotrowi Molskiemu i Ewie Łużyńskiej, oraz wszystkim osobom, których cenne uwagi zaważyły o ostatecznym kształcie tej publikacji.

Za okazaną pomoc dziękujemy instytucjom, które nieodpłatnie przekazały archiwalia dotyczące PKN ICOMOS na potrzeby publikacji jubileuszowej i elektronicznego kalendarium PKN ICOMOS: Zamkowi Królewskiemu na Wawelu, Zamkowi Królewskiemu w Warszawie, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Muzeum Narodowemu w Warszawie, Międzynarodowemu Centrum Kultury w Krakowie i Fundacji Romualdo del Bianco z Florencji.

Katarzyna Pałubska

CZĘŚĆ 1

GŁÓWNE NURTY AKTYWNOŚCI ICOMOS I PKN ICOMOS (1965–2015)

red. Katarzyna Pałubska

1965

PIERWSZY KONGRES ICOMOS

Fot. 1.

*I Kongres ICOMOS
na Zamku Królewskim
na Wawelu, przemawia
prof. Stanisław Lorentz –
przewodniczący
I Kongresu ICOMOS,*

Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 1, autor: nn.

STANISŁAW LORENTZ

*Przewodniczący Zgromadzenia Konstytucyjnego i Generalnego ICOMOS
Przewodniczący Polskiego Komitetu ICOMOS (1965–1981)*

Przemówienie inauguracyjne na Kongresie Konstytucyjnym w Warszawie i zamykające obrady na Kongresie Założycielskim ICOMOS w Krakowie¹

Pragnę bardzo podziękować za zaszczytny dla mnie wybór Przewodniczenia *Assemblée Constitutive* międzynarodowej organizacji, poświęconej ochronie dóbr kulturalnych i obiektów zabytkowych. Przypadło (to) mi dlatego, że kraj mój okazywał zawsze i stale okazuje szczególną troskę o ochronę tych wszystkich zabytków, które nam przekazały dawne pokolenia. A gdy te autentyczne świadectwa przeszłości w toku wypadków dzisiejszych, niestety w naszej historii nieraz bolesnych, obrócone zostają w gruzy, staramy się przynajmniej ważniejsze z nich i ważniejsze z ich zespołów, odtworzyć by świadczyły o dorobku kulturalnym naszego narodu. Świadectwem tego jest Warszawa, w której się znajdujemy. Gdańsk, Poznań, Wrocław, Lublin i tyle innych miast i miejscowości w całej Polsce. Przedmiotem pilnej naszej uwagi są te zabytki, które pozostały w swej dawnej wspaniałości i w swym dawnym wyglądzie. Widzieli Państwo wczoraj Wilanów. W Krakowie obrady trwać będą w gmachu, który jest naczelnym naszym pomnikiem narodowym – w zamku Wawel, który od XI do XVI w. był siedzibą królów polskich. Gruntowną restaurację tego zamku, rozpoczętą przed 60-cioma laty, ukończyliśmy w roku ubiegłym. Zobacz też Państwo zamki renesansowe w Pieskowej Skale i Baranowie, już całkowicie odrestaurowane i oddane do użytku publicznego.

¹ Przemówienie inauguracyjne Stanisława Lorentza na Kongresie Konstytucyjnym w Warszawie i zamykające obrady na Kongresie Założycielskim ICOMOS w Krakowie, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1449, poz. 83–84 i poz. 91.

Proszę wybaczyć, że od tych kilku słów, poświęconym naszym zabytkom narodowym, rozpoczynamy zagajenie obrad naszego Zgromadzenia Konstytucyjnego. Każdy z narodów jest odpowiedzialny przede wszystkim za te zabytki, które znajdują się w jego kraju, ale poczuwamy się do odpowiedzialności i za zabytki na całym świecie, a myślimy, że wszyscy Państwo czują się też odpowiedzialni za nasze dobra kultury.

Wszyscy przecież uważamy dobra kultury za wspólną własność całej ludzkości. Gdy patrzymy w przeszłość, gdy spoglądamy w przyszłość – w nich właśnie widzimy świadectwa ciągłego rozwoju ludzkości, utrwalamy się w przekonaniu, że nie jesteśmy pyłkami w kosmicznym chaosie lecz ogniwami wielkiego łańcucha przez nas współkształtowanego.

Przywiązujemy w Polsce wielką uwagę do współpracy kulturalnej w ogóle, a w dziedzinie ochrony dóbr kultury w szczególności. Uczestniczymy żywo, od chwili ich powstania w UNESCO i w ICOM, i w Centre de Rome, i w wielu innych organizacjach międzynarodowych poświęconych zabytkom sztuki i kultury.

Dlatego z taką radością przekonujemy się jak serdeczne zainteresowanie spotkało projekt nowej organizacji międzynarodowej, którą w skrócie nazywamy ICOMOS. Na naszym Kongresie reprezentowany jest Dyrektor Generalny UNESCO i Polska Komisja Narodowa UNESCO, ICOM, Centre de Rome, Fédération Internationale pour l'Habitation, l'Urbanisme et l'Aménagement des Territoires. W Kongresie uczestniczy 27 delegacji Narodowych, a z 8 krajów bardziej oddalonych, jak Indie, Japonia, Nigeria, Maroko, Iran, Peru, Mali, Kenia, otrzymaliśmy zgłoszenia do ICOMOS, z prośbą o usprawiedliwienie, że na naszą *Assemblée Générale* delegacje nie mogą przybyć. Możemy ten wynik uważać za wielki sukces i upewnić się w nadziei, że nowa organizacja jest potrzebna i ma jak najlepsze szanse rozwoju.

My wszyscy poświęcający się ochronie dóbr kultury wiemy, że stanowimy na całym świecie jedną wielką rodzinę. I wiemy też, że budować trzeba we wzajemnej współpracy.

ICOMOS wraz z ICOM i CENTRE de ROME oraz z innymi pokrewnymi organizacjami i Instytucjami stanowić będzie na pewno jeden blok, zespół przyjaźnie współpracujący dla wspólnych celów.

Inaugurując obrady *Assemblée Constitutive* ICOMOS, pragnę wyrazić przekonanie, że w serdecznej i przyjacielskiej atmosferze utworzymy wspólną organizację międzynarodową, która dobrze wypełniać będzie swe zadania i przyczyni się do umocnienia przyjaźni między narodami.

Stanisław Lorentz
Warszawa, 21 czerwca 1965 roku

Zakończyły się obrady I *Asemblée Générale de l'ICOMOS*. Możemy ogłosić, że utworzyliśmy organizację międzynarodową, która na pewno dobrze przyczyni się do wzmocnienia opieki nad dobrami kultury w świecie i do rozwoju przyjaznej międzynarodowej współpracy kulturalnej.

Cieszymy się, że ten ważny akt w międzynarodowym życiu kulturalnym związany jest z Polską i z Wawelem, który wszystkim Polakom jest szczególnie drogi.

Proponuję, by z Wawelu depeszą powiadomić Sekretarza Generalnego UNESCO o utworzeniu ICOMOS, wyrazić przekonanie, że ICOMOS pożytecznie włączy się do grona *Organisations Non Gouvernementales*, związanych z UNESCO i korzystać będzie z jego przyjaznej opieki.

A teraz moje funkcje są zakończone. Dziękuję za okazane mi zaufanie, dziękuję wszystkim członkom Prezydium Rady Narodowej m. Krakowa i Dyrekcji Muzeum Wawelskiego i Kierownictwu Odbudowy Wawelu, Komitetowi Organizacyjnemu, Komitetowi Warszawskiemu i Komitetowi Krakowskiemu Kongresu.

Przekazuje przewodnictwo ICOMOS jego prawowitym teraz władzom w ręce Prezesa...

Stanisław Lorentz

Wawel w Krakowie, 25 czerwiec 1965 roku

Fot. 2.
*I Kongres ICOMOS
na Zamku Królewskim
na Wawelu,
przemawia nowy
przewodniczący ICOMOS –
Piero Gazzola (Włochy),
Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 1, autor: nn.*

PIERO GAZZOLA

Przewodniczący ICOMOS (1965–1975)

Program działalności ICOMOS – przemówienie na 1 Zgromadzeniu Ogólnym ICOMOS w Krakowie²

Biorąc pod uwagę szeroki zasięg naszej przyszłej działalności oraz środki, jakimi dysponować będziemy w najbliższej przyszłości wydaje się, że słuszną będzie zasada aby skoncentrować plan naszych prac na tych zagadnieniach, których realizacja nastąpić może wkrótce, nie pomijając jednak spraw którym poświęcimy naszą uwagę w następnej kolejności.

Sytuacja finansowa na najbliższy okres to znaczy do momentu kiedy mamy nadzieję, że UNESCO przyzna nam roczne subsydium w wysokości 15.000 dolarów tak jak w wypadku ICOM, opiera się jedynie na subsydium udzielonym nam przez UNESCO obecnie tzn. 2.000 dolarów w 1965 roku, 5.000 dolarów w 1966 i miejmy nadzieję, że 15.000 w 1967.

Sumy te będą mogły być zwiększone poprzez różne inne subsydia przede wszystkim zaś liczymy na współpracę naszych Rządów, które mogą zaoferować gościnę naszym konferencjom i spotkaniom naukowym co umożliwi nam wystartowanie do realizacji naszego programu.

Dobry początek może zapowiadać fakt, że w kwietniu zeszłego roku, kiedy ICOMOS nie była jeszcze prawnie ukonstytuowana ani uznana przez UNESCO, Rada Dyrektorów Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Konserwacją i Restauracją dóbr kulturalnych, przyjęła moją propozycję, by wnieść do budżetu na rok 1966 subwencje w wysokości 2.000

² Program działalności ICOMOS – wypowiedź Piero Gazzola na 1 Kongresie w Krakowie 24–25 czerwca 1965 roku, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1449, poz. 48–54.

dolarów, by umożliwić nam zwolnienie w Brukseli przy Królewskim Instytucie Patronatu Artystycznego i pod patronatem UNESCO spotkania przedstawicieli naszego ośrodka w Rzymie, ICOM i obserwatorów UNESCO dla przestudiowania problemu ochrony kamieni:

- sporządzenie bilansu poszukiwań już przeprowadzonych,
- wytyczenie głównych linii przyszłych poszukiwań,
- ustanowienie stałej i ścisłej współpracy między laboratoriami i naukowcami.

Sytuacja ekonomiczna

Budżet na rok 1965/66 nie napawa optymizmem. Jedyne pozycje wpływów są następujące:

- składki członkowskie,
- subwencja UNESCO,
- dotacje.

Wpływy te powinny wystarczyć dla pokrycia kosztów utrzymania personelu, administracji oraz działalności naukowej.

Jeśli chodzi o koszty utrzymania personelu i administracji to dla umożliwienia Instytucji naszej szybkiego i energicznego startu zachodzi konieczność by były one pokrywane z wpływów nadzwyczajnych. W tej materii mam zaszczyt zapewnić tu zebranych, że w wypadku gdy siedzibą naszą pozostanie Wenecja – Fundacja Cini na wyspie St. George Majeur na początkowy trudny okres naszych prac Rząd Włoski zobowiązał się przyznać nam poważne subwencje dla pokrycia wydatków związanych z lokalem, administracją, utrzymaniem personelu i kosztów funkcyjnych. Każda wpłata więc może być przeznaczona na działalność naukową naszej Instytucji.

Program budżetu na rok 1967 przewiduje możliwość spotkania wszystkich komitetów, które mają zostać ukonstytuowane. Przewidywania pozostają w sferze orientacyjnej i realizacja ich zależeć będzie od funduszy, które będziemy mieli do dyspozycji, zwłaszcza zaś od subwencji UNESCO.

Program działalności

1. Dokumentacja
2. Publikacje
3. Badania
4. Konsultacje
5. Formacja kadry
6. Misje

1. Dokumentacja

Jeśli chodzi o dokumentację, to przede wszystkim lokal, który mamy do dyspozycji przy Fundacji Cini (w bliskim sąsiedztwie Instytucji rozporządzającej jedną z najlepiej zaopatrzonych bibliotek w dziedzinie historii sztuki) stwarza możliwość zebrania, opracowania i oddania do dyspozycji uczonych i specjalistów wszelkich dokumentów, które będziemy mogli sami znaleźć lub które nam nadeślą nasi członkowie i komitety narodowe.

Należy tu pokreślić, że byłoby rzeczą niezwykle pożyteczną, gdyby nam regularnie sygnalizowano wydarzenia i plany z dziedziny, która nas interesuje.

Wskazane by było, aby każdy Komitet Narodowy mógł przekazać do Sekretariatu Generalnego ICOMOS listę imienną osób odpowiedzialnych za te raporty. W ten sposób moglibyśmy rozpocząć koordynację dokumentacji między Instytucjami i organizacjami narodowymi i regionalnymi pracującymi w jednym sektorze.

Dokumentacja ta stanowiłaby też bazę do prac dla osób które chciałyby zapoznać się ogólnie z zagadnieniami nad którymi pracujemy.

Rzeczą pożądaną byłoby też otrzymywanie wszystkich biuletynów i przeglądów dotyczących działalności konserwatorskiej a publikowanych przez komitety narodowe.

2. Publikacje

Jako pierwszy krok naszej pracy w tej dziedzinie przewiduje się:

- a. opublikowanie sprawozdania z II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków Historycznych, który miał miejsce w Wenecji. Będzie to nasza pierwsza praca i nie pociągnie kosztów dla naszej Instytucji. Zawierać będzie specjalną broszurę Karta Wenecji oraz wnioski i rezolucje Kongresu,
- b. stałe przez ICOMOS wydawanie ilustrowanego periodyku „Monumentum”.

Rozpatrujemy obecnie sprawę wydawania naszego przeglądu. Format i okładka na wzór „Museum” wydawanego przez UNESCO. Przegląd ukazywać się będzie dwa razy do roku. Służyć nam będzie jako organ oficjalny, zaś na arenie naukowej – dyskusjom nad problemami teorii naszej działalności – ochronie i restauracji zabytków. Przegląd będzie ponadto przede wszystkim organem koncentrującym systematyczną i syntetyczną informację dla dwóch naszych głównych celów:

- a. poznania realiów studiów w opracowaniu,
- b. zorganizowany i pełny instrument poszukiwań (w różnych polach naszej działalności, światowej wymiany i zastosowania ochrony zabytków między różnymi krajami).

Stworzony zostanie osobny sektor, niezależnie od publikacji, na który składać się będzie systematyczna bibliografia oraz rejestry obejmujące wiele dziedzin. Dla realizacji powyższych zadań zawieramy umowy w celu zdobycia autonomii ekonomicznej poprzez pomoc finansową każdej grupy narodowej.

Przegląd nasz ukazywać się będzie w języku angielskim, francuskim, które są w użyciu w pracach UNESCO z krótkimi resume w języku rosyjskim i hiszpańskim.

Przegląd powinien się dzielić na cztery sektory:

- a. wkłady naukowe w dziedzinach teorii, prawa, techniki i praktyki.
- b. bibliografie
- c. kronika informacyjna
- d. kronika ICOMOS.

Kronika zawierać będzie krótkie informacje o najważniejszych, godnych uwagi wydarzeniach, które miały miejsce lub będą zorganizowane w różnych krajach członkowskich i poświęcone będą interesującym nas problemom, oraz UNESCO, Rady Europejskiej i innych organizacji.

Bibliografia, wykorzystując zbiory Uniwersytetu Louvain powinna zawierać pełny index publikacji ukazujących się w danym półroczu na całym świecie i poświęconych zabytkom. Zbiory bibliograficzne zebrane w tomach stworzą niezbędną bazę zawierającą komplet publikacji światowych w dziedzinie zabytków.

Oprócz własnych publikacji ICOMOS mógłby także rozpatrzyć sprawę patronatu swego innym publikacjom wnosząc swój wkład naukowy i wysokie kwalifikacje kulturalne. Dotyczyłoby to publikacji dzieł opracowanych przez specjalistów z ich własnej inicjatywy lub zleconych przez ICOMOS.

3. Prace badawcze

ICOMOS prowadzić będzie swe prace badawcze poprzez komitety specjalistów w różnych dziedzinach. Program, który przedkładamy nie może stanowić rygo styczniego planu prac lecz jedynie wstęp do naszej przyszłej działalności, która będzie uwarunkowana powagą i znaczeniem spraw, którymi będziemy się zajmować oraz dobrymi warunkami pracy i dobrą organizacją.

Program możemy rozwinąć przy współpracy z innymi Instytucjami, Radami i Fundacjami bezpośrednio oraz innymi organizacjami, których działalność obejmuje dziedziny czasem odległe od naszych prac. Przewiduje się stworzenie specjalnych komitetów, które zajęły by się najważniejszymi sprawami konserwacji zabytków i zespołów historycznych.

- 1) Koordynacja i rozwój studiów nad zmianami zachodzącymi w materiałach (kamieniach, ceglach, metalu, drzewie itd.) oraz nad środkami ochrony i konsolidacji. W tej dziedzinie biorąc pod uwagę wagę jego i znaczenie w całym świecie, najpierw zajmiemy się kamieniami. Sprawie tej poświęcone będzie Spotkanie w Instytucie Królewskim w Brukseli w pierwszej połowie 1966 r.
- 2) Koordynacja i rozwój studiów nad wilgocią zżerającą konstrukcje oraz środki osuszania (przy współpracy włoskiego Ośrodka Rady badań naukowych, którą prowadzi inżynier Massari).
- 3) Rozwój studiów nad konserwacją ruin w ich układzie oraz uporządkowanie terenów.
- 4) Badania nad ośrodkami i zespołami historycznymi w odniesieniu do planowania miast.
- 5) Formacja naukowa i zawodowa personelu, której ośrodkiem będzie Szkoła specjalistyczna dla architektów i konserwatorów w Rzymie.

- 6) Utworzenie, koordynacja i rozwój dokumentacji narodowych, międzynarodowych oraz regionalnych dotyczących zabytków historycznych i ich zespołów.
- 7) Badania nad efektywnością zabytków oraz nowymi funkcjami zabytkowych budowli.
- 8) Badania porównawcze nad ustawodawstwem narodowym w dziedzinie zabytków historycznych w celu jej unifikacji.
- 9) Konserwacja architektury ludowej.

Każdy zespół będzie musiał sporządzić raport i przedłożyć w sekretariacie do rozdziału i ewentualnej publikacji.

Aktualizacja tego ambitnego programu nie może być powierzona jedynie ICOMOS lecz musi się odbywać przy współpracy wykwalifikowanych ekspertów oraz pomocy UNESCO, Rady Europejskiej, Ośrodka w Rzymie, ICOM, U.I.A., I.B.I., CIC i innych organizacji oraz subwencji i pomocy organizacyjnej krajów zainteresowanych w rozwoju poszczególnych badań.

Jeśli chodzi o zagadnienia o znaczeniu regionalnym przewiduje się utworzenie miejscowych ekip badawczych, które komitety narodowe powinny postarać się zorganizować na swych terenach. Należy także przewidzieć, że w czasie organizowania komitetów i spotkań może zaistnieć konieczność programu publikacji sprawozdań nawet w skromnych formach. Chodzi o sporządzenie wartościowej dokumentacji obrad.

4. Konsultacje

ICOMOS sporządzi listę ekspertów, teorii i praktyki w różnych ośrodkach zainteresowania i będzie ją aktualizował.

Lista ta spełniać będzie podwójną rolę.

- a. da aktualny wykaz specjalistów do dyspozycji naszej w celu formowania ekip pracy, o których mowa w programie badań
- b. będzie mogła być udostępniona różnym organizacjom międzynarodowym na ich zadanie.

5. Formacja

Opierając się na razie na współpracy Ośrodka w Rzymie, w przyszłości zaś licząc na pomoc innych zainteresowanych instytucji, ICOMOS zatroszczy się o:

- a. szkolenie architektów konserwatorów (sprawa już w toku dzięki inicjatywie Uniwersytetu w Rzymie i Ośrodka w Rzymie),
- b. szkolenie techników dla uporządkowania zespołów i ruin,
- c. szkolenie techników prac wykopaliskowych,
- d. szkolenie asystentów konserwacji zabytków,
- e. szkolenie techników dekoracji ściennych (przy współpracy Ośrodka w Rzymie),
- f. szkolenie rzemieślników specjalistów (przy współpracy UNESCO).

Stypendia

ICOMOS będzie się starał o utworzenie funduszu stypendialnego oraz funduszu dla wymiany personelu licząc na pomoc organizacyjną.

Międzynarodowy Fundusz Zabytków

ICOMOS popierać będzie UNESCO w trudnej lecz tak potrzebnej misji utworzenia Międzynarodowego Funduszu Zabytków.

Przedłożony program nie ma na celu narzucenie ostrych ram pracy lecz raczej zawiera propozycje rozwiązania problemów konserwacji i restauracji zabytków oraz główną linię, którą powinniśmy przyjąć tak, jak wymaga tego rzeczywistość. Ambicją naszej instytucji jest harmonijna współpraca z organizacjami międzynarodowymi, oraz narodowymi instytucjami zajmującymi się ochroną zabytków.

Celem ICOMOS i programu, który przyjmuje jest zapewnienie tej Instytucji dobrego startu w dzisiejszą cywilizację, uczynienie z tej organizacji organu konsultacji, informacji, krytyki naukowej o wysokich kwalifikacjach do rozpatrywania dyscyplin i problemów konserwacji zabytków. Zjednoczenie pod sztandarami ICOMOS specjalistów różnych i pokrewnych dziedzin jest zgodne z nowymi wymogami naszej kultury, gdzie podział na specjalności nie powinien przysłaniać całości nauki.

Ocena naszej przyszłej działalności nie powinna więc opierać się wyłącznie na analizie przedstawionych propozycji lecz na przekonaniu i odpowiedzialności za nasze czyny oraz na pewności że doświadczenia i trudności, które na pewno nas nie ominą, mogą znaleźć we wspólnej akcji naszej instytucji zrozumienie wspólnoty celów i zainteresowań, co może nam w ulepszeniu naszej pracy.

Z zaufaniem wyrażamy pragnienie znalezienia u osób i w instytucjach specjalizujących się w tej samej dziedzinie ochrony skarbów kultury, sympatii i współpracy, które też zobowiązujemy się dać wszystkim w braterski sposób.

*Piero Gazzola, Kraków, 24–25 Czerwiec 1965
Pierwsze Zgromadzenie Ogólne
Międzynarodowa Rada Zabytków i Zespołów Zabytkowych ICOMOS*

ANDRZEJ MICHAŁOWSKI

Członek założyciel Polskiego Komitetu ICOMOS
Członek honorowy Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS

Wspomnienie o organizowaniu Kongresu ICOMOS w 1965 roku

Jako wychowanek prof. Jerzego Remera, byłem 50 lat temu prawdopodobnie najmłodszym wojewódzkim konserwatorem zabytków – Konserwatorem Województwa Kieleckiego. Wchodziliśmy dopiero z Bohdanem Rymaszewskim i innymi młodymi, świeżo upieczonymi absolwentami uczelni do środowiska przedwojennych i powojennych konserwatorów, historyków sztuki i architektów o uznanym autorytecie zawodowym. Niedługo po Kongresie Weneckim, jeszcze w 1964 roku otrzymałem wiadomość, że prof. Stanisław Lorentz chce zapoznać się z problematyką konserwatorską kielecczyny, gdyż planowane powołanie światowej organizacji konserwatorskiej ma się odbyć w Warszawie i w Krakowie oraz, że przejazd autokarami uczestników związanego z tym kongresu i ich miejsca zatrzymania się mają być wyznaczone na terenie województwa Kieleckiego.

Miło wspominać przyjazd do Kielc prof. Stanisława Lorentza z żoną Panią Ireną, jazdę „czarną Wołgą”, wybieranie miejsc pięknych krajobrazowo, z jedynymi w swoim rodzaju i urodzie widokami, wyjmowanie z bagażnika „prawie” angielskiego koszyka z termosem i picie czarnej kawy w słoneczne, ciepłe dni. W rozmowach na temat trasy przejazdu uczestników brano także pod uwagę zwiedzanie Pracowni Konserwatorskich Dziej Sztuki w Szydłowcu /kawa/; zespołu pałacowo – katedralnego w Kielcach oraz Muzeum Zegarów Słonecznych w Jędrzejowie /lunch w miejscowej restauracji/. Przypominam sobie, że do pierwszych organizatorów tras przejazdu i pobytu Kongresu należeli m.in. Hanna Pieńkowska i prof. Alfred Majewski z Krakowa oraz Józef Kojdecki wicedyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie.

W lutym 1965 roku w Warszawie na spotkaniu z Piero Gazzola – sekretarzem w Komitecie Organizacyjnym – wybranego przez Kongres Wenecki, powołany był już Polski Komitet Narodowy ICOMOS w składzie: Stanisław Lorentz – Przewodniczący, Jan Zachwatowicz – Wiceprzewodniczący, Kazimierz Malinowski – Sekretarz, Alfred Majewski – Skarbnik, oraz członkowie: Piotr Biegański, Olgierd Czerner, Józef Dutkiewicz, Jerzy Łomnicki, Bohdan Marconi, Andrzej Michałowski, Kazimierz Michałowski, Adam Miłobędzki,

Hanna Pieńkowska, Mirosław Przyłęcki, Mieczysław Ptaśnik, Bohdan Rymaszewski, Jerzy Szablowski.

Kongres Statutowy ICOMOS odbył się 21–22 czerwca 1965 roku w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie. ICOMOS posiadał już wówczas 25 formalnie zawiązanych Komitetów Narodowych, które reprezentowało na Kongresie 150 delegatów. Dla krajów „wschodniego obozu” duże zainteresowanie wzbudzał przyjazd Pani Hanny Adenauer – historyka sztuki, Konserwatora miasta Kolonii oraz Lorda (Earl) of Euston dyrektora Towarzystwa Ochrony Zabytków Historycznych w Londynie. Natomiast wśród Panów wielką uwagę wzbudzała swą oryginalną urodą Pani Maija Karaimo z Finlandii. Ówczesny Minister Kultury i Sztuki Lucjan Motyka wydał z okazji Kongresu przyjęcie w Pałacu w Wilanowie, a Amerykańska Delegacja zaprosiła wszystkich gości kongresowych na cocktail do Ambasady USA.

Po przyjeździe do Krakowa, uczestnicy Kongresu zapoznali się z problematyką miasta i zaproszeni zostali na okolicznościowe przyjęcie zorganizowane w Salach Rady Narodowej M. Krakowa. Wydarzeniem tamtych lat było również to, że uczestnicy Kongresu, jako pierwsi zamieszkali w nowo wybudowanym Hotelu Cracovia. I Kongres ICOMOS i wybory władz organizacji nastąpiły w 24–25 czerwca 1965 roku na Wawelu w Krakowie. Prezydentem został wybrany Piero Gazzola (Włochy), Sekretarzem Generalnym Raymond Lemaire (Belgia), Skarbnikiem Maurice Berry (Francja), a przewodniczącym Komitetu Doradczego Stanisław Lorentz. Prof. Jerzy Szablowski dyrektor Zbiorów Sztuki na Wawelu wydał cocktail w Sali Merliniego, a Polski Komitet Narodowy ICOMOS – obiad w Złotej Górze koło Pieskowej Skąły.

W drodze powrotnej do Warszawy, Kongres, został zaproszony do Zamku w Baranowie, w którym Pełnomocnik Ministra Przemysłu Chemicznego ds. kopalń Siarki wydał lunch, który był udanym zakończeniem Kongresu ICOMOS. W podziemiach Zamku, zachwyty wywołał wielki stół ubrany w garnitur z czerwonych róż, w którym ukryte były rozliczne smakołyki. Upał na zewnątrz, a chłód w podziemiach spowodował, że wszyscy z chęcią w nich pozostawali, co doprowadziło do spontanicznego konkursu wśród delegacji Komitetów Narodowych na piosenki ludowe. Tego Kongresowego popołudnia oczywiście królowała niepodzielnie pośród wszystkich gości *„Szła...dzieweczka do laseczka”*.

Andrzej Michałowski
Warszawa, 4 sierpnia 2015 roku

OLGIERD CZERNER

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (1984–1993)

Członek Honorowy ICOMOS

ICOMOS – początki międzynarodowego zrzeszania się konserwatorów zabytków

Dają się one zauważyć w udziale polskich specjalistów w kongresach odbywanych między dwoma wojnami światowymi, na których poruszano te problemy. Z Polski uczestniczyli w nich przede wszystkim delegaci z centralnych wyspecjalizowanych władz, ale też muzealnicy, archeolodzy i architekci. Nasilenie tego zjawiska nastąpiło po II Wojnie Światowej, szczególnie po wykryształizowaniu się UNESCO, czyli międzynarodowej organizacji nastawionej na problemy kultury, nauki i oświaty. To właśnie jeden z takich kongresów odbyty w Wenecji w 1964 r. (w którym znaczącą rolę odegrał Jan Zachwatowicz) zalecił Polsce zorganizowanie spotkania mającego doprowadzić do ukonstytuowania się środowiska konserwatorów zabytków. Był to już czas pewnego ustabilizowania się sytuacji politycznej w świecie.

Co to była za sytuacja? Po pierwsze podzielenia się świata na dwa obozy: obóz państw zachodnich i Ameryki, wolnych i niezależnych państw o ustroju kapitalistyczno-liberalnym i obóz drugi, państw określających się jako „socjalistyczne”, w większości powiązanych z ZSRR. Dwa te obozy były przedzielone „Żelazną kurtyną”, dość nie przenikliwą. Wkrótce szybko wykształcił się trzeci obóz, tzw. państw niezależnych, któremu przewodziły: Indie, Jugosławia i w pewnym stopniu kraje południowej Ameryki. Jeśli chciało się powołać nową międzynarodową organizację, to nawet pamiętając o ogólnoludzkich wartościach kultury, wszystkich łączących, trzeba było przewidzieć możliwość wpływu na jej działania przedstawicieli tych trzech obozów.

Polska chciała być gospodarzem, który umożliwi udział osób z bardzo różnych krajów, który przemyśli wcześniej jakie osoby zaproponować do władz tej nowej organizacji, jakie idee będą uważane za postępowe i możliwe do przyjęcia przez większość, jak skonstruować władze tej organizacji, aby każdy kraj widział szansę udziału w jej władzach swego

przedstawiciela. Władze państwowe sprzyjały organizacji spotkania w Polsce sądząc, że będzie ono umożliwiała nawiązanie kontaktów z państwami zachodnimi. Zapewne miały też dla tej sprawy poparcie Związku Radzieckiego.

Oczywiście istniały jeszcze inne związki między państwami, np. łączący państwa skandynawskie, łączący państwa islamskie, łączące kraje o tradycji bizantyńskiej.

Podstawy statutowe zostały wcześniej wypracowane w kontaktach bezpośrednich osób (komitet organizacyjny liczył 7 osób, w tym z Polski prof. S. Lorentz) do tego wybranych, wspomaganych przez specjalistów prawa międzynarodowego. Podstawą ideową były zasady wypracowane w tzw. *Karcie Weneckiej* z 1964 r. Natomiast centralne władze miały być różnorodne i niektóre liczne. W biurze, oprócz prezydenta, sekretarza i skarbnika, miało być 5 wiceprezydentów, dla każdego kontynentu jeden. Do komitetu wykonawczego miano wybrać 12 członków, ale osoby z Afryki i z Azji dokooptowywać po konsultacjach w krajami tych obszarów. Co ciekawe w praktyce członkami z tych obszarów bywali wybierani delegaci stamtąd pochodzący ale od wielu lat zamieszkujący w Europie.

Do komitetu doradczego wchodziłi wszyscy prezesi komitetów krajowych. Miał to więc być liczny komitet. Oni mieli też wybrać swego prezesa i taki wchodził w skład biura. Istniało też ciało zrzeszające wszystkich prezesów wyspecjalizowanych komitetów międzynarodowych, które się dopiero zaczynały organizować.

Nasze polskie środowisko nie było jeszcze scalone. Oczywiście kontaktowali się ze sobą starsi koledzy, jeszcze „przedwojenni”, nieliczni. Młodszy, to była grupa wojewódzkich konserwatorów, częstokroć zwoływani na centralne narady, zarówno architekci jak i historycy sztuki. Zawodowe organizacje tych ostatnich nie wyodrębniały konserwatorów zabytków. Pewną, luźną grupę tworzyli młodzi pracownicy szkół wyższych: politechnik i uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Część tych młodych ludzi pracowała także przy przygotowywaniu dokumentacji na odbudowę: Gdańską, Poznańską, Wrocławską. Tę sytuację zapewne wyczuwali profesorowie: Stanisław Lorentz, Jan Zachwatowicz, Alfred Majewski, Piotr Biegański. Profesor Lorentz wykorzystywał „moce organizacyjne” tkwiące w zespole Muzeum Narodowego warszawskiego i swoje przedwojenne kontakty.. Tam się chyba wykuł wstępny wykaz osób, które postanowili zaprosić do grupy przygotowującej zgromadzenie generalne konserwatorów o zasięgu ogólnoswiatowym. Młodzi, jak ja, ale z pewnym już praktycznym doświadczeniem, zostali zaproszeni do polskiego gremium i z wielkim zapałem do niego przystąpili. Oczywiście, jakoś tam „profesorowie” wybadali ich obcojęzyczne umiejętności. Jeszcze przez prawie rok poprzedzający spotykaliśmy się w Warszawie i uzgadniali program merytoryczny światowego zgromadzenia. Również oczywiście pod kątem udostępnienia przyjeźdnym wybranych zabytków i miejskich zespołów. Dziś łatwo się o tym mówi, ale przecież Polska nie była wówczas jeszcze całkowicie odbudowana, skomunikowana, dostępna hotelowo i gastronomicznie, może nawet bezpieczna. W tym zakresie trzeba było wcześniej przewidzieć ewentualne kłopoty. Każdy z nas rozpatrywał lokalne możliwości i starał się przewidzieć ich ewentualne usprawnienia. Myślę, że w coraz większym stopniu zaczęliśmy tworzyć jednolitą grupę odpowiedzialną za imprezę. Stronę organizacyjną hoteli, przejazdów, płatności, powie-rzono ORBISOWI.

Generalnie zagraniczni uczestnicy mieli przybyć do Warszawy, tutaj się zarejestrować, wziąć udział w warszawskiej części spotkania, przejechać autobusami poprzez Kielce, wziąć udział w krakowskiej części, następnie już po uchwaleniu powołania światowej organizacji i uchwalenie jej statutu, wyboru władz, większa część uczestników autobusami, bardziej na wschód przesuniętym szlakiem dojechać od południowego wschodu na powrót do stolicy.

Do Warszawy przybyło prawie 150 osób z 25 krajów i zebrani w dniach 21–22 czerwca 1965 r. pod przewodnictwem prof. S. Lorentza podjęli uchwałę o powołaniu zamierzonej organizacji. Miała ona być afiliowana do UNESCO jako jedna z ważniejszych światowych organizacji. Przed podjęciem uchwały prof. Lemaire przedstawił projekt statutu. W dniach 22–24 czerwca w Krakowie odbyło się już pierwsze zgromadzenie generalne, które przyjęło statut i dokonało wyboru pierwszych władz. Pilnowano różnorodności parytetów, uzależnień. Na prezesa wybrano Piero Gazzolę pamiętając o zasługach jego ojczyzny, Włoch, dla dorobku i zasad konserwacji zabytków. Sekretarzem generalnym wybrano prof. R. Lemaire z Belgii, a skarbnikiem p. Maurice'a Berry'ego z Francji. W tym przypadku w znacznym stopniu zadecydował fakt, że organizacja przyjęła zaproszenie Francji do wyznaczenia Paryża siedzibą ICOMOS. To zaś wynikało z przekonania, że ICOMOS chciał być blisko UNESCO. Wiceprzewodniczącymi wybrano Antoniego Almagro z Hiszpanii, Roberta Garveya z USA i Vladimira Ivanova z ZSRR. Jeszcze nie wybrano wiceprezesów odpowiedzialnych za Azję i Afrykę. Z Azji byli wprawdzie panowie z Indii i Japonii, ale wydawało się, że wybór powinien być skonsultowany z wieloma jeszcze innymi krajami. Z Afryki, praktycznie nie było uczestników. Kraje tego kontynentu faktycznie dopiero się organizowały (z wyjątkiem Egiptu). Australia, której przedstawiciela nie było, miała się w przyszłości konsultować z krajami Pacyfiku. Prof. S. Lorentz został wybrany przewodniczącym Komitetu Doradczego ICOMOS.

Dla porządku przypomnę skąd przyjechali uczestnicy. Z: Włoch, Hiszpanii, Francji, Holandii, Belgii, Zjednoczonego Królestwa, Danii, Norwegii, Szwecji, Finlandii, ZSRR, Rumunii, Węgier, Bułgarii, Turcji, Jugosławii, Czechosłowacji, Austrii, Szwajcarii, NRF, Kanady, Meksyku, Brazylii, Indii, Japonii. Koledzy z NRD przyjechali jako goście delegacji polskiej, bowiem NRD jeszcze nie należała do UNESCO.

Oczywiście miały miejsce też spotkania zapoznawcze, integrujące. Sprzyjało temu zaproszenie polskiego Ministra Kultury i Sztuki na przyjęcie wydane w pałacu w Wilanowie i mniej oficjalne w jakiejś letniej restauracji koło zamku w Pieskowej Skale. My młodzi, polscy uczestnicy byliśmy w dużej mierze osobami do towarzystwa, zapraszającymi, wyjaśniającymi, podtrzymującymi dobrą atmosferę. Nie podejmowaliśmy problemów politycznych. Wówczas poznałem młodą fińską architektkę, p. Maiję Kairamo, z którą przyjaźnię się do dzisiaj. Poznałem później jej rodzinę, efekty prac konserwatorskich w Finlandii, zapraszałem do Polski, ale też współpracowaliśmy przy tematach ogólnoorganizacyjnych w ICOMOS. Poznałem konserwatorów niemieckich (wschodnich i zachodnich), francuskich, norweskich, tureckich, amerykańskich. Czyli to co było podstawą ideową założenia ICOMOS, stawało się praktyką. A życie organizacyjne

potoczyło się wartko ku przyszłości. ICOMOS stał się wielką, światową organizacją liczącą około 120 narodowych komitetów. Również nasz polski komitet narodowy jest teraz bardzo liczny.

*Olgierd Czerner
Wrocław, 5 września 2015 roku*

Fot. 3.

*I Kongres ICOMOS, Wycieczka do Pieskowej Skąły,
na zdjęciu od lewej Maija Kairamo (Finlandia)
i od prawej Olgierd Czerner,*

Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.

1980

15-LECIE ICOMOS

STANISŁAW LORENTZ

Przewodniczący Polskiego Komitetu ICOMOS (1965-1981)
Członek honorowy ICOMOS

Przemówienie otwierające uroczystości 15-lecia ICOMOS – geneza ICOMOS³

Na wiosnę 1926 r. Komisja Współpracy Intelktualnej Ligi Narodów zainicjowała utworzenie Międzynarodowego Instytutu Muzealnego /*Office International des Musées*/. W styczniu 1927 r. odbyło się w Genewie pierwsze posiedzenie ekspertów, które ustaliło program działalności nowej instytucji. W kwietniu 1927 r. ukazał się tom I wydawnictwa „*Mouseion*”, oficjalnego organu *Office des Musées*, którego ostatnie tomy 55–56 noszą datę roku 1946. W r. 1948 opublikowano I zeszyt nowego wydawnictwa, podjętego przez UNESCO pod tytułem „*Museum*”, które stanowiło kontynuację „*Mouseionu*”. W tym też roku w czerwcu odbyło się w *Ecole du Louvre* w Paryżu I Zgromadzenie Generalne Międzynarodowej Rady Muzeów – ICOM.

Międzynarodowa współpraca w dziedzinie ochrony zabytków nawiązywała się na różnych polach działania, ale ani nie powstał przed ostatnią wojną urząd, który byłby odpowiednikiem *Office des Musées*, ani żadne wydawnictwo o międzynarodowym charakterze. Zanotować jednak trzeba, że inicjatywy międzynarodowej współpracy w dziedzinie ochrony zabytków podejmowane były przez organizacje grupujące architektów.

W r. 1932 Międzynarodowa Komisja Współpracy Intelktualnej zwróciła się do Zgromadzenia Ligi Narodów z wnioskiem, by wszystkie kraje członkowskie podjęły na swym terenie szeroką akcję wśród społeczeństwa, w szczególności w stosunku do młodzieży, zmierzającą do uświadomienia wartości dóbr kultury i przekonania, że w akcji

³ Przemówienie Stanisława Lorentza na XV-lecie ICOMOS – maszynopis, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1457, poz. 130–133.

zabezpieczania zabytków przeszłości wszyscy winniśmy uczestniczyć. Ale nie podjęto żadnych konkretnych działań na szeroką skalę.

Utworzenie w r. 1948 ICOM'u zasugerowało zapewne Sekretariat UNESCO, by podjąć współpracę międzynarodową i na polu ochrony zabytków. W dniach 17–21 października r. 1949 odbyło się w gmachu UNESCO w Paryżu posiedzenie Komitetu Ekspertów. Przewodniczącym Komitetu został prof. Paulo Carneiro z Brazylii, wiceprzewodniczącym Stanisław Lorentz, a sprawozdawcą Ronald Lee z U.S.A. Uczestniczyło w posiedzeniach Komitetu około 20 przedstawicieli państw z kilku kontynentów. Wypowiedziano się za utworzeniem stałego Komitetu Ekspertów UNESCO dla spraw zabytków, zespołów zabytkowych i wykopalisk archeologicznych. Przystudiowano raporty delegatów i dyskutowano zwłaszcza problemy związane ze zniszczeniami wojennymi i powojenną odbudową zespołów zabytkowych. Delegat polski przedstawił wystawkę fotograficzną ilustrującą odbudowę zabytków i zespołów zabytkowych w Polsce po wojnie, urządzoną w gmachu UNESCO. Komitet Ekspertów został powołany przez Dyrektora Generalnego UNESCO, delegat polski został jego członkiem, a po pewnym okresie jego Przewodniczącym, ale po pewnym czasie działalność Komitetu zamarła. Natomiast i w r. 1949 i w latach następnych bardzo czynną rolę odgrywał Jan van der Haagen, Szef Sekcji Muzeów i Zabytków w UNESCO. Utrzymywał on żywe kontakty z wielu krajami w różnych częściach świata i bardzo wielu dołożył starań, by rozwinęła się współpraca międzynarodowa w dziedzinie muzealnictwa i ochrony dóbr kultury.

Sprawozdanie z konferencji Komitetu Ekspertów w październiku 1949 r. zostało ogłoszone w specjalnym numerze „*Museum*” /t. III, Nr. 1, r. 1950/. Otwiera ten numer przemówienie Dyrektora Generalnego UNESCO Jaime Torres Bodet, a obszernie rozważania na tematy poruszone na konferencji, publikuje prof. Roberto Pane. Było to ukłonem w stosunku do Polski, że na pierwszym miejscu omówiony został referat przedstawiciela Polski, a artykuł ilustrowały fotografie przedstawiające trasę W-Z, Katedrę we Wrocławiu, Kościół Mariacki w Gdańsku i gmach główny Uniwersytetu Warszawskiego – łącznie 19 ilustracji.

Następne lata nie sprzyjały międzynarodowej współpracy w dziedzinie kultury. Dopiero w roku 1954 podjęto w tej dziedzinie ważne zadania. Z inicjatywy UNESCO odbyła się mianowicie w Hadze Międzynarodowa Konferencja w sprawie ochrony zabytków w razie konfliktu zbrojnego. Na tej konferencji po raz pierwszy wprowadzono jako oficjalny termin „dobra kultury”, zamiast używanych W konferencji uczestniczyła delegacja polska w składzie: Stanisław Lorentz – przewodniczący, Jan Zachwatowicz i Kazimierz Malinowski. Uchwalono i podpisano po miesięcznych debatach Międzynarodową Konwencję o ochronie dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego, ale ma ona ze względu na różnice poglądów wśród delegatów charakter kompromisowy. Mimo to uważać ją możemy za ważny akt międzynarodowy, którego moralne znaczenie jest ogromne.

Utworzenie z inicjatywy UNESCO w r. 1959 Międzynarodowego Centrum dla Badań nad Konserwacją Dóbr Kultury w Rzymie (obecnie ICCROM), jako instytucji międzynarodowej, było dalszym krokiem zmierzającym do rozwoju kontaktów naukowych i organizacyjnych między państwami na różnych kontynentach. Polska była jednym z 7 pierwszych państw, które zapoczątkowały działalność Centrum. Żywy nasz udział w jego pracach spowodował, że przedstawiciel Polski przez pierwsze 6 lat był wiceprezesem, a następnie w ciągu 6 lat prezesem tej międzynarodowej instytucji.

Myśl o utworzeniu organizacji międzynarodowej, poświęconej ochronie dóbr kultury, analogicznej do ICOM-u, coraz to częściej i coraz to mocniej wypowiedana była zarówno przez historyków sztuki, jak i architektów. Znalazło to zwłaszcza wyraz na kongresie architektów w Wenecji w r. 1964, gdzie ze strony włoskiej postulat taki poparł zwłaszcza prof. Piero Gazzola, a ze strony polskiej – prof. Jan Zachwatowicz, który uczestniczył też czynnie w opracowaniu tzw. „Karty Weneckiej” wytyczającej drogi współczesnego konserwatorstwa. Polsce – ze względu na jej ogromne wysiłki w zakresie opieki nad zabytkami w okresie powojennym, zaproponowano zorganizowanie zgromadzenia organizacyjnego i I zgromadzenia generalnego nowej organizacji. Nazwać ją zaproponowano ICOMOS – Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków i Zespołów Zabytkowych. Do wprowadzenia już w tytule pojęcia zespołu zabytkowego przywiązywano wielką wagę w świetle doświadczeń powojennych i nowoczesnych koncepcji ochrony dóbr kultury.

W dniach 21–24 czerwca 1965 r. odbyło się w Warszawie w wielkiej auli Muzeum Narodowego Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS-u, a w dniach 24–25 czerwca 1965 r. w Krakowie w Sali Senatorskiej na Zamku Wawelskim I Zgromadzenie Generalne. Prezesem ICOMOS wybrano prof. Piero Gazzola, Sekretarzem Generalnym – prof. Raymond Lemaire, Przewodniczącym Komitetu Doradczego – prof. Stanisława Lorentza.

Po 15 latach możemy powiedzieć, że ICOMOS, który dziś posiada jako członków przedstawicieli 68 krajów, dokonał w tym okresie ogromnego dzieła. Jest to ogromną zasługą doskonałej działalności jego prezesa, prof. Piero Gazzola. Łączył on w sobie cnoty i kwalifikacje wyjątkowe, cechowała go wielka życzliwość do ludzi z różnych stron świata, o różnych poglądach politycznych i społecznych, ludzi różnego wieku i różnych kwalifikacji zawodowych. Potrafił kierować ICOMOS-em w sposób stanowczy, ale z wrodzoną sobie delikatnością. Wielkie też są zasługi sekretarza generalnego ICOMOS, prof. Raymond Lemaire, który po prof. Gazzola wybrany został Prezesem ICOMOS. Dzięki jego szerokim kontaktom międzynarodowym ICOMOS rozrósł się, ogarniając te wszystkie kraje, które przywiązują wagę i do zachowania swych narodowych dóbr kultury i do międzynarodowej współpracy w dziedzinie opieki nad dorobkiem kulturalnym ludzkości.

Polski Komitet Narodowy ICOMOS cieszy się u nas i zaufaniem społecznym i poparciem władz. Przywiązujemy dużą wagę i do działalności ogólnej ICOMOS i do działalności jego Komitetów Specjalnych.

Witamy serdecznie w Polsce w XV-lecie ICOMOS, Komitet Wykonawczy i Komitet Doradczy ICOMOS, które zechciały u nas zebrać się na swe doroczne zebranie. Życzymy ICOMOS dalszej jak najpomyślniejszej działalności i jak najlepszego rozwoju.

Stanisław Lorentz
Wawel w Krakowie

Fot. 4.
*Uroczystości XV-lecia ICOMOS
na Zamku Królewskim
na Wawelu,
przemawia Raymond Lemaire,*

Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 1, autor: nn.

RAYMOND LEMAIRE

Przewodniczący ICOMOS (1975–1981)

Przemówienie inauguracyjne konferencji naukowej z okazji 15-lecia ICOMOS⁴

Panie Prezydencie Miasta Krakowa,
Szanowni Państwo,

Inaugurując konferencję naukową poświęconą ochronie obszarów historycznych nie sposób nie wspomnieć o zasługach Krakowa – pierwszego miasta na świecie, które zostało wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa.

Kraków, Panie Prezydencie, to nasza kolebka. Udało nam się stworzyć z nim więź rodzicielską, jako że ICOMOS jest po części dzieckiem Krakowa. Dlatego też, jest nam ogromnie miło uhonorować tak ogromne starania, których podjął się Pan i Pańskie miasto w konserwacji jednego z najpiękniejszych miast na świecie. Pragniemy również dowiedzieć się jak związani są z zagadnieniem ochrony i rewaloryzacji sami mieszkańcy i władze jednej z pereł kultury zachodniej.

Więź między ICOMOS-em i Krakowem, Panie Prezydencie, została uwieczniona we wspaniałym medalu, który mieliśmy zaszczyt otrzymać przy okazji obchodów XV-lecia naszej organizacji.

Szanowni Państwo, w ciągu ostatnich 15 lat obserwujemy zarówno w przypadku ICOMOS-u jak i podobnych organizacji na szczeblu narodowym i międzynarodowym

⁴ Skróć oryginalnej przemowy opublikowanej w języku francuskim w materiałach pokonferencyjnych: „*The Safeguarding of Historical Ensembles in the World, Symposium Cracow, October 1980*”, wyd. PKN ICOMOS, Warszawa, 1982, s. 8–10, tłumaczenie z j. francuskiego na j. polski – Katarzyna Sroka, konsultacja i korekta tekstu w języku polskim – prof. Krzysztof Pawłowski)

wzrost działań poświęconych konserwacji obszarów historycznych. Są one niezbędne w ochronie dziedzictwa architektonicznego. Od dekady jesteśmy zwłaszcza zaabsorbowani najznakomitszymi zabytkami umieszczonymi na Liście Dziedzictwa Światowego UNESCO. Coraz bardziej pragniemy także zachować esencję życia człowieka współczesnego. Jednakże, decydując się na ochronę tożsamości, a wraz z nią akceptując ciągłość wydarzeń historycznych, rozwój techniki i wizję społeczeństwa, ryzykujemy wymazanie śladów przeszłości, a to one przecież są najważniejszą częścią kultury współczesnej. Wiele razy wracaliśmy do kwestii filozoficznych, wyboru metodologii i techniki, a także najbardziej optymalnego sposobu ich finansowania będącymi podstawą ochrony dziedzictwa. Myślę, że zgodzicie się Państwo ze mną gdy powiem, że dużo czasu poświęciliśmy na myślenie, mówienie i pisanie, ale to co nas otacza to dzieła stworzone do określonego użytku, a ich rewitalizacja pozostaje często tylko w naszych planach. Niejednokrotnie zabytkowe ośrodki znajdowały się w stanie opłakanym, wyłączonym z eksploatacji i użytku publicznego, chociaż wszyscy zgadzali się, że należy je ocalić i chociaż wszyscy byli przekonani, że należy je rewitalizować. To w końcu serca miast posiadające potencjał przeobrażania się w niezwykle miejsce dla ich mieszkańców.

Jest to sytuacja paradoksalna i myślę, że powinniśmy ją przeanalizować. To nie jest logiczne, że skoro wszyscy jesteśmy przekonani o potrzebie wykonania pracy tak wielkiej wagi, to to przekonanie nie przeobraża się w działanie. Powiedziałbym, że opinia o tym kto bierze odpowiedzialność za część wykonawczą jest podzielona. Czy nie zgodziliśmy się na najbardziej optymalną formę konserwacji? Czy nie skupiliśmy się wyłącznie na aspektach technicznych, na aspektach metodologicznych? Daleko mi od myślenia, że kwestie te nie są istotne; są one przecież podstawą naszej pracy. Jednak dopuszczam możliwość, że zaniedbaliśmy inną ważną jej część, a mianowicie podejmowanie decyzji. Chociaż udało się nam się z łatwością przekonać władze polityczne, że należy odrestaurować Zamek na Wawelu, który zwiedziliśmy wczoraj wieczór i który jest wyjątkowym przykładem restauracji obiektu historycznego, to jest oczywiste, że podjęcie takiej decyzji jest o wiele bardziej skomplikowane gdy chodzi o całe zespoły budynków. Uważam, że zaniedbaliśmy wymiar społeczny i polityczny naszego zawodu, zważając na to, iż rewitalizacja obszarów historycznych jest również decyzją polityczną. Musimy więc umieć przekonać ludzi wybranych do pełnienia funkcji politycznych, aby w swoim programie umieścili także rewitalizację miast. Mam silne przeczucie, że to tu jest pies pogrzebany, a przez to nasze działania nie mają tak silnego odzwierciedlenia w rzeczywistości i to w tej dziedzinie musimy się wzmocnić.

Przekonania polityków, którzy doskonale zdają sobie z tego sprawę, przechodzą przez ramy społeczne oraz są zależne od sytuacji ekonomicznej. A to co współcześnie jest zależne ekonomicznie, wiemy o tym dobrze, trudno uzyskać. Pragnę, kończąc wypowiedź, by u podstaw ICOMOS-u, u podstaw komitetów narodowych, byli specjaliści zajmujący się właśnie tymi aspektami: społecznymi, ekonomicznymi i politycznymi, które dotyczą rewaloryzacji obszarów historycznych. Nie oznacza to jednak, iż mamy wyłącznie dążyć do tego by władza polityczna przekonała się do naszych działań, zrozumiała ich istotę czy to, że nie warto ograniczać na nie budżetu, ale także do tego by podejmować decyzje w skali problemu. Nie wystarczy bowiem, że odnowimy dziesięć obiektów w dzielnicy czy też całą dzielnicę, a całe miasto zostanie ocalone. Potrzeba przeświadczenia społecznego, że należy taką pracę wykonać. Uważam również, że tak poważna decyzja nie powinna

być podjęta tylko pod wpływem opinii publicznej i uznania ją za kluczową do poprawy jakości życia przez władze polityczne.

Podsumowując, spotkaliśmy się tu by wspólne zmierzyć się z wyzwaniami dotyczącymi ochrony obszarów historycznych i odnotować aspekty prac już zakończonych, ponieważ łączy nas jeden ważny cel, jakim jest poprawa życia pokolenia obecnego i przyszłego.

Kończąc to wystąpienie, pragnę podziękować mojemu przyjacielowi, Krzysztofowi Pawłowskiemu, Wiceprezydentowi ICOMOS-u oraz przewodniczącemu światowej konferencji UNESCO w Warszawie, na której zostały przyjęte decyzje dotyczące obszarów historycznych UNESCO, za ogromną pracę wykonaną przy jej organizacji naszego spotkania. Widząc tu licznych przedstawicieli komitetów narodowych chciałbym pogratulować mu tego sukcesu i mam nadzieję odwdziżyć mu się rezultatami naszych debat.

Raymond Lemaire
Wawel w Krakowie

Fot. 5.
*Uroczystości XV-lecia ICOMOS
na Zamku Królewskim
na Wawelu,
przemawia Krzysztof Pawłowski,*

Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 4, autor: nn.

KRZYSZTOF PAWŁOWSKI

Wiceprzewodniczący ICOMOS (1978–1981)

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (1981–1984, 1993–2003)

Członek honorowy ICOMOS

Przemówienie inauguracyjne na konferencji naukowej z okazji 15-lecia ICOMOS w 1980 roku⁵

Panie Prezydencie Miasta Krakowa, Pani wiceprzewodnicząca ISOCARP, Panie przewodniczący ICOMOS, Panie przewodniczący Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO, Panie dyrektorze Międzynarodowego Centrum Kultury, Panie i Panowie – przedstawiciele 35 krajów świata, drodzy koledzy i przyjaciele.

W imieniu Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS chciałbym wyrazić naszą głęboką wdzięczność i wielką radość, że przyjęliście nasze zaproszenie i przybyliście tutaj, aby uczestniczyć w naszym sympozjum w Krakowie. Jest to piąty dzień obrad dla Zarządu ICOMOS i czwarty dzień debat dla Komitetu Doradczego i Wykonawczego.

Naszym celem w szczególności, jest analiza realizacji Rekomendacji UNESCO dotyczącej zabezpieczenia i współczesnej roli obszarów zabytkowych. Jak Państwo wiedzą Rekomendacja ta została wypracowana w Warszawie, a później przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne UNESCO w Nairobi.

Patrząc na program można zauważyć, że nasze Sympozjum jest organizowane przez ICOMOS we współpracy z UNESCO i ISOCARP. Jesteśmy w pełni świadomi faktu, że ICOMOS powinna współpracować z organizacjami międzynarodowymi, które mają te same cele i zadania. Jest moją osobistą satysfakcją, że ISOCARP przyjął to zaproszenie

⁵ Skróć oryginalnej przemowy opublikowanej w języku angielskim w materiałach pokonferencyjnych: „The Safeguarding of Historical Ensembles in the World, Symposium Cracow, October 1980”, wyd. PKN ICOMOS, Warszawa, 1982, s. 8–10, tłumaczenie z j. angielskiego na j. polski – Katarzyna Pałubska, konsultacja i korekta tekstu w języku polskim – prof. Krzysztof Pawłowski)

i jej przedstawiciele nie tylko przybyli tutaj, ale będą również prezentować własne referaty.

Myślę, że sukces ten potwierdza regułę, że doświadczenia krajowe powinny być prezentowane na poziomie międzynarodowym. Stworzyliśmy w Towarzystwie Urbanistów Polskich sekcję Ochrony Środowiska Kulturowego, kierowaną przez moją koleżankę Teresę Zarębską. Współpraca między urbanistami i konserwatorami jest, moim zdaniem, bardzo ważna.

Jak Państwo wiedzą nasze Sympozjum organizowane jest wraz ze spotkaniami komitetów ICOMOS oraz uroczystościami XV-lecia ICOMOS i ISOCARP. Te dwie organizacje powstały w tym samym czasie, ale w dwóch różnych miejscach na świecie.

Nasza współpraca z UNESCO jest bardzo dobra. Uzyskana pomoc finansowa pozwoliła nam zaprosić kolegów z Nepalu, Senegalu, Tunezji i Ekwadorze do udziału w naszym spotkaniu.

Panie i Panowie, będziemy rozmawiać na temat zaleceń zwanych „*Rekomendacja Warszawska*”. Moim zdaniem, i myślę, że jest to opinia również moich kolegów, jest to jeden z najbardziej kompletnych dokumentów w dziedzinie ochrony zespołów zabytkowych na świecie.

Polski Komitet Narodowy ICOMOS w ramach debaty nad rewizją Karty Weneckiej uznał konieczność jej rozszerzenia o części dotyczące problemów urbanistycznych. Przygotowano propozycję włączenia do Karty tekstu Rekomendacji, albo odniesienia się do niej w formie komentarza. Wystarczy porównać tekst podstawowy Karty Weneckiej, gdzie problemy miejskich zespołów zabytkowych praktycznie nie występują, z tekstem Rekomendacji UNESCO, gdzie poświęcono tym problemom 55 paragrafów, co pokazuje zmiany naszych postaw. Wydaje mi się, że ICOMOS odegrał ważną rolę w tym procesie i chciałbym przedstawić to w opracowanym raporcie. Założyciele ICOMOS byli w pełni świadomi rangi tego problemu, dlatego od samego początku przewidywano utworzenie specjalnego Komitetu ds. Miast Historycznych. Analiza dokumentów analizowanych na sympozjach ICOMOS wskazuje, że problem badano dokładnie.

Następnie Krzysztof Pawłowski przedstawił raport „od Karty Weneckiej do Rekomendacji Warszawskiej”.

KRZYSZTOF PAWŁOWSKI

Wiceprzewodniczący ICOMOS (1978–1981)

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (1981–1984, 1993–2003)

Członek honorowy ICOMOS

Od Karty Weneckiej do Rekomendacji Warszawskiej⁶

Odbývającej się w Warszawie i Krakowie uroczystej sesji Komitetów Wykonawczego i Doradczego ICOMOS, związanej z XV-leciem Rady, towarzyszy międzynarodowe kolokwium. Jego tematem jest realizacja postanowień „Zalecenia UNESCO dotyczącego ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych i ich roli w życiu współczesnym”. Ten ważny dokument przygotowany został w swej ostatecznej formie przez międzynarodowy komitet ekspertów, który obradował w Warszawie w dniach 9–18 lutego 1976 r. Dlatego też, mimo że przyjęty został przez konferencję generalną UNESCO w Nairobi, jest on określany mianem „Rekomendacji Warszawskiej”. Wydaje się, że w chwili obecnej „Rekomendacja Warszawska” jest najpełniejszą w skali międzynarodowej prezentacją problematyki związanej z ochroną i rewaloryzacją zabytkowych zespołów urbanistycznych.

Zestawienie dwóch dokumentów: „Karty Weneckiej”, w której zarówno zagadnienie miast, jak i kwestie warsztatowe urbanistyczno-konserwatorskie praktycznie nie występują, z „Rekomendacją Warszawską” poświęcającą tym sprawom 55 paragrafów, wskazuje na daleko idącą ewolucję zapatrywań i przewartościowanie pojęć. W procesie tym znaczną, jak się wydaje, rolę odegrał ICOMOS. Dlatego też uznaliśmy za uzasadnione przedstawić wszystkie rezolucje konferencji organizowanych przez ICOMOS poświęconych tej problematyce.

Rezolucje oczywiście zawsze stanowią rezultat pewnego kompromisu, niemniej niewielka, ale reprezentatywna grupa osób wybrana w skład komitetu redakcyjnego ma zazwyczaj możliwość bezpośredniej wymiany poglądów, co powoduje, że teksty rezolucji stanowią

⁶ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965–1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 10–21.

w dużej mierze wypadkową aktualnych doświadczeń i tendencji. Ich przegląd pełniejszy, ale zubożony o elementy bezpośredniej konfrontacji, zawarty jest w referatach i raportach, które można odnaleźć w odrębnych publikacjach lub materiałach konferencyjnych.

Założyciele ICOMOS mieli pełną świadomość wagi zagadnień związanych z miastem dlatego też już na inauguracyjnej konferencji w Krakowie przewidywano utworzenie specjalnego komitetu. Założeniem niniejszego szkicu jest zwrócenie uwagi na te stopniowo narastające elementy, które stały się przydatne dla sformułowań przyjętych w Warszawie w 1976 r.

Pierwsze międzynarodowe sympozjum ICOMOS na temat miejskich zespołów zabytkowych odbyte w czerwcu 1966 r. w Levočy /CSRS/, zwróciło uwagę na konieczność rozwiązywania tych problemów w ścisłym powiązaniu z planami zagospodarowania przestrzennego w skali regionu. Postulowało też sporządzenie wykazu miast historycznych wymagających ochrony.

Kolokwium w Caceres, zorganizowane wspólnie z FIHUAT /Międzynarodową Federacją ds. Mieszkalnictwa, Urbanistyki i Zagospodarowania Terytorialnego/, określiło najważniejsze tematy wymagające pogłębionych badań i studiów porównawczych. Między innymi za najistotniejszą uznano sprawę metod reanimacji miast zabytkowych rozpatrywanych w kontekście planowania przestrzennego. Ponadto zasugerowano jako wiodącą kwestię integracji architektury współczesnej z zabytkową tkanką miasta historycznego, problem komunikacji kołowej i wystroju ulic. Zwrócono też uwagę na konieczność przeprowadzenia badań porównawczych w odniesieniu do kosztów prac konserwatorskich. Warto podkreślić, że tematy te zostaną podjęte przez kolejne spotkania ICOMOS. Kolokwium dotyczące specyficznej sytuacji miast Basenu Morza Śródziemnego /Tunis/ przyniosło wiele obserwacji o znaczeniu ogólniejszym. Do takich zaliczyć wypada stwierdzenie, że wielka wartość zabytkowych zespołów urbanistycznych wynika z ich roli przeciwdziałającej odcięciu od własnej kultury narodowej zagrożonej naciskiem cywilizacyjnym, jako czynnika identyfikującego środowisko człowieka. Uczestnicy sympozjum tunezyjskiego zwrócili uwagę na interdyscyplinarny charakter działań na rzecz – jak to trafnie określono – „dynamicznej konserwacji” zespołów staromiejskich. Ten złożony proces winien zespalać działania specjalistów w zakresie ochrony zabytków z pracami urbanistów, ekonomistów, socjologów, historyków czy geografów. Postulowano też konieczność stworzenia podstaw prawnych umożliwiających harmonijne sprzężenie konserwacji zespołów zabytkowych z rozwojem społeczno-gospodarczym. Nie zapomniano też o problemach natury *par excellence* praktycznych np. postulacie dotyczącym konieczności przyznawania ulg finansowych właścicielom obiektów poddawanych pracom konserwatorskim.

Realizując postulat zgłoszony na sympozjum w Caceres, spotkanie w Grazu /wrzesień 1969/ poświęcone zostało problemom komunikacji w miejskich ośrodkach historycznych. Jego myślą przewodnią stało się stwierdzenie, że rozwój sieci komunikacyjnej stanowi poważne niebezpieczeństwo dla ośrodków historycznych, jednocześnie bardzo pozytywną rolę może odegrać integracja systemu komunikacji w skali regionalnej. Proponując tworzenie stref ruchu pieszego w miastach historycznych zwrócono też uwagę na sposób komponowania arterii obwodowych. Sformulowano też postulat ankietyzacji efektów wynikających z ograniczenia ruchu kołowego. Jak wiadomo, rezultaty tego typu przedsięwzięć ocenione pierwotnie bardzo surowo przez bezpośrednio zainteresowanych /użytkowników i mieszkańców/, uległy stopniowo zasadniczej zmianie.

Dostrzeżono bowiem wiele pozytywnych następstw tego typu posunięć. Koleiny, zarysowany w Caceres kluczowy problem integracji współczesnej architektury w zespołach historycznych podjęty został na kolokwium towarzyszącym Zgromadzeniu Ogólnemu ICOMOS w Budapeszcie w 1972 r. Ten niezwykle złożony problem był przedmiotem również późniejszych spotkań, w tym przede wszystkim kolokwium w Kazimierzu nad Wisłą, które odbyło się dwa lata później.

W konkluzjach budapeszteńskich na uwypuklenie zasługuje ujęcie problemu integracji nowej formy w zespole zabytkowym w kategorii urbanistyczne. Określono bowiem, że plan urbanistyczny stanowi podstawowy instrument dla wszelkiej działalności inwestycyjnej w ośrodkach historycznych. Z tym postulatem wiąże się bezpośrednio inny, wymagający odpowiedniego doboru nie tylko formy, lecz również funkcji nowo wprowadzonych obiektów.

W bardzo skrótovej analizie dorobku ICOMOS w dziedzinie metodologii ochrony i rewitalizacji miejskich zespołów zabytkowych nie można pominąć konferencji, których oddziaływanie było z racji na specyficzną tematykę obrad, pozornie bardzo ograniczone. Do takich spotkań zaliczyć można kolokwium na temat „drewnianych miast” w północnej Europie /Sandefjörd, wrzesień 1972/, którego konkluzje miały charakter generalny. Niezwykle istotne było spostrzeżenie, że zabytkowa zabudowa niszczy między innymi dlatego, iż wszystkie kredyty państwowe są przeznaczone na nowe budownictwo. Podkreślono niezwykle groźne skutki tendencji zmierzających do daleko idących przekształceń struktury miasta, które powodują bowiem uczucie niepewności co do losu istniejącej zabudowy, w konsekwencji niedostatek jej utrzymania, a tym samym stopniowe niszczenie. Taka ocena istniejącej sytuacji doprowadziła do sformułowania apelu dotyczącego powstrzymania procesów degradacyjnych w ośrodkach zabytkowych, przede wszystkim poprzez zapewnienie stałego odpowiedniego ich zabezpieczenia.

Znacznie pogłębioną diagnozą stanu struktury historycznej miast i środków przeciwdziałania wielu niekorzystnym zjawiskom, przyniosło kolokwium na temat konserwacji i reanimacji miast oraz wsi w Ameryce Łacińskiej /Meksyk, październik 1972/. Za bardzo istotne uważa należy uwypuklenie wagi tego zagadnienia dla harmonijnego rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju. Stwierdzeniu, że wykorzystanie tego, co zostało zbudowane w przeszłości należy do działalności gospodarczej, towarzyszy spostrzeżenie, że wielkie realizacje w zakresie budownictwa mieszkaniowego przyczyniły się do spotęgowania procesów alienacji społecznej. Zwrócono też uwagę na niebezpieczeństwo grożące ze strony żywołu spekulacyjnego. Uczestnicy kolokwium stwierdzili, że przeciwdziałanie tym niekorzystnym zjawiskom wymaga przede wszystkim podjęcia przez państwo kompleksowej polityki ochrony i reanimacji miast oraz wsi zabytkowych. Wymaga to zarówno sformułowania odpowiednich przepisów prawnych, jak i podjęcia szeroko zakrojonej akcji uświadamienia społeczeństwa o potrzebie ochrony i konserwacji zabytkowych zespołów. Można osiągnąć między innymi przez włączenie tej problematyki do programów nauczania wszystkich szczebli, poczynwszy od szkoły podstawowej. Jednocześnie zwrócono uwagę na problem kształcenia specjalistycznej kadry na poziomie uniwersyteckim i podyplomowym. Kładąc nacisk na konieczność określenia zakresu ochrony dla poszczególnych miast oraz dokonania wyboru zadań priorytetowych podkreślono, że szczególną wagę ma wytypowanie realizacji o charakterze modelowym. Niektóre ze sformułowań zapisanych w rezolucji kolokwium meksykańskiego

wynikają zapewne ze znajomości przygotowanych przez UNESCO dwóch bardzo ważnych dokumentów: *„Konwencji o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i przyrodniczego”* oraz *„Zalecenia w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego na płaszczyźnie krajowej”*.

Cechą charakterystyczną obu tych dokumentów z 1972 r. jest szerokie ujęcie zagadnienia ochrony dóbr kultury, jak i przyrody. Jednym z zadań ICOMOS było natomiast jej wzbogacenie o aspekty techniczno-realizacyjne. Taką próbą spojrzenia na ważny wycinek działań na obszarze miast zabytkowych było kolokwium *„Oblicze ulicy”* /Lozanna, 1973/. Mimo nieco formalistycznego ujęcia zagadnienia przez organizatorów kolokwium, jego uczestnicy ze szczególnym naciskiem opowiedzieli się przeciw ograniczaniu zainteresowania ulicą do fasad domów. Zaapelowano do respektowania wewnętrznych podziałów zarówno domów, jak i bloków zabudowy oraz – co niezwykle ważne – istniejącej struktury społecznej. Dlatego też uznano za niezbędne, aby studiom nad planami urbanistycznymi towarzyszyły pogłębione analizy socjologiczne i funkcjonalne. Miałyby one na celu zachowanie harmonii przywróconym do życia zespołom poprzez utrzymanie dawnej stratygrafii społecznej, jak i w miarę pełnego zestawu tradycyjnych funkcji.

Rezolucja konferencji zorganizowanej w Wilnie /1973/, wypuklając szczególnie duże możliwości krajów socjalistycznych w dziedzinie kompleksowego rozwiązywania problemów rewaloryzacji miast zabytkowych, zgłosiła postulat by tematyka ta była uwzględniona w inicjalnym studium opracowania planów zagospodarowania przestrzennego. Plany makroskali winny jednocześnie zapewnić przestrzenne i funkcjonalne powiązanie miast zabytkowych ze szczególnie wartościowymi zespołami i poszczególnymi obiektami. Uczestnicy konferencji wileńskiej uznali, że zasady gospodarki socjalistycznej stanowią przesłankę w wielkim stopniu ułatwiającą dobór najwłaściwszych form wykorzystania dziedzictwa przeszłości. Proces ten jak podkreślono – ma wielkie znaczenie wychowawcze.

Rok 1974 zapoczątkował kampanię Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków, określonego przez jego inicjatora mianem Roku Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego. W Polsce podołało Społeczny Komitet Obchodów Roku działający pod auspicjami ICOMOS. Jedną z ważniejszych imprez międzynarodowych było wspólne kolokwium ICOMOS i Międzynarodowej Unii Architektów przy współudziale organizacji „Europa Nostra” odbytej w Kazimierzu na Wiśle /1974/, a poświęconej integracji współczesnej architektury w zespołach zabytkowych. Kończąc jej rezolucja kładzie nacisk na konieczność respektowania wartości strukturalno-estetycznych, społecznych i historycznych starej zabudowy oraz brania pod uwagę lokalnej tradycji budowlanej. Zwracając uwagę na potrzebę całościowego ujęcia zagadnienia uczestnicy kolokwium uznali za niezbędne zacieśnienie współpracy między specjalistami różnych dziedzin. Szczególnie chodziło o zintegrowanie działań konserwatorskich z architektoniczno-urbanistycznymi.

Sformułowano postulat, aby plan urbanistyczny strefy chronionej opracowany był przez zespoły interdyscyplinarne i aby twórczej intuicji przeciwstawić badania naukowe. Jedną z podstawowych zasad winno być przestrzeganie, by zmiany funkcjonalne nie prowadziły do zniszczenia istniejących struktur przestrzennych. W konkluzji stwierdzono, że praktyka zagospodarowania przestrzennego musi uwzględniać specyficzne potrzeby małych miast. Ich skuteczna ochrona wymaga stworzenia systemu legislacyjnego na szczeblu krajowym i regionalnym, który mógłby poskromić żywioł spekulacyjny.

Rok 1975 zaznaczył się ponadto kongresem w Amsterdamie, stanowiącym uwieńczenie Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków. Tu również sporo miejsca poświęcono problematyce urbanistycznej. Jednakże ze spotkań bezpośrednio poprzedzających warszawską konferencję UNESCO najważniejsze było spotkanie w Brugii /1975/, gdyż przy jego okazji dokonano wymiany poglądów na temat wstępnej redakcji zalecenia UNESCO. Ta wersja tekstu przesłana została wszystkim krajom członkowskim UNESCO. Polska była jednym z krajów, które przedstawiły na ten temat obszerną opinię.

W rezultacie Komitet Ekspertów zwołany w dniach 9–16 lutego 1976 r. do Warszawy podjął dyskusję nad tekstem uwzględniającym już znaczną część proponowanych poprawek i uzupełnień. Obrady warszawskie zgromadziły reprezentantów 43 krajów oraz 16 organizacji międzynarodowych. W rezultacie wielodniowych obrad, którym miałem zaszczyt przewodniczyć niżej podpisany, przyjęto tekst zalecenia, które składa się z sześciu rozdziałów poprzedzonych częścią wstępną. W preambule podkreślona jest rola zespołów zabytkowych jako elementów codziennego środowiska człowieka, nośników jego cech indywidualnych oraz wartości kulturowych. Podkreślono także kierunki zagrożenia powodowanego natężającymi się procesami urbanizacyjnymi oraz stwierdzono niedostateczne podstawy prawne ochrony tych zespołów w wielu krajach.

W rozdziale I przedstawione są definicje zespołu zabytkowego i tradycyjnego /to określenie wprowadzono na wniosek delegacji państw afrykańskich/ oraz pojęcia ochrony /identyfikacja, konserwacja, restauracja, rehabilitacja, właściwe utrzymywanie oraz rewitalizacja/. W szeroko pojętej definicji ochrony zwraca uwagę zaakcentowanie konieczności zapewnienia objętych nią zespołów, stałego utrzymywania w należyłym stanie i powiązanie zabiegów technicznych z działaniami rewitalizacyjnymi. Podkreślenia wymaga również zasada kompleksowego traktowania zespołów zabytkowych tj. zarówno wraz z otaczającym je środowiskiem, jak i kontekstem społecznym. Łączy się to bezpośrednio z silnie akcentowaną potrzebą uwzględnienia żywotnych interesów miejscowych społeczności. W rozdziale określającym podstawowe zasady podkreślone zostało stwierdzenie, że ochrona zespołów zabytkowych jest obowiązkiem rządów i obywateli państw, na których obszarach one się znajdują. Ochronie podlegają zespoły zabytkowe w całości tzn. wraz z zamieszkującą i działającą na ich terenie społecznością. Wszystkie działania oparte muszą być na wnikliwych badaniach naukowych, a szczególną rolę mają do odegrania architekci i urbaniści. Brak odpowiedniej koordynacji nowych inwestycji grozi bowiem degradacją lub deformacją zespołów zabytkowych. Rozdział III postuluje sformułowanie polityki ochrony zabytków na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Polityka ta winna integrować w planowanie gospodarcze z planowaniem przestrzennym. W rozdziale poświęconym podstawom prawnym i administracyjnym „Rekomendacja” zobowiązuje rządy państw członkowskich do odpowiedniej modyfikacji istniejących aktów prawnych lub do sformułowania nowych oraz zespolenia z nimi aktów normatywnych planowania przestrzennego urbanistyki i mieszkalnictwa. Określone muszą zostać rygory związane z wyznaczonymi strefami ochrony konserwatorskiej, obowiązki bieżącej konserwacji oraz zasady integracji nowych form i nowych funkcji. Duży nacisk położony został na akcję mającą na celu ukrócenie żywiołu spekulacyjnego. Podkreśla się konieczność przeznaczenia na rehabilitację zespołów zabytkowych znacznej części środków przewidzianych na budownictwo o charakterze społecznym. Zalecenie wskazuje, że wszelkie działania na obszarach zabytkowych wymagają współdziałania specjalistów wielu dziedzin.

Podstawą polityki na szczeblu krajowym lub regionalnym musi być ewidencja i stworzenie listy wszystkich zespołów podlegających ochronie. W oparciu o wnikliwe badania zarówno całego zespołu, jak i jego poszczególnych elementów, a uwzględniające jego strukturę przestrzenną, funkcjonalną i społeczną, opracowane winny być programy i plany ochrony. Muszą one uwzględniać między innymi problem lokali zastępczych lub do stałego przekwaterowania części mieszkańców. Zalecenie stwierdza, że wszelkie rozbiórki obiektów zlokalizowanych na obszarach zabytkowych należy uważać za skrajną ostateczność. Podkreślona jest konieczność maksymalnego ograniczenia ruchu kołowego i tworzenia stref ruchu pieszego. Wszystkim działaniom konserwatorskim winna towarzyszyć troska o rewitalizację obiektów i zespołów zabytkowych przez wprowadzenie odpowiednich funkcji. W zakresie finansowania podkreśla się konieczność stosowania subsydiów dla pokrycia dodatkowych kosztów związanych z rewaloryzacją zespołów zabytkowych. Szczególną wagą przywiązuje się do takiego systemu finansowania, który zapobiegałby rugowaniu biedniejszej ludności na rzecz zamożniejszej części społeczeństwa. Zalecenie wzywa państwa członkowskie do koordynacji na wszystkich szczeblach zarządzenia spraw związanych z aktywną ochroną zespołów zabytkowych, kładzie nacisk na konieczność podporządkowania polityki lokalizacyjnej nowych inwestycji rygorom wpływającym z programów konserwatorskich. Wiąże się to bezpośrednio z koniecznością przestrzegania odpowiedniej skali i charakteru nowego budownictwa wznoszonego w środowisku zabytkowym. Brak koordynacji nowych inwestycji grozi bowiem deformacją zespołów zabytkowych. Wszystkie przedsięwzięcia na obszarach chronionych poprzedzone muszą być wnikliwymi badaniami w zakresie ich chłonności funkcjonalno-przestrzennej i ich kontekstu społecznego, a wszelkie rozbiórki obiektów zabytkowych uznane zostały za skrajną ostateczność. W rozdziale dotyczącym badań, nauczania i informacji położony jest nacisk na konieczność podejmowania badań w zakresie urbanistyki i planowania przestrzennego, ich związków z ochroną zespołów zabytkowych, jak również z metodami konserwacji i zastosowania nowych technik w tej dziedzinie. Wydobyta jest potrzeba kształcenia specjalistów zarówno na poziomie uniwersyteckim, jak i rzemieślników. Ważnym punktem jest również kształcenie personelu administracyjnego. Zalecenie uznaje za konieczne wprowadzenie problematyki ochrony zabytków do programów nauczania wszystkich szczebli oraz jej rozpowszechnianie poprzez środki masowego przekazu. Wskazując na wielką rolę środowiska architektów i urbanistów Zalecenie kładzie nacisk na konieczność współpracy wielodyscyplinarnej i na potrzebę wprowadzenia problematyki historii, ochrony i rewaloryzacji zespołów zabytkowych do nauczania wszystkich szczebli. Kładąc nacisk na pogłębienie współpracy międzynarodowej i wskazując wiele tematów szczególnie ważnych do podjęcia na tym polu. Zalecenie podkreśla rolę organizacji międzynarodowych w tym przede wszystkim ICOMOS⁷.

Nie jest więc przypadkiem, że ICOMOS uznał za właściwe dokonanie oceny stanu realizacji postanowień „Rekomendacji Warszawskiej”. Wolno mieć nadzieję, że wyniki naszego spotkania w Krakowie stanowią będą kolejny istotny krok w kierunku udoskonalenia metod działania w zakresie rewaloryzacji miast zabytkowych.

⁷ Zalecenie Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury /UNESCO/ dotyczące zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym, Wydawnictwo ODZ, Warszawa 1979.

1995

30-LECIE ICOMOS

KRZYSZTOF PAWŁOWSKI

Wiceprzewodniczący ICOMOS (1978–1981)

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (1981–1984, 1993–2003)

Członek honorowy ICOMOS

ICOMOS – Trzy Dziesięciolecia a Wyzwanie Trzeciego Tysiąclecia⁸

Trzeba, aby bardziej rozpowszechniła się świadomość, że szacunek dla zabytków nie jest jedynie wyrazem nostalgii wobec przeszłości, lecz pozyskaniem świadomości nowoczesnej, określonej historycznie, która wykracza poza jednostkowe pojęcie zabytku, aby znaleźć wyraz w urbanistyce i sposobie życia zbiorowości

Piero Gazzola,
Zgromadzenie założycielskie ICOMOS
Warszawa 21 marca 1965

Od Wenecji do Krakowa

Przypomnienie tego zdania wygłoszonego przez naszego pierwszego przewodniczącego wydaje się tym bardziej aktualne, że decyzja władz ICOMOS, aby uczcić XXX rocznicę w miejscu swych narodzin – w Polsce, wyraża chęć sięgnięcia do naszych korzeni, by z nich czerpać inspiracje dla przyszłej działalności. 30-ta rocznica zdaje się mieć znaczenie szczególne, jest ona zapewne przez niektórych rozumiana jako moment przekazania doświadczeń następnej generacji. Ponadto nasza 30-ta rocznica zbiega się z 50-tą rocznicą UNESCO. Jesteśmy szczególnie radzi, że nasze kolokwium poświęcone prawom

⁸ Tekst opublikowano w niniejszym zbiorze dzięki uprzejmości Krzysztofa Pawłowskiego; pochodzi z: Majewski A., 3 kongresy, PKN ICOMOS i SKZ, Warszawa, 1996, s. 111–129

dziedzictwa zyskało patronat Dyrektora Generalnego UNESCO Pana Federico Mayor. W ten sposób nawiązaliśmy do dawnej tradycji, gdyż UNESCO było, jak wiadomo, jednym z głównych inicjatorów założenia ICOMOS. Jest to również cenna kontynuacja sposobu działania naszego Komitetu, który wiele spotkań zorganizował wspólnie z UNESCO.

W tym miejscu ograniczmy się do przypomnienia, że z okazji XV-lecia ICOMOS przygotowaliśmy w Krakowie kolokwium na temat wcielania w życie Rekomendacji UNESCO „w sprawie ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych i ich roli w życiu współczesnym” – noszącej miano „Rekomendacji Warszawa-Nairobi”. Uznaliśmy bowiem, że działamy zgodnie ze statutem ICOMOS, który nakłada na niego obowiązek rozpowszechniania zaleceń UNESCO. Było to tym istotniejsze, że problematyka w niej zawarta uzupełniała w zasadniczy sposób zasady doktrynalne wyrażone w „Karcie Weneckiej”.

Przez 15 lat, jakie upłynęły od tego czasu, pozyskaliśmy niezwykle ważne doświadczenia, często o wymiarze dramatycznym, które przerodziły się w dokonania o ogromnym znaczeniu dla życia naszego kraju, ale również zmieniające bieg historii Europy i świata. Ale, co szczególnie istotne, ważne również dla losów dziedzictwa, które przez wprowadzenie gospodarki rynkowej zyskało nowe szansę, a równocześnie napotkało na nowe zagrożenia.

W tym wystąpieniu nie będzie zbyt wiele miejsca poświęconego przeszłości. Zwalnia nas od tego wypowiedź dawnych przewodniczących ICOMOS i liczne publikacje retrospektywne w tym relacja pani Aleksandry Żaryn z zebrań odbytych w Polsce w 1965 r. (i poprzedzająca ten tekst) przedstawiona w okolicznościowym wydawnictwie ICOMOS. Wydaje się jednak ważne zastanowienie się, czy wszystkie postulaty i zamierzenia założycieli ICOMOS zostały spełnione.

Aby się o tym przekonać trzeba sięgnąć do prac Komitetu Przygotowawczego powołanego do życia w czasie Kongresu Weneckiego w 1964 r., któremu przewodniczył Giulio de Angelis d'Ossat, którego sekretarzem był Piero Gazzola oraz do Zgromadzenia założycielskiego w Warszawie i Pierwszego Zgromadzenia ogólnego w Krakowie, którym w dniach 21–25 czerwca 1965 r. przewodniczył Stanisław Lorentz. Warto prześledzić ewolucję, jaką przebył ICOMOS od Wenecji w 1964 r. do Krakowa w 1965 r. oraz potem do Krakowa w 1995 r.⁹

Tak też proponuję odczytać podtytuł tego rozdziału „Od Wenecji do Krakowa”. Nie będąc aktorem głównej sceny wydarzeń z 1965 r. skorzystam w tej części z dokumentów. Sprzyjać to będzie, mam nadzieję, obiektywizmowi analizy. Zapewne bardziej subiektywne, gdyż oparte na własnych doświadczeniach pracy w Komitecie Narodowym, Biurze oraz Komitecie Wykonawczym będą spostrzeżenia dotyczące okresu od 1972 roku, kiedy zostałem przyjęty w poczet członków ICOMOS. Będę się w nich starał akcentować te momenty, które jak się wydaje uznać trzeba za szczególnie istotne dla naszej działalności na przyszłość wobec wyzwania niesionego przez nadchodzące Trzecie Tysiąclecie.

⁹ Dokonania ICOMOS-u dokumentuje książka przygotowana przez Aleksandrę Żaryn, a wydana przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków: *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór dokumentów*, Warszawa 1980, cz. I Warszawa 1989 cz. II.

O zabytku do urbanistyki

Tak silnie zaakcentowany w przemówieniu warszawskim Piero Gazzoli aspekt urbanistyczny ochrony dziedzictwa jaskrawo kontrastuje z rok wcześniejszą Kartą Wenecką, która praktycznie go pomija. Jest to tym bardziej uderzające, że Kongres w Wenecji przedstawił „dramat degradacji ośrodków zabytkowych” powodowany dysharmonijnym rozwojem urbanistycznym i na brak solidnego przygotowania kulturalnego planowania, co stało się zjawiskiem powszechnym. Podobnie ma się w odniesieniu do zniekształceń krajobrazu z racji nieskoordynowanej lokalizacji obiektów przemysłowych. Między momentem redakcji Karty Weneckiej a zebraniem konstytucyjnym w Warszawie nastąpiła więc zmiana postaw, wyrażająca się szerszym rozumieniem pojęcia zespołu, które pojawiło się w definicjach zawartych w Statutach ICOMOS. W Krakowie w 1965 postanowiono również powołać do życia międzynarodowy Komitet zespołów zabytkowych, ale na realizację tego postulatu trzeba będzie poczekać wiele lat.

W mym raporcie „*Od Karty Weneckiej do Rekomendacji Warszawskiej*” opracowanym 15 lat temu miałem możliwość przedstawić proces narastania – na forum międzynarodowym – problematyki miejskiej i związanej w nią problematyki społecznej. W rezultacie to Rekomendacja UNESCO „*Warszawa – Nairobi*” z 1976 r. rozszerzyła pojęcie zespołu miejskiego na sferę aktywności ludzkich. Zostanie ono następnie przejęte w 1987 r. przez wywodzącą się w prostej linii z Rekomendacji Warszawskiej – „*Karty ochrony miast historycznych – Toledo Washington*”. Rozszerzenie pojęcia dóbr wymagających ochrony jest tematem samym w sobie. Następowало ono na kilku płaszczyznach: w odniesieniu do ich relatywnych wartości, do ich chronologii oraz zakresu tematycznego. Rozszerzeniu pojęcia przedmiotu ochrony od zabytku do dziedzictwa kulturalnego, krajobrazu kulturowego towarzyszył postulat uwzględnienia ich ochrony na wszystkich szczeblach planowania. Pojawił się on w 1972 r. w „*Konwencji o ochronie Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Przyrodniczego*” i w równolegle opracowanej „*Rekomendacji UNESCO dotyczącej ochrony dziedzictwa na szczeblu krajowym*”. Podkreślenie niezbędności planowania jest tym ważniejsze, że w krajach, które ostatnio w wyniku demokratycznych przemian weszły na drogę gospodarki rynkowej, bywa ono odrzucane, gdyż niesłusznie jest utożsamiane z metodami systemu totalitarnego.

Problem ten jest szczególnie ważny w odniesieniu do ochrony miast, gdyż wiąże się z ich zarządzaniem.

Warto sobie uświadomić, że UNESCO uznało problem miast za kluczowy w swej działalności, gdyż warunkami z warunkami życia całych społeczności. Wypowiedź Federico Mayor z okazji inauguracji spotkania „*miasto-otoczenie-kultura*” w Rio de Janeiro (czerwiec 1994) dobitnie to podkreśla. Tak więc zaangażowanie ICOMOS w problematykę miejską jest nakazem chwili. To do nas należy dostarczenie odpowiednich narzędzi dla wdrożenia w życie decyzji politycznych. Obserwacja bieżącej praktyki wskazuje, że liczba miast wpisanych na listę Dziedzictwa Światowego przekroczyła 100, liczba kandydatów wydłuża się, a sposoby ochrony i jej skuteczność są różne w zależności od kraju i miasta. Zasady i strategia ich ochrony nie zostały sformułowane w sposób przejrzysty.

Nie została bowiem opracowana metodologia podejścia do:

- rozpoznania przedmiotu ochrony
- określenia zakresu ochrony

- relacji z planowaniem urbanistycznym
- zarządzania biorącego pod uwagę szczególne cechy miasta.

Jak wskazała „*Deklaracja Quebec*” miasta w poszukiwaniu najwłaściwszych rozwiązań są pozostawione samym sobie. Jest to tym trudniejsze, że niezbędne jest zastosowanie najwyższych standardów konserwatorskich, przy jednoczesnym zachowaniu równowagi i harmonii z funkcjami i sposobami życia dnia dzisiejszego. Ta sytuacja utrudnia zapewnienie monitoringu stanu zachowania, którego konieczność zaznacza się bardzo wyraźnie w skali międzynarodowej. Dlatego PKN ICOMOS opracował propozycje „standardu dotyczącego ochrony i zarządzania w miastach o wyjątkowej wartości zabytkowej”. Jego skonkretyzowanie dokonane powinno być na podstawie analiz porównawczych i testów oraz uwieńczone serią publikacji. Przedstawiając konkretne wzory postępowania inicjatywa ta winna przyczynić się do podniesienia skuteczności zarządzania miastami zabytkowymi i to nie tylko tymi, które są wpisane na listę światową.

Bardzo dobre przyjęcie tego projektu przez Pana Federico Mayor i panią dyrektora Lourdes Arizpe odpowiedzialną za sektor Kultury w UNESCO jest bardzo zachęcające. Mamy nadzieję, że projekt ten znajdzie partnerów – w Centrum Dziedzictwa Światowego oraz organizacji miast Dziedzictwa Światowego, ICCROM i co jest najistotniejsze również tych, którzy są bezpośrednio zainteresowani, tj. miast i ich mieszkańców.

Areny działania

Rola ICOMOS na szczeblu krajowym

W przedstawionym w Warszawie w 1965 roku raporcie Piero Gazzola jako pierwszy, a więc priorytetowy punkt działalności ICOMOS zaproponował „*Pobudzać i rozwijać zainteresowanie władz i społeczeństwa dla ich własnych zabytków, dla ich dziedzictwa kulturalnego*”.

Otóż punkt ten został wykreślony ze znowelizowanego statutu ICOMOS. A był to element niezwyklej wagi – orientujący działalność komitetów narodowych ICOMOS na konieczność uczulenia władz i społeczeństwa własnego kraju na rzecz ochrony dziedzictwa, a nie ograniczający go do reprezentacji państwa na gruncie międzynarodowym. Nasz Komitet zaczął działać szczególnie w tym kierunku od czasu kampanii Europejskiego Roku Spuścizny Architektonicznej (1974–1975), by dopełnić tego procesu w 1981 r. Wówczas w okresie ożywienia ruchu „Solidarnościowego” uznaliśmy za szczególnie ważne przeniesienie na nasz grunt tych wartościowych doświadczeń zagranicznych, które dotychczas stanowiły tabu z racji kontekstu społeczno-politycznego. Kalendarium naszych zgromadzeń wskazuje na intensywność działań, a kwestia udziału społeczeństwa w ochronie dziedzictwa, zapowiadała nowy rozdział działań, niestety na wiele lat przerwany wprowadzeniem stanu wojennego.

W naszym programie zapisaliśmy również konieczność wzmożonej opieki Komitetu nad obiektami wpisanymi na listę Dziedzictwa Światowego. Staliśmy i стоимy na stanowisku, że Konwencja o Ochronie Światowego Dziedzictwa zapewniając eksponowaną rolę dla ICOMOS jako ciała konsultatywnego – winna być odczytana jako zadanie nie tylko

Sekretariatu Międzynarodowego w stosunku do Komitetu Dziedzictwa lecz również komitetów narodowych w odniesieniu do własnych rządów i wyspecjalizowanych instytucji. Wymaganie, by prezentowane do wpisu dobra kultury były opiniowane przez narodowe komitety ICOMOS wzmocniłoby ich prestiż a również stanowiłoby niezwykle ważny stimulator do ich spełnienia we wszystkich krajach, które ratyfikowały Konwencję. Wcielenie w życie zasady, że Komitety Narodowe muszą być konsultowane przy selekcji dóbr kultury kandydujących na listę światową oraz, co szczególnie istotne, być współodpowiedzialne za zapewnienie kontroli (monitoringu), może mieć zasadnicze znaczenie dla ich funkcjonowania. Upoważniałoby to do sformułowania postulatu, by instytucje państwowe świadczyły finansowo na rzecz Komitetu.

Jest to szczególnie istotne w sytuacji, gdy odprowadzając całość swych składek członkowskich do Centrali, Komitety pozostają bez środków do działania. Nierzadko w krajach o słabej walucie wysokość składek stanowi przeszkodę w założeniu Komitetu i jego rozwoju. Przyjęcie zasady, że np. pierwszych 10 członków jest opłacanych z kasy państwowej jest jednym z rozwiązań, nad którym warto się zastanowić. Aby Komitety ICOMOS mogły odgrywać swą rolę, muszą utrzymywać ścisłą współpracę ze służbami ochrony przyrody, które są w niektórych krajach szczególnie dobrze rozwinięte. ICOMOS powinien wziąć na swoje barki doprowadzenie do tego, by zgodnie z zaleceniami UNESCO, a przede wszystkim z wymaganiami chwili ochrona dziedzictwa przyrody i kultury były ściśle ze sobą powiązane. Rozszerzenie działań Komitetu Ogródów Historycznych na krajobraz kulturowy jest krokiem w tym kierunku, ale musimy mieć świadomość, że integracji w procesie twórczym musi towarzyszyć integracja w procesie ochrony środowiska człowieka jako całości.

ICOMOS a regiony europejskie

Szczególnie trudno jest określić rolę regionalną ICOMOS. Jak słusznie dostrzeżono w Lozannie, trzeba strzec się źle rozumianej regionalizacji, gdyż może ona spowodować rozbieżności i powstanie getta dla biednych i salonów dla bogatych. Pojęcie regionu jest złożone, gdyż na podziały geograficzne nakładają się mogą podziały polityczne, a również kulturowe. Szczególnie groźne były zawsze podziały polityczne. Ich przykładem długo była Europa podzielona na dwa bloki. ICOMOS odegrał ważną rolę w zacieraniu tych podziałów 20 lat temu z okazji Europejskiego Roku Dziedzictwa Architekturalnego (1975), zorganizowanego przez Radę Europejską. Polska mogła w nim aktywnie uczestniczyć tylko dzięki pośrednictwu ICOMOS.

Jedną z pierwszych imprez było kolokwium na temat integracji architektury współczesnej w zespołach zabytkowych zorganizowanych przez UIA, ICOMOS przy udziale Europa Nostra oraz FITUAH w październiku 1974 roku w Kazimierzu nad Wisłą.

Obecność Piero Gazzoli podkreślała wagę jaką nasz Przewodniczący przywiązywał do tej inicjatywy. Wnioski z tej narady miałem możliwość przekazać bezpośrednio na forum słynnego sympozjum Rady Europejskiej w Bolonii, gdzie występowałem jako jedyny przedstawiciel wschodniej Europy.

W ten sposób Polska włączyła się też do uczestnictwa w Kampanii Roku 1975 zwieńczonego Kongresem Amsterdamskim. Jest szczególnie warte podkreślenia, że było to uczestnictwo bardzo aktywne; wiele inicjatyw wówczas podjętych było następnie kontynuowanych.

Istotne jest przypomnienie, że wkrótce potem (1977) Polsce powierzono zorganizowanie sympozjum na temat *„Harmonizacja systemu ewidencji zabytków w Europie i Ameryce Północnej”*. Antycypowało ono oczywiście w wycinkowym zakresie Konferencję KBWE odbytą w Krakowie w 1991 r., która potwierdziła chęć wyjścia poza granice Europy. Jednocześnie jednak zaawansowany został proces integracji Unii Europejskiej. Każdy kto zna realia historyczne przyzna, że dziedzictwo kultury nie zmienia nagle swych cech przekraczając linię Odra-Nysa, tak więc podziały wynikające ze zdezaktualizowanych podziałów politycznych są sztuczne. Jesteśmy radzi, że CIRCE postanowiło opracować wspólne programy działania dla całej Europy. Do symbolicznego wymiaru urasta fakt, że nasze sympozjum zbiega się z europejskimi Dniami Dziedzictwa Architektonicznego.

Przykład Europy, niezaprzeczalnej kolebki idei ochrony dziedzictwa kulturalnego, jest oczywiście specyficzny. Wszelkie sugestie dotyczące regionalizacji struktur organizacyjnych muszą brać pod uwagę, że izolacja Europy byłaby aktem nieodpowiedzialnym.

Oczywiste są na przykład związki starego kontynentu z dziedzictwem epoki kolonialnej – tak więc typologia struktur dziedzictwa jest często podobna do różnych obiektów i zespołów.

W czasie niedawnego kolokwium w Fezie (styczeń 1995), usiłowałem przedstawić użyteczność doświadczeń europejskich w działaniach dotyczących miast kontynentu afrykańskiego. Jednocześnie inne profesjonalne spotkania zorganizowane ostatnio w Afryce we współpracy z ICOMOS wskazują, że nie może być ona pozostawiona sama sobie. Jest godne podkreślenia, że afrykańska szczególna wrażliwość w odniesieniu do architektury wernakularnej może odegrać ważną rolę w rozbudzeniu zainteresowań dla tego typu dziedzictwa w Europie.

Wystawa na temat francuskiej architektury wernakularnej zorganizowana w Kamerunie przez CITAT dostarcza nam przekonującego dowodu.

Niektóre materiały jak cegła suszona są bardziej – jak się wydaje – związane z klimatem niż ściśle określoną strefą geograficzną. Dotyczy to również konstrukcji z drewna i kamienia. Nie Jest dziełem przypadku, że Angkor-Vat w Kambodży mógł się stać terenem współpracy międzynarodowej – Francuzów, Polaków, Amerykanów, Japończyków i reprezentantów wielu innych krajów. W tym samym duchu łatwo jest stwierdzić, że metody identyfikacji i informatyzacji danych dotyczących dziedzictwa, mogą być adaptowane do różnego typu dóbr wymagających ochrony.

Globalna rola ICOMOS

Te spostrzeżenia doprowadzają nas do konkluzji, że rola ICOMOS polega na zintegrowaniu całego świata wokół uniwersalnych zasad, które warunkują stosunek do dziedzictwa bez różnicowania wartości zbyt często uważanych za całkowicie obiektywne. Zacytujmy duchowy testament Piero Gazzoli, który powiedział w 1975 r. *„Musicie kontynuować tę akcję w jedności idei, która królowała dotychczas; jestem przekonany, że przyczyni się ona do wzmocnienia braterstwa między narodami w łonie naszego Komitetu; udało nam się przewyższać decyzje polityczne, i nie ma już wśród nas ani zachodu, ani północy, ani południa, ale ludzie którzy pracują razem dla realizacji ich wspólnego ideału”*.

Nasi partnerzy

To niewątpliwie UNESCO, które wśród naszych instytucjonalnych partnerów odgrywa i zawsze będzie spełniać rolę głównego partnera. Należy zwrócić uwagę, że ICOMOS jako organizacja pozarządowa ma znacznie więcej swobody działania. Może sobie ona pozwolić na formułowanie pewnych opinii krytycznych w stosunku do instytucji państwowych, co jest dla UNESCO znacznie trudniejsze. Nasza współpraca z ICCROM jest również w pełni oczywista.

Pola działania ICOMOS i ICOM bardzo starannie rozdzielone od początku naszego istnienia wydają się przybliżać. Głosy postulujące wprowadzenie na listę Dziedzictwa Światowego dóbr nieruchomości sprzyjać będą zacieśnieniu naszych kontaktów. Od pewnego zresztą czasu ICOM podejmuje „inicjatywy, które nas bezpośrednio dotyczą. Kolokwium, zorganizowane przez Polski Komitet ICOM na temat konserwacji obszarów i zabytków archeologicznych pokazuje, że mamy wiele tematów do wspólnego opracowania.

Międzynarodowa Unia Architektów towarzyszyła nam od naszych narodzin. Wspominaliśmy już wspólne kolokwium zorganizowane w 1975 r. w Polsce, ale niewątpliwie trzeba nawiązać do tradycji sięgającej początków działalności ICOMOS tak dobrze określonej przez Piero Gazzolę: *„Ale tutaj nasza troska nie ogranicza się jedynie do ochrony istniejącej zabudowy, my chcemy przyczynić się do promowania narodzin nowej architektury opartej na technikach tradycyjnych i dostosowanej do lokalnych potrzeb. Myśmymy zaoferowali naszą entuzjastyczną współpracę programom w tej dziedzinie UNESCO i UIA.”*

A więc poza tą architekturą tradycyjną to również nowe kreacje i ich integracja z dawnymi zespołami, które muszą nas bezpośrednio interesować.

Polski ICOMOS, obserwując na gruncie krajowym doskonałą współpracę z Towarzystwem Urbanistów Polskich, nawiązał bliskie kontakty z ISOCARP (Międzynarodowe Stowarzyszenie Urbanistów). Dzięki wielkiemu osobistemu zainteresowaniu jego przewodniczącego Gian-Franco Virrili święciliśmy wspólnie nasze 15-lecie (nasze organizacje powstały w tym samym 1964 roku). Siedem referatów przedstawionych przez członków ISOCARP w czasie naszego kolokwium w Krakowie potwierdza, że dzielimy w szerokim zakresie podobne zapatrywania.

Niestety Polska, która była lokomotywą tej współpracy, weszła następnie w noc stanu wojennego. ICOMOS nie kontynuował jak się wydaje tych inicjatyw.

FITUAH był naszym partnerem w epoce, gdy bardzo aktywnie pracował stały Komitet Historycznych Ośrodków Miejskich kierowany (do 1979) przez profesora Wacława Ostrowskiego i profesor Teresę Zarębską.

Polski Komitet przyjął ostatnio jako członka instytucjonalnego Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich. Jesteśmy w istocie przekonani, że relikty archeologiczne traktowane jako część integralna budowli są wielce przydatne dla pogłębienia naszej znajomości ewolucji form i ich struktur.

Staramy się również popierać niedawno stworzoną grupę HADES, która zajmuje się dziedzictwem podziemnym.

Oczywiście, i już wyżej podkreślone, więzy między dziedzictwem kulturalnym i przyrodniczym wymaga zacieśnienia współpracy między ICOMOS i Międzynarodową Unią Ochrony Przyrody.

Studia przygotowawcze dla sporządzenia listy Dziedzictwa Światowego, zbliżyły nas do polskiej sekcji TICCIH. Jest to tym ważniejsze, że konieczność współpracy ze specjalistami od konstrukcji inżynierskich była wielokrotnie wskazywana (ostatnio przez naszego prezydenta Rolanda Silve). Jest ona niezbędna szczególnie w odniesieniu do realizacji pochodzących z czasów najnowszych. Konferencja zorganizowana w dniach 4–7 października br. w Gdańsku i Gdyni, a poświęcona problemom ochrony konstrukcji przemysłowych (instalacje portowe), jak również miejskich zespołów XX-go wieku będzie mogła wzmocnić nasze więzy z DOMOCOMO.

Wspominamy o tych przykładach działań na gruncie krajowym ponieważ współpraca ICOMOS musi się wykuć w terenie, aby móc nabrać form instytucjonalnych również na forum międzynarodowym. Wszystkie te uwagi prowadzą do wniosku, że ICOMOS mogłoby w większym zakresie odgrywać rolę federującą różne organizacje orientowane na problemy dziedzictwa w szerokim tego słowa znaczeniu. Ten postulat jest ściśle związany z działalnością specjalistycznych Komitetów Międzynarodowych.

Specjalistyczne Komitety Międzynarodowe

Podczas pierwszego zgromadzenia ogólnego w Krakowie zaproponowano utworzenie 5 Specjalistycznych Komitetów Międzynarodowych

- konserwacji i restauracji,
- kształcenia architektów i wykwalifikowanego personelu,
- doktryny, legislacji, administracji, dokumentacji,
- użytkowania i reanimacji zabytków,
- obszarów zabytkowych.

Zauważmy, że rozległość tematyki tych komitetów nadawała im charakter sekcji. Komitety były dostępne dla wszystkich członków ICOMOS. Zasada selekcji i zatwierdzanie wyboru członków faktycznych przez Komitet wykonawczy została wprowadzona później. Wydaje się jednak, że każdy członek indywidualny ICOMOS powinien należeć do jednego z komitetów specjalistycznych, pozostali jako mniej zaangażowani mogliby mieć status członków stowarzyszonych (likwidacja tej kategorii nastąpiła w wyniku nowelizacji statutu). Koła młodych – tak ważne ogniwo działalności ICOMOS – mogły mieć właśnie taki status.

Żaden z proponowanych w 1965 r. w Krakowie Komitetów nie został utworzony. Natomiast liczba Komitetów wąskospecjalistycznych stopniowo narastała, by osiągnąć stan –14. Trzeba było czekać 20 lat na organizację Komitetu poświęconego kształceniu architektów i wykwalifikowanego personelu. Ale komitet ten skoncentrował się szczególnie na tym drugim zakresie. Nie mniej idea inicjalna szczególnego zainteresowania kształceniem architektów jest uzasadniona faktem, że dzięki istnieniu ICCROM – wysoka specjalizacja była już w dużym stopniu zapewniona.

Po kilku nieudanych próbach powstał Komitet Miast Historycznych, rozszerzając o pewnego czasu swe działania na wsie zabytkowe. Liczne zebrania poświęcone Karcie Weneckiej wskazały jak ważne są problemy doktryny.

Brak problematyki legislacyjnej nabiera charakteru anegdotycznego, przy dowolnej interpretacji naszych statutów traktowanych jak „*menu à la carte*” dostosowywanych do koniunkturalnych sytuacji. Przy każdych wyborach – pojawiają się nowe apele, aby uregulować ich tryb w sposób jasny i pozbawiony wieloznaczności. Ale problemy prawne są przede wszystkim ściśle związane z organizacją służb ochrony dziedzictwa. W czasie naszego kolokwium w Zamościu we wrześniu 1994 r., reprezentanci nowych państw wyodrębnionych z ex-związku sowieckiego sygnalizowali konieczność dysponowania modelem prawnym dotyczącym służb ochrony dziedzictwa adaptowanych do państwowych struktur administracyjnych. Kluczowym problemem okazała się ich niezależność od władz lokalnych. Istnienie Komitetu Dokumentacji było efemeryczne. Jest to tym bardziej uderzające, że potrzeby w tej dziedzinie są ogromne. Problem luk na liście Dziedzictwa Światowego dotyczy niektórych części świata jak np. Afryki; mają one swe źródło w niedostatecznym zaawansowaniu rozpoznania zasobów dziedzictwa. Propozycje które sformułowaliśmy 14 lat temu wraz z Francis Leblanc, w imieniu ICOMOS – podczas Kolokwium krajowego w Mozambiku, aby stosować technikę informatyczną zostały bardzo dobrze przyjęte. Ostatnie Kolokwium w Dakarze wskazuje, że zostały one w dużej mierze zastosowane.

Podczas spotkania w Zamościu okazało się niezbędne podjęcie analiz dotyczących typologii form przestrzennych na szczeblu regionalnym. Chodzi przy tym nie tylko o struktury miejskie, ale również wiejskie, które są znacznie gorzej rozpoznane. Europa centralna znajduje się w uprzywilejowanej sytuacji, gdyż na jej terenie studia o tym profilu mają bogate tradycje i są bardziej zaawansowane niż gdzie indziej. Tutaj też wyraźnie rysuje się rola centrum regionalnego.

Odpowiedzialne zadanie powierzone ICOMOS – selekcji dóbr kultury na listę światową wymaga, by nasze szeregi zostały wzmocnione przez specjalistów w dziedzinie historii, architektury i urbanistyki. Chodzi o osoby, które rozumieją dobrze nie tylko proces twórczy, ale również problemy związane z konserwacją. Stąd wywodzi się propozycja Komitetu Polskiego, przedstawiona w Nara, by utworzyć Komitet międzynarodowy historii architektury i urbanistyki współpracujący oczywiście w Komitecie miast i wsi historycznych. Ale Komitet ten winien podjąć również problemy dokumentacji, co jest tym potrzebniejsze, że nie istnieje odpowiedni dla tej problematyki.

Rozszerzenie pojęcia dziedzictwa wymaga adaptacji metod inwentaryzacji. Z okazji różnych imprez ICOMOS-u mieliśmy okazję przedstawić polskie doświadczenia w zakresie inwentarzy cmentarzy (zaawansowane w ok. 80%), ogrodów historycznych, archeologicznego zdjęcia kraju a również metody wyznaczania jednostek chronionego krajobrazu.

Publikacje

Generalnie niezbędne wydaje się rozpowszechnianie najbardziej skutecznych metod działania. Mogłyby temu być wysoce przydatne publikacje ICOMOS. Niestety zawarty w programie z 1965 r. a następnie usunięty postulat „*podejmować lub patronować publikacją*” został zrealizowany w minimalnym zakresie. Jednym z przykładów była książka

zespołu Wiesława Domaśłowskiego na temat konserwacji kamienia, która z inicjatywy naszego Komitetu została przetłumaczona na francuski i wydana przez UNESCO. Całkowicie solidaryzuję się ze zdaniem profesora Michaela Petzeta wypowiedzianym w Nara w odpowiedzi na apel dotyczący redagowania krytycznych wypowiedzi w piśmie. Stwierdził on, że nie powinniśmy ograniczyć się do zredagowania tekstów innych, ale powinniśmy również pisać sami. Tematyczne zeszyty *„Journal Scientifique”* mogłyby stać się jedną z ważnych platform do wymiany poglądów.

Społeczny aspekt

Jestem jednak całkowicie przekonany, że nie można ograniczyć aktywności ICOMOS-u do problemów wyłącznie naukowych, technicznych i administracyjnych. Należy i w tym względzie przypomnieć opinię wyrażoną 30 lat temu w Krakowie.

„Trzeba, aby specjalistyczne kompetencje wyszły poza domenę instytucji naukowej i laboratoriów po to, aby oddziaływać na życie społeczne i stanowić temat polityki kulturalnej”.

Istotnie, obserwując konflikt interesów i konieczność zwracania się nie tylko do specjalistów, ale do władz i do społeczeństwa, dochodzimy do wniosku, że jest ważne określenie powinności wobec dziedzictwa. Usiłowałem wylansować tę ideę Karty Praw Dziedzictwa 5 lat temu w Lozannie (co zostało odnotowane w raporcie). Niezależnie bowiem od reguł doktrynalnych istnieje szereg zasad o charakterze uniwersalnym, które powinny być przestrzegane. To przeświadczenie było u podstaw naszej propozycji Deklaracji (Karty) praw (obowiązków wobec) Dziedzictwa. Prezydent Roland Silva w swym posłaniu publikowanym w ostatnim numerze ICOMOS-NEWS zapowiedział zamiar zaproponowania włączenia tego tekstu do Deklaracji Praw Człowieka. Niestety w łonie władz ICOMOS daje się odczuć pewna niechęć w odniesieniu do tekstów podstawowych.

Raz jeszcze winniśmy zauważyć, że w pierwszej wersji statutu figurował punkt mówiący, że ICOMOS winien szczególnie *„zachęcać do redagowania i przyjmowania międzynarodowych zaleceń”*. Otóż punkt ten został zmodyfikowany przez usunięcie słowa *„redagowanie”*. U podłoża takiej decyzji była zapewne obawa, by nie konkurować z UNESCO, jak również z Kartą Wenecką uważaną za tekst podstawowy. Trzeba jednak przezwyciężyć te sztuczne przeszkody, szczególnie że ICOMOS akceptuje mnożenie się kart (specjalistycznych) jak np. Karty konserwacji dziedzictwa podwodnego.

Powróćmy do źródeł

O nowe spojrzenie na założenia programowe ICOMOS

Nasza analiza ujawniła, że wiele z założeń programowych ICOMOS sformułowanych w latach 1964–1965 nie było podjętych lub zostało zaniechanych ze szkodą dla skuteczności naszego działania. Chodzi tu przede wszystkim o rolę jaką mają do spełnienia Komitety narodowe. Jednym ze sposobów ich wzmocnienia jest przywrócenie ich zainteresowania problemami dziedzictwa własnego kraju. Jest również niezbędne wykorzystanie ich wysokich kompetencji przy doborze dóbr na listę Dziedzictwa Światowego i kontroli przebiegu procesu ich ochrony. Chodzi również o większą otwartość specjalistycznych

Komitettów międzynarodowych. Aktualnie mają one wysoce specjalistyczny charakter, podczas gdy problemy o uniwersalnym charakterze, wskazywane 30 lat temu jako priorytetowe, pozostają poza ich zasięgiem. Wiąże się to z potrzebą umocnienia roli ICOMOS jako zespalającego działania organizacji, których celem jest ochrona dziedzictwa, zarówno na szczeblu krajowym jak i międzynarodowym. Przede wszystkim jednak należy dostosować nasze działania do nowej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Narzuca ona nowe wyzwania, którym musimy sprostać, by nie zamknąć się w kręgu wysoce specjalistycznych rozważań.

Potrzeba akcji identyfikujących ICOMOS

ICOMOS jest jedyną organizacją profesjonalną na szczeblu światowym zajmującą się całokształtem ochrony i konserwacji zabytków i obszarów zabytkowych. Nie udało nam się jednak osiągnąć w oczach szerokiej publiczności renomy wielkiej organizacji zaangażowanej na tym polu i mającej wpływową pozycję na poziomie międzynarodowym. Starano się temu zaradzić proponując utworzenie służby prasowej, która mogłaby informować o naszych działaniach. Ale – powiedzmy otwarcie – aby móc zmobilizować opinię publiczną trzeba realizować program oparty na bardzo konkretnych działaniach, o specyficznym, niekiedy spektakularnym charakterze (w dobrym tego słowa znaczeniu), co pozwoliłoby łatwo identyfikować naszą organizację.

30-lecie ICOMOS zbiegające się z 50-leciem UNESCO daje nam wyjątkową okazję, której nie powinniśmy przepuścić. Mówiliśmy już o wadze problematyki miejskiej ze względu na aspekty społeczne. Mogłaby się z tym wiązać propozycja proklamowania ostatnich lat XX wieku 5-leciem lub Dekadą miasta (zabytkowego) z programem zorientowanym na konkretne problemy jego ochrony i zarządzania.

Propozycja Deklaracji lub Karty Praw Dziedzictwa i obowiązków wobec niego mogłaby być uznana również za jedną z inicjatyw pilotujących. Mogłaby ona być połączona z kampanią „*Niebieskiej Tarczy*”, angażującą nas w akcji przeciwko zagrożeniom dziedzictwa – szczególnie przez działania wojenne.

Tej kampanii o wielkim znaczeniu winno towarzyszyć utworzenie organizacji zbliżonej do AMNESTY INTERNATIONAL w odniesieniu do dziedzictwa. Ale akcje te, które przez analogie z Greenpeace mogłyby być uważane za „*Blue-Peace*”, nie powinny dotyczyć tylko problemów wojny. Winny być one uzupełnione przez te, które będą miały na celu zapewnienie pokoju społecznego.

Żyjemy w epoce, w której są zagrożone jedne z podstawowych praw człowieka – mieć zapewnione mieszkanie i pracę. Okazało się nawet, że jest to niekiedy trudniejsze do osiągnięcia niż wolność osobista.

Pogoń za zyskiem, eliminującym z procesu produkcji człowieka, dającym w rezultacie bezrobocie dotyka wszystkie warstwy społeczne. W tym samym czasie tkanka miejska (zabudowa) ulega degradacji pozbawiając tysiące ludzi dachu nad głową.

Jedną z przyczyn jest zbyt wysoki koszt robocizny i niedostatek wykwalifikowanych rąk do pracy. W przeciwieństwie do zrobotyzowanej produkcji przemysłowej, specyficzny indywidualny charakter dziedzictwa sprawia, że udział człowieka w pracach przy zabytkach jest nie do zastąpienia – a obszar działania ogromny.

Musimy zdać sobie sprawę, że żyjemy w okresie szczególnym w którym już nie rentowność przedsiębiorstwa, ale wielkość przynoszonego przezeń zatrudnienia staje się podstawowym kryterium przydatności społecznej. Stąd np. postępujące odchodzenie od wielkich przestrzeni handlowych – tak groźnych konkurentów dla handlu w zespołach historycznych.

Konserwacja dziedzictwa jest działalnością gospodarczą przynoszącą wiele miejsc pracy na wszystkich poziomach – od rzemieślników do specjalistów najwyższej jakości.

Jednocześnie dzięki swej podstawowej roli w rozwoju turystyki, dziedzictwo kultury i przyrody pozwala na zrównoważenie poziomu cywilizacyjnego miast i wsi. Jest więc zadaniem ICOMOS służyć naszymi umiejętnościami i doświadczeniem w realizacji koncepcji politycznych zmierzających w tym kierunku jak np. w odniesieniu do program RAPHAEL lansowanego przez Unię Europejską. Przeniesienie ich na grunt światowy winno stać się jednym z naszych zasadniczych celów.

Dzięki tego typu akcjom będziemy mogli dopomóc dziedzictwu, uzyskać należny mu prestiż – czyniąc z niego lokomotywę, a nie hamulec postępu. Tylko w ten sposób będziemy mogli sprostać wyzwaniu trzeciego tysiąclecia. To będzie przejaw solidarności, o którą apelował Piero Gazzola w swym duchowym testamencie – solidarności, której przywołanie w naszym kraju jest szczególnie wymowne.

KRZYSZTOF PAWŁOWSKI

Wiceprzewodniczący ICOMOS (1978–1981)

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (1981–1984, 1993–2003)

Członek honorowy ICOMOS

Pierwsze dylematy Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO¹⁰

W moim wystąpieniu zamierzam przedstawić refleksję na temat działań Komitetu Dziedzictwa Światowego w pierwszych fazach jego działalności, zwracając uwagę na pewne dylematy, które tylko w części udało się następnie rozwiązać. Będę starał się przypomnieć niektóre inicjatywy Polskiego Komitetu ICOMOS zmierzające do poprawy niekorzystnego stanu rzeczy. Będę opierał się na dokumentach, z których tylko część została przedstawiona w licznych publikacjach¹¹.

Pierwszy dylemat – niejako „prenatalny” – polegał na pogodzeniu problematyki dziedzictwa kultury z dziedzictwem naturalnym. Należy przypomnieć, że pierwotnie Konwencja odnosić się miała wyłącznie do dziedzictwa kultury, ale opinia publiczna, poruszona apelem Sekretarza Generalnego ONZ U Thanta o ochronę zagrożonego środowiska, spowodowała zespolenie dziedzictwa kultury i natury w ramy wspólnej Konwencji. Przyjęto ją 16 listopada 1972 roku na siedemnastej sesji Konferencji Generalnej UNESCO. Fakt ten miał ogromne znaczenie dla prac Komitetu. Można je różnie oceniać.

Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (UICN) miała większe doświadczenie w określaniu wartości w skali międzynarodowej w oparciu o system kryteriów. UICN, powołana obok ICCOMOS i ICCROM jako organizacja konsultująca działalność Komitetu, niejednokrotnie starała się narzucać swoje wzorce oceny kandydatur na Listę Światową

¹⁰ Tekst opublikowano w niniejszym zbiorze dzięki uprzejmości Krzysztofa Pawłowskiego; pochodzi z: *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS* 4/2011, s. 10 – 13.

¹¹ Za podstawę uznać można wydane w 1997 roku „*Vademecum konserwatora zabytków*” poświęcone 25-leciu konwencji o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. I w nim zawarty nasz projekt opracowania monitoringu.

poprzez własne definicje wyjątkowej, uniwersalnej wartości, co w znacznej mierze bywało przyjmowane.

Jednym z zasadniczych dylematów w początkowym stadium działania Komitetu była niewielka liczba państw – stron Konwencji. Wymagało to ratyfikacji Konwencji, z czym wiązało się obowiązek uiszczania rocznych składek.

To sukces warszawskiej konferencji ekspertów UNESCO na temat ochrony miejskich zespołów zabytkowych w lutym 1976 roku ułatwił wyjednanie zgody polskich władz na ratyfikację Konwencji, która nastąpiła 24 czerwca 1976 roku. Komitet mógł rozpocząć prace rok później, gdy przystąpienie do Konwencji zadeklarowało 20 państw.

Jak wiadomo, tylko kraje – strony konwencji mają prawo zgłaszać kandydatury na listę światową. Stąd pojawił się dylemat konieczności oceny uniwersalnej wartości w oparciu o fragmentaryczne reprezentacje światowego dziedzictwa. To dzięki wczesnej ratyfikacji przez Polskę Konwencji i bezzwłoczne przygotowanie polskich propozycji doprowadziło do sytuacji, że umieszczone na pierwszej liście Kraków i Wieliczka mogły wyprzedzić egipskie piramidy (1979).

Jednocześnie jednak warto uzmysłowić, że wszystkie próby podejmowane przez organizacje międzynarodowe sporządzania list potencjalnych kandydatur były nieudane. Komitet w obawie przed naruszeniem suwerenności Państw, nie brał ich pod uwagę. Przykład listy zabytków zatwierdzonej przez TICCIH jest najlepszym odzwierciedleniem tej sytuacji.

Wobec ogólnikowych zapisów Konwencji, podstawowym dylematem w pracach Komitetu była sprawa określenia wyjątkowej, uniwersalnej wartości zgłaszanych kandydatur, co wiązało się z koniecznością opracowania systemu kryteriów. Już na pierwszym posiedzeniu zauważono, że trudno jest sformułować kryteria ważne dla wszystkich dóbr na świecie. Wynika stąd, że będą musiały być one uściślane w miarę pozyskiwania doświadczeń przy rozpatrywaniu napływających wniosków. Zauważono też, że problem integralności wymieniany jako jeden z motywów ewentualnej eliminacji kandydatury, nie powinien być odnoszony do dóbr kultury, gdyż w ten sposób zabytki w ruinie, które w oczywisty sposób straciły swoją integralność, nie mogłyby figurować na liście. Poddano też w wątpliwość zasadność uprzywilejowanego traktowania dóbr stanowiących zespolenie wyjątkowych cech kultury i przyrody, gdyż mogłoby to być rozumiane jako dyskwalifikacja tych dóbr, które zostały zakwalifikowane tylko w odniesieniu do walorów kulturowych lub przyrodniczych.

Definicja terminu „uniwersalny” uznana została za niekompletną.

Interpretacja pojęcia „autentyzm” poddana została w wątpliwość, ponieważ termin ten nie zakłada koniecznego utrzymania oryginalnej funkcji dobra, ponieważ dla jego zachowania niezbędna jest często adaptacja do innych celów. Jednocześnie pojawiły się głosy, że w przypadku gdy zmiana funkcji narzuca fundamentalne i nieodwracalne zmiany, uznać trzeba, że autentyzm jest utracony. Można by uznać pojęcie „autentyczności ewolucyjnej” – w odniesieniu do obiektów, które mimo przekształceń w ciągu wieków, zachowały pewną formę autentyzmu. Problem autentyzmu pojawił się już przy rozpatrywaniu kandydatur na pierwszą listę – najbardziej znanym, analizowanym w literaturze, tematem stało się Stare Miasto w Warszawie, które wyszło z tej próby zwycięsko. Natomiast mniej znanym jest przykład drewnianej zabudowy dzielnicy Bryggen w Bergen, co na naszej konferencji

polsko-norweskiej będzie zapewne dyskutowane. Pozwolę sobie dodać, że miałem okazję poprzeć tę kandydaturę – poproszony o opinię – w czasie obrad Biura Komitetu w 1979 roku, które poprzedzało sesję kairską, która zaakceptowała ją definitywnie. Dzielnica Bryggen, z racji na wtórne użycie elementów drewnianych antycypowała ogólnie znane problemy dziedzictwa japońskiego.

Na pierwszej sesji Komitetu sceptycznie odniesiono się do współpracy z Międzynarodową organizacją ochrony dzieł sztuki, gdyż mogłoby to zostać uznane za wciąganie w zakres Konwencji ruchomych dzieł sztuki.

Gdy w 1979 roku Włochy zaproponowały wpis „Ostatniej wieczerzy” Leonarda da Vinci, zwróciłem uwagę, że istnieje niebezpieczeństwo przeniesienia fresku do muzeum. W tej sytuacji należy wpisać na listę cały zespół kościelny Santa Maria delle Grazie. I taką też decyzję Komitet podjął.

W kolejnych redakcjach wskazówek znalazł się zapis mówiący, że propozycje dotyczące dóbr nieruchomych, których przewiduje się przekształcenie w dobro ruchome, nie mogą być brane pod uwagę przy sporządzaniu listy. Niemniej, problem ten niejednokrotnie był dyskutowany.

Ustosunkowując się do przedstawionego Komitetowi do oceny opracowania ICOMOS zatytułowanego „Kryteria odnoszące się do wpisu dóbr kultury na Listę Dziedzictwa Światowego”, przekazałem do UNESCO obszerne studium. Stwierdziłem w nim, między innymi, że wydaje się niezbędne opracowanie systemu autonomicznej oceny dla różnych kategorii dóbr, np. dla malowideł naskalnych, struktur archeologicznych itp.

Szczególnie złożony system powinien zostać zastosowany dla oceny miejskich ośrodków zabytkowych i przedstawiłem propozycje oparte na naszych polskich doświadczeniach.

Zwracałem uwagę na konieczność szerszego uwzględniania zabytków techniki, wskazując na przykład kopalni soli w Wieliczce.

Odnosząc się do punktu 1. systemu kryteriów mówiącego, że wartość uniwersalną prezentują „Dobra stanowiące unikalną realizację artystyczną, co obejmuje arcydzieła architektów i budowniczych o renomie międzynarodowej” napisałem, iż wydaje się, że artykuł ten preferuje dobra powstałe w czasach nowożytnych (począwszy od Renesansu), gdyż długo były one dziełami anonimowymi.

Ponadto artykuł ten niesłusznie daje zbytnią przewagę pojedynczym – izolowanym – obiektom w stosunku do zespołów urbanistycznych, które z natury rzeczy są dziełami licznych twórców i wielu pokoleń. Zespoły te nie zawsze muszą reprezentować walory artystyczne *sensu stricto*, ale estetyczne lub przestrzenne.

Wskazywałem, że bywają dzieła nowatorskie, które z wielorakich przyczyn nie mogły bezpośrednio wpływać na rozwój architektury i kształtowanie przestrzeni.

Tak więc kryterium mówiące o wpływie na ewolucję powinno być rozszerzone o pojęcie unikalności dzieła.

„Zagrożenie opuszczeniem” uznałem za właściwe kryterium do wpisu na listę dóbr w zagrożeniu, a nie listę podstawową.

Również pojęcie dobra należącego do najdawniejszej starożytności nie może stanowić wystarczająco ostrego kryterium, gdyż niezbędne jest wzięcie pod uwagę innych parametrów, jak stan zachowania oryginalnej substancji i jej inicjalne wartości.

W odniesieniu do wartości historycznych, które w proponowanych kryteriach uwzględniały tylko wydarzenia o pozytywnym znaczeniu dla rozwoju ludzkości, zwróciłem uwagę, by nie eliminować obiektów dokumentujących zdarzenia wysoce negatywne, których utrzymanie jest niezbędne dla zachowania ich w zbiorowej pamięci. Postulat ten opatrzyłem zapowiedzią, że intencją Polski jest wpisanie dawnego nazistowskiego obozu zagłady Auschwitz-Birkenau.

Krytyczne uwagi dotyczyły innych, niezbyt fortunnych, sformułowań, ale nasza opinia zawierała również całościową propozycję systemu wartościowania.

Zakładała ona gradację wartości w poszczególnych typach zabytków – od skali kraju, poprzez strefy kulturowe do skali światowej.

Ten sposób wartościowania oparty był na naszych polskich doświadczeniach – studium wspólnie opracowanym, a następnie wdrożonym w życie przez Michała Witwickiego i Krzysztofa Pawłowskiego¹².

Z perspektywy lat z satysfakcją można odnotować, że sformułowane przez reprezentanta Polski postulaty stopniowo zostały wprowadzane w życie. Już w pierwszej redakcji uwzględniono uwagi dotyczące „*arcydzieł geniuszu ludzkiego*” oraz problem wartości historycznych.

Potrzeba wartościowania w skali kraju i regionu potwierdzona została wymogiem przygotowania przez państwa list wstępnych, niezwykle silnie akcentowanym w dokumencie przyjętym przez Konferencję Generalną UNESCO.

Uprzednio jednak w wytycznych z 1980 roku, a potem w kolejnych, zapisano, że w uzasadnieniu wniosku o wpis na Listę Światową winna być przedstawiana ewaluacja porównawcza dóbr tego samego typu lub o podobnych cechach charakterystycznych w innych krajach. Doprowadziło to do groteskowej sytuacji, gdy państwa, proponując własną kandydaturę, starają się zdyskredytować podobne już figurujące na liście.

W mojej opinii wskazywałem, że w sytuacji, gdy wiele krajów ma trudności w przygotowaniu własnego wniosku, trudno oczekiwać analiz porównawczych. Jest to natomiast zadanie dla organizacji międzynarodowych.

Od początku wdrażania w życie Konwencji postulowano zachowanie równowagi między wpisami na Listę Światową dóbr kultury i natury. Dlatego wśród 5 propozycji, jakie przedstawiłem w 1978 roku znalazła się również Puszcza Białowieńska. Jest ona dotychczas jedynym polskim zespołem przyrodniczym umieszczonym na Liście Światowej.

¹² K. Pawłowski, M. Witwicki, *Ocena wartości zabytkowej historycznych ośrodków miejskich*, w: „Ochrona zabytków”, nr 4/68. Koncepcję tę powtórnie przypomniałem w 1993 r. w raporcie z powierzonej mi misji UNESCO dotyczącej kwalifikacji na Listę Światową zespołów urbanistycznych Słowacji

Surowe kryteria Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody dotyczące przede wszystkim nienaruszonego stanu pierwotnego ograniczały możliwość uwzględnienia przykładów europejskich, a przez to ogromną przewagę dóbr kultury.

Jak wspomniałem uprzednio, specjaliści UICN starali się narzucać swoje kryteria wartościowania.

Dotyczyło to w dużej mierze utożsamiania autentyzmu z integralnością. Pierwotnie w odniesieniu do dóbr kultury stosowano pojęcie autentyzmu, a dóbr natury – integralności, by w końcu wprowadzić oba te pojęcia w ocenie dóbr kultury¹³.

Nielatwym do usunięcia dylematem był problem merytorycznych kompetencji reprezentantów państw – stron Konwencji. Wielokrotnie zgłaszany był postulat równowagi między specjalistami z dziedziny ochrony dziedzictwa kultury i przyrody. Jak wiemy, w miarę upływu czasu, w skład Komitetu wchodził nie specjaliści, a politycy, co oczywiście wpływa na jakość dyskusji i wiarygodność podejmowanych decyzji.

Kilkanaście bodaj wersji wytycznych korygowanych przez Komitet wynika w znacznej mierze z ograniczonej kompetencji ich autorów.

Gdy w 1992 roku Komitet podjął inicjatywę opracowania studium globalnego, pozwoliłem sobie na odważną uwagę, również w odniesieniu do ICOMOS. Napisałem, że nie należy ukrywać, że jest to organizacja zrzeszająca specjalistów z zakresu ochrony i konserwacji materialnego dziedzictwa. Wśród nich rzadko spotyka się badaczy wyspecjalizowanych w dziedzinie historii architektury i urbanistyki.

Ponadto w tych dziedzinach jest wiele luk. Istnieją epoki, szczególnie te najstarsze, które wzbudzają powszechne zainteresowanie i badania nad nimi nabrały międzynarodowego charakteru. Jednocześnie istnieją i inne okresy historyczne i rejony świata, które są znacznie mniej rozpoznane. Paradoksalnie, miejsca mniej znane są bardziej zagrożone niż te o ugruntowanej renomie międzynarodowej¹⁴.

Przy kwalifikacji kandydatur na listę światową od początku pojawiał się dylemat, w jaki sposób zapewnić, aby wszystkie kraje, które przystąpiły do konwencji, mogły umieścić bodaj jedno dobro (kultury lub natury) na Liście Światowej, gdyż w przeciwnym razie stracą motywację do udziału w działaniach w tym zakresie.

Ten właśnie problem spowodował, że w ocenie próby podjęcia studium globalnego, stwierdziłem że Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody, odrzucając propozycję wpisu sugeruje nieraz, by je umieścić w „Międzynarodowej Sieci Rezerwatów Biosfery”.

ICOMOS takiej możliwości nie ma. Może kandydatury przyjąć lub odrzucić.

¹³ Nastąpiło to w 2000 roku na sesji Komitetu w Australii.

¹⁴ Dlatego na sesji Komitetu Doradczego ICOMOS w 1997 r. w Nara zaproponowałem uformowanie w łonie ICOMOS Międzynarodowego Komitetu Historii Architektury i Urbanistyki. Na krakowskiej sesji 30-lecia ICOMOS pojawili się zainteresowani tą problematyką, ale wobec braku jakichkolwiek możliwości finansowych i organizacyjnych, nie udało się przejść do konkretów.

Byłoby więc dobrze zastanowić się nad możliwością stworzenia, na podstawie list wstępnych (skompletowanych w wyniku naukowych debat), INWENTARZA DÓBR KULTURY WYMAGAJĄCYCH OCHRONY MIĘDZYNARODOWEJ.

Akceptując istnienie takiego narzędzia, Komitet nie musiałby być zbyt restrykcyjny i akceptować jako uzupełnienie listy podstawowej tak pomyślany INWENTARZ. Mogłoby to skutkować większym zaangażowaniem państw.

Francuski system podziału na zabytki *classés* i *inscrits* mogłyby posłużyć jako model postępowania.

Bardzo pozytywne reakcje na te propozycje p. Mounira Bouchenaki – Dyrektora Działu Dziedzictwa Kulturowego UNESCO wskazywała na słuszność takiego ujęcia problemu.

Inicjatywy te wiązały się z pracami nad regionalną listą miast dziedzictwa, co stało się jednym z zadań powołanej do istnienia w 1997 roku Stałej Konferencji Miast Europy Środkowowschodniej.

W dalszym etapie doprowadziło to do propozycji stworzenia Sieci Miast Dziedzictwa Europejskiego, do której kwalifikacją byłaby analiza w oparciu o system kryteriów już wcześniej sugerowany plus kryterium jakości procesu rewitalizacji¹⁵.

Działania nasze oparliśmy o program OCHRONA I ZARZĄDZANIE W MIASTACH O WYJĄTKOWEJ WARTOŚCI ZABYTKOWEJ, w której nie stawia się cezury, często nieostrej, między tymi, które są wpisane na Listę Światową i tymi, które z różnych względów nie mogą się na niej znaleźć. Program nasz wychodził również naprzeciw innemu groźnemu zjawisku, polegającemu na koncentracji działalności Komitetu Dziedzictwa wokół spraw związanych z klasyfikacją na Listę Światową, a pozostawianie na marginesie kwestii właściwego toku procesu konserwacji i rewaloryzacji.

Od początku działań Komitetu starałem się przekonać, że jego zadaniem nie jest tylko kwalifikacja kandydatur na Listę Światową, ale również troska o właściwą ich ochronę.

Dlatego w 1979 roku, bezpośrednio po wpisie Krakowa, zaproponowałem wspólnie z Kolegami z Ekwadoru opracowanie KARTY PRAW I OBOWIĄZKÓW MIAST WPISANYCH NA LISTĘ DZIEDZICTWA ŚWIATOWEGO. Przedstawiłem ją na sesji Komitetu w 1979 roku w Kairze. Stanowiło to antycypację późniejszej ORGANIZACJI MIAST DZIEDZICTWA ŚWIATOWEGO.

Długo jednak sprawa roli wpisu w odniesieniu do działań zmierzających do sprawnego zarządzania była traktowana marginalnie.

Dlatego w 1996 roku PKN ICOMOS rozpoczął pracę nad monitoringiem polskich dóbr Listy Światowej. Wymierne rezultaty przyniosło to w odniesieniu do Auschwitz-Birkenau.

Opracowaliśmy zasady monitoringu, które przekazaliśmy do UNESCO, które w tym czasie opracowywało własne zasady które, jak mi się wydawało, nie były adekwatne do rzeczywistych potrzeb.

¹⁵ Inicjatywa dziedzictwa europejskiego po 10 latach została przechwycona przez Francję.

Może warto przypomnieć zawarte w nich propozycje. Mnogość kolejnych wersji wytycznych i nowe kategorie dóbr dziedzictwa światowego – krajobraz kulturowy, krajobraz miejski – aż po wartości niematerialne, stwarza ogromne trudności w odtwarzaniu podstaw uznania kolejnych wpisów za odpowiadające aktualnie obowiązującym kryteriom. Wymaga to ujęcia z perspektywy daty wpisu, ale nie wydaje się, by było to zadanie najważniejsze.

Najistotniejsze jest sprawne zarządzanie dziedzictwem światowym.

2005

40-LECIE ICOMOS

Fot. 6.
*Andrzej Tomaszewski
na Zamku Królewskim
w 2005 roku,*

Archiwum prywatne
Katarzyny Pałubskiej.

ANDRZEJ TOMASZEWSKI

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (2003–2009)

Przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Teorii

i Zasad Konserwatorskich ICOMOS (2003–2010)

Dziedzictwo kultury w perspektywie międzynarodowej¹⁶

Europa odbyła długą drogę przez stulecia do chwili, kiedy narodziło się pojęcie dziedzictwa kultury, które z czasem uzyskało wymiar ponadnarodowy. W starożytności czczono i chroniono budowle i rzeźby poświęcone kultowi bogów lub władców. Ale też nierzadko świadomie je unicestwiano, gdy pokonanych bogów lub władców zastępowali nowi. Polityka i ideologia od zarania istnienia architektury i sztuki wyciskały na nich swoje piętno: konstruktywne lub destrukcyjne. Początki nowego – historycznego – spojrzenia na dzieła architektury i sztuki dostrzec można w okresie renesansu. Ówczesni humaniści odkrywający i przyswajający sobie kulturę antyku dostrzegli w ruinach starożytnego, pogańskiego Rzymu nie tylko walor artystyczny, lecz również ich wartość jako świadków historii. W takim nowożytnym ujęciu budowle nabierały nowej, niematerialnej wartości: wartości upamiętniającej. Z czasem, w miarę coraz lepszego naukowego poznawania architektury i sztuki antycznej stały się one przedmiotem kultu intelektualistów. Głoszono teorię, iż tylko dziedzictwo artystyczne starożytnych Greków i Rzymian osiągnęło absolutną doskonałość i tylko ono zasługuje na badanie i pielęgnację, podczas gdy zabytki wszystkich późniejszych epok pozbawione są wartości. Posługując się dzisiejszym aparatem pojęciowym, można powiedzieć, że sztuka antyku stanowiła pierwsze wspólne dziedzictwo kultury europejskiej, uniwersalne i ponadnarodowe, czyniące jej spadkobiercami wszystkie narody Europy. Ta skrajna teoria, której głównym propagatorem był słynny niemiecki archeolog i badacz starożytności Johann Joachim Winckelmann (1717–1768), zderzyła się niebawem z rozwijającą się nowoczesną świadomością narodową ludów europejskich, poszukujących własnych korzeni kulturowych.

¹⁶ Tekst opublikowano w niniejszym zbiorze dzięki uprzejmości Międzynarodowego Centrum Kultury; pochodzi z książki: Andrzej Tomaszewski, *Ku nowej filozofii dziedzictwa*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków, 2012, s. 93–108.

Dla narodów osiadłych na północ od Alp, niemających własnej tradycji antycznej, korzenie te były niekласyczne, barbarzyńskie. Sięgały głębokiego średniowiecza, z którego wyłoniła się najpierw architektura i sztuka romańska, a następnie zrywająca ze wszystkimi postantycznymi tradycjami wielka architektura gotycka. Narodziła się i osiągnęła szczyty perfekcji na obszarze dzisiejszej Francji (Île-de-France), po czym została szybko przejęta przez całą łacińską Europę i pojawiła się w najrozmaitszych regionalnych mutacjach. Kult uniwersalnego antyku ustąpił miejsca romantycznemu zachwytowi nad kulturą średniowiecza. Sięgano do jej źródeł, badając wszelkie jej świadectwa: literaturę, architekturę i sztukę, rozpoznawaną przy pomocy coraz doskonalszych narzędzi badawczych. Eksploracja rodzimej kultury średniowiecza nie sięgała horyzontu europejskiego. Zasklepiata się w coraz bardziej rozwijających się nacjonalizmach, prowadząc do szowinizmów i powodując napięcia między sąsiadami. Europejską sztukę owego czasu rozpatrywano anachronicznie w ciasnych podwórkach „sztuki narodowej”, dzieląc uparcie to, co niepodzielne. Pojęcie „narodowego zabytku” (*le monument national*), wprowadzone w porewolucyjnej Francji w odniesieniu do historycznych budowli, które przeszły na własność Republiki, stało się obiegowym pojęciem nacjonalistycznym, oznaczającym wyłączną przynależność zabytku do historii i kultury danego narodu. Spowodowało to liczne kontrowersje międzynarodowe, wrywano sobie nawzajem nie tylko dzieła architektury, lecz również postaci historyczne. Słynna była niemiecko-francuska wojna o „narodowość” gotyckiej katedry w Strasburgu, wszczęta przez samego Goethego w roku 1773. Podobnie wojna o „narodowość” cesarza Franków Karola Wielkiego. Na bliższym nam skrawku Europy toczyły się polsko-niemieckie boje o „narodowość” Mikołaja Kopernika. Były to spory tyleż wyniszczające europejską jedność kulturową, co jałowe w swym anachronizmie, zważywszy że w tamtych czasach nie istniało nowoczesnie rozumiane pojęcie narodowości.

Ujmowanie historii sztuki i architektury w kategoriach narodowych, funkcjonujące w Europie od ponad dwóch stuleci, spowodowało, a i wciąż powoduje, wielkie szkody intelektualne i materialne. Nacjonalistyczno-szowinistyczne spojrzenie prowadziło nie tylko do jednostronnego i tendencyjnego naświetlania faktów historycznych, ale wręcz do ich fałszowania lub negowania. Prace historyków sztuki poszczególnych narodowości dotyczące tych samych faktów i zjawisk artystycznych, jak również ujęcia syntetyczno-podręcznikowe nie przystawały do siebie. Przedstawiały różne, nie dające się pogodzić obrazy rzeczywistości. Było to przez cały wiek XIX i pierwszą połowę XX stulecia zjawisko powszechne, chociaż na różnych połaciach naszego kontynentu występowało z różnym „nacjonalistycznym” nasileniem. Najbardziej wyraziście zapisała się na tym polu niemiecka historia sztuki, anektująca do „sztuki niemieckiej” nie tylko zabytkowe budowle i dzieła sztuki, lecz również całe obszary na wschód i zachód od Niemiec. Na szkody materialne będące skutkiem szowinizmu kulturowego nie trzeba było długo czekać. Już pierwsza wojna światowa, obok strat w inwentarzu zabytków powstałych podczas działań wojennych, przyniosła zniszczenia obiektów zabytkowych o szczególnym, symbolicznym znaczeniu, zniszczenia, których z premedytacją dokonała armia pruska, traktująca owe obiekty jak dziedzictwo kulturowe wroga (katedra gotycka w Reims we Francji, ratusz w Brukseli itp.). Zjawisko to nasiliło się podczas ostatniej wojny. Świadome zniszczenie zabytków lub całych zespołów zabytkowych (Warszawa, Drezno) pokazały tragiczną stronę pojmowania dziedzictwa kultury w kategoriach szowinistycznych, dzielących je wypadku konfliktu na „własne, narodowe” i „obce, należące do wroga”.

Również powojenne europejskie konflikty zbrojne przyniosły zadawane z premedytacją straty w zabytkach uznanych za dziedzictwo wroga. Z całą wyrazistością widać to było na obszarze byłej Jugosławii, gdzie obok aspektu narodowego istotną rolę grał aspekt religijny. Sięgając poza Europę, przypomnieć należy dokonane przez talibów zniszczenia monumentalnych posągów Buddy. Te niedawne tragiczne wydarzenia, których skutki nie zostały jeszcze naprawione, pokazują, że w przypadku każdego nowego konfliktu odżywa szowinizm kulturowo-religijny, przynosząc nowe straty. Nie zapobiega temu Konwencja Haski, mimo kolejnych nowelizacji (ostatnio w 1993 roku). Nie dlatego, iż nie jest powszechnie akceptowana (np. USA i Kanada nie są jej sygnatariuszami) i że dotyczy tylko konfliktów międzypaństwowych, nie mając zastosowania w przypadku konfliktów wewnętrznych w obrębie państwa-sygnatariusza (to był kazus Jugosławii). Jej główna słabość, jak i wielu innych konwencji międzynarodowych, polega na niemożności wyegzekwowania sankcji, co czyni jej naruszanie bezkarnym.

Do pierwszej wojny światowej ochrona zabytków była wyłączną sprawą poszczególnych państw europejskich, które chroniły swe „dziedzictwo narodowe” przy pomocy aktów prawnych egzekwowanych przez państwowe służby konserwatorskie, powstające już od lat trzydziestych XIX wieku. Jednak dzięki rozwijającemu się piśmiennictwu naukowemu dotyczącemu ochrony i konserwacji zabytków i osobistym kontaktom konserwatorów z różnych krajów istniała wymiana informacji i poglądów, co wpływało na ujednolicenie metod działań konserwatorskich. Dopiero jednak powstanie po pierwszej wojnie światowej Ligi Narodów, organizacji międzyrządowej sprawiło, że ochrona dóbr kultury stała się problemem ponadnarodowym i ponadpaństwowym. Utworzona przy Lidze Komisja Współpracy Intelktualnej (*Commision de la Cooperation Intellectuelle*), mająca w Paryżu własne biuro, przy którym powstało niebawem Międzynarodowe Biuro Muzeów (*Office International des Musées*), podjęła pionierskie zadanie organizowania międzynarodowego środowiska konserwatorów zabytków i dzieł sztuki. Komisja przygotowała dwie pierwsze międzynarodowe konferencje konserwatorskie. Obradująca jesienią 1930 roku w Rzymie poświęcona była konserwacji dzieł sztuki i przyniosła dziesięć lat później monumentalne anglojęzyczne wydawnictwo na temat naukowych metod badania i konserwacji zabytków malarstwa tablicowego i stalugowego. Kolejna konferencja, poświęcona konserwacji zabytków architektury i rzeźby monumentalnej, została zorganizowana jesienią 1931 roku w Atenach. Wnioski końcowe tego spotkania stały się fundamentem pierwszego międzynarodowego dokumentu z zakresu teorii konserwacji. Dokument ten, do dzisiaj uważany za punkt wyjścia teorii konserwatorskiej, został wkrótce uchwalony przez Zgromadzenie Generalne Ligi Narodów jako zalecenie dla państw członkowskich. Dokument ów, zwany Ateńską Kartą Konserwatorską, stanowił podsumowanie i usystematyzowanie wyników międzynarodowej dyskusji, która od przełomu XIX i XX wieku toczyła się w środowisku konserwatorów. Odrzucał on dziewiętnastowieczną doktrynę restauracji stylistycznej (purystycznej), polegającą na przywracaniu zabytkowi jego domniemanego pierwotnego stanu, z usunięciem wszystkich późniejszych nawarstwień stylistycznych. Opierał się na historyczno-filozoficznych poglądach, dostrzegających w zabytku materialne źródło historyczne, które musi być najpierw poddane badaniom, a następnie konserwacji, szanującej wszystkie fazy jego dziejowego rozwoju zawarte w jego materialnej substancji i wystrzegającej się „twórczej” ingerencji architektów-konserwatorów. U podstaw takiego nowoczesnego podejścia do zabytku legły przede wszystkim poglądy dwóch

wybitnych osobistości: Aloisa Riegla (1858–1905), generalnego konserwatora zabytków monarchii austro-węgierskiej, oraz pruskiego historyka i teoretyka sztuki Georga Dehio (1850–1902). Pierwszy ustalił hierarchię wartości materialnych i niematerialnych zabytku, stawiając na ich czele wartość upamiętniającą, i jako pierwszy poddał krytyce pojęcie zabytku narodowego, wskazując na jego wartość ogólnoludzką. Drugi zapadł w pamięć pokoleń głoszonym lapidarnym hasłem: „konserwować, a nie restaurować!”. Ateńska Karta pozostaje wciąż najwyższej rangi międzynarodowym dokumentem konserwacji (ONZ nie uchwaliła dotąd żadnego dokumentu dotyczącego ochrony dóbr kultury), zachowuje do dziś pełną aktualność i stanowi punkt odniesienia wszystkich późniejszych teoretycznych dokumentów konserwatorskich.

Po tragedii ostatniej wojny w podzielonym na dwa wrogie bloki świecie powstały nowe organizacje międzyrządowe. Ligę Narodów zastąpiła Organizacja Narodów Zjednoczonych, Komisję Współpracy Intelaktualnej – UNESCO (*United Nations Education, Science and Culture Organisation* – Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury), przy której ICOM (*International Council of Museums* – Międzynarodowa Rada Muzeów) kontynuowała przedwojenną współpracę. Z czasem stawało się coraz bardziej widoczne, że UNESCO nie ma zaplecza merytorycznego do realizacji coraz poważniejszych zadań w dziedzinie ochrony zabytków architektury i ich zespołów. Dostrzegano potrzebę powołania do życia odrębnej organizacji badawczo-dydaktycznej, która ściśle współpracowałaby z UNESCO na tym polu. Tak doszło do uchwały podjętej na Konferencji Generalnej UNESCO w 1956 roku w New Delhi o utworzeniu *International Centre of Study for the Preservation and the Restoration of Cultural Property* – Międzynarodowego Centrum Badań dla Ochrony i Konserwacji Dóbr Kultury. Organizacja ta, znana pod nazwą ICCROM (*International Centre of Conservation in Rome*), powstała w Rzymie w 1959 roku. W następnych dziesięcioleciach ICCROM rozwijało działalność informacyjną (bibliograficzna baza danych), naukowo-badawczą i ekspercką (liczne misje rzeczoznawców w państwach członkowskich) oraz dydaktyczną (liczne międzynarodowe konserwatorskie kursy podyplomowe). W ciągu prawie pięćdziesięciu lat kursy ICCROM ukończyło lub odbyło w nim staże badawcze parę tysięcy stypendystów ze wszystkich kontynentów. Obecnie organizacja skupia ponad sto państw członkowskich.

W kręgach ICCROM dojrzewała idea powołania – na wzór ICOM muzeologów – pozarządowej organizacji konserwatorów zabytków. Między innymi w celu przedyskutowania tego projektu w maju 1964 roku została zwołana w Wenecji „międzynarodowa konferencja architektów i techników konserwacji”. Z trzynastu uchwalonych przez konferencję dokumentów dwa przeszły do historii. Podstawowy dokument teoretyczny, nazwany wkrótce Kartą Wenecką, i dokument techniczny wskazujący potrzebę utworzenia ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites* – Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków).

Karta Wenecka stała się z czasem najbardziej znanym dokumentem międzynarodowym, traktowanym często jako dekalog konserwatorski. Wywodzi się wprost z Karty Ateńskiej, do której odwołuje się w preambule. Jednak w odróżnieniu od poprzedniczki, będącej dokumentem teoretyczno-filozoficznym, otwartym na dyskusję i obejmującym wszystkie skale – od pojedynczego zabytku, poprzez ich zespoły, aż do krajobrazu kulturowego – Karta Wenecka ma charakter doktrynalny i ogranicza się do zabytków architektury

i ruin archeologicznych, precyzując i kodyfikując zasady technicznego postępowania konserwatorskiego. Poza obszarem zaleceń Karty pozostała natomiast bardzo aktualna wówczas problematyka rewaloryzacji historycznych zespołów i miast. Mimo ograniczeń i braków oraz europocentrycznego charakteru Karta, również dzięki znakomitej formie semantycznej, stanowi do dziś vademecum dla rzesz konserwatorów, głównie w świecie zachodnim.

I tak, w czerwcu 1965 roku na kongresie założycielskim w Warszawie i Krakowie ukonstytuowała się Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków – ICOMOS. Pierwszym jego prezydentem został profesor Piero Gazzola. Strukturę organizacyjną tworzą komitety narodowe, które zaczęły powstawać wkrótce po powołaniu organizacji do życia, oraz międzynarodowe komitety naukowe, zajmujące się poszczególnymi dziedzinami praktyki i teorii konserwatorskiej. W ciągu ponad czterdziestu lat istnienia ICOMOS stał się potężną organizacją, jednoczącą ponad sto komitetów narodowych na całym świecie. Początkowa zdecydowana przewaga komitetów europejskich stopniowo malała, w miarę akcesji coraz to nowych krajów azjatyckich i afrykańskich. Spowodowało to konieczność podjęcia dyskusji przez przedstawicieli różnych kultur na temat teoretycznych podstaw ochrony zabytków i ich usytuowania między uniwersalizmem a regionalizmem. Opierając się na Karcie Weneckiej, ICOMOS systematycznie tworzył nowe dokumenty międzynarodowe dotyczące poszczególnych dziedzin ochrony dóbr kultury, nazywając je, nieraz znacznie na wyrost, „kartami”. Tak powstawały kolejno „karty” miast historycznych, historycznych ogrodów i krajobrazu kulturowego, dziedzictwa archeologicznego i wiele innych, nieraz nader szczegółowych, a ponadto o niejednakowym potencjale intelektualnym. Prawie każdy Komitet Międzynarodowy ICOMOS przejawiał ambicję wyprodukowania własnej „karty”. Założony cel porządkowania poszczególnych obszarów ochrony dóbr kultury przyniósł odwrotny skutek, gdyż coraz trudniej było rozeznaczyć się w gąszczu dokumentów o podobnej treści, nie mówiąc o sytuacjach sprzecznościach. Ostatnio ICOMOS ustanowił moratorium na międzynarodowe dokumenty i zarządził opracowanie syntetycznego raportu o stanie aktualnym.

W miarę powiększania się liczby narodowych komitetów pochodzących z różnych obszarów kulturowych świata ICOMOS w sposób naturalny stawał się najważniejszym forum międzykulturowych dyskusji na temat ogólnych podstaw teorii konserwacji. Najpierw dotyczyło to pojęcia autentyzmu, szybko jednak doszło do kontestowania tradycyjnych zachodnich podstaw konserwacji, które jako „uniwersalne” próbowano narzucić innym obszarom kulturowym, choć były albo sprzeczne z ich tradycjami, albo wręcz niezrozumiałe. Do przesilenia doszło podczas Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Colombo (Sri Lanka) w roku 1993, kiedy to w rezolucji końcowej zapisano: „zachodnia filozofia konserwatorska nie ma waloru uniwersalnego”. Ta sama rezolucja wzywała do redagowania w poszczególnych obszarach kulturowych własnych „kart konserwatorskich”, co zostało potraktowane poważnie (zwłaszcza australijska Karta z Burry okazała się ważnym dokumentem międzynarodowym). W ten sposób w konserwacji zabytków obok bardzo ogólnych, uznanych za wspólne podstaw teoretycznych pojawił się pluralizm podejść teoretycznych i rozwiązań praktycznych.

Kolejny problem o zasięgu międzykulturowym został wywołany przez delegację Zimbabwe podczas Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Meksyku w roku 1999. Dotyczył

ochrony niematerialnych wartości dóbr kultury. Poświęcone tej tematyce nadzwyczajne Zgromadzenie Generalne w Victoria Falls ukazało złożoność, ale również wagę zagadnienia, oczywistego dla Dalekiego Wschodu i Afryki zasaharyjskiej, a niedostrzeganego przez Zachód, zadufany w swej filozofii wyłącznej ochrony „autentycznej materialnej substancji zabytku”. Dyskusja na temat niematerialnych wartości rozszerzyła się szybko i doprowadziła do uchwalenia przez UNESCO specjalnej konwencji i stworzenia Listy Światowego Dziedzictwa Niematerialnego.

Członkowie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS od lat czynni są w ważnych komitetach międzynarodowych, takich jak: *Cultural Landscapes IFLA* (ISCCL) – Komitet Historycznych Ogrodów i Krajobrazu Kulturowego; *Historic Towns and Villages* (CIWIH) – Komitet Miast Historycznych; *Fortification and Military Heritage* (IcoFort) – Komitet Architektury Militarnej; *Shared Built Heritage* (ISCSBH) – Podzielonego Dziedzictwa. Powstały w roku 2005 *International Scientific Committee for the Theory and Philosophy of Conservation and Restoration* – Międzynarodowy Komitet Teorii i Filozofii Konserwatorskiej – działa pod polskim przewodnictwem.

Siostrzana organizacja pozarządowa ICOM, mająca dobre międzywojenne tradycje, jest podstawową płaszczyzną współpracy między muzealnej oraz dyskusji dotyczącej muzeologii, rozumianej jako interdyscyplinarna dziedzina wiedzy o podstawach teoretycznych oraz o roli społecznej muzeów, jak również o standardach moralnych obowiązujących w muzealnictwie (kodeks etyczny). ICOM, której siedziba znajduje się w Paryżu, tuż przy UNESCO, ma taką samą jak ICOMOS strukturę organizacyjną: tworzą ją komitety narodowe i międzynarodowe komitety naukowe. Wśród tych ostatnich szczególne znaczenie ma najliczniejszy komitet konserwacji skupiający konserwatorów dzieł sztuki, stanowiący podstawowe środowisko współpracy i wymiany poglądów specjalistów licznych dziedzin współuczestniczących w rozwoju metod restauracji obiektów muzealnych. Obserwując dynamiczny rozwój muzealnictwa w świecie i ewolucję zadań oraz form działania muzeów, łatwo dostrzec, jak wielką rolę w stymulowaniu tych procesów odgrywał i odgrywa ICOM.

Debaty w kręgu UNESCO dotyczące światowej polityki w dziedzinie ochrony dóbr kultury doprowadziły w roku 1972 do proklamowania Konwencji o Światowym Dziedzictwie Kultury i Natury. Po raz pierwszy w jej tytule i treści oficjalnie posłużono się pojęciem dziedzictwa (*patrimoine/heritage*), zastępując nim powszechnie dotąd używane pojęcie zabytków lub – szerzej – dóbr kultury. Taka manipulacja miała na celu zasugerowanie, że wszystkie dobra kultury stworzone przez ludzkość są jej wspólnym dziedzictwem, za które należy wspólnie ponosić odpowiedzialność. Była to idea przyszłościowa, zważywszy że wciąż jeszcze żywe było rozumienie dziedzictwa w kategoriach narodowych, powodujące konflikty i prowadzące nieraz do barbarzyństwa kulturowego. Ideą przewodnią Konwencji było stworzenie i stałe poszerzanie Listy Światowego Dziedzictwa; zabytki wpisane na nią znalazłyby się pod szczególną opieką swoich władz państwowych, a również pod kontrolą międzynarodową. Wcielenie w życie tej idei wymagało opracowania uniwersalnych kryteriów, którym winny odpowiadać dobra kultury proponowane przez państwa-sygnatariuszy Konwencji do wpisu na Listę UNESCO. Wymagania te, niejednokrotnie z czasem modyfikowane w szczegółach, przewidywały dużą rozpiętość kryteriów i znaczeń, poczynając od „dzieł geniuszu ludzkiego”, poprzez dobra o wartości uniwersalnej,

do dóbr o wartości regionalnej. Brane były pod uwagę nie tylko wartości artystyczne i historyczne, lecz również związek z ważnymi wydarzeniami dziejowymi, kultami religijnymi i wybitnymi postaciami. Kryteria te uzupełniał test „autentyzmu zabytku”, nie zdefiniowanego jednoznacznie, lecz rozumianego potocznie, w duchu europejskim, jako autentyzm substancji materialnej. Zgodnie z tym założeniem zabytek odbudowany po zniszczeniu lub przekształcony w duchu purystycznej restauracji nie mógł pretendować do wpisu. W pierwszych latach tworzenia Listy, na której pojawiały się głównie dobra kultury zgłaszane przez państwa europejskie i amerykańskie, tak rozumiane kryterium autentyzmu nie przyczyniało kłopotów. W miarę jednak jak państwa azjatyckie, zwłaszcza z rejonu Dalekiego Wschodu, sygnowały Konwencję i zgłaszały swoje kandydatury dóbr kultury na Listę, okazało się ono sprzeczne z ich tradycją kulturową, która autentyzm dostrzega w formie przestrzennej zabytku, w ciągłości jego funkcji i w jego symbolice, a nie w materii. Zgodnie z tą wiekową tradycją drewniane świątynie japońskie, chińskie czy koreańskie były okresowo „restaurowane” poprzez wymianę zużytych elementów konstrukcji na takie same, ale nowe. W wyniku takich zabiegów świątynia mogła trwać przez długie stulecia, nie zmieniając formy, chociaż z czasem nie pozostało w niej nic z pierwotnej substancji. W powszechnym odczuciu była ona cały czas i pozostała autentyczna. Konfrontacja praktyk konserwatorskich Zachodu z Dalekim Wschodem zmusiła do poważnej dyskusji o pojęciu autentyzmu – obok UNESCO włączyły się do niej również ICCROM i ICOMOS. Serię konferencji regionalnych poświęconych interpretacji tego pojęcia zamknęła konferencja ekspertów w listopadzie 1994 roku w Narze, dawnej stolicy Japonii. Opracowany wówczas dla Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO dokument końcowy zawierał rozwiązanie kompromisowe: uznawał pluralistyczny charakter pojęcia, na które mogą się składać zarówno forma, funkcja, tradycja i symbolika, jak również substancja materialna, z tym że zależnie od tradycji regionalnej słabość, czy nawet niedostatek jednych elementów mogą być równoważone wyrazistością pozostałych. Taka też wykładnia została akceptowana w praktyce UNESCO i ICOMOS, którego Komitet Wykonawczy pełni rolę rozstrzygającego opiniodawcy wszystkich wniosków o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa.

W czasie trzech dziesięcioleci istnienia Listy powiększała się liczba kategorii dóbr zasługujących na wpis. Wynikało to z ewolucji poglądów zarówno na polu historii sztuki, jak i teorii konserwatorskiej. Obok początkowo akceptowanych pojedynczych wybitnych dzieł architektury pojawiły się historyczne zespoły architektoniczne i całe miasta historyczne, wreszcie jednostki krajobrazu kulturowego. Wraz z upływem czasu i rozszerzeniem chronologicznym odnośnie do zabytków podlegających ochronie na Liście pojawiły się wybitne zespoły przemysłowe z XIX wieku, a w końcu architektura i jej zespoły powstałe w wieku XX. Innym okiem spojrzano również na wybitne realizacje purystycznych restauratorów XIX wieku, dostrzegając w ich dziełach świadectwo kultury epoki. Dzięki temu kilkanaście lat po odrzuceniu znalazł się na Liście słynny średniowieczny zamek Carcassonne, całkowicie regotyzowany przez wybitnego francuskiego restauratora Eugène’a Viollet-le-Duca. Obok dóbr kultury coraz większą wagę przykładano do jednostek krajobrazu naturalnego, tworząc z czasem kategorię mieszaną: krajobraz kulturowy / naturalny. Pojawił się też problem, jak pogodzić poprawność polityczną z historią kultury poszczególnych regionów świata. Gdy ponad połowa wszystkich dóbr kultury wpisanych na Listę pochodziła z Europy i liczba ich nadal rosła, zasugerowano, aby państwa europejskie zgłaszały nie więcej niż jeden wniosek rocznie, a równocześnie znacznie zaostrożono kryteria selekcji. Z drugiej

strony wprowadzono ułatwione procedury wpisu dla państw spoza Europy. Zaczęto również przestrzegać zachowania proporcji między poszczególnymi kategoriami dóbr kultury, utrudniając wpis kategorii nadreprezentowanych (takich np. jak architektura sakralna, miasta historyczne), a preferując „niedoinwestowane” (np. zespoły przemysłowe, architekturę i urbanistykę XIX i XX wieku, krajobraz kulturowy i naturalny, itineraria kulturowe). Uzyskanie nowego wpisu w Europie staje się coraz trudniejsze, wymaga bardzo szczegółowej dokumentacji i uzasadnienia przynależności do modnej obecnie, chociaż trudnej do sprecyzowania superkategorii OUV – wyjątkowej wartości uniwersalnej (*Outstanding Universal Value*).

Międzyrządowe i pozarządowe organizacje międzynarodowe, zrzeszające państwa członkowskie lub komitety narodowe na wszystkich kontynentach, koncentrują uwagę przede wszystkim na obszarach rozwijających się, potrzebujących wsparcia i pomocy. W perspektywie globalnej Europa jawi się jako oaza spokoju, dobrobytu i bogactwa, region, który nie tylko nie potrzebuje pomocy, ale powinien jej szczerze udzielać innym. Problemy naszego kontynentu musimy więc w dużym stopniu rozwiązywać własnymi siłami, w oparciu o europejskie organizacje międzyrządowe.

Organizacją taką, poświęcającą niemało uwagi sprawom kultury, w tym ochrony jej dóbr, była od chwili powstania Rada Europy w Strasburgu. Działania z ramienia RE w zakresie ochrony dóbr kultury podejmuje przede wszystkim Komitet Dziedzictwa (*Comité du Patrimoine Culturel* – CC-PAT), odbywający coroczne sesje robocze. W Komitecie poddawano pod dyskusję projekty kolejnych dokumentów dotyczących ochrony dóbr kultury i europejskiej współpracy w tej dziedzinie. Ważną inicjatywą była realizowana w latach 1999–2000 kampania edukacyjna „Europa – wspólne dziedzictwo”. Zakładała ona liczne działania zarówno na poziomie państw członkowskich, jak i na poziomie ogólnoeuropejskim, mające na celu wzmocnić przekonanie Europejczyków o wspólnym obowiązku chronienia dóbr kultury. Jednym z zadań kampanii miało być utworzenie listy od dwustu do trzystu miejsc wspólnej pamięci europejskiej. Projekt ten nie wyszedł poza sferę dyskusji. Przeważył pogląd, że należy wspierać ideę identyfikowania miejsc pamięci narodowej, zapoczątkowaną i rozwiniętą przez Francję (profesor Pierre Nora), a przejmowaną przez inne kraje. Nie należy natomiast działać odgórnie, zważywszy że chodzi o delikatną materię – arbitralne wkraczanie w nią może przynieść więcej szkody niż pożytku w kwestii poczucia jedności pamięci historii i kultury europejskiej. Kampania „Europa – wspólne dziedzictwo” pokazała, że jeszcze do wspólnego identyfikowania miejsc pamięci nie dojrzeliśmy. Wywołała dyskusję i ujawniła pogląd, że dziedzictwo europejskie to bogactwo różnorodności, bogactwo, które należy pielęgnować w polityce kulturalnej.

O ile Rada Europy w Strasburgu angażuje się w europejską politykę kulturalną, to Komisja EU w Brukseli nie prowadzi własnej polityki w dziedzinie ochrony dziedzictwa, zaleca jedynie państwom członkowskim współpracę w tej dziedzinie. Sprawy ochrony dóbr kultury podlegają komisarzowi ds. kultury, nauki i mediów i znajdują się na końcu listy jego obowiązków, nie wymienione nawet *de nomine*, mieszczące się w zbiorczym pojęciu kultury. Nie aspirując do uprawiania polityki kulturalnej, Komisja Europejska tworzy programy finansowego wspierania działań w różnych obszarach kultury, w tym ochrony dziedzictwa, nadając im imiona wielkich myślicieli europejskich. Dają one możliwość uzyskiwania grantów, toteż ubiegają się o nie liczne jednostki organizacyjne – państwowe, społeczne

i prywatne – państw członkowskich. Granty przyznawane są zasadzie drodze konkursów. Niezbędne jest więc szczegółowe przedstawienie we wniosku programu działań z przekonującym uzasadnieniem ważności, celowości czy wręcz konieczności jego realizacji, opracowane według przyjętych formularzy i napisane bezbłędnym angielskim. Programy stwarzają wiele możliwości, również w przypadku projektów transgranicznych.

Powyższy, z konieczności uproszczony i ograniczony do wybranych aspektów, przegląd postrzegania na przestrzeni dziejów przez człowieka i przez zbiorowości ludzkie dzieł architektury i sztuki pokazuje, jak długą drogę przeszliśmy, ażeby obecnie świadomie móc stanąć w ich obronie. W okresie ostatnich ponad dwóch stuleci przeszliśmy od uznawania architektury i sztuki grecko-rzymskiej starożytności za jedynie wartościową i przeto wymagającą chronienia, poprzez romantyczno-narodowy kult spuścizny artystycznej średniowiecza – z potępieniem epok późniejszych, aż do nowoczesnego uznania konieczności ochrony dorobku kulturowego wszystkich epok, po czasy nam współczesne. Rozszerzeniu chronologicznemu towarzyszyło rozszerzenie rzeczowe i geograficzne. Ochronie podlegają dziś nie tylko wybitne dzieła architektury i sztuki, lecz cała panorama dzieł ludzkiego talentu i pracy, od mikroskali pojedynczego obiektu, poprzez ich zespoły, aż do makroskali jednostek krajobrazu kulturowego i naturalnego. Równocześnie ogarniamy troską nie tylko dzieła stworzone na naszym obszarze kulturowym, lecz również na innych, darząc je takim samym szacunkiem. Odchodzimy przy tym, chociaż nie bez trudu i nie bez załamań, od nacjonalistycznego pojmowania historii architektury i historii sztuki, od pojęcia „sztuki narodowej” i „zabytku narodowego” ku przekonaniu, że spuścizna kultury jest przede wszystkim własnością ogólnoludzką. Od uznania tej prawdy jest już tylko krok do przejścia od „dóbr kultury” do „dziedzictwa kultury”, a nawet do „wspólnego dziedzictwa kultury”, obejmującego wartości materialne i niematerialne. Jest to droga mentalnej ewolucji społeczeństw, którą od lat dwudziestych ubiegłego wieku stymulują organizacje międzynarodowe, współodpowiedzialne za przyszłość ludzkiej kultury. Jest to wielkie i trudne wyzwanie, zważywszy na rosnące w skali globalnej zagrożenia, zarówno te, które odziedziczyliśmy po przeszłości, nie umiając ich pokonać, jak i te, które niesie z sobą rozwój współczesnego życia, a którym torują drogę nauka i technika, rewolucjonizujące wszechświat.

W globalnej perspektywie rysują się trzy główne zagrożenia dóbr kultury: ideologizacja, nieokiełznana urbanizacja i skażenie środowiska. Ideologizacja zawsze towarzyszyła dobrom kultury, powodując nierzadko niepowetowane straty. Ta współczesna wywodzi się z romantyzmu i okresu kształtowania się nowoczesnej świadomości narodowej, kiedy propagowano istnienie „sztuki narodowej”, co wprowadzało podział na „własne dziedzictwo narodowe” i „dziedzictwo obce”, konkurencyjne lub wrogie. Na ten nacjonalistyczny grunt nałożyły się podziały: religijny (świątynie mojej religii i religii obcych) oraz społeczno-klasowy (dobra kultury stworzone przez klasę posiadającą, „klasę wyzyskiwaczy”). W państwach ideologicznych podziały te przenikają się, sprzyjając polityce szczególnej ochrony i gloryfikacji dóbr kultury „politycznie i ideologicznie słusznych”, przy zaniedbaniu lub skażeniu na powolną bądź gwałtowną zagładę dóbr „niesłusznych”. W historii Polski doświadczyliśmy wszystkich form ideologizacji dóbr kultury. Poczynając od działań zaborców w XIX wieku, poprzez barbarzyństwo hitlerowskie, aż do barbarzyństwa własnego, którego ofiarą na Ziemiach Zachodnich padały masowo „wrogie” zabytki niemieckie, na Wschodzie płonęły łemkowskie cerkwie, a w całym kraju popadały w ruinę dwory

i pałace wzniesione przez „wrogów klasowych”. Ideologizujące podejście do dóbr kultury trwa w Polsce nadal, widoczne zwłaszcza w zachodnich i północnych regionach kraju. Nie potrafimy jeszcze uznać wszystkich dóbr kultury na naszym obszarze za wspólne europejskie dziedzictwo, mimo iż bolą nas przypadki zabytków związanych z polską historią, niszczących na utraconych obszarach wschodnich.

Gwałtowna, nieokielznana urbanizacja jest zjawiskiem powszechnym w perspektywie globalnej. Szczególnie dotyczy pozaeuropejskich krajów rozwijających się. W Europie jest szczególnie groźna w państwach, które przed dwudziesty laty uwolniły się od komunizmu i weszły na drogę gospodarki rynkowej.

Zanieczyszczenie środowiska w różnym stopniu zagraża substancji zabytkowej na poszczególnych obszarach globu. Na obszarze UE ograniczają je wspólne normy.

W obliczu tych i innych, pominiętych tutaj zagrożeń oraz nowych wyzwań i potrzeb społecznych i kulturalnych zmieniały się i zmieniają nadal formy organizacyjne ochrony dóbr kultury. Konserwacja zabytków, jako tradycyjna dziedzina działalności „zabytkowiczów”, przekształca się w nowoczesną dziedzinę wiedzy i praktyki obejmującą całokształt dóbr kultury rozumianych jako dziedzictwo. Staje się wielo- / interdyscyplinarną nauką o dziedzictwie kultury i jego ochronie, którą coraz częściej określa się angielskim mianem *heritology*. Ta mutacja dokonuje się w ramach trzech procesów wewnętrznych, którymi są:

Globalizacja – ochrona dziedzictwa jest dziś, jak medycyna, dziedziną międzynarodową i międzykulturową, za którą stoją ważne organizacje międzynarodowe. Interdyscyplinarność – ochrona dóbr kultury wchłania kolejne dyscypliny, do tradycyjnych nauk humanistycznych (historia, historia sztuki, archeologia) i technicznych (architektura, urbanistyka, nauki inżynierskie) dołączają nauki ścisłe (fizyka, chemia), społeczne (prawo, socjologia, psychologia, nauki polityczne), przyrodnicze (biologia, klimatologia, geologia), żeby wymienić tylko najważniejsze. Zmienia się tradycyjna terminologia. Zamiast historycznych pojęć: konserwacji, rewaloryzacji, modernizacji zabytków / dóbr kultury pojęciem podstawowym jest dziś zarządzanie zasobami dziedzictwa kultury w nieuniknionym procesie ich zmian (*management of change* – Sir Barnard Feilden). Proces zmian nie pozwala na ograniczenie zabiegów konserwatorskich jedynie do podtrzymywania stanu technicznego zapewniającego zabytkowi trwanie. Zapewnienie mu życia w społeczeństwie, a nie wegetacji na marginesie zmusza do jego modernizacji poprzez wprowadzanie nowoczesnej infrastruktury technicznej, a również jego adaptacji do nowej funkcji, jeśli utrzymanie historycznej staje się niemożliwe. W tym zakresie zarządzanie zasobami dziedzictwa staje się sztuką mądrego kompromisu, innego w każdym konkretnym przypadku. Kompromisu, który określa, jaka nowa funkcja jest dopuszczalna i jak daleko można się posunąć w zmianach adaptacyjnych, bez nieodwracalnego naruszenia wartości zabytkowych. Decyzja w tej sprawie musi się opierać na naukowym rozpoznaniu zabytku i musi ją podejmować kompetentny konserwator, nie podlegający naciskom politycznym czy ideologicznym. Określa to status państwowych służb konserwatorskich, które w sferze decyzji techniczno-merytorycznych muszą być niezawisłe.

Zasoby dziedzictwa kultury mają dwojaką wartość: kulturową i historyczną (trudną do ujęcia liczbowego), lecz również wymierną wartość materialną, ekonomiczną, która stanowi potencjał gospodarczy. Ten potencjał może być albo zignorowany, albo wykorzystany

dla rozwoju i bogacenia się kraju, między innymi poprzez mądre stymulowanie turystyki kulturalnej, zarówno wewnętrznej, jak i międzynarodowej.

Zasoby dóbr kultury są nieodnawialne, raz zniszczone nie mogą się odrodzić, nawet jeśli będą odbudowane, pozostaną świadectwem kultury okresu odbudowy, a nie czasów ich powstania.

Zarządzanie zasobami dziedzictwa kultury musi zapewnić im maksymalnie długie trwanie i tym samym długą służbę społeczną. Pojęcie *lo sviluppo sostenibile* stało się sloganem bezmyślnie powtarzanym i cytowanym przy niemal każdej „naukowej” okazji. Nakazuje ono oszczędne eksploatowanie zasobów nieodnawialnych i mądre eksploatowanie przyrodniczych rezerw, dające im szansę odnowy biologicznej. W przypadku nieodnawialnych zasobów dóbr kultury trzeba prowadzić politykę zapewniającą im życie. Trwanie z myślą o dalekiej przyszłości. Wielka refleksja, przypisywana Winstonowi Churchillowi, głosi, iż polityk myśli o następnych wyborach, a mąż stanu – o następnych pokoleniach. Dziedzictwo kultury potrzebuje mężów stanu.

[2010]

ANDRZEJ TOMASZEWSKI

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (2003–2009)

Przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Teorii

i Zasad Konserwatorskich ICOMOS (2003–2010)

Konserwacja pomiędzy „estetyką” a autentyzmem¹⁷

Refleksja na temat wartości estetycznych zabytku architektury lub sztuki (która jest motywem przewodnim naszej konferencji) rodzi pytanie o rolę konserwacji w tym zakresie. Czy celem architekta – konserwatora i restauratora dzieła sztuki dawnej – jest zachowanie „pełni bogactwa ich autentyzmu” (Karta Wenecka), czy też twórcze przydanie im nowych wartości estetycznych? Jeśli tak, to jakich i kto będzie być ich odbiorcą? Teoretyczne podstawy współczesnej konserwacji zbudowane są na przesłankach naukowych i nie odwołują się bezpośrednio do kategorii estetycznych. W praktyce jednak często zamiast kryteriów naukowych stosuje się – niepoddane dotąd analizie naukowej – zasady prezentacji zabytku. Są one tylko częściowo zgodne z naukowymi podstawami konserwacji, ale zdarza się, że pozostają z nimi w ostrej sprzeczności i powodują systematyczną utratę autentyzmu zabytków.

Do początku XX wieku człowiek otoczony był architekturą o formach historycznych. Inwazja architektury modernistycznej, jak również zniszczenia wojenne rozbudziły nostalgię za historycznym kontekstem, który sprzyjał identyfikacji narodowej i kulturowej. Procesy globalizacyjne wzbudziły potrzebę poznania innych krajów i kultur, a także spowodowały eksplozję „turystyki zabytkowej”, która okazała się bardzo dochodowym biznesem w skali lokalnej i międzynarodowej. Zabytek stał się towarem, który należy sprzedać w atrakcyjnej formie, odpowiadającej gustom przeciętnego konsumenta. Jakie są jednak upodobania przeciętnego odbiorcy w tym względzie? Z nielicznych ankiet na ten temat wynika,

¹⁷ Tekst opublikowano w niniejszym zbiorze dzięki uprzejmości Międzynarodowego Centrum Kultury; pochodzi z książki: Andrzej Tomaszewski, *Ku nowej filozofii dziedzictwa*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków, 2012, s. 116–122.

że zabytek powinien być „estetyczny”, w dobrym stanie i że powinien służyć społeczeństwu. To znaczy: powinien być poddany takiej konserwacji, która jest tym lepsza, im piękniejszy i nowszy wychodzi zabytek spod ręki konserwatora. Potwierdza to obserwację Aloisa Riegla sprzed stu lat, że wedle poglądów tłumu piękne jest to tylko, co nowe i całe, brzydkie to, co stare, fragmentaryczne, wyblakłe (*Nur das Neue und Ganze ist nach der Anschauungen der Menge schön; das Alte, Fragmentierte, Verfärbte ist häßlich*). Wychodząc naprzeciw takim zapotrzebowaniom „estetycznym” masowego odbiorcy, nagminnie zastępuje się naukowe zasady konserwacji regułami prezentacji zabytku.

Wieloletnie obserwacje czynione w licznych krajach prowadzą do wniosku, że – mimo niewielkich lokalnych różnic można mówić o międzynarodowej szkole prezentacji zabytków, opierającej się na podobnych kryteriach estetycznych i wykorzystującej te same możliwości współczesnej techniki. Jakże to kryteria, jakie jest ich pochodzenie i jaki jest ich stosunek do teoretycznych podstaw konserwacji?

Istnieją cztery źródła zasad postępowania z zabytkiem w celu jego prezentacji:

- archeologia
- muzea i wystawy
- współczesna architektura
- teatr, film i komputer.

Każda z tych dziedzin narzuciła konserwatorom i architektom odrębne kryteria „estetyczne”.

Archeologiczna estetyka zabytku

Jest cechą archeologii, że odkrywane obiekty zachowane są w stanie niepełnym lub szczątkowym. Ażeby zrekonstruować formę rozbitego naczynia, klei się jego zachowane fragmenty, uzupełniając braki nowym, odróżniającym się od oryginału tworzywem. Podobnie uzupełnia się brakujące elementy zabytku architektury. Stopień wiarygodności rekonstrukcji zależy od proporcji między zachowanym i nowym. W skrajnych przypadkach otrzymujemy od archeologów i konserwatorów nie tylko wątpliwy, lecz z gruntu fałszywy obraz zabytku. *Licentia archeologica* zastępuje jego nieznaną pierwotną formę.

Klasyczna anastyloza dopuszczała jedynie ustawienie w pionie rozrzuconych elementów budowli antycznej. Obecnie termin ten oznacza rekompozycję lub rekonstrukcję całych budowli bądź ich ruin. Odkrywane przez archeologów relikty architektury nadbudowywane są fałszywymi murami, które z czasem rosną coraz wyżej i są nie do odróżnienia od zachowanych autentycznych relikwów.

Archeolodzy i konserwatorzy starają się uczynić historię zabytku, odsłaniając spod tynku nawarstwione chronologicznie starsze elementy – jego archeologiczną stratygrafię. Tak potraktowany zabytek traci swoją stylową jednorodność i staje się archeologicznym palimpsestem. Zyskuje jednak na wartościach dydaktycznych i wzbogaca się o nowe elementy. Występuje tutaj wielka rozpiętość rozwiązań, od dyskretnych do agresywnych. Znacznie częściej powstają jednak w efekcie takich działań pseudozabytki i agresywne, a przy tym niezrozumiałe dla przeciętnego odbiorcy preparaty.

Muzealnica i wystawiennicza estetyka zabytku

Dzieło sztuki dawnej przeniesione do muzeum pozbawione zostaje swojego naturalnego otoczenia. Staje się obiektem podporządkowanym prawom wystawiennictwa. Dobiera się dla niego odpowiednią ramę i gablotę oraz odpowiednie tło i wydobywa przy pomocy przemysłanego oświetlenia wszystkie, nieprzewidziane przez jego twórcę, walory formalne i ekspresyjne. W ten sposób muzeolog ukazuje dzieło sztuki w nowym, podwójnie sztucznym świetle. Cała uwaga skierowana jest na obiekt skonstrastowany z nowoczesnym tłem lub gablotą.

Wystawiennictwo korzysta z doświadczeń muzealnictwa. Wielkie międzynarodowe wystawy i targi przemysłowe udoskonaliły zasady ekspozycji dla celów reklamowych. Wznosi się supernowoczesne hale wystawowe, w których produkty przemysłowe ustawiane są na podestach jak rzeźby. Wszystkimi środkami ekspresji przyciąga się do eksponatu uwagę zwiedzającego – potencjalnego kupca. W dziedzinie prezentacji zabytku architektury obowiązują te same zasady. Zabytek staje się eksponatem podlegającym zmiennym regułom wystawiennictwa.

Praktyka pozbawiania cennego zabytku jego naturalnego otoczenia rozwinęła się w XX wieku. Tak postąpił Eugene Viollet-le-Duc z paryską Notre-Dame. Współczesne powody takich zabiegów wynikają nie z klasyfikacji zabytków, lecz z rozwoju turystyki i metod dokumentacji wizualnej. Zabytek musi być w całej swojej *splendid isolation* możliwy do sfotografowania i sfilmowania. Eliminując historyczne otoczenie zabytku, stawia się go jak eksponat na zielonej – trawiastej lub kamiennej – płaszczyźnie.

Przejęcie doświadczeń muzealnictwa i wystawiennictwa przejawia się także w budowie podziemnych wnętrz lub nadziemnych pawilonów, w których prezentowane są odkryte przez archeologów relikty architektury (choć dla ich konserwacji zazwyczaj najlepsze byłoby ich powtórne zasypanie). Pawilonom nadaje się nowoczesną formę, aby skonstrastować je z relikdami, których ekspresję wzmacnia się przez odpowiednie oświetlenie.

Estetyka prezentacji zabytków na wzór muzealny wydobywa ich nowe wartości ekspresyjne, jednak izolując je od naturalnego otoczenia, pozbawia je autentyzmu.

Współczesna architektura i zabytek

Obiekty współczesnej architektury wzniesione w bezpośrednim sąsiedztwie zabytków stwarzają kontekst wpływający na ich percepcję. Architekt działający w zabytkowym otoczeniu ma trzy drogi do wyboru: konfrontację form nowoczesnych z historycznymi, wprowadzenie form „neutralnych” lub „pastiszu”. Wszystkie są trudne.

Zasada kontrastu, jeśli nie stoi za nią talent i kultura historyczna projektanta, wiedzie zwykle do wprowadzania obcych, agresywnych elementów, co powoduje deprecjację zabytku. Nierzadko kryją się za tym przesłanki ideologiczne: ukazanie „wspaniałej” współczesności na tle pokonanej przeszłości, lub agresywna urbanizacja i nieograniczone prawo własności.

Wprowadzanie form neutralnych wywodzi się z teorii konserwacji. Problem jednak w tym, że architektura pozbawiona ambicji z reguły degraduje się i staje się złą architekturą współczesną.

Zasada pastiszu, bliska zasadzie kontrastu, polega na posługiwaniu się nowoczesnym materiałem i detalem, ale z zachowaniem skali, rytmu i charakteru otaczającej architektury zabytkowej. Często prowadzi jednak do produkcji fałszywych zabytków, naśladujących nie tylko historyczne formy, lecz również techniki. Odkąd André Malraux rozpoczął krucjatę przeciw patynie paryskich zabytków, fasady starych budowli, jak również powierzchnie dzieł sztuki monumentalnej pozbawiane są jej masowo, mimo coraz poważniejszych ostrzeżeń konserwatorów przed skutkami utraty tej naturalnej warstwy ochronnej.

Teatralna, filmowa i komputerowa estetyka zabytku architektury

Teatr wciąż poszukuje nowych środków wyrazu, posługując się światłem i dźwiękiem. Film zrealizował nieosiągalne marzenia teatru, stwarzając pełną iluzję rzeczywistości i przenosząc nas w dowolny czas i miejsce. Techniki komputerowe stworzyły wirtualny świat, w którym można dokonać wizualizacji każdego tworu wyobraźni. Zarówno teatr, jak film wymagają sztucznego światła. Architektura żyje w naturalnym świetle słońca lub księżyca, które rysuje jej cienie. Chociaż po raz pierwszy świadomie wprowadzono architekturę w strefę sztucznego światła w czasach renesansu, to dopiero przeniesienie z teatru i filmu techniki oświetlenia, stworzyło nowe możliwości prezentacji zabytków, które dzięki temu rozpoczęły nieznane im wcześniej życie nocne.

Reflektor nie może zastąpić słońca. Oświetlając zabytek od dołu, deformuje go, pokazując jego formy „w negatywie”. Daje jednak możliwość zaprezentowania go zarówno w romantycznej poświacie, jak i tworzenia na fasadach sztucznych kompozycji świetlnych, pokrywając je tęczą zmiennych barw. Techniki iluminacji zabytków pozwoliły wydobyć z nich nieprzewidziane przez twórców wartości ekspresyjne. Nieograniczone praktycznie możliwości techniczne prowadzą jednak często do przekraczania barier dobrego smaku. Na szczęście iluminacja nie narusza substancji zabytku. Wystarczy wyłączyć światło i wszystko wraca do autentycznej normalności.

Teatralna i filmowa „estetyka” zabytku wpłynęła na jego życie codzienne. Efekt teatralny, dający człowiekowi złudzenie przeniesienia się w inną epokę, znacznie lepiej można osiągnąć przy pomocy zabytkowej architektury, gdyż potęguje wrażenie realizmu i autentyzmu. Taka idea przyświeca konserwatorom i architektom, którzy restaurują i aranżują wnętrza historycznych ulic i placów na sposób teatralny. Tak spreparowane zespoły historyczne tracą jednak swój walor, stając się Disneylandami.

Idea Waltera Eliasa Disneya, zmaterializowana najpierw na gruncie amerykańskim, a potem przeniesiona na inne kontynenty, miała głębokie uzasadnienie psychologiczne i kulturowe. Zapewne jednak Disney, wznosząc wielkim kosztem swoje bajkowo-historyczne miasto, nie przewidywał, jak szybko jego ideę przejmą kraje bogate w autentyczne zabytki i że zapłacą za to wysoką cenę utraty ich autentyzmu.

Ostatnio obserwujemy jednak zjawisko odwrotne. To właśnie nowo wznoszone Disneylandy dążą do autentyzmu. Zamiast tworzonych przez Disneya artystycznych wizji zabytkowego krajobrazu, dokonuje się obecnie (przeprowadzonego metodami naukowymi), wiernego kopiowania całych zabytków lub ich zespołów z odległych kontynentów. Ostatnie inwestycje tego typu stanowią nową formę prezentacji zabytku architektury. Powstają głównie na obszarach kulturowych, gdzie pojęcie autentyzm zabytku kojarzone jest przede wszystkim

z formą. Obok kopii weneckiego Pałacu Dożów w Las Vegas w Stanach Zjednoczonych, funkcjonującej jako kasyno gry, wymienić trzeba wielkie inwestycje w Chinach w pobliżu Szanghaju: angielskie miasteczko nazwane Thames Town z wierną kopią katedry w Bristolu, zbudowane przez firmę angielską, i niemieckie miasteczko Anting z kopiami „weimarskich willi” twórców Bauhausu, zaprojektowane przez Alberta Speera juniora. Planowane są Barcelona Town i skandynawskie Nordic Town. Mowa tu nie o obiektach turystycznych, lecz o zespołach mieszkalnych dla bogatych. Kopiowanie wzorów wkracza w sferę teatru: w Thames Town chińscy policjanci nosić będą brytyjskie uniformy, a uczniowie mundurki brytyjskich college’ów. Można się więc spodziewać, że amerykański Disneyland znajdzie się na Liście Światowego Dziedzictwa jako dobro kultury XX wieku.

W efekcie masowego zainteresowania zabytkami i tendencji do jego komercjalizacji przy użyciu wszystkich dostępnych środków psychologicznych i technicznych nasze teoretyczne podstawy konserwacji znalazły się na przegranej pozycji: są na co dzień wypierane przez zasady „prezentacji zabytku”, przez zabytkowy show. Estetyka prezentacji zabytku ma dwa oblicza. Z jednej strony wydobywa jego nowe nieoczekiwane „wartości” zabytku, fascynujące odbiorców, z drugiej – powoduje zniszczenie jego substancji i zatrąę autentyzmu. Sztuczne preparaty przedstawia się społeczeństwu jako „prawdziwe zabytki”.

Co się na tym polu zmieniło przez ostatnie dwa stulecia?

Teoria restauracji stylistycznej (puryzmu), która notabene nie była żadną teorią konserwacji zabytku, lecz teorią „*estetyki prezentacji zabytku*”, ustąpiła naszej naukowej teorii ochrony „*pełnego bogactwa autentyzmu*” zabytku.

Praktyka konserwatorska tylko częściowo postępuje zgodnie z teorią. Odrzuciwszy zasadę jedności stylowej, popadła w drugą skrajność, ukazując z przesadną skrupulatnością nawarstwienia stylów i tworząc sztuczne preparaty. Poza tym trwa w dziewiętnastowiecznym perfekcjonizmie, prowadzącym poprzez restaurację do totalnej renowacji. Pozostaje nadal praktyką prezentacji zabytku.

Powstała „nowoczesna” wizja społecznej funkcji zabytku. Dawne postrzeganie – „*elitarne*” – opierało się na wierze w siłę ludzkiej wyobraźni, która była w stanie przenieść człowieka w świat dawnych epok. Ludzie kultury pielgrzymowali do Grecji lub Italii, ażeby tam, w ruinach będących świadectwem dawnej świetności, czytać Homera lub Wergiliusza; oczywiście w oryginale. Nowoczesna wizja masowa – za którą nie idzie pogłębienie kultury historycznej społeczeństw – podsycana przez ideologię i biznes, opiera się na sile nowoczesnej techniki, pozwalającej przenieść zabytek do naszych czasów albo z kontynentu na kontynent i pokazać go w nowej, zaskakującej formie. W społecznym odbiorze zabytek przestaje być *antiquité*, a staje się *curiosité*. Autentyzm ustępuje preparatowi, konserwacja – prezentacji.

Dyskutując o wartościach i kryteriach w dziedzinie konserwacji zabytków trzeba spojrzeć prawdzie w oczy i nazwać rzecz po imieniu.

2015

50-LECIE ICOMOS

Fot. 7.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku,

*od lewej: Gustavo Araoz – prezydent ICOMOS,
Michael Petzet – honorowy prezydent ICOMOS,
Roland Silva – honorowy prezydent ICOMOS,*

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

ROLAND SILVA

Przewodniczący ICOMOS (1990–1999)

Honorowy przewodniczący ICOMOS

Złoty Jubileusz ICOMOS¹⁸

Panie Prezesie,

Dostojni Goście, Panie i Panowie,

Jako najstarszy żyjący prezydent ICOMOS, czuję że moim obowiązkiem jest dziś przekazać Państwu kilka słów przy tej wspaniałej okazji. Wspomnijmy więc drogich naszym sercom nieżyjących już Prezydentów ICOMOS, a także innych Gigantów Konserwatorstwa. Mam tu na myśli profesora Gazzola, pierwszego prezydenta, który był jednym z pomysłodawców idei ICOMOS i który tę organizację założył. Profesora Lemaire, który współtworzył Kartę Wenecką. Następnie pana Peron, który w 1972 forsował koncepcję Zabytków Światowego Dziedzictwa, wdrożoną już w 1978. Również profesora di Stefano, który położył podwaliny ekspansji ICOMOS. To nam następnie przypadło zadanie powiększania grona członków organizacji. W 1990 r. grupa Państw członkowskich ICOMOS liczyła 68 krajów, w 1999 już 112. Liczba komitetów naukowych zwiększyła się z 11 w 1990 r. do 23 w 1999. **Pozwolę sobie w Państwa imieniu podziękować ludziom, których już z nami nie ma – Liderom, których wkład ICOMOS był nieoceniony. (Powstańmy i uczcijmy ich minutą ciszy).**

Faktem jest, że na przestrzeni tych pięćdziesięciu lat, jestem jedyną osobą wywodzącą się z wyjątkowo ważnego dla UNESCO regionu Azji i Oceanii, którą wybrano na prezydenta ICOMOS. Mam wobec tego tylko jedną, jedyną sugestię. Jestem świadom,

¹⁸ Tekst oryginalny w języku angielskim, przekazany przez Rolanda Silvę po uroczystościach 50-lecia ICOMOS w Warszawie na potrzeby publikacji, tłumaczenie na język polski – Łukasz Urbański, korekta językowa Katarzyna Pałubska)

że Ojcowie Założyciele ICOMOS mieli pięciu Wiceprezydentów, co miało być sposobem na zapewnienie prawdziwej uniwersalności ICOMOS. W praktyce oznacza to założenie biura ICOMOS na każdym kontynencie. Fundusze to często wygodna wymówka. Wszystko czego nam potrzeba, to stół i krzesło w biurze UNESCO w kraju danego Wiceprezydenta. Na początek, potrzebna byłaby tylko pensja dla zatrudnionego na częściowy etat pracownika biurowego.

Możemy nawet zaproponować lepsze rozwiązanie. Można poprosić firmę audytową lub zarządzającą o przeanalizowanie przychodów i statusu zawodowego personelu w każdym z Biur Kontynentalnych, ze szczególnym uwzględnieniem Centrali, a następnie zwrócić się z prośbą o propozycje rozwiązań, które polepszyłyby efektywność i merytoryczną wartość struktur ICOMOS. Będzie to bezprecedensowe przemodelowanie, które przypadnie na ostatnie lata trzeciej kadencji obecnego Prezydenta. Taki obrót spraw byłby z pewnością zgodny z ideą profesora Gazzola i innych zasłużonych w ICOMOS.

Jest jedna myśl, którą musimy przekazać staremu dobremu ICOMOS, biorąc pod uwagę nieudane próby założenia przez nas oddziału Błękitnej Tarczy, po wydarzeniach w Dubrowniku w 1991 r. oraz przy braku reakcji wobec katastrofy, jaka ma obecnie miejsce w kolebce religii i cywilizacji: Nepalu, Afganistanie, Iranie, Iraku, Syrii, Palestynie i Libii, w tych wszystkich wspaniałych miejscach, które tak kochamy. **Dziękujemy Organizatorom obchodów Złotego Jubileuszu ICOMOS, bo nie mogły one wypaść w lepszym momencie: jest to bowiem idealny czas na refleksję, podjęcie zmian i rozpoczęcie nowego ruchu reformatorskiego.**

z wyrazami szacunku,

*Dr. Roland Silva
Prezydent ICOMOS (1990–1999)
Kolombo, Sri Lanka*

Warszawa, 23 czerwca 2015

Uwagi wyrażone podczas obchodów 50. rocznicy ICOMOS:

Drodzy Członkowie ICOMOS,

Państwa prośba została wyrażona w odpowiednim momencie, uważam jednak, że jej adresatem nie powinien być weteran, który był już prezydentem ICOMOS (1990–1999). Wierzę, że poniższe uwagi nie zranią żadnego z Członków ICOMOS, ani też nikogo z personelu biur ICOMOS. Moje komentarze mają na celu wyłącznie dobro ICOMOS.

1. ICOMOS musi mieć co najmniej Biuro Regionalne w każdym z czterech kontynentów UNESCO, tzn. w Afryce, Azji i Oceanii, Ameryce oraz Europie. Na początek może to być tylko biurko i krzesło w biurze UNESCO przeznaczonym dla wiceprezydenta ICOMOS dla danego kontynentu, plus pracownik biurowy zatrudniony na część etatu.
2. Niemal pięćdziesiąt krajów nie ma jeszcze swoich Narodowych Komitetów ICOMOS; wiceprezydenci delegowani do czterech kontynentów UNESCO muszą przeprowadzić kampanie mające na celu przekonanie niezrzeszonych krajów do włączenia się do naszej organizacji.
3. Wiceprezydenci ICOMOS delegowani do opieki nad komitetami naukowymi powinni informować na bieżąco przewodniczących komitetów naukowych o działalności ICOMOS, zgodnie z zasadami Regulaminu z Eger (*Eger Principles*, 1991), a także żądać Raportów z Postępu Badań prowadzonych przez te Komitety i udostępniać je później członkom ICOMOS za pośrednictwem komitetów narodowych.
4. Wiceprezydent ICOMOS odpowiedzialny za komitety naukowe musi utrzymywać stały kontakt z komitetami narodowymi i analizować potrzebę tworzenia nowych komitetów naukowych. Ta sama osoba powinna monitorować propozycje poddane przez dany komitet narodowy w tym zakresie.
5. Komitet Wykonawczy powinien podjąć wszelkie możliwe starania, by Generalne Zgromadzenie odbywało się co trzy lata na innym kontynencie.
6. Prezydium ICOMOS też powinno być ruchome według sprawiedliwych zasad.

pozdrawiam serdecznie wszystkich Członków ICOMOS,

Dr. Roland Silva
President ICOMOS 1990–1999

MICHAEL PETZET

Przewodniczący ICOMOS (1999-2008)

Honorowy przewodniczący ICOMOS

Polityka konserwatorska w zmieniającym się świecie¹⁹

Dziedzictwo w transformacji? Przy okazji 50. rocznicy utworzenia ICOMOS i na przekór tzw. zmianie paradygmatu, pozwolę sobie wrócić do korzeni, cytując Kartę Wenecką, nasz dokument fundacyjny: *„Brzemienne duchową spuścizną przeszłości, zabytkowe dzieła narodów pozostają w życiu współczesnym żywym świadectwem ich wiekowych tradycji. Ludzkość (...) uważa je za dziedzictwo wspólne i uznaje swą solidarną odpowiedzialność za ich zachowanie wobec przyszłych pokoleń. Poczyna się ona do przekazania im tychże wartości w całym bogactwie ich autentyzmu”*. Zwłaszcza w świetle obecnych katastrof – zbrodni popełnianych przez „Państwo Islamskie”, niebezpieczeństwo zniszczenia Palmiry, czy konsekwencje trzęsienia ziemi w Nepalu – nie łatwo było zaakceptować dość prowokacyjną treść zaroszenia do Warszawy: *„Dotychczasowa dyskusja wskazuje, że mamy do czynienia ze zmianą paradygmatu całej dyscypliny. To oznacza, że przyszłość dziedzictwa jest projektem otwartym, a dziedzictwo kulturowe może nie przetrwać w formach, jakie za właściwe uznawali do tej pory specjaliści od jego ochrony (...) Czy w przyszłości będzie potrzebne dziedzictwo, czy będzie potrzebna ochrona dziedzictwa?”*²⁰ Zamiast więc porzucać w niepamięć obiekty zabytkowe na rzecz ciągłego roztrząsania tematu dziedzictwa w ogóle – który to termin jest ambiwalentny i którego czasem beztroskie użycie było też przedmiotem krytyki Tamasa Fejerdy’ego przy okazji 40. rocznicy podpisania

¹⁹ Tekst oryginalny w języku angielskim, przekazany przez Michaela Petzeta po uroczystościach 50-lecia ICOMOS w Warszawie na potrzeby publikacji, tłumaczenie na język polski – Łukasz Urbański, korekta językowa Katarzyna Pałubska)

²⁰ Cele i zakres tematyczny konferencji, zaproszenie na konferencję „Heritage in Transformation”.

Karty Weneckiej²¹ – chciałbym przywołać prawdziwego ducha ICOMOS, organizacji „zajmującej się tworzeniem warunków sprzyjających konserwacji, ochronie, przywróceniu funkcjonalności zabytków, grup budynków (zespołów) oraz zabytkowych obszarów na poziomie międzynarodowym”. Ten cytat z artykułu 4 naszego statutu jest jasnym wyznaczeniem przeszłych i przyszłych celów i zadań, a definicja zabytku w statucie pozostaje w związku z definicją zabytku w naszym dokumencie fundacyjnym, tj. Karcie Weneckiej z 1964, oraz w związku z art. 1 Konwencji Światowego Dziedzictwa, przy definicji ta pozawala na bardzo szeroką interpretację: „ICOMOS powinien ewoluować i wzrastać w swoich możliwościach, wzmacniając i nadając przejrzystość sposobom ochrony i zachowania zabytków przyjętym na całym świecie. Mając to na uwadze, uznajemy że wieloletnie historyczne tradycje różnych kultur kształtują zróżnicowane podejście do konserwatorstwa. Wszystkie te punkty widzenia zasługują na uznanie, w różnych regionach globu rozwinęły się wspaniałe, często wielowiekowe tradycje ochrony zabytków; przyjmujemy pluralistyczną wizję teorii i praktyki konserwatorstwa” (publikacja Gustavo Araoza i Michaela Petzeta, lipiec 2010)²².

Ta pluralistyczna wizja teorii i praktyki konserwatorstwa jest ukłonem w stronę różnorodności kulturowej; może to być sposób na łatwiejsze poradzenie sobie z wyzwaniem, jakim należy stawić czoła w zmieniającym się świecie, z uwzględnieniem poniższych aspektów i perspektyw konserwatorstwa jako globalnej polityki kulturalnej, środowiskowej ekonomicznej i społecznej²³.

²¹ Tamás Fejérdy, Who Wanted It? What is the Charter?...And Today?, w: *The Venice Charter/La Charte de Venise / 1964 – 2004 – 2044?*, Monuments and Sites XI, Budapeszt 2005, s. 49: Karta nie porusza kwestii dziedzictwa kulturowego. Powyższe, w połączeniu z faktem, że spodziewać się takich regulacji w Karcie byłoby poważnym anachronizmem, nie świadczy w mojej opinii o niedociągnięciach czy brakach dokumentu, ale o jego sile! Skąd moje przekonanie? Zabytki naturalnie wpisują się w szersze pojęcie dziedzictwa kulturowego, lecz jako oddzielna kategoria, a nie pojęcie wtopione w całość. Byłoby ogromnym błędem traktować zabytki i dziedzictwo kulturalne jako jedno i to samo; przed taką właśnie nieprawidłową interpretacją chroni nas Karta, która opisując ochronę zabytków, do nich tylko się ogranicza.

²² Publikacja Gustavo Araoza i Michaela Petzeta, lipiec 2010, patrz: M. Petzet, *Conservation / Preservation: Limits of Change* (Florence, 3–6 marca 2011), w: *Conservation Turn – Return to Conservation, Tolerance for Change / Limits of Change*, ed. W. Lipp, J. Stulc, B. Szmygin, S. Giometti, s. 162 f.

²³ Tekst na podstawie: Michael Petzet, *Conservation Politics in a Changing World*, w: *International Principles of Preservation, Monuments and Sites XX*, Berlin 2009, s. 39–41; cf., a także M. Petzet, *The Politics of Conservation on the Threshold of the Third Millennium* (sesja inauguracyjna kongresu UNESCO-ICOMOS *More than Two Thousand Years in the History of Architecture, Safeguarding the Structure of our Architectural Heritage*, Paryż, 10–12 września 2001), w: *Proceedings of the International Congress, UNESCO 2003*, s. 26–28; *New Challenges to Conservation Politics in a Globalized World – the ICOMOS Heritage at Risk Action*, 2nd International Conference on Architectural Conservation, Opportunities and Challenges in the 21st Century, Dubai, International Convention and Exhibition Centre, 11–13 lutego 2007; id., *Conservation Politics in a Globalised World*, International Symposium on the Organisation and Operation of the Asia-Pacific World Heritage Training and Research Institute, Szanghaj, 21 maja 2007; id., *Conservation Politics in a Changing World* (Beijing Forum, 2–4 listopad 2007), w: *The Inspiration of Human Heritage on the Progress of Civilizations*, Collection of Papers and Abstracts, Beijing Forum 2007, s. 1–6. –

Należy przyznać, że przynajmniej teoretycznie, pomimo różnic narodowych czy regionalnych, ale także dzięki globalnej wymianie doświadczeń, wyposażeni jesteśmy obecnie w niemal nieograniczony arsenał materiałów i technik konserwacji zabytków. Mamy do naszej dyspozycji nie tylko techniki dokumentacyjne, od precyzyjnych metod pomiarowych do wirtualnej rekonstrukcji budynku w dowolnym stanie zachowania, ale również wysoce rozwinięte techniki konserwacji i stabilizacji szerokiego wachlarza materiałów i rodzajów konstrukcji. Arsenał ten będzie oczywiście testowany i rozwijany w ciągu następnych dziesięcioleci. Z uwagi na złożoną naturę konserwatorstwa, przyszły rozwój tej dziedziny będzie powiązany z tym, jak wykorzystamy bogactwo osiągnięć innych dziedzin: nie tylko architektury, historii sztuki, archeologii i konserwacji dzieł sztuki, ale również różnych dziedzin przyrodniczych, takich jak geologia czy nauka o minerałach. Jednak pomimo osiągnięć naukowo zorientowanego konserwatorstwa, gdzie każde przedsięwzięcie jest uzasadnione, przygotowane, wykonane i udokumentowane w sposób naukowy, nie możemy zapominać, że w większości przypadków najważniejsze będą tradycyjne zabiegi konserwacyjne, tradycyjne techniki oraz materiały rzemieślnicze. Wynika to z tego, że nasze podstawowe zadanie, czyli zachowanie autentycznego dokumentu historii, często może być lepiej wykonane, jeśli wszelkie prace przy zabytku ograniczone są do absolutnego minimum.

Poza tym, ochrona i konserwacja zabytków to pojęcia, które współtworzą lub powinny współtworzyć tożsamość każdej społeczności, każdego narodu uważającego się za kraj kultury. Problematyka tej dziedziny nie ogranicza się już tylko do stosunkowo wąskiego zbioru *zabytków sztuki i historii*, które były w centrum zainteresowania podejścia popularnego na początku XX wieku, tzw. *nowoczesnego kultu zabytków*, lecz – a jest to być może najważniejsza konsekwencja definicji zabytku w różnych systemach prawnych na świecie – obecnie próbuje się zwrócić uwagę na wielką różnorodność zabytków, która umożliwia nam lepsze zrozumienie historii rozwoju społeczeństwa pluralistycznego. W Niemczech na przykład, mamy około 1,3 miliona budynków wpisanych na listę zabytków, plus obszary zabytkowe (zespoły) oraz kompleksy budynków, do których zalicza się nawet jeszcze większą liczbę obiektów.

Nowe szanse, jakie niesie globalnemu konserwatorstwu nadchodząca przyszłość, to także więcej poważnych, międzynarodowych inicjatyw z zakresu konserwacji i ochrony zabytków. Spodziewamy się bardziej intensywnej globalnej wymiany doświadczeń na polu konserwacji/ochrony. Poświęcając się rozważaniom o roli konserwatorstwa na tle szeroko pojętej polityki kulturalnej, łatwo można zapomnieć, że konserwatorstwo nie jest jedynie ważną *szkołą architektury*, zwłaszcza w ujęciu tradycyjnych materiałów i technik, ale również współczesnym wyzwaniem dla działań architektonicznych i artystycznych. Faktem jest, że konserwatorstwo w kształcie nadanym tej dziedzinie w XIX wieku pozostawało zawsze w bliskim związku z nowoczesną architekturą swoich czasów. Jednak, z powodu

swoistego kryzysu nowoczesnej architektury pod koniec powojennego bumu budowlanego i wraz z nadejściem tzw. *postmodernistycznej* architektury, wzajemne relacje pomiędzy konserwatorstwem a nową architekturą zmieniły się fundamentalnie po raz kolejny w historii. Można by nawet odważyć się na stwierdzenie, że sama ochrona zabytków zawsze była w pewnym sensie *postmodernistyczna* w podejściu do dziedzictwa kulturalnego przeszłych wieków, co tym samym oznacza, że konserwacja zabytków jest awangardą w erze postmodernizmu. Na początku XXI wieku widać już, że w porównaniu z poprzednimi dekadami, nowoczesna architektura i planowanie urbanistyczne mają znacznie większe możliwości świadomej integracji z zabytkami oraz historycznymi układami urbanistycznymi. Zgodnie z ideą nowego *społeczeństwa naprawczego*, widoczna jest nawet tendencja do minimalizacji destrukcyjnych efektów brutalnych inwestycji. Z drugiej strony, nie można zaprzeczyć, że dotychczas stosowana strategia ciągłego odnawiania dużych partii zabudowy jest coraz częściej poddawana krytyce. Z punktu widzenia słusznej idei zrównoważonego rozwoju, jest wysoce prawdopodobnym, że niezależnie od kwestii konserwacji/zachowania i wyłącznie z powodów ekologicznych lub ekonomicznych, społeczeństwo jutra nie będzie w stanie podjąć się ekstensywnego zastępstwa wszystkiego, co wybudowano w wiekach wcześniejszych. Obecnie jednym z głównych zadań odnowy urbanistycznej jest przywrócenie funkcjonalności i nadanie nowych funkcji istniejącym budynkom.

Specjalna rola konserwatorstwa w obecnych trendach nowoczesnej architektury wskazuje, że w przyszłości ochrona i konserwacja zabytków będzie widziana nie tylko z perspektywy polityki kulturalnej, ale również z perspektywy środowiskowej, ekonomicznej i społeczno-politycznej. Ekonomiczny aspekt ochrony zabytków, ich utrzymania, konserwacji/restauracji jest nadal niedoceniany. Z jednej strony, utrzymanie dobrego stanu technicznego oraz remonty budynków i obszarów zabytkowych wymagają odpowiedniej jakości wykonawstwa, a więc może to być sposób na tworzenie miejsc pracy w przyszłości. Z drugiej jednak, zabytkowa architektura ma znaczący wkład w *obraz* danego miejsca, tak dla jego mieszkańców jak i gości z zagranicy. To dlatego właśnie konserwacja zabytków jest istotna z punktu widzenia przemysłu turystycznego, który korzystając z zasobów tego rodzaju, włącza je w swoje działania marketingowe jako *atrakcje*. W niektórych krajach turystyka wydaje się wręcz być jedynym powodem, dla którego w ogóle prowadzi się jakąkolwiek politykę ochrony zabytków. Należy w tym miejscu zadać sobie pytanie, czy w szczególności globalny przemysł turystyczny powinien skupiać się tylko na użytkowaniu (czasem destrukcyjnym) dziedzictwa kulturalnego, czy również zwracać uwagę na jego ochronę.

Polityka konserwatorska przyszłości musi cieszyć się akceptacją i poparciem społecznym. W tym kontekście, ważną rolę odgrywa często zanedbywany emocjonalny aspekt ochrony zabytków – emocjonalny stosunek społeczeństwa do dziedzictwa historycznego. Po części dzięki mediom, które w ostatnich latach przedstawiają kwestie ochrony zabytków w raczej pozytywnym świetle, każdy kto chciałby zniekształcić, usunąć lub zniszczyć wartości kojarzone z zabytkami musiałby się zmierzyć z tak trudnymi do zdefiniowania w pozytywistycznym sensie zjawiskami, jak atmosfera miejsca czy odczuwanie przestrzeni. *Odczuwanie zabytku* ma związek z wymiarem estetycznym i jest rozumiane jako poczucie podziwu dla dzieła sztuki; w aspekcie *ducha historii* ma to pojęcie związek z historycznym wymiarem, ale pozostającym poza historycznym czy naukowym pojmowaniem kryteriów konserwatorskich. W przeszłości, zwłaszcza w Europie, w odczuciach narodowościowych, dumie z historii danego narodu widziano koło zamachowe idei ochrony zabytków.

W XXI wieku główną siłą motywującą zdaje się być pragnienie ocalenia pamięci w świecie, który zmienia się w tempie nigdy wcześniej nie spotykanym.

Wykraczając poza politykę kulturalną i ekonomiczną, oczywistym i zasadniczym zadaniem naszego środowiska z obecnej perspektywy jest nadanie polityce konserwatorskiej aspektu ogólnej polityki ekologicznej; polityka konserwatorska nie może pozostać niezwiązana z kwestiami ekologiczno-politycznymi. Zamiast zajmować się tu szczegółowo różnorodnymi zależnościami między ochroną zabytków a ochroną środowiska naturalnego, wspomnę jedynie o katastrofalnym wpływie zanieczyszczenia powietrza na substancję zabytkową. Ogólna ochrona ekologiczna rozumiana jako polityka ratowania nie tylko środowiska naturalnego, ale także środowiska stworzonego przez człowieka w procesie cywilizacyjnym – czyli naszego *dziedzictwa kulturalnego*, w tym zabytków – to nowe wyzwania dla wszystkich aktorów konserwatorstwa/ochrony. Te wyzwania wymagać będą czegoś znacznie poważniejszego niż tylko spójnego stosowania metod i technik konserwatorskich, ogólnie rozumianego *zarządzania* i gładkiego załatwiania spraw administracyjnych. W przyszłości będziemy potrzebować nowych inicjatyw, inicjatyw wspomaganych przez społeczeństwo i mających na celu walkę z postępującą na całym świecie gigantyczną degradacją środowiska.

Programowy apel o jedność celów ekologicznych, społecznych, ekonomicznych i kulturowych otwiera specjalistom konserwatorstwa nowe perspektywy i uwalnia fach konserwatorski z izolacji, która czasem jest być może zbyt chętnie i dogmatycznie kultywowana przez specjalistów w naszej dziedzinie. Ochrona zabytkowych budynków i zespołów wraz z ich *otoczeniem*, naturalnym bądź ukształtowanym przez człowieka środowiskiem, może mieć znaczący wkład w zrównoważony rozwój. Przy tak dziś powszechnym krótkim cyklu życia budynku, który w dłuższej perspektywie oznacza niedopuszczalne obciążenie środowiska odpadami budowlanymi lub rozbiórkowymi, zabytkowa substancja budynków okazuje się stosunkowo trwałą, mogącą przetrwać setki lat alternatywą – zabytkowe budynki stają się więc ważnym *zasobem*.

Ochrona zabytków jako pionier przyszłych rozwiązań? Niezależnie od zmian, jakim polityka konserwatorska może ulec w przyszłości w wyniku przemian ekonomicznych czy społecznych, należy stwierdzić, że ochrona zabytków jest w wielu krajach już teraz problemem publicznym, cieszy się ona szerokim poparciem i zainteresowaniem mediów: ochrona i konserwacja zabytków nie jest już tylko trendem w modzie, lecz kwestią polityczną.

*Konferencja Heritage in Transformation
Warszawa, 22–24 czerwca 2015*

Fot. 8.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, przemawia Bogusław Szmygin – prezes PKN ICOMOS,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

BOGUSŁAW SZMYGIN

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS

Współczesne rozumienie ochrony zabytków – dlaczego i jak chronić zabytki?²⁴

Podjęcie problemu współczesnego rozumienia ochrony zabytków wymaga całościowego spojrzenia na dyscyplinę, jaką jest zabytkoznawstwo i konserwatorstwo. Syntetycznie można to zrobić stawiając podstawowe pytania opisujące dyscyplinę – dlaczego należy chronić zabytki, dla kogo należy chronić zabytki, kto ma chronić zabytki, w jaki sposób chronić zabytki? Postawienie takich pytań wydaje się w pełni uzasadnione, choć mogą się też rodzić wątpliwość co do ich zasadności, skoro ochrona zabytków istnieje już 200 lat. W tym czasie wielokrotnie przecież na te pytania odpowiadano, czego dowodem jest stworzenie systemów ochrony zabytków i ochrona tysięcy obiektów.

To oczywiście prawda, jednak w ostatnich latach wcześniejsze odpowiedzi są kwestionowane lub stają się nieaktualne. Z jednej strony radykalnie zmienia się rozumienie dziedzictwa i sposób jego ochrony. Z drugiej strony zabytki pełnią coraz więcej, coraz bardziej złożonych funkcji. Z trzeciej strony zabytki są bardziej niż kiedykolwiek zagrożone zniszczeniem i przekształceniem. To wszystko komplikuje sytuację, czego dowodem jest słabnąca kontrola służb konserwatorskich nad powierzonym im zasobem zabytków. Dlatego właśnie trzeba ponownie odpowiedzieć na pytania tworzące fundament dyscypliny. A warto przy tym dodać, że poszukiwania tych odpowiedzi trwają na całym świecie.

Aby uwzględnić współczesne uwarunkowania, które tak bardzo determinują obecne możliwości ochrony dziedzictwa, warto przedstawić trzy problemy: dlaczego zabytki są zagrożone; dlaczego należy chronić zabytki; jakie są współczesne uwarunkowania ochrony zabytków?

²⁴ Tekst opublikowany dzięki uprzejmości Bogusława Szmygina.

Dlaczego zabytki są zagrożone?

Postawienie tego pytania może budzić wątpliwości, gdyż ochrona zabytków jest trwałym elementem naszej rzeczywistości. Są tego liczne dowody.

Przed wszystkim ochrona zabytków jest zagwarantowana prawem – zapisy o ochronie zabytków są zawarte w polskiej Konstytucji, obowiązuje też ustawa o ochronie i opiece nad zabytkami. W Polsce już prawie sto lat istnieje Państwowa Służba Ochrony Zabytków, wspierana przez coraz bardziej rozbudowywany system służb samorządowych. Różnego rodzaju programy opieki nad zabytkami są obowiązkowym elementem planów i działań samorządów (na czele z przyjętym ostatnio Krajowym Programem Ochrony Zabytków). Istnieje rozbudowany system wsparcia finansowego ochrony zabytków, które w zależności od sposobu liczenia sięga miliardów złotych. Zabytki są bardzo szeroko wykorzystywane i użytkowane – pełnią różnorodne i ważne funkcje. Ochronę zabytków powszechnie akceptuje społeczeństwo – pokazują to różne badania. Tak więc funkcjonuje rozbudowany system ochrony zabytków.

Jednak naprzeciw tego systemu wyrosły procesy i siły, które go osłabiają, a czasami wręcz paraliżują. Ich zrozumienie ma kluczowe znaczenie dla efektywnej ochrony zabytków. Dlatego wymagają bliższego przedstawienia.

Ochrona zabytków jest działaniem nienaturalnym i konfliktowym.

Ochrona zabytków jest często postrzegana i traktowana jako działanie powszechnie zrozumiałe, uzasadnione i akceptowane. Tymczasem tak wcale nie jest. Ochrona zabytków polega bowiem na wyłączeniu starego obiektu z naturalnego i oczywistego procesu przemian. Proces przemian można tak właśnie określić, ponieważ zastępowanie starego elementu nowym, towarzyszy naszej kulturze od zawsze. Zmienia się przecież wszystko – materiały, formy, funkcje, standardy użytkowe, moda, potrzeby. Ciągłe zmiany są istotą i podstawą rozwoju naszej cywilizacji. Dlatego od zawsze wymieniamy wszelkie elementy otoczenia, a ostatnio robimy to coraz chętniej i częściej, bo jest to coraz prostsze i tańsze.

Dlatego właśnie ochrona zabytku – czyli wyłączenie starego obiektu z procesu przemiany i wymiany, jest działaniem nienaturalnym. W praktyce o działaniu tym decyduje służba konserwatorska, która narzuca swoje oceny i decyzje właścicielom i użytkownikom zabytku. Tym samym ogranicza ich prawa dysponowania własnością, co bardzo często prowadzi do konfliktu.

Konflikt jest więc nieodłącznym elementem procesu ochrony zabytku. Dlatego też warunkiem skutecznej ochrony zabytków jest stworzenie systemu rekompensat, które pozwalają osłabić konflikt. Jednak zapewnienie odpowiednich rekompensat w skali całego zasobu jest praktycznie niemożliwe, ze względu na jego wielkość i bardzo zróżnicowane oczekiwania interesariuszy; dlatego ochrona zabytków jest działaniem w każdym kraju tak trudnym.

Zbiór zabytków jest coraz większy i bardziej różnorodny.

To oczywiste, że skala problemu pozostaje w relacji do liczebności elementów w zbiorze, którego dotyczy. W odniesieniu do ochrony zabytków oznacza to, że im więcej jest zabytków, tym trudniej jest je chronić.

Na przestrzeni ostatnich dekad zbiór elementów, które uznajemy za zabytki rozrósł się bardzo znacząco. Wzrost ten dotyczy wielu aspektów: ilości, różnorodności, wieku, powierzchni, itd. Nigdy zbiór obiektów uznawanych za zabytki – o różnym statusie formalnym, nie był tak duży jak obecnie. W Polsce zbiór tzw. zapisów rejestrowych wynosi około 66 tysięcy pozycji. W ewidencji zabytków ujęto ponad 135 tysięcy obiektów. Rozpoznano 400 tysięcy potencjalnych stanowisk archeologicznych w ramach AZP. W polskich miastach jest kilka tysięcy zapisów dotyczących ochrony obszarowej (w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), rozpoznano wiele tysięcy zabytków przemysłu oraz dóbr kultury współczesnej. Rozwijają się nowe formy ochrony – Pomniki Historii i Parki Kulturowe. W efekcie powstaje zbiór zabytków, który w praktyce jest niepoliczalny i nie-możliwy do kontroli.

Oczywiście ochrona takiego zasobu – ze względu na jego wielkość, zróżnicowany charakter, zróżnicowaną wartość, zróżnicowane potrzeby konserwatorskie, ogromne koszty – jest coraz trudniejsza. Nie ma też wątpliwości, że wypracowane w przeszłości zasady i formy ochrony nie wystarczają do ochrony tego zasobu zabytków. Podobne problemy występują na całym świecie.

Nigdy postęp cywilizacyjny nie był tak szybki i głęboki.

Ogromna większość zabytków musi pełnić współcześnie użyteczne funkcje. Dlatego możliwości ochrony zabytków są proporcjonalne do potencjału ich adaptacji do współczesnych potrzeb. Tymczasem nigdy w przeszłości standardy techniczne, materiały budowlane, formy użytkowania, potrzeby użytkowników, mody, nie zmieniały się tak szybko i radykalnie jak obecnie.

W przeszłości – gdy zmiany nie zachodziły tak szybko i nie były tak radykalne, była możliwa adaptacja historycznych obiektów i przestrzeni do aktualnych potrzeb. Obecnie żadna ściana, strop czy okno historycznego budynku nie powinno być użytkowane, gdyż tak radykalnie zmieniły się wszystkie standardy izolacyjności termicznej, akustycznej, wilgotnościowej, ogniowej. A jeszcze do niedawna nie stanowiło to problemu.

Te uwarunkowania są obiektywnymi argumentami by zabytki gruntownie modernizować (czyli przekształcać), a jeszcze lepiej by zastępować je nowymi budowlami. Ten aspekt zasługuje na szczególne podkreślenie, gdyż w praktyce obiekty historyczne stosunkowo rzadko są niszczone bez określonego celu – jest to uznawane za nieakceptowany wandalizm. Zdecydowane częściej są niszczone by je zastąpić nowym, bardziej współcześnie użytecznym obiektem – i wtedy jest to traktowane jako działanie uzasadnione.

Nigdy nie było tak dużych możliwości przekształcania środowiska (kulturowego i naturalnego).

Współczesna cywilizacja po raz pierwszy na przestrzeni całego rozwoju dysponuje możliwościami, by w krótkim czasie – w skali kilku lat – przekształcić znaczące fragmenty środowiska kulturowego i naturalnego. Dotyczy to również zasobu zabytkowego, nawet w skali całych zespołów (rozległych i licznych zespołów obiektów, obszarów miejskich, krajobrazów kulturowych).

Po raz pierwszy w historii naszej cywilizacji wszystkie środki potrzebne do przekształcania środowiska mogą być w masowej skali przemieszczane. Powszechnie zlikwidowano bariery prawne, organizacyjne, transportowe, komunikacyjne, które ograniczały przenoszenie środków finansowych, technicznych, ludzkich, technologicznych, materiałowych.

W przeszłości skala przekształceń środowiska była określona i ograniczona przez środki wytwarzane lokalnie. Warunkowało to tempo rozwoju poszczególnych obszarów, tym samym tempo przekształceń (i zachowania) historycznych elementów. Pozwalało to zachować pewną równowagę (i czasami kontrolę) pomiędzy obszarami zachowywanymi i obszarami przekształcanymi. Było też więcej czasu na analizę i ocenę zachodzących procesów, tym samym na reakcję na nie. Obecnie tak już nie jest. Bez polityki konserwatorskiej zabytki w krótkim czasie przestaną istnieć.

W Polsce są nadal tysiące obiektów i obszarów, chronionych i utrzymywanych w historycznej (archaicznej) postaci ze względu na status dziedzictwa. W Polsce jest 900 miast i wszystkie są historyczne – każde ma centrum lub dzielnice ukształtowane w procesie, który ma historyczny charakter, dlatego obecnie mogą być traktowane jako zabytkowe. Trzeba jednak pamiętać, że im mniej spektakularna i oczywista jest wartość tych obszarów, to tym większa pokusa, by potraktować je jako cenny obszar do współczesnego wykorzystania.

Postępuje programowa decentralizacja państwa i jego funkcji.

Ochrona zabytków z zasady wymaga silnej władzy. Tylko państwo może stworzyć system ograniczeń prawnych i rekompensat, które warunkują funkcjonowanie systemu ochrony zabytków. Ochrona wybranych, najcenniejszych obiektów czy zespołów zabytkowych jest oczywiście możliwa w różnych warunkach. Jednak ochrona zabytków w skali całego zasobu, który warunkuje ochronę danej kultury i tożsamości, jest możliwa tylko poprzez system zorganizowany w strukturach państwa.

Tymczasem współczesne, neoliberalne państwo coraz bardziej pozbywa się zobowiązań na rzecz samorządów osób i prywatnych. Sprzyja temu oczywiście demokracja (podejmowanie decyzji i zarządzanie) oraz poszanowanie praw własności. Efektem tych procesów w ochronie zabytków jest prywatyzacja własności, odpowiedzialności i finansowania ochrony zabytków.

Osoby prywatne, firmy, instytucje czy samorządy (przede wszystkim dużych miast) są w stanie efektywnie chronić wybrane obiekty lub obszary. Jednak taki system ochrony będzie miał szereg luk – nie obejmie wielu ważnych fragmentów zasobu. Poza tym, bez niezależnej kontroli służb państwowych formy utrzymania zabytków nie będą zgodne z konserwatorskimi standardami. Tak więc całościowa i prawidłowa ochrona zasobu zabytków może być realizowana tylko w oparciu o system stworzony przez państwo.

Należy więc stwierdzić, że doktryna państwa neoliberalnego problem ochrony zabytków maskuje i usuwa, ale go nie rozwiązuje.

Suma przedstawionych czynników sprawia, że radykalnie zmieniają się warunki i możliwości ochrony zabytków. W konsekwencji muszą się też zmieniać zasady i formy ochrony zabytków. Powszechny proces adaptacji i modernizacji zabytków jest coraz radykalniejszy. W efekcie zabytki są coraz bardziej przekształcane, co odbywa się kosztem ich wartości dokumentalnej (autentyzmu i integralności).

Coraz częściej zabytki są traktowane wręcz jako swoisty surowiec do prawie swobodnego wykorzystania. W wielu przypadkach zabytki funkcjonują jako scenografia do współczesnych funkcji. Proces ten pogłębia się i prowadzi do nieodwracalnego przekształcenia całego zabytkowego zasobu. Dlatego tak pilnym zadaniem jest wypracowanie nowej polityki w ochronie dziedzictwa.

Dlaczego należy i warto chronić zabytki?

Określenie form i zasad ochrony zabytków musi oczywiście być skorelowane z argumentami i celami uzasadniającymi tę ochronę. Owe cele i argumenty zmieniają się w czasie, dlatego trzeba je uaktualniać.

Właśnie owa zmienność argumentów sprawia, że uzasadnienie ochrony zabytków nie może mieć postaci zamkniętej, uniwersalnej odpowiedzi. Gdyby taka odpowiedź istniała, można by jej nadać moc prawną i dzięki temu ochrona zabytków byłoby znacznie prostsza. Niestety na ma takiej uniwersalnej i prostej odpowiedzi, opartej o jednoznaczne wskaźniki, która by wszystkich mogła przekonać.

Ochrona zabytków należy do tych obszarów, w których określono wprawdzie generalne cele i założenia, ale ich realizacja nie jest oczywista. W wielu przypadkach realizacja tych celów jest trudna albo wręcz niemożliwa. Tak zresztą jest nie tylko w ochronie zabytków. W praktyce nie można przecież w prosty sposób udowodnić, że rozwój powinien być zrównoważony, że należy chronić środowisko naturalne, dbać o ład przestrzenny, kształtować i dbać o estetykę otoczenia, zachować bioróżnorodność. Na żadne z tych pytań nie ma odpowiedzi sprowadzonej do prostych wskaźników.

Ochrona zabytków w Polsce to dziesiątki tysięcy obiektów i obszarów, z których każdy jest w innej sytuacji. Każdy obiekt ma właściciela i użytkownika, który ma swoje plany, określone możliwości i ograniczenia finansowe, ukształtowane gusty, itd. Jedni chcą swoje zabytki zachować, bo najbardziej cenią ich wartość zabytkową, inni chcą je przekształcić, bo widzą w nich użyteczne kubatury, a jeszcze inni robią wszystko by je zburzyć, bo mają plany inwestycyjne. Dla każdego z nich odpowiedź na pytanie o sens ochrony zabytków będzie inna; co więcej, często są one sprzeczne.

Dlatego właśnie – wobec ogromnej różnorodności i ilości dóbr uznanych za dziedzictwo – nie może być uniwersalnej i konkretnej odpowiedzi na pytanie; dlaczego chronić dziedzictwo? Uniwersalna odpowiedź może mieć tylko postać taką, jaką zawiera ustawa o ochronie zabytków (ogólne wyliczenie wartości + interes publiczny). Jednak w praktyce taka odpowiedź nie jest argumentem, który przekonuje – jest tylko formalnym zapisem, który może wykorzystać urząd konserwatorski.

Reasumując trzeba więc uznać, że zamiast uniwersalnej odpowiedzi trzeba budować indywidualne argumentacje, dostosowane do okoliczności. Generalnie można tylko założyć, że powinny one sięgać do wielu obszarów – nauki, gospodarki, kultury, problematyki społecznej. I biorąc to pod uwagę można wyszczególnić kilka głównych argumentów do budowania uzasadnienia dla ochrony zabytków.

Zabytki są dokumentami historycznymi.

Uzasadniając celowość ochrony zabytków przede wszystkim trzeba się odwołać do ich wartości jako dokumentów historycznych. Ta wartość jest oczywiście bardzo różna w przypadku poszczególnych obiektów, tym niemniej każdy zabytek ją reprezentuje (posiada, zawiera). Dlatego też wszystkie systemy wartościowania zabytków – dawne i współczesne, ten argument (tę wartość) zawierają i eksponują

Każdy zabytek jako dokument historyczny jest źródłem informacji, które mogą być pozyskiwane przez wiele dyscyplin. Zakres tych informacji może oczywiście zdecydowanie wykraczać poza kwestie związane z techniką budowlaną, architekturą czy historią sztuki. Ich pozyskanie zależy jest od wielu czynników i technik badawczych, które są cały czas doskonałe.

Zawsze natomiast trzeba podkreślać, że zabytek jako dokument historyczny ma wartość gdy jest autentyczny i integralny. Tylko wtedy może być wiarygodnym źródłem badań i wiedzy. I ten fakt w bardzo istotnym stopniu określa zasady i formy ochrony zabytków.

Wartość dokumentalna zabytku jest ważna dla obecnych i przyszłych pokoleń – to określa perspektywę postrzegania i traktowania zabytków. Do niedawna tzw. obowiązek transferu międzypokoleniowego nie pozwalał by użytkownicy zabytków uważali się za ich nieograniczonych właścicieli i dysponentów. Obecnie ten argument słabnie – malejące poczucie obowiązku owego transferu to ważna cecha współczesnej cywilizacji. Jednak to nie podważa podstawowej wartości zabytku jako historycznego dokumentu. Jest to nadal zasadniczy argument w budowaniu uzasadnienia i podstaw prawnych dla ochrony zabytków.

Zabytki są powszechnie akceptowaną formą użytkową (w skali obiektu i przestrzeni).

Zabytki – jako historyczne formy obiektów i zagospodarowania przestrzeni, są powszechnie akceptowane w swojej formie. Można nawet zaryzykować stwierdzenie, że współczesna cywilizacja – mimo różnych prób – nie stworzyła wielu konkurencyjnych form budynków i zagospodarowania przestrzeni (szczególnie miejskiej).

Historyczne formy mają oczywiście wiele niedoskonałości, z punktu widzenia współczesnych standardów, funkcji, technologii, itd. Jednak propozycje modernizmu i postmodernizmu (jeżeli tak można zespolic współczesność) – nowe formy, większa skala, inna infrastruktura techniczna, nie doprowadziły do zakwestionowania i odrzucenia form historycznych. Zachowują one nadal wartość i użyteczność z punktu widzenia funkcji mieszkaniowych, publicznych, kulturalnych, religijnych, reprezentacyjnych, usługowych, itp. W ostatnich dekadach spektakularnym tego dowodem była odbudowa w formach tradycyjnych zniszczonych podczas wojny średniejskich obszarów w dziesiątkach miast – m.in. Elbląg, Głogów, Kołobrzeg, Szczecin, Lubin, Gdańsk.

Nadal też dla wielu ważnych funkcji najlepszą oprawą są budynki historyczne – obiekty reprezentacyjne, obiekty publiczne, hotele, kościoły, rezydencje. W wielu przypadkach nie szuka się nawet alternatywy, jeżeli są odpowiednie obiekty historyczne.

I te wszystkie aspekty sprawiają, że zabytki są użyteczne, potrzebne, wręcz czasami niezastąpione.

Zabytki są podstawą i nośnikiem tożsamości (w wymiarze indywidualnym i kolektywnym).

Pojęcie tożsamości należy do świata pojęć niematerialnych, ale bardzo istotnych. Tożsamość można przypisać ludziom, społecznościom, ale i otoczeniu. Jest to więc pojęcie wielowymiarowe i wieloaspektowe.

Tożsamość jest wartością czy cechą, która jest uświadamiana dopiero wtedy, gdy jest zagrożona. W praktyce ujawnia się gdy następują duże, szybkie i istotne zmiany w otoczeniu (kulturowym, naturalnym, etnicznym, architektonicznym, itp.). Dlatego współcześnie problem tożsamości staje się powszechny i ważny, ze względu na tempo i skalę przeobrażeń zachodzących w bardzo wielu miejscach i społecznościach (globalizacja).

Bardzo trudno jest ocenić wartość tożsamości – czyli w praktyce jej zachowania lub utraty. Wiadomo jednak, że jest to czynnik konstytuujący wspólnoty (formalne i nieformalne) na różnym szczeblu, a jednocześnie mający wpływ na poczucie bezpieczeństwa (czyli jakości życia). Dlatego utrzymanie tożsamości jest celem różnych działań, choć często nie jest to wyraźnie artykułowane.

Zabytki są jednym z najważniejszych elementów, które tworzą tożsamość środowiska kulturowego. Dotyczy to bardzo wielu aspektów charakteryzujących zabytki – ich formy, materiałów, kolorystyki, detali, funkcji, itd. Zabytki pełnią te funkcje zarówno jako pojedyncze obiekty i jako zespoły, jako obiekty wybitne i jako skromne, gdy są bardzo duże i gdy są małe, w skali obiektów i tylko w postaci detali. Ta różnorodność możliwości to jednocześnie wielość form oddziaływania i możliwości budowania tożsamości. Dlatego też gdy w przestrzeni likwidujemy zabytki (w szerokim tego znaczeniu) to traci ona tożsamość. I dlatego też żaden kraj, kultura czy społeczeństwo – przynajmniej w warstwie deklaratywnej – nie rezygnuje z ochrony zabytków.

Zabytki są podstawą działań gospodarczych.

Zabytki mogą być podstawą dla wielu działań gospodarczych. Swoista wartość dodana, którą tworzą zabytkowe aspekty historycznego obiektu czy przestrzeni, może być wykorzystane w działalności gospodarczej.

Przede wszystkim zabytki są podstawą turystyki. Uznana wartość zabytkowa, poczynając od skali obiektu, poprzez skalę miasta, aż do skali całych krajów, może kreować ruch turystyczny o bardzo znaczących ekonomicznie rozmiarach.

Gospodarka oparta na turystyce, która z kolei jest oparta na zabytkach, funkcjonuje dobrze w wielu miejscach. Na przykład w Krakowie, który jest odwiedzany rocznie przez ok. 8 milionów turystów, blisko 20% czynnych zawodowo mieszkańców jest zatrudnionych w szeroko rozumianym przemyśle turystycznym. Na drugim biegunie wielkości jest miasteczko Kazimierz Dolny, w którym jest więcej miejsc gastronomicznych niż stałych mieszkańców. I tym przypadku zabytkowy charakter miasteczka decyduje o takiej skali ruchu turystycznego i gospodarce (przez dekady miejscowe muzeum było największym pracodawcą).

W obecnych polskich realiach znaczącym gospodarczo argumentem jest też możliwość pozyskania różnego rodzaju dotacji na obiekty i obszary historyczne. Bardzo znacząco kwotowo programy unijne są kierowane na programy rewitalizacyjne. W programach tych zachowanie historycznych obiektów jest tylko jednym z celów; równie ważne są kwestie

społeczne, infrastrukturalne, poprawa bezpieczeństwa, ochrona środowiska, nowe miejsca pracy, poprawa estetyki, itp. Finansowanie tych wszystkich działań przynosi oczywiście skutki gospodarcze. Tak więc z tej perspektywy historyczne kulisy, w których się rozgrywa, mogą być postrzegane jako czynnik – a nawet warunek – rozwoju gospodarczego.

Ochrona zabytków jest działaniem ekologicznym.

Wiarygodna ocena ekologicznych aspektów poszczególnych działań jest trudna, gdyż wiele aspektów może być branych pod uwagę. Z tego też względu trudno jest sformułować kryteria pozwalające jednoznacznie ocenić ekologiczny aspekt ochrony zabytków. Tym niemniej można przyjąć, że ochrona zabytków – czyli dalsze wykorzystanie już istniejących obiektów i przestrzeni – jest działaniem ekologicznym. Jest to zgodne z popularnym stwierdzeniem, że najbardziej ekologiczny budynek to ten, który już istnieje.

Powyższy wiosek wydaje się rzeczywiście uzasadniony jeżeli zostanie zbilansowana całość nakładów związanych z rozebraniem istniejących obiektów, wywiezieniem i utylizacją materiałów, pozyskaniem surowców, wyprodukowaniem nowych materiałów, wybudowaniem nowych obiektów, itd. Przy czym pojęcie „nakłady” powinno być rozumiane szeroko – obejmować finanse, energię, ochronę środowiska, utrudnienia ruchu, itd. Z tak całościowej perspektywy można więc uznać, że bardziej ekologiczne jest zachowanie zabytków (czyli obiektów już istniejących).

Takie podejście jest tym bardziej uzasadnione, że współczesna teoria konserwatorska dopuszcza różnorodne ingerencje w zabytki. Utrzymanie zabytkowej formy i substancji pozostaje oczywiście priorytetem, ale różnego rodzaju adaptacje i modernizacje są dopuszczalne. Szeroko rozumiane działania termo-modernizacyjne – ten aspekt użytkowania zabytków jest ważny, są prowadzone w bardzo wielu zabytkach. Współczesne pytanie w tym względzie nie brzmi; czy można termo modernizować zabytki, ale jak to należy robić. Tak więc i w tym aspekcie utrzymanie zabytków może być traktowane jako ekologiczne.

Wymienione powyżej argumenty nie są oczywiście uniwersalne, ani też nie wyczerpują tematu. Oznacza to, że nie tworzą zestawu, który może być wykorzystany w przypadku każdego zabytku i nie muszą też przekonać każdego. Wydaje się jednak, że już w tym zestawieniu można znaleźć argumenty, z których można stworzyć indywidualną argumentację, mającą zastosowanie w odniesieniu do większości zabytków. To wynika z ich różnorodności, sięgają przecież do sfery gospodarki, kultury, polityki, finansów. I to pozwala stwierdzić, że można współcześnie stworzyć spójne i konkretne uzasadnienie dla ochrony zabytków.

Uwarunkowania współczesnej ochrony zabytków

System, zasady i formy ochrony zabytków powinny być oczywiście dostosowane do współczesnych uwarunkowań. Uwarunkowania negatywne – czyli zagrożenia, zostały już przedstawione w części pierwszej. Konieczne jest więc również zidentyfikowanie uwarunkowań pozytywnych, które mogą być wykorzystane dla efektywnej ochrony zabytków.

Z punktu widzenia tworzenia systemu ochrony zabytków znaczące są następujące uwarunkowania.

Współczesne rozumienie zabytku jest bardzo szerokie

Definicja zabytku sformułowana w polskiej ustawie jest bardzo szeroka. Nie nakłada ograniczeń związanych z wiekiem obiektu i jego stanem technicznym. W konsekwencji zbiór zabytków powiększa się; praktycznie każdy niewspółczesny obiekt może być w określonym kontekście potraktowany za zabytek i podlegać ochronie.

Jest to w pełni zgodne z obecnymi międzynarodowymi tendencjami, by w podejściu do środowiska kulturowego stosować pojemnie rozumiane pojęcie dziedzictwa. Dziedzictwo ma charakter podmiotowy i może obejmować wszelkie elementy materialne i niematerialne. Komplikuje to oczywiście działania konserwatorskie, ale ten aspekt nie ograniczył wciąż poszerzanego pojęcia dziedzictwa.

W Polsce nie ma ustalonej formalnie definicji dziedzictwa. Dlatego proces poszerzania rozumienia dziedzictwa jest odnoszony do pojęcia zabytku. W konsekwencji następuje powiększanie zbioru zabytków rejestrowych oraz zabytków ujętych w ewidencji (również objętą rygorami władzy konserwatorskiej). Tak więc uwzględniając pozostałe formy ochrony konserwatorskiej – park kulturowy i zapisy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, można uznać, że również w polskim systemie są coraz większe możliwości powiększania zasobu dziedzictwa.

W praktyce oznacza to, że w każdym polskim mieście i każdej gminie są obiekty i obszary, którym można traktować jako zabytki (dziedzictwo kulturowe). I mogą one być podstawą działań kulturalnych, edukacyjnych, gospodarczych turystyki, oparciem dla lokalnej tożsamości. W każdym z 900 miast w Polsce są więc obszary, które można uznać za historyczne i podejmować wokół nich różnorodne, miastotwórcze działania (np. rewitalizację). Ich formalny status jest różny, ale jest to bardziej szansa niż ograniczenie.

Oczywiście nie oznacza to, że wszystkie zabytki mają taką samą wartość i atrakcyjność. Nie ma natomiast wątpliwości, że każdemu można przydać wartości i atrakcyjności – choćby w skali lokalnej.

Współczesne metody postępowania z dziedzictwem są zróżnicowane.

Nieuchronną konsekwencją znacznego wzrostu liczby i różnorodności zabytków musi być zróżnicowanie zasad i form ich ochrony. Tradycyjne konserwatorstwo wypracowało zasady i formy ochrony zabytków, które miały charakter uniwersalny. Było to uzasadnione i możliwe wobec ograniczonej liczby zabytków i pewnej spójności ich charakterystyki.

Efektom zastosowania tradycyjnych zasad i metod konserwatorskich były różne formy muzeifikacji zabytków – obiekt zyskując status zabytku miał pozostać w niezmienionej formie historycznej. Obecnie taki sposób postępowania może obowiązywać tylko w odniesieniu do niewielu, najcenniejszych zabytków. Zachowanie zdecydowanej większości obiektów uznanych za zabytki wymaga bowiem ich współczesnego użytkowania. Remont, adaptacja, modernizacja, rozbudowa są więc konieczne i dopuszczalne przez współczesną teorię konserwatorską. Nie oznacza to jednak woluntaryzmu działań – zasady i formy konserwatorskiego działania są ustalane dla poszczególnych grup typologicznych obiektów lub w ramach regionów (kultur). Kwestie te normują tzw. teksty doktrynalne.

Zróżnicowanie zasad postępowania konserwatorskiego w jeszcze większym stopniu musiało objąć zespoły i obszary (miasta) historyczne. Zespoły staromiejskie muszą przecież pełnić wiele współczesnych funkcji, a formy ich trwania muszą być akceptowane przez interesariuszy. I takie założenia dotyczące miast zabytkowych formułują „Zalecenia o Historycznym Krajobrazie Miejskim”, przyjęte przez Zgromadzenie Generalne UNESCO w 2011.

Polski system pozwala na różnicowanie zasad ochrony na obszarach o wartościach zabytkowych. Poza ochroną wynikającą z wpisu do rejestru, możliwe jest określanie zapisów konserwatorskich w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, a gminy mogą tworzyć Parki Kulturowe. Wymienione formy umożliwiają indywidualnie kształtowanie zasad ochrony, zależnie od potrzeb i specyfiki dziedzictwa.

Tak więc współczesna teoria i praktyka konserwatorska umożliwiają zróżnicowane możliwości traktowania dziedzictwa – nie ma już uniwersalnych zasad, nie ma groźby muzeifikacji.

Ochrona dziedzictwa powinna służyć szeroko rozumianemu rozwojowi.

W tradycyjnym konserwatorstwie ochronę zabytków traktowano jako cel sam w sobie – nie rozbudowywano poza-konserwatorskich uzasadnień dla ich zachowania. Było to spójne z postrzeganiem zabytków przede wszystkim jako dokumentów historycznych i indywidualnych dzieł architektury. Takie uzasadnienie ochrony zabytków trwale upowszechniło się wśród wielu pokoleń konserwatorów.

Jednak podejście to uległo zmianie. Współczesna teoria konserwatorska zaczyna programowo uwzględniać inne funkcje zabytków. We wspomnianych Zaleceniach UNESCO z 2011 roku jednoznacznie zapisano, że polityka konserwatorska musi uwzględniać potrzeby rozwoju. Co więcej, cele rozwojowe powinien stawiać sobie również konserwator zabytków, traktując je równolegle z zadaniami konserwatorskimi. Zakłada się, że wszyscy interesariusze współpracują, by w jak najszerszym stopniu wykorzystać dziedzictwo.

Trzeba też podkreślić, że związek ochrony i rozwoju działa również w drugą stronę. To znaczy, że ochrona zabytków może być skuteczna tylko wtedy, gdy jest wpisana w programy rozwoju. W takiej relacji jest znacznie większa szansa na zapewnienie odpowiedniego finansowania i na społecznej akceptacji. Dlatego taki model jest coraz powszechniej realizowany w praktyce – działania na obszarach historycznych mają formułę rewitalizacji.

Rewitalizacja jest to przede wszystkim cały zespół celów technicznych, społecznych, gospodarczych, infrastrukturalnych, itd. Natomiast na obszarach historycznych są to również działania techniczne przy zabytkach, co jest oczywistą korzyścią z punktu widzenia konserwatorskiego. I właśnie z tego punktu widzenia ważne są wszystkie działania rewitalizacyjne, bo przyczyniają się do lepszego funkcjonowania obszarów historycznych. Tym samym sprzyjają ich zachowaniu.

Można więc uznać, że bezpośrednie powiązanie zadań konserwatorskich ze współczesnym użytkowaniem zabytków jest ważnym elementem, który będzie charakteryzował ochronę dziedzictwa w przyszłości.

Za ochronę zabytków odpowiadają ich właściciele i użytkownicy.

W poprzednim ustroju w Polsce ukształtowało się przekonanie, że za ochronę zabytków odpowiada państwo. Wynikało to przede wszystkim z charakteru poprzedniego systemu – państwo deklarowało odpowiedzialność i finansowanie kultury, a własność prywatna była ograniczona, podobnie jak możliwości finansowe użytkowników i właścicieli zabytków. W praktyce ten model ochrony zabytków nie był efektywny, ale w sposób trwały ukształtował społeczne przekonanie o państwowej odpowiedzialności za ochronę zabytków.

Trzeba też podkreślić, że takie podejście do odpowiedzialności za ochronę zabytków było spójne z tradycyjnym rozumieniem zabytku. To bowiem rozumiało, że jeżeli zabytkami są nieliczne obiekty o wyjątkowej wartości historycznej i artystycznej, to ich ochrona jest ważnym interesem publicznym, który realizuje przede wszystkim państwo.

Obecnie sytuacja zmieniała się w wielu aspektach. Neoliberalne państwo ogranicza swoje powinności, przekazując je obywatelom i samorządom. Zabytki w bardzo dużym procencie zostały sprywatyzowane, a wielu ich właścicieli i użytkowników ma możliwości finansowe by zapewnić ich utrzymanie. Mogą i chcą decydować o formie utrzymania swojej własności, tym bardziej, że liczba zabytków istotnie się zwiększa – tylko część z nich to obiekty o unikatowej wartości.

Konsekwencją tych przemian jest prywatyzacja własności i odpowiedzialności za zabytki. W praktyce za obiekty odpowiadają ich właściciele – osoby prywatne, firmy, instytucje, związki wyznaniowe, samorządy. Natomiast za obszary zabytkowe w miastach odpowiada – i finansuje ich utrzymanie – samorząd.

Należy podkreślić rosnącą rolę i zadania właśnie samorządu. W obecnych warunkach staje się on coraz ważniejszym i aktywniejszym podmiotem w ochronie zabytków. Sprzyjają temu jego uprawnienia (możliwość tworzenia lokalnego prawa), potencjał finansowy i organizacyjny, możliwość tworzenia własnych służb konserwatorskich (coraz powszechniej wykorzystywana), zróżnicowanie form ochrony.

Wszystkie te zjawiska sprawiają, że państwo jest coraz mniej aktywne w ochronie zabytków, sprowadzając swoje zadania do funkcji kontrolnych (poprzez państwową służbę konserwatorską).

Ochrona dziedzictwa musi być uzgadniana i akceptowana przez społeczeństwo.

Konsekwencją przedstawianych procesów muszą być również zmiany w systemie decydowania i zarządzania zabytkami. Polska zmierza w kierunku modelu państwa demokratycznego, zdecentralizowanego i wolnorynkowego. W takim państwie zabytki są utrzymywane przez właścicieli, którzy muszą rozumieć i akceptować formy ich utrzymania. To sama zasada dotyczy oczywiście realizowanych przez samorządy programów konserwatorskich obejmujących przestrzenie historyczne.

W praktyce oznacza to, że wszyscy interesariuszy stają się pełnoprawnymi partnerem kształtującym politykę i działania służb konserwatorskich. Tym samym skończył się system, w którym to przede wszystkim konserwatorzy decydowali o formach utrzymania zabytków. Służby konserwatorskie muszą więc podjąć nowe i trudne zadanie rozpoznania

opinii i potrzeb społecznych, a następnie uzgodnienia z interesariuszami formy i zakresu działań.

Powyższa sytuacja jest z pewnego punktu widzenia trudniejsza dla konserwatorów, ale otwiera nowe możliwości właścicielom, użytkownikom, lokalnym społecznościom i władzom. Wszyscy partnerzy muszą się nauczyć działań w tej nowej sytuacji.

Suma uwarunkowań przedstawionych w powyższych punktach jednoznacznie pozwala stwierdzić, że ochrona zabytków przekształca się radykalnie. Jak zwykle w konserwacji zabytków zmiany te nie są efektem teoretycznych założeń wymyślonych w ramach dyscypliny, ale efektem procesów odbywających się poza nią. Zabytkoznawstwo i konserwatorstwo nie są bowiem w pełni samodzielnymi dyscyplinami. Zmienia się gospodarka, kultura, polityka, społeczności, a w efekcie zmienia się pojęcie zabytku, jego funkcje i sposób wykorzystania. I tak było też wcześniej, a po prostu tym razem nastąpiła koncentracja i przyspieszenie zmian. Dlatego też ochrona i konserwacja zabytków w wieku XXI będzie zupełnie inna niż w wieku XX.

BOGUSŁAW SZMYGIN

Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS

Zmiana paradygmatu w ochronie dziedzictwa²⁵

W kręgu kultury europejskiej teoretyczne podstawy konserwacji zabytków zostały ukształtowane na początku XX wieku. Potem były dopracowywane w różnych szczegółach, jednak teoria konserwatorska przez cały miniony wiek nie ulegała istotnym przemianom. Kolejne pokolenia konserwatorów mogły więc nabrać przekonania, że podstawy teoretyczne ich dyscypliny są trwałe i uniwersalne. Ta sytuacja ulega jednak gwałtownej i głębokiej przemianie.

W skali całego świata, od mniej więcej lat 70-tych, trwają procesy, które doprowadziły do przekształcenia wszystkich elementów ważnych dla ochrony dziedzictwa kultury. Zmienia się pojęcie dziedzictwa, cele i formy ochrony, zmieniają się warunki i możliwości ochrony²⁶.

W każdym z tych obszarów zachodzą szybkie i radykalne przemiany. W ich konsekwencji wypracowany przez wiele dziesięcioleci system ochrony dziedzictwa stał się nieadekwatny

²⁵ Tekst opublikowany dzięki uprzejmości Bogusława Szmygina, pochodzi z: Kobyliński Z., Wysocki J. (red.), *Archaeologica Hereditas*, Tom 1, Warszawa – Zielona Góra, 2012, s. 65–72.

²⁶ Różne aspekty zmian dokonujących się w ochronie i konserwacji zabytków oraz uzasadnienie konieczności głębokiej modyfikacji zmianach podstaw teoretycznych dyscypliny zostały przedstawione w kilku publikacjach autora – m.in. *Współczesna doktryna konserwatorska – stan obecny i prognozy rozwoju*, [w:] *Doktryny i realizacje konserwatorskie w świetle doświadczeń krakowskich ostatnich 30 lat*, (red. B.Krasnowolski), Kraków 2011, ss.104–115; *Ochrona dziedzictwa w XXI wieku – o potrzebie nowego paradygmatu i systemu w ochronie dziedzictwa*, [w:] *Karta Krakowska 2000 – 10 lat później*, (red. A.Kadłuczka), Seria Architektura – Monografie nr 400, Politechnika Krakowska 2011, ss.113–121; *Paradigm shift in heritage protection*, [w:] *Conservation Turn – Return to Conservation. Challenges and Chances in a Changing World*, International Scientific Committee Theory of Conservation, Florence-Wien-Prague, 2011.

i nieefektywny – zarówno w aspekcie teoretycznym jak i praktycznym. Nieadekwatność systemu polega na braku możliwości analizy i wartościowania zabytkowego zasobu, nieefektywność systemu polega zaś na jego coraz mniejszej skuteczności w ochronie zabytkowego zasobu. Problem ten jest coraz powszechniej dostrzegany przez konserwatorów na całym świecie i zmusza ich do postawienia tezy, że dokonuje się zmiana paradygmatu dyscypliny, jaką jest ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego.

Potrzeba zmiany paradygmatu oznacza, że istniejące podstawy dyscypliny są nieaktualne. Nieaktualne stają się założenia teoretyczne dyscypliny, jej cele i metody działania. W praktyce oznacza to, że obraz rzeczywistości opisywany przez język dyscypliny nie odpowiada prawdzie. Problemy są nierozpoznawalne, formułowane cele są nieosiągalne, zalecane metody działania są niemożliwe do realizacji. Taki stan powoduje, że dany obszar działania staje się marginalizowany, a pracujący w nim specjaliści przestają wierzyć w sens podejmowanych działań. Jeżeli nie następuje odpowiednia reakcja, to zajmowany do tej pory obszar rzeczywistości jest zagospodarowany przez inne dyscypliny.

Analiza obecnej sytuacji pozwala na stwierdzenie, że taka właśnie sytuacja ma miejsce w ochronie dziedzictwa. Współczesne pojęcie dziedzictwa jest coraz szersze i nie jest właściwie możliwe określenie jego granic. Tak różnorodnego dziedzictwa nie jest w stanie opisać dotychczasowa teoria konserwatorska – dokonać jego analizy. Tak wielu i tak różnorodnych elementów dziedzictwa nie można utrzymać zgodnie z zasadami konserwatorskimi. Cele formułowane przez konserwatorów zabytków znajdują coraz mniejsze zrozumienie i wsparcie ze strony społeczeństwa. W efekcie – i to jest najważniejsze, zabytki są coraz powszechniej i coraz radykalniej przekształcane. Są więc wszelkie podstawy by uznać, że istnieje konieczność zmiany paradygmatu w ochronie dziedzictwa.

Obecna sytuacja w teorii konserwatorskiej nie pozwala jednak od razu przystąpić do formułowania elementów przyszłego paradygmatu tej dyscypliny. Konieczne jest przeprowadzenie całego cyklu analitycznego, którego punktem wyjścia musi być możliwie precyzyjna charakterystyka sytuacji obecnej. Dlatego konieczne jest określenie trzech elementów. Po pierwsze, scharakteryzowanie dotychczasowego paradygmatu ochrony dziedzictwa. Po drugie, określenie warunków i potrzeb charakteryzujących obecną sytuację. Po trzecie sformułowanie podstaw nowego paradygmatu, z uwzględnieniem współczesnych warunkowań i potrzeb.

Tradycyjny paradygmat konserwatorstwa /podstawy tradycyjnego teorii konserwatorskiej/

Pierwszym zadaniem w formułowaniu podstaw nowego paradygmatu konserwacji zabytków powinno być określenie punktu odniesienia. Oznacza to więc konieczność sformułowania paradygmatu, który do tej pory obowiązywał w ochronie dziedzictwa, i który w związku z tym może być nazwany tradycyjnym.

Nie jest to niestety proste zadanie. Wprawdzie teoria konserwatorska – a precyzyjniej mówiąc jej elementy, były formułowane przy bardzo wielu okazjach, jednak nigdy nie została formalnie skodyfikowana jako spójna całość. Dlatego w każdym z istotnych aspektów można znaleźć różne sformułowania i opinie. Stosunkowo najbardziej sformalizowaną

wykładnią teorii konserwatorskiej są tak zwane dokumenty doktrynalne (wszelkiego rodzaju Karty, Wytyczne, Dokumenty). Trzeba jednak stwierdzić, że dokumenty te nie powstawały jako realizacja żadnego całościowego planu. Są fragmentaryczne i nieprecyzyjne, w wielu elementach sprzeczne, nie ustalona jest ich hierarchia i znaczenie, procedury ich uchwalania są dosyć przypadkowe. W praktyce żaden z tych dokumentów nie obliguje służb konserwatorskich w sposób formalny. Teoria konserwatorska nie została też wsparta aktami prawnymi, które wymuszałyby ich stosowanie czy podpisywałyby oficjalne interpretacje. Nie ma więc prawa czy nawet tylko podręcznika, które można by uznać za oficjalną wykładnię tej dyscypliny. Dlatego też nie można wskazać źródła, które byłoby podstawą do przedstawienia paradygmatu ochrony dziedzictwa. Po prostu nie został on sformułowany w sposób jednoznaczny i przyjęty przez całe środowisko.

W takich okolicznościach jedynym rozwiązaniem jest odwołanie się do jak najszerszej analizy praktyki i teorii konserwatorskiej oraz dokonanie syntezy, która pomoże określić zasadnicze elementy paradygmatu dyscypliny. Specyfika ochrony dziedzictwa wskazuje trzy elementy, które mają kluczowe znaczenie dla jej opisanie. Są to: przedmiot dyscypliny, cel dyscypliny i metody działania. W odniesieniu do konserwacji zabytków są to następujące elementy: definicja dziedzictwa, cele działania konserwatorskiego, metody działania konserwatorskiego. Te trzy współzależne elementy (pytania) tworzą obraz dyscypliny:

- Definicja dziedzictwa (przedmiot dyscypliny),
- Cele działania konserwatorskiego (cel dyscypliny),
- Metody działań konserwatorskich (metodologia dyscypliny).

Oczywiście na żadne z tych pytań nie sformułowano jednoznacznych, powszechnie uznawanych odpowiedzi. Dlatego i w tym przypadku trzeba dokonać swego rodzaju syntezy praktyki i teorii w tradycyjnej (XX wiecznej) ochronie i konserwacji dziedzictwa. Można uznać, że tradycyjne konserwatorstwo charakteryzowały następujące założenia i cechy.

Uniwersalna koncepcja zabytku

W tradycyjnej praktyce i teorii konserwatorskiej zabytek jest traktowany tak, jak dzieło sztuki i (lub) dokument historyczny. Zabytkiem są więc przede wszystkim obiekty, którym można przypisać znaczącą wartość artystyczną, historyczną (wiek jest istotnym kryterium) lub wartość naukową (dokumentalną). Wartości te są oceniane przede wszystkim z punktu widzenia głównych nurtów w historii kultury (przede wszystkim Europa i wielkie kultury). Dlatego ocena zabytków jest dokonywana przede wszystkim w oparciu o kryteria historii sztuki. W konsekwencji kryteria oceny zabytków mają charakter uniwersalny. Kryteria odróżnienia zabytku od pozostałych obiektów są wyraźne. Kryteria te powodują, że liczba zabytków jest określona i ograniczona. W świetle takiego podejścia zabytkami są przede wszystkim znaczące dzieła architektury; dzieła architektury kanonicznej, pochodzące z zamkniętych okresów historycznych i stylistycznych.

Zabytki są równocenne

Wyraźne określenie kryteriów – które stawiają wysokie (eliminujące większość obiektów) wymagania, sprawia, że za zabytki uznawane są obiekty o powszechnie rozpoznawalnej

i uznanej wartości. Tak rozumiane zabytki wpisują się i spełniają kryteria stosowane w obrębie historii sztuki. Dlatego też obiekty traktowane jako zabytki – podobnie jak dzieła sztuki, nie podlegają wartościowaniu. Dlatego można uznać, że w tradycyjnej teorii konserwatorskiej zabytki są równocenne.

Paradoksalną konsekwencją równocенności zabytków jest to, że konieczne staje się wypracowanie metodologii umożliwiającej wszechstronną analizę wartości zabytku. Tak analityczna metodologia umożliwiająca analizę i porównywanie wartości nie jest po prostu w tym przypadku potrzebna. Po prostu nie ma konieczności dokonywania precyzyjnej analizy ich wartości. Gdy dzieła (zabytki) są równowartościowe nie ma potrzeby analizowania czy porównywania ich wartości. Na marginesie warto dodać, że brak metodologii analizy wartości zabytków stał się jednym z zasadniczych powodów kryzysu tradycyjnego paradygmatu.

Zabytki są wyizolowane

W tradycyjnym konserwatorstwie zabytki są wyizolowane. Wyizolowanie obiektu pochodzącego z przeszłości jest dosyć naturalne. Z konieczności owo wyizolowanie obejmuje wiele aspektów – fizyczny, techniczny, funkcjonalny, stylistyczny, przestrzenny, etc. Jednak w tradycyjnym ujęciu owo wyizolowanie było spotęgowanie poprzez nałożenie rygorystycznych kryteriów wartości historycznych, artystycznej, naukowej. W konsekwencji zabytkami mogły być przede wszystkim pojedyncze obiekty – pałac, kościół, kamienica, zamek. Generalnie kryteria zabytku mógł spełnić obiekt, a nie obszar.

Wyizolowanie zabytku z otoczenia miało charakter materialny (z przestrzeni) jak i niematerialny (z kontekstu kulturowego). Takie traktowanie zabytku bardzo ułatwia jego ochronę, przede wszystkim od strony technicznej, organizacyjnej, finansowej, prawnej.

Wyizolowany zabytek zamyka się w skali, która pozwala wyłączyć go ze współczesnych wymagań i ograniczeń. Dzięki ograniczeniu współczesnych funkcji użytkowych zabytek łatwiej jest chronić zgodnie z wymaganiami konserwatorskimi. Ochrona konserwatorska wyizolowanego obiektu jest oczywiście efektywniejsza niż przestrzeni (miasta historycznego czy krajobrazu kulturowego).

Nadrzędną wartością zabytku jest autentyczna substancja i forma

Koncepcja zabytku jako dzieła sztuki i dokumentu historycznego bezpośrednio określa co powinno być przedmiotem w jego ochronie. W kręgu europejskiej kultury podstawowymi warunkami – które musi spełniać dzieło sztuki i dokument historyczny, jest autentyzm substancji i formy.

Takie rozumienie jednoznacznie ukierunkowało budowę zasad konserwatorskich. Zasady ochrony zabytku są ukierunkowane na zachowanie autentycznej substancji i formy zabytku. Ochrona i zachowanie dzieła w oryginalnej postaci obejmuje wszystkie jego elementy, gdyż każdy z nich uczestniczy w tworzeniu jego wartości. Zabytek chroni się jako dokument historyczny, który może być źródłem badań wiarygodnych tylko wtedy, gdy jest nieprzekształcony w żadnym z wymiarów.

W konsekwencji nadrzędnym celem działań konserwatora jest zachowanie autentyzmu substancji i formy zabytku, jako źródła wartości i badań.

Uniwersalizm zasad konserwatorskich

Konsekwencją równocennego traktowania zabytków i nadrzędności ochrony substancji i formy zabytku była możliwość opracowania uniwersalnych zasad konserwatorskich. Uniwersalizm zasad oznacza, że obowiązują one w stosunku do wszystkich zabytków.

Interwencje konserwatorskie powinny ograniczać się do zabiegów o niewielkim zakresie (chroniących zabytkową substancję i formę). Takie podejście prezentują zasady działania konserwatorskiego określone w Karcie Weneckiej (konserwacja, restauracja, anastyloza). Dlatego też wszelkie falsyfikacje – na przykład rekonstrukcje czy odbudowy, są niedozwolone. Wartości, które są utrwalane dzięki rekonstrukcji – np. wartość dydaktyczna, są uznawane za mniej istotne niż wartości dokumentu czy dzieła sztuki.

Konserwatorstwo jest dyscypliną samodzielną

Sformułowanie rygorystycznych kryteriów, które muszą spełnić zabytki sprawia, że jest ich stosunkowo niewiele. Znaczącą ich część stanowią też obiekty, które pełnią funkcje publiczne (kościół, budynki publiczne, muzea, budynki państwowe, fortyfikacje). Dlatego ich utrzymanie (funkcje użytkowe i konserwacja) może być dotowane z funduszy publicznych. Publiczne finansowanie z kolei pozwala by to służby konserwatorskie wskazywała formy ich zachowania. Te okoliczności znacząco ułatwiają ochronę tych obiektów zgodnie z rygorystycznymi zasadami konserwatorskimi.

Takie uwarunkowania sprawiają, że społeczeństwo akceptuje władzę konserwatorów w stosunku do obiektów zabytkowych (przede wszystkich publicznych). W konsekwencji ochrona dziedzictwa uzyskała status dyscypliny samodzielnej – definicja zabytku, cele i metody konserwacji są określane w ramach tej dyscypliny. Konserwatorzy zabytków uzyskali od społeczeństwa prawo do decydowania o zasobie zabytków.

Zabytki i ich ochrona są sferą kultury (nie gospodarki)

Zabytków jest niewiele, mają specjalny status, mają wyjątkowe funkcje, mają charakter punktowy. Suma tych okoliczności sprawia, że zabytki należą do sfery kultury. Kultura zaś nie ma charakteru komercyjnego, nie stosuje się więc do niej zasad wolnego rynku. Kultura może nie być traktowana jako element gospodarki. Kultura może być dotowana ze środków publicznych.

Zabytki należąc do sfery kultury wyłączone są z całego szeregu zasad obowiązujących w innych obszarach. Dotyczy to nie tylko wyłączenia z pewnych zasad ekonomicznych (np. by zabytki musiały przynosić dochody), ale również sposobu zarządzania zabytkami. Na przykład służba konserwatorska w Polsce była wyłączona ze struktur administracji wojewódzkiej.

Przedstawiona zestawienie stanowi próbę sprowadzenia XX wiecznego systemu ochrony zabytków do kilku kluczowych cech, charakteryzujących ten system. Oczywiście jest to uproszczenie i idealizacja, gdyż praktyka konserwatorska zawsze była bardzo różnorodna. Tym niemniej na tej podstawie można sformułować trzy zasadnicze elementy określające tradycyjny paradygmat ochrony dziedzictwa.

Tabela 1. Elementy tworzące paradygmat ochrony dziedzictwa w XX wieku /tradycyjny/

Elementy tworzące paradygmat dyscypliny	Paradygmat tradycyjny XX wiek	Paradygmat współczesny XXI wiek
Przedmiot dyscypliny	Zabytek Wyizolowany obiekt (architektury); dzieło sztuki i dokument historyczny; wartość artystyczna, historyczna i dokumentalna	
Cel dyscypliny	Pełna ochrona wartości obiektu (poprzez ochronę substancji i formy zabytku)	
Metody działania	Zabiegi w niewielkim zakresie przekształcające obiekt – konserwacja, restauracja, anastyloza (Karta Wenecka); podporządkowane utrzymaniu formy i substancji	

Na podkreślenie zasługuje fakt, że wymienione trzy elementy tworzą spójną całość. To znaczy, że w tak definiowanym zabytku (dzieło sztuki i dokument historyczny) celem może być ochrona tak zdefiniowanych wartości (pełna ochrona wartości), czemu służą założone metody działania (pełne utrzymanie substancji i formy zabytku). Spójność tych elementów jest warunkiem spójności i trwałości całej dyscypliny i jej paradygmatu. Naruszenie któregokolwiek z tych elementów daje początek kryzysowi dyscypliny i oznacza konieczność opracowania nowego paradygmatu.

Warunki określające współczesną ochronę dziedzictwa

Dla zrozumienia istoty zmian dokonujących się w obrębie ochrony dziedzictwa podstawowe znaczenie ma zrozumienie ścisłej relacji jak łączy tę dyscyplinę i czynniki zewnętrzne. Czynniki zewnętrznymi jest cała rzeczywistość, w której odbywa się ochrona dziedzictwa. Przede wszystkim kultura, gospodarka, polityka, demografia, system społeczny, system prawny, skład narodowościowy, doświadczenia i wydarzenia historyczne, etc. Zmiany zachodzące w tych obszarach mają bardzo wyraźny wpływ na wszystkie istotne elementy dyscypliny – definicję zabytku, cele działań konserwatorskich, możliwości działania służb konserwatorskich.

Trzeba też podkreślić, że musi istnieć spójność pomiędzy czynnikami zewnętrznymi a elementami dyscypliny. Dlatego zmiana paradygmatu w ochronie dziedzictwa dokonuje się przede wszystkim na skutek zmiany czynników zewnętrznych. Oczywiście w rzeczywistości zmiany mają charakter procesów, a nie mają wydarzeń. Procesy te trwają cały czas, natomiast zmienia się ich intensywność i charakter.

Szkielet tradycyjnego paradygmatu ochrony dziedzictwa ukształtował się na początku XX wieku. Oznacza to, że umożliwiały to istniejące okoliczności zewnętrzne. Z upływem czasu

okoliczności te zmieniały się. Tak długo jednak jak zakres tych zmian pozwalał na posługiwanie się w ochronie dziedzictwa przyjętymi pojęciami i metodami, paradygmat nie był kwestionowany. Istniała zgodność pomiędzy jego zasadniczymi elementami. W pewnym uproszczeniu można uznać, że okres ten trwał do lat 60-tych, kiedy uchwalono Kartę Wenecką.

Jednak już na przełomie lat 60-tych i 70-tych rozpoczęły się radykalne przemiany naszej rzeczywistości. Z punktu widzenia ochrony dziedzictwa można wyszczególnić następujące zmiany (i ich wpływ na ochronę dziedzictwa):

- bardzo intensywne przekształcenia „środowiska kulturowego” (na nieznaną dotychczas skalę),
- upodmiotowienie wielu grup społecznych, narodowych, kulturowych, etnicznych, etc.,
- uznanie równej wartości dziedzictwa wszelkich kultur i typów (grup typologicznych),
- rozwój wielu form wykorzystania dziedzictwa jako źródła rozwoju gospodarki i utrwalania tożsamości,
- rozwój masowej turystyki i wykorzystanie dziedzictwa w tym procesie,
- powszechne uznanie doktryny liberalnej – ograniczenie roli państwa w wielu obszarach,
- rozwój demokracji i samorządności,
- powszechna komercjalizacja w wykorzystaniu dziedzictwa,
- powszechne przyjęcie wzorców i estetyki kultury masowej,

Oczywiście lista czynników i procesów, które charakteryzują przemiany dokonujące się na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci jest znacznie dłuższa i bardziej złożona. Nie musi to jednak być przedmiotem szczegółowej analizy; znaczenie ma tylko fakt, że tak diametralnie zmieniły się warunki kształtujące ochronę dziedzictwa.

Zmiana warunków przede wszystkim wpłynęła na sprawność funkcjonowania systemu ochrony zabytków. System tracił wydolność przede wszystkim w związku z rosnącą liczbą zabytków i koniecznym zakresem ich modernizacji. Kluczowe znaczenie miało dosyć gwałtowne poszerzenie pojęcia zabytku i tym samym zwiększenie liczby obiektów, które mogą (powinny) być przedmiotem ochrony.

Pojęcie zabytku zostało zastąpione znacznie szerszym i pojemniejszym pojęciem dziedzictwa. Za element dziedzictwa można już uznać prawie każdy niewspółczesny element otoczenia materialnego i niematerialnego. Oprócz tradycyjnie rozumianego zabytku – dzieła architektury i dokumentu historycznego, za dziedzictwo zaczęto uznawać właściwie wszelkie obiekty liczące ponad kilkadziesiąt lat. Dziedzictwem jest architektura wernakularna (w Polsce na fischkach adresowych zarejestrowano ponad 600 tys. obiektów), dawne wytwory przemysłowe, wszelkie wytwory rękodzieła i rzemiosła, zabytki techniki, wszelkie dawne zespoły przestrzenne i urbanistyczne, krajobrazy kulturowe, architekturę XX-wieczną o cechach indywidualnych, etc. Wszelkie wyliczenia dziedzictwa nie mogą być kompletne, gdyż proces poszerzania pojęcia dziedzictwa jest cały czas w toku. A do tego nie jest żaden sposób planowany ani kontrolowany.

Proces poszerzania pojęcia dziedzictwa doprowadził do dezaktualizacji tradycyjnej definicji zabytku. W świetle obecnej praktyki należałoby uznać, że zabytek jest to obiekt

budowlany, produkt kulturowy (nie wytwór sztuki), obiekt należący do współczesności (w sposobie wykorzystania i traktowania), oceniany w różnych systemach wartości (ma charakter podmiotowy). Tak szeroka definicja odpowiada obecnej rzeczywistości i wskazuje, że elementów spełniających warunki definicji zabytku jest bardzo wiele. Na przykład praktycznie całe śródmieścia miastach historycznych mogą (i powinny) być uznane za zabytki. A warto przypomnieć, że w Polsce ogromna większość istniejących miast jest historyczna.

Zasadniczą konsekwencją wzrostu ilości i różnorodności zabytków są malejące możliwości ich ochrony. Ilość i różnorodność zabytków osadzona o kontekście potrzeb modernizacyjnych i adaptacyjnych sprawia, że nie mogą być one chronione zgodnie z tradycyjnymi zasadami konserwatorskimi. Nie ma możliwości muzeifikowania całego zasobu dziedzictwa – a tak należałoby postępować zgodnie z zasadami Karty Weneckiej.

Brak praktycznych możliwości ochrony zabytkowego zasobu powinien prowadzić do rewizji pozostałych elementów paradygmatu – celów i metodologii. W praktyce oznacza to więc, że uwzględniając szerokie pojęcie dziedzictwa należy na nowo sformułować cele działania konserwatorskiego i metodologię postępowania.

Na obecnym etapie tak się nie stało. Kryzys efektywności systemów ochrony dziedzictwa jest powszechny – dotyczy bardzo wielu krajów, jednak jego przyczyny są lokowane poza obszarem teorii konserwatorskiej. Większość konserwatorów – szczególnie w krajach europejskich, skarży się przede wszystkim na brak zrozumienia, warunków i wsparcia dla ochrony zabytków. Nadal jednak uznając, że trzeba realizować tradycyjne założenia. Oznacza to, że dla wszelkich elementów uznanych za dziedzictwo celem ochrony konserwatorskiej powinna być nadal pełna ochrona substancji i formy. W konsekwencji (zgodnie z Kartą Wenecką) należy stosować tylko minimalne ingerencje – konserwację i restaurację. Jest to oczywiście nie możliwe, dlatego powszechne odczucie kryzysu efektywności systemów ochrony dziedzictwa.

Obecną sytuację charakteryzuje też – i jest to znamienne dla fazy zmiany paradygmatu, brak propozycji rozwiązania problemu. W przejściowej sytuacji, w której jesteśmy, równolegle funkcjonuje więc nowe pojęcie zabytku oraz stare cele i metody działania. Tak długo jak będzie trwała ta sytuacja będzie trwał kryzys systemów ochrony zabytków.

Kluczowe znaczenie ma obecnie uporządkowanie teorii konserwatorskiej. Nie ma innego wyjścia, gdyż zmiana drugiego czynnika – uwarunkowań zewnętrznych – jest poza zasięgiem konserwatorów. Teoria musi adekwatnie opisać rzeczywistość, w sytuacji gdy nie jest w stanie jej zaprojektować. Obecna nieadekwatność teorii konserwatorskiej ma poważne konsekwencje. Przede wszystkim nie wiadomo jak wybierać, analizować i oceniać dziedzictwo. W konsekwencji nie wiadomo jakie należy przyjmować zasady działania, jak formułować wytyczne konserwatorskie. Nie mając zaplecza teoretycznego konserwatorzy nie dysponują odpowiednią argumentacją w sporach z inwestorami i użytkownikami. Nie istnieje krytyka konserwatorska – zaczyna dominować wrażenie woluntaryzmu decyzji konserwatorskich. W efekcie nawet cenne obiekty pozbawione są odpowiedniej ochrony konserwatorskiej. I jest to powszechny problem. Brak odpowiedniej teorii konserwatorskiej, swoboda użytkowników i inwestorów, słabość służb konserwatorskich – to wszystko objawy współczesnego kryzysu.

Współczesny paradygmat ochrony dziedzictwa – perspektywy rozwoju

Głównym zadaniem warunkującym przezwyciężenie obecnego kryzysu jest doprowadzenie do zgodności trzech zasadniczych elementów, które konstytuują paradygmat ochrony dziedzictwa. Klucz do rozwiązania leży więc w obszarze teorii konserwatorskiej. To stwierdzenie muszą przyjąć i zrealizować konserwatorzy, którzy przecież samodzielnie formułują podstawy teoretyczne swojej dyscypliny.

Nowa teoria konserwatorska jeszcze nie powstała. Nie sformułowano całościowej koncepcji, która ujęła by wszystkie trzy elementy paradygmatu w sposób uwzględniający obecne uwarunkowania pozakonserwatorskie. Na obecnym etapie dokonało się natomiast swiste rozczłonkowanie teorii konserwatorskiej. Polega ono na opracowywaniu zasad postępowania konserwatorskiego dla poszczególnych grup dziedzictwa. Podział na owe grupy ma różny charakter – typologiczny, geograficzny, aksjologiczny. Dla poszczególnych grup opracowywane są różnego rodzaju dokumenty (tzw. dokumenty doktrynalne), które ustalają zasady postępowania uwzględniające istotne dla danego przypadku uwarunkowania. Dokumenty te pomatu stają się powszechnie akceptowane i jest ich coraz więcej. Nie stanowią one jednak rozwiązania problemu, gdyż są fragmentaryczne i wzajemnie sprzeczne. Takie podejście – nawet jeżeli zostanie w przyszłości uznane za właściwe, powinno jednak być sformułowane w ramach szerokiej i całościowej teorii konserwatorskiej.

Ochrona dziedzictwa – podobnie jak ochrona zabytków, zawsze była reakcją współczesności na współczesność. Dlatego też prognozując kierunek rozwoju doktryny konserwatorskiej należy przede wszystkim wziąć pod uwagę współczesne uwarunkowania – potrzeby i możliwości. W tym kontekście można określić kierunek, w którym będzie następował rozwój doktryny konserwatorskiej.

Zapewne trwałym punktem wyjścia będzie szerokie, współczesne rozumienie zabytku (dziedzictwa). Decyduje o tym narastające tempo i głębokość przemian otaczającej rzeczywistości materialnej i niematerialnej. Łatwość i szybkość zastępowania wszystkich elementów naszego otoczenia sprawia, że będzie narastało zapotrzebowanie na dziedzictwo. Wszystko, co uchroni się przed zmianami może być szybko postrzegane jako interesujące poznawczo, materialne czy kolekcjonersko. Coraz więcej zindywidualizowanych atrakcji będzie potrzebowała turystyka. Dlatego procesu poszerzania dziedzictwa nie uda się zatrzymać – jego naturalny charakter wydaje się być trwały.

W tej sytuacji natomiast nieuchronne jest zaakceptowanie faktu, że coraz większa część zabytkowego zasobu musi być przekształcana; rozległe interwencje (adaptacje i modernizacje) są po prostu konieczne i nieuchronne. Adaptacje zabytków do współczesnych funkcji i ich głębokie modernizacje do współczesnych standardów będą podstawowym warunkiem przetrwania ogromnej większości zabytków. W konsekwencji trzeba będzie oficjalnie zrezygnować z założenia o równocenności wszystkich zabytków i uniwersalizmie zasad i działań konserwatorskich. Tym samym trzeba będzie formalnie przyjąć, że zabytki mają różną wartość, więc są różne. Dlatego przestanie obowiązywać reguła uniwersalimu zasad konserwatorskich – w stosunku do różnych zabytków będą podejmowane bardzo różne działania, konserwatorskie i remontowe.

Przyjęcie takich zasad jest tym bardziej prawdopodobne że już obecnie tak się postępuje. Zasadnicza różnica polega jednak na tym, że dzisiejsza praktyka jest oparta o intuicję

projektanta i życzenia inwestora. Natomiast służby konserwatorskie raczej te propozycje opiniują niż je określają. W obecnym systemie takie podejście jest związane z określeniem zadań dla służb konserwatorskich. Obecny standard przewiduje, że służby konserwatorskie gromadzą informacje o zabytku i go opisują, ale nie dochodzą do etapu analizy i syntezy. Tymczasem dopiero wykonana przez konserwatora analiza i synteza wartości zabytkowych obiektu pozwoli na dokonanie waloryzacji zabytków. Kluczowe dla nowego podejścia wydaje się założenie, że każdy zabytek powinien być odrębnie waloryzowany. Oczywiście owa waloryzacja nie powinna polegać na wprowadzeniu kilku klas czy kategorii, ale na selekcji wartości i wskazaniu, które z nich powinny być bezwzględnie zachowane.

Różnicowanie zabytków i zasad działania konserwatorskiego nie oznacza oczywiście, że nastąpi zupełne odejście od pełnej ochrony zabytkowej substancji i formy. W najcenniejszych obiektach będzie to nadal konieczne i w takich przypadkach interwencje konserwatorskie muszą być nadal rygorystyczne. Te zabytki będą nadal chronione zgodnie z zasadami karty Weneckiej.

W świetle powyższych stwierdzeń w następujący sposób można uzupełnić tabelę charakteryzującą nowy paradygmat ochrony dziedzictwa.

Tabela 2. Elementy tworzące paradygmat ochrony dziedzictwa w XXI wieku /współczesny/

Elementy tworzące paradygmat dyscypliny	Paradygmat tradycyjny XX wiek	Paradygmat współczesny XXI wiek
Przedmiot dyscypliny	Zabytek Wyizolowany obiekt (architektury); dzieło sztuki i dokument historyczny; wartość artystyczna, historyczna i dokumentalna	Dziedzictwo – obiekty, zespoły, obszary (miasta historyczne, krajobrazy kulturowe, architektura vernakularna, etc)
Cel dyscypliny	Pełna ochrona wartości obiektu (poprzez ochronę substancji i formy zabytku)	Ochrona wybranych cech (wartości); tylko najcenniejsze zabytki są chronione w całości
Metody działania	Zabiegi w niewielkim zakresie przekształcające obiekt – konserwacja, restauracja, anastyloza (Karta Wenecka); podporządkowane utrzymaniu formy i substancji	Pełny zakres działań, zależny od specyfiki wartości (cech) wybranych do ochrony (ochrona formy i substancji tylko wyjątkowo)

Jako podsumowanie powyższych rozważań warto jeszcze sformułować następujący wniosek. Jeżeli nie zostanie opracowany i wdrożony nowy paradygmat – który uwzględni złożoność współczesnych warunków, ochrona zabytków we współczesnym rozumieniu po prostu przestanie istnieć. I dokona się to niedługo w czasie.

„KARTA OCHRONY HISTORYCZNYCH RUIN”

/zasady ochrony historycznych ruin/

Dokument doktrynalny przyjęty Uchwałą Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS w dniu 4 grudnia 2012 r.

1. Historyczna ruina (ukształtowana w wielowiekowym procesie niszczenia) jest pełnowartościową formą zabytku. Autentyzm jest główną wartością architektoniczno-przestrzenną, artystyczną i cechą historycznej ruiny. Ochrona autentycznej substancji i formy historycznej ruiny jest warunkiem zachowania jej wartości jako dokumentu historycznego. Historyczna ruina ma również wartość jako trwały i znaczący element krajobrazu kulturowego. Pełna ocena wartości ruin powinna mieć charakter porównawczy (powinna być dokonywana w skali zasobu regionalnego lub krajowego).
2. W Polsce coraz częściej ma miejsce wznoszenie na historycznych ruinach nowych budowli. Jest to bezpodstawnie traktowane jako odbudowa historycznych obiektów. Prace przekształcające ruiny w kubatury użytkowe najczęściej prowadzone są bez pełnej wiedzy o historycznej formie obiektu, a nawet ze świadomym zniekształcaniem jego pierwotnej formy. Wszelkie działania budowlane nie poparte jednoznacznymi wynikami badań i przekształcające ruinę w fantazyjne budowle, stanowią nieodwracalną ingerencję w historycznie ukształtowaną formę i substancję zabytku i prowadzą do trwałej utraty jego wartości.
3. Ochrona ruin historycznych powinna mieć charakter kompleksowy – powinna obejmować zachowane mury, formy ziemne (będące relikdami dawnych umocnień), nawastwienia gruzowe oraz krajobraz (którego elementem są ruiny).
4. Historyczne ruiny – podobnie jak inne zabytki – mogą pełnić (po zabezpieczeniu i udostępnieniu) współczesne, atrakcyjne turystycznie funkcje.
5. Najwłaściwszą formą ochrony wartości zabytkowych historycznej ruiny jest jej utrwalenie i zabezpieczenie historycznej substancji przed procesami niszczącymi oraz udostępnienie turystom.
6. Utrzymanie formy trwałej ruiny wymaga analogicznie do innych obiektów zabytkowych ciągłych zabiegów konserwatorskich i budowlanych; monitoring stanu ruiny jest

warunkiem minimalizacji zakresu koniecznych zabiegów. W niektórych przypadkach zabiegi techniczne polegające na konsolidacji zachowanych elementów (np. uzupełnienie zachowanych fragmentarycznie murów, sklepień czy stropów, w formie opartej na wynikach badań, lub wprowadzenie dodatkowych, współczesnych konstrukcji wzmacniających) są jedyną szansą utrzymania historycznej ruiny i prowadzenia innych działań konserwatorskich. Taki zakres prac można uznać za dopuszczalny przy zachowaniu zasady minimum interwencji.

7. W uzasadnionych przypadkach możliwe są współczesne, niewielkie kubaturowo uzupełnienia architektoniczne pod warunkiem, że będą jednoznacznie odróżniać się od historycznej tkanki i konstrukcji, a wprowadzone przekształcenia będą „odwracalne”. Współczesne uzupełnienia (np. pomieszczenia muzealne lub służące obsłudze ruchu turystycznego) nie mogą zmieniać obrazu ruiny w krajobrazie i nie mogą dominować nad autentyczną substancją.
8. Wszelkie ingerencje w substancję zabytkową ruin historycznych mogą być podejmowane po wykonaniu inwentaryzacji, waloryzacji krajobrazowej oraz pełnego zakresu badań (historycznych, konserwatorskich, archeologicznych i architektonicznych).
9. Znaczenie ruiny w krajobrazie powinno być istotnym kryterium precyzującym zakres dopuszczalnej ingerencji. Decyzje dotyczące przekształceń historycznej ruiny powinny być dokonywane w konsultacji ze specjalistami w tej dziedzinie (uzasadnione jest powołanie kolegium opiniodawczego ds. ochrony ruin i zamków).
10. Prace wykraczające poza utrzymanie substancji i formy ruin powinny mieć charakter działania wyjątkowego. Nadrzędną zasadą powinno być zachowanie wszystkich autentycznych relikwów i spełnienie warunków określonych w p. 8.
11. Historyczne ruiny jako część narodowego zasobu zabytków powinny być przystosowane i udostępnione do zwiedzania. Prywatyzacja czy zmiana funkcji nie może wiązać się z istotnym ograniczeniem dostępu do zabytkowych ruin.

ROBERT HIRSCH

Członek Prezydium Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS

Szkoła Letnia PKN ICOMOS

Polski Komitet Narodowy zainaugurował w 2015 roku doroczne spotkania młodych specjalistów zajmujących się ochroną dziedzictwa kulturowego. Cykl nosi nazwę Szkoła Letnia PKN ICOMOS. Celem szkoły jest przedstawienie aktualnej problematyki ochrony dziedzictwa, wymiana doświadczeń i poznanie najciekawszych działań konserwatorskich podejmowanych w wybranych regionach Polski. Szkoła Letnia jest organizowana w miastach i regionach szczególnie interesujących z konserwatorskiego punktu widzenia. Formuła Szkoły Letniej przewiduje wizyty studialne w wybranych obiektach, wykłady i dyskusje.

Wykłady i prezentacje Szkoły Letniej prowadzą doświadczeni specjaliści zaproszeni przez PKN ICOMOS oraz samorządowcy, badacze, konserwatorzy i projektanci z miejscowych uczelni, urzędów, biur projektowych i innych podmiotów.

Szkoła Letnia to spotkania specjalistów różnych profesji zajmujących się ochroną zabytków. Propozycja jest skierowana do osób mających już pewną wiedzę i doświadczenie w zakresie ochrony i konserwacji zabytków. Do uczestnictwa w Szkole zapraszamy wszystkie osoby zajmujące się ochroną i konserwacją zabytków (nie tylko członków PKN ICOMOS).

Szkoła jest adresowana w szczególności do młodszych koleżanek i kolegów, dla których ma być okazją do pogłębienia wiedzy i doświadczeń oraz nawiązania środowiskowych kontaktów.

Formuła Szkoły zakłada aktywny udział wszystkich uczestników, polegający m.in. na udziale w dyskusjach na temat prezentowanych realizacji i problemów.

Pierwsza edycja Szkoły Letniej PKN ICOMOS odbyła się w dniach 20–22 lipca 2015 r. Tematem wiodącym była **Ochrona i rewitalizacja miast historycznych**. Szczecin został wybrany ze względu na szereg ciekawych realizacji rewitalizacyjnych przeprowadzonych w ostatnich latach. Współorganizatorem był Urząd Miasta Szczecin, który przygotował program pierwszego i drugiego dnia oraz Wydział Budownictwa i Architektury

Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego, który zorganizował sesję naukową trzeciego dnia. Szczególne słowa uznania należą się Pani Małgorzacie Gwiazdowskiej – Miejskiemu Konserwatorowi Zabytków w Szczecinie, która wzięła na siebie największy ciężar organizacyjny i merytoryczny.

W Szkole Letniej w Szczecinie wzięło udział 36 uczestników z całej Polski, reprezentujących bardzo różne podmioty zajmujące się zachowaniem dziedzictwa. Byli to w większości pracownicy wojewódzkich urzędów ochrony zabytków, urzędów samorządowych, Narodowego Instytutu Dziedzictwa, uczelni wyższych, biur projektowych i pracowni konserwatorskich. Na zakończenie uczestnicy Szkoły Letniej otrzymali specjalne potwierdzenia uczestnictwa.

Fot. 9.

*Szkoła Letnia PKN ICOMOS w Szczecinie
w dniach 20–22 lipca 2015 roku,*

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Robert Hirsch.

CZĘŚĆ 2

50 LAT DZIAŁALNOŚCI PKN ICOMOS (1965–2015)

Katarzyna Pałubska

WSTĘP... O ARCHIWALIACH PKN ICOMOS

Podjęta po 50 latach od powstania PKN ICOMOS próba zebrania i usystematyzowania materiałów archiwalnych okazała się niezwykle trudna i czasochłonna. Formalny brak archiwum, liczne przeprowadzki, trudności lokalowe i zmiany osobowe, wynikające z kadencyjności władz PKN ICOMOS spowodowały duże zawirowania w obiegu dokumentacji prowadząc niejednokrotnie do zaginięcia części zasobu.

Pierwsze lata od utworzenia organizacji są dość dobrze udokumentowane dzięki pełnemu obiegowi protokołów wśród wszystkich członków PKN ICOMOS, oraz starannie prowadzonej dokumentacji przez Aleksandrę Żaryn w biurze Muzeum Narodowego w Warszawie, a także konieczności raportowania podróży służbowych Stanisława Lorentza i Jana Zachwatowicza.

Za okres niezwykle dużo trudniejszy do odtworzenia na podstawie archiwalnej dokumentacji uznano przede wszystkim lata siedemdziesiąte XX wieku. Prawdopodobnie w tym okresie większość ojców założycieli szykowało się już na emeryturę, a młodzi nadal nie rozwinęli skrzydeł.

W roku 1981 następuje pierwsza zmiana kadencji władz, stanowisko prezesa obejmuje najpierw Krzysztof Pawłowski, potem Olgierd Czerner, a sekretarzem generalnym PKN ICOMOS zostaje Andrzej Michałowski, pełniący tę funkcję nieprzerwanie do 1999 roku – Panowie prowadzą bardzo skrupulatne archiwum (również prywatne) dokumentacji działań w polskim ICOMOS, co przełożyło się na bardzo dobre zdiagnozowanie działań wtedy prowadzonych.

Warto zauważyć, że do lat dziewięćdziesiątych pieczę nad dokumentami w Muzeum Narodowym w Warszawie sprawowała niezwykle zasłużona dla organizacji Aleksandra Żaryn, a następnie od 1994 roku Katarzyna Kwiecińska na Zamku Królewskim w Warszawie. W 1995 roku biuro przeniosło się do pomieszczeń Państwowej Służby Ochrony Zabytków na Ksawerowie, którego archiwum w roku 2009 trafiło bezpośrednio do piwnic Instytutu Sztuki PAN – gdzie nadal czeka na opracowanie.

Lata dziewięćdziesiąte XX wieku były okresem porządkowania spraw formalnych PKN ICOMOS. W 1996 roku wprowadzono nowy regulamin PKN ICOMOS, a 10 grudnia 1999 roku założono oficjalnie Stowarzyszenie PKN ICOMOS z siedzibą na Zamku Królewskim w Warszawie.

Pod koniec 2000 roku kolejne trudnościami lokalowe wymusiły przeprowadzkę biura do Podchorążówki w Łazienkach Królewskich w Warszawie, choć już 2003 roku PKN ICOMOS musiał się stamtąd wyprowadzić do budynku Instytutu Sztuki PAN. Niestety w 2004 roku, w związku ze zmianą kadencji biuro znowu zmieniło lokalizację, przenosząc się na Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej, do dawnego gabinetu Jana Zachwatowicza, ówczesnego gabinetu prezesa PKN ICOMOS Andrzeja Tomaszewskiego – gdzie ma nadal swoją obecną siedzibę.

Liczne przeprowadzki spowodowały, że część archiwum na Politechnikę Warszawską nigdy nie dotarła lub została zniszczona. Z pewnością konieczne są dalsze badania archiwalne (zwłaszcza dokumentacji zdeponowanej w PAN) i u osób prywatnych – członków PKN ICOMOS.

W 2005 roku założono stronę internetową i uruchomiono ponownie działanie biura PKN ICOMOS, nad którym dziesięcioletnią opiekę sprawowała Katarzyna Pałubska. Od tego czasu PKN ICOMOS posiada więc pełne archiwum elektroniczne i dokumentację fotograficzną działań krajowych udostępnianą w Internecie na stronie stowarzyszenia (www.icomos-poland.org).

Zbierając i analizując materiały archiwalne można zauważyć, silny wpływ przewodniczących kolejnych kadencji PKN ICOMOS na kierunki w jakich w danym okresie zmierzała organizacja.

Pierwsze dwadzieścia lat to umowne „ścieranie się” dwóch wielkich osobowości: ze sobą, ale przede wszystkim z „systemem”. Stanisław Lorentz i Jan Zachwatowicz to ikony, które nakreśliły wiele kierunków polskiego konserwatorstwa na świecie i stworzyły podwaliny działalności międzynarodowego ICOMOS. Zauważono, jak silnie cała organizacja podporządkowana była ówczesnej władzy, u której Stanisław Lorentz nieustająco musiał szukać akceptacji każdych planowanych w ICOMOS działań organizacyjnych. Młodszy Jan Zachwatowicz starał się szukać nisz naukowych w komisjach, którym wielokrotnie przewodniczył również zagranicą (Włochy, Francja, ZSSR).

Lata osiemdziesiąte to silny wpływ Andrzeja Michałowskiego – sekretarza generalnego PKN ICOMOS. W działaniach PKN ICOMOS dominują zagadnienia związane z integracją ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego, ochroną budownictwa drewnianego (silny wpływ M. Korneckiego) i krajobrazu kulturowego. Współpraca międzynarodowa oscylowała głównie wokół krajów anglojęzycznych (USA, Wielka Brytania).

Zwrotem w działalności PKN ICOMOS stała się ponowna reelekcja przebywającego we Francji Krzysztofa Pawłowskiego. W latach dziewięćdziesiątych większość działań

skupiona była wokół polityki międzynarodowej, opartej na współpracy z Francją i krajami bloku wschodniego. Działalność merytoryczna oscylowała wokół polskich obiektów i zespołów na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO, kryteriach wpisu i monitoringu dóbr z Listy.

XXI wiek ukierunkował działania PKN ICOMOS w stronę bardziej teoretyczną. Kadencja Andrzeja Tomaszewskiego oparta była głównie na rozwijaniu doktrynalnych aspektów konserwacji zabytków związanych z „autentyzmem”, „dziedzictwem wspólnym”, oraz silnym zaangażowaniem w nauczanie kadr konserwatorskich. Współpraca międzynarodowa skupiała się wokół inicjatyw podejmowanych z ICOMOS-em niemieckim i włoskim (oraz ICCROM i Fundacja del Bianco).

Ostatnie 7 lat działalności Bogusława Szmygina – obecnego prezesa PKN ICOMOS, to zwrot w kierunku popularyzacji, wartościowania i zarządzania dziedzictwem kulturowym (i związane z tymi inicjatywami liczne konferencje i publikacje naukowe PKN ICOMOS), oraz kontynuacja badań nad doktryną konserwatorską, związaną z kryteriami wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Współpraca międzynarodowa nastawiona została na kraje Europy Wschodniej oraz Norwegię.

Druga część publikacji jubileuszowej została podzielona na sześć rozdziałów poświęconych odmiennym kadencjom działalności PKN ICOMOS, pod rządami kolejnych prezesów. Na końcu zawarto również liczne załączniki porządkujące skład kadencji, wykazy laureatów nagród PKN ICOMOS, biogramy najważniejszych postaci w działalności PKN ICOMOS oraz aktualną listę członków.

Katarzyna Pałubska

1965–1981

Stanisław Lorentz – przewodniczący PKN ICOMOS

1965 – utworzenie nowej organizacji afiliowanej przy UNESCO

Pierwsze zebranie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS odbyło się 27 stycznia 1965 roku (środa) o godz. 12.00 w Gabinetce Biura Dyrektora Muzeum Narodowego w Warszawie przy Alejach Jerozolimskich 3²⁷. Profesor Stanisław Lorentz na wstępie zreferował uczestnikom dzieje powstania ICOMOS od roku 1949, poprzez uchwały w Paryżu i Kongres Wenecki w 1964 roku, na którym wybrano 7-osobowe Biuro i 24-osobowy Komitet Organizacyjny ICOMOS. Omówiono zasady wykorzystania dotacji UNESCO przeznaczonej na utworzenie nowej organizacji, podstawy prawne i projekt statutu nadanego przez profesora Piero Gazzolę, który zapowiedział swój przyjazd do Polski w połowie lutego. Już na pierwszym spotkaniu Stanisław Lorentz zaproponował rozszerzenie Polskiego Komitetu składającego się z 15 członków rzeczywistych o 2 członków wspierających: doc. dr Jerzego Stankiewicza z Politechniki Gdańskiej i prof. dr Gerarda Ciołka z Warszawy. Po jednogłośnym zaakceptowaniu uchwały o utworzeniu Polskiego Komitetu Narodowego, członkowie ukonstytuowali się w składzie: **Stanisław Lorentz – przewodniczący (propozycja zgłoszona przez prof. Szablowskiego), Jerzy Szablowski i Jan Zachwatowicz – wiceprzewodniczący (propozycja zgłoszona przez Stanisława Lorentza), Kazimierz Malinowski – skarbnik, Alfred Majewski – skarbnik**. Propozycje zostały zaakceptowane przy jednym głosie przeciwnym należącym do Jana Zachwatowicza. W sprawie programu Kongresu członkowie PKN ICOMOS zaproponowali zwiedzanie Niedzicy i spływ Dunajcem pod drogą z Warszawy do Krakowa oraz koncert na zamknięcie obrad w Żelazowej Woli. Bohdan Rymaszewski zaproponował organizację wycieczki do Torunia, przy częściowym finansowaniu władz miasta. Podsumowując spotkanie prof. Szablowski poinformował o podkomitecie ICOMOS zorganizowanym w Krakowie, którego zadaniem jest zorganizowanie i pomoc gościom podczas Kongresu w tym mieście²⁸.

Kolejne spotkanie Komitetu odbyło się 20 lutego, w związku z przyjazdem prof. Piero Gazzoli do Polski²⁹.

W skład pierwszego 15-osobowego, utworzonego na początku 1965 roku Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS weszli: **Stanisław Lorentz – przewodniczący, Piotr Biegański, Olgierd Czerner, Jerzy Łonicki, Alfred Majewski, Kazimierz Malinowski, Bohdan Marconi, Andrzej Michałowski, Kazimierz Michałowski, Hanna Pieńkowska, Mirosław Przyłęcki, Mieczysław Ptaśnik, Bohdan Rymaszewski, Jerzy Szablowski, Jan Zachwatowicz**³⁰.

²⁷ Pismo S. Lorentza zapraszające na I posiedzenie PKN ICOMOS z dnia 23 stycznia 1965 roku, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

²⁸ Protokół z I-ego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 1965 roku o godz. 12, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

²⁹ Pismo S. Lorentza do członków PKN ICOMOS z 17 lutego 1965 roku, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

³⁰ A. Žaryn, *The First General Assembly of ICOMOS in Krakow*, http://www.international.icomos.org/publications/JS5_1.pdf (dostęp 10.06.2015).

Polaki Komitet Narodowy ICOMOS

15 członków rzeczywistych + co 5 słowami = symbol

1. Prof. dr Piotr Biegański /Warszawa/
2. Dyr. Olgierd Czermer /Wrocław/
3. Prof. dr Józef Dutkiewicz /Kraków/
4. Prof. dr Stanisław Lorentz /Warszawa/
5. Mgr. Konserw. Jerzy Łomnicki /Poznań/
- + 6. Doc. dr. Alfred Majewski /Kraków/
7. Doc. dr. Kazimierz Malinowski /Warszawa/
8. Prof. Bohdan Marconi /Warszawa/
9. Mgr. Konserw. Andrzej Michałowski /Kielce/
10. Prof. dr Kazimierz Michałowski /Warszawa/
11. Doc. dr. Adam Miłobędzki /Warszawa/
12. Dr Hanna Pieńkowska /Kraków/
13. Mgr. inż. arch. Mirosław Przyłęcki ~~Warszawa~~ Wrocław
14. Dyr. Mgr. Mieczysław Ptaśnik /Warszawa/
15. Mgr. Bogdan Rymaszewski /Toruń/
- + 16. Prof. dr Jerzy Szablowski /Kraków/
17. Prof. dr Jan Zachwatowicz /Warszawa/
18. Dr. inż. Stanisław ~~Łomnicki~~ /Gdańsk/
19. Prof. dr. G. Ciolek /Kraków/

20-27 Czerwiec Kongres

otwarcie w W-wie 3 dni

zakończenie w Krakowie 3 dni

Now. Org. Szablowski, Majewski

Kojdecki

Mus. War. Vanel

Przewodni: 5 osób

Lorentz

Zachwatowicz, Szablowski

Malinowski, Majewski, Łomnicki

Ciolek

Budżet.

Pien.: wgr. 350 + 189 zł

1 wgr. 350.000 zł.

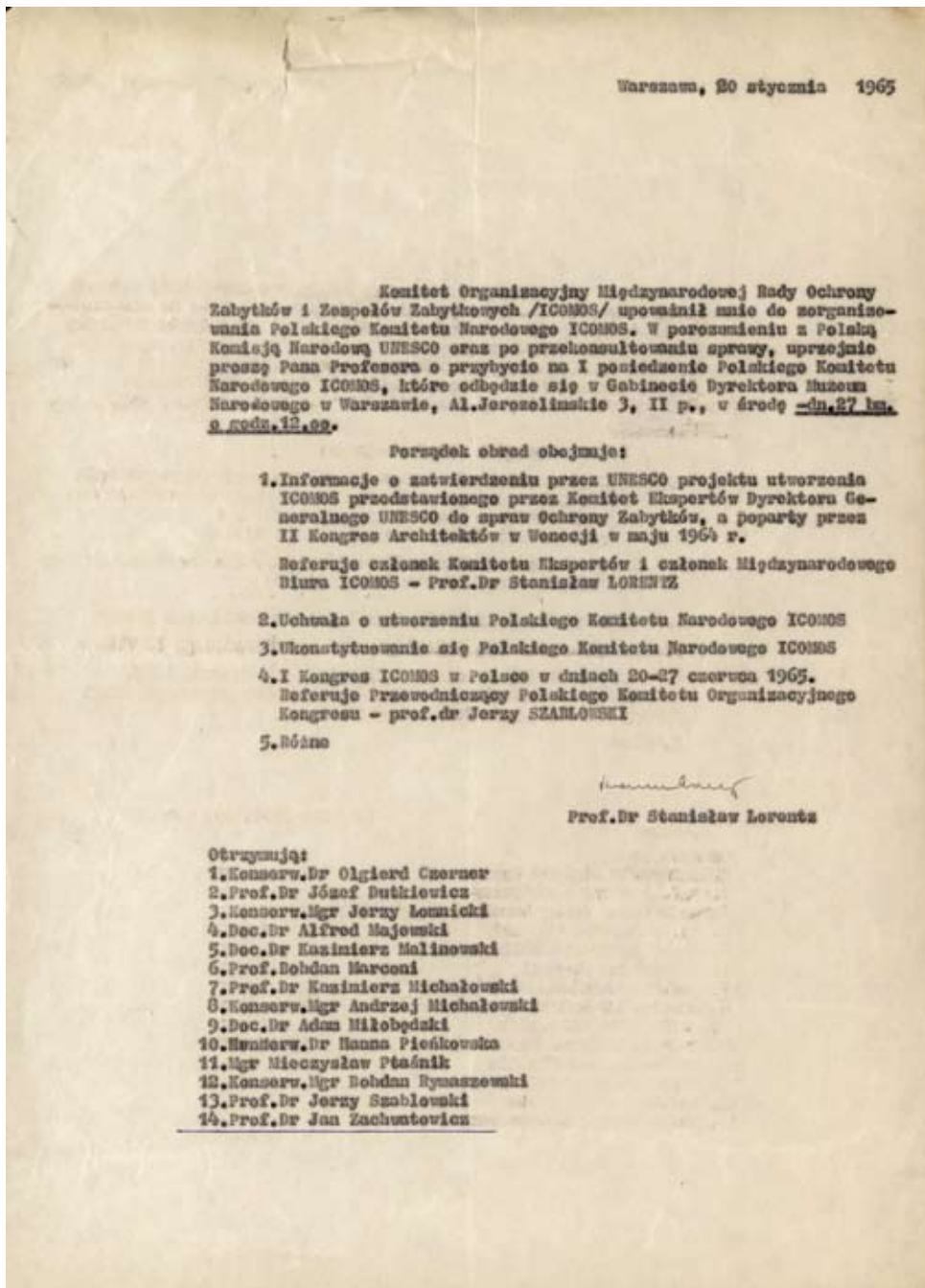
2 = 390.000 zł. 02220000

Krymowski

Ryc. 1.

Przyimiarki do pierwszego składu PKN ICOMOS w 1965 roku

Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (22)

Ryc. 1.

Przyziarniki do pierwszego składu PKN ICOMOS w 1965 roku

Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (22)

I Kongres Założycielski ICOMOS w Polsce

W dniach 20–22 czerwca 1965 roku odbyło się w Warszawie **Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS-u**. Pierwszego dnia w Muzeum Narodowym odbywała się konferencja Komitetu Organizacyjnego ICOMOS zakończona bankietem w Pałacu w Wilanowie na zaproszenie Ministra Kultury. Kolejnego dnia obrady odbywały się w Sali Rudniewa Pałacu Kultury i Nauki. 23 czerwca autobusy przewiozły uczestników Kongresu do Krakowa.

Fot. 10.

Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu w Wilanowie, Lucjan Motyka – Minister Kultury i Sztuki wita przybywających gości

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6

Fot. 11.

Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu w Wilanowie, na pierwszym planie żona Mieczysława Ptaśnika (od lewej) i Maija Kairamo

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6

Fot. 12.

*Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu w Wilanowie,
od lewej: żona Mieczysława Ptaśnika, Stanisław Lorentz, Piero Gazzola i nn*

Archiwum Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

Fot. 13.

*Prof. Jerzy Szablowski na
bankiecie, w przerwie uroczystości
założycielskich ICOMOS-u
w Pałacu w Wilanowie*

Archiwum Zamku Królewskiego na
Wawelu, autor: Bożena Seredyńska
/copyright © Zamek Królewski na
Wawelu/

Fot. 14.

Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie –
obrazy w Sali Rudniewa

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6

Fot. 15.

Zgromadzenie Konstytucyjne
ICOMOS w Pałacu Kultury
i Nauki w Warszawie,
trzecia od lewej Maija Kairamo

Archiwum prywatne Andrzeja
Michałowskiego, Teczka 6

Fot. 16.

Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie, od Stanisław Lorentz rozmawia z Piero Gazzola

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

W Sali Senatorskiej Zamku Królewskiego na Wawelu, w dniach 24–25 czerwca 1965 roku odbyło się **I Zgromadzenie Generalne ICOMOS**. 26 czerwca po wycieczce do Pieskowej Skąły, Złotej Góry, Tarnowa, Baranowa, Klimontowa, Ujazdu, Krzyżtopora, Iwaniska, Opatowa, Ostrowca Świętokrzyskiego, Ilży i Radomia, uczestnicy zostali zaproszeni na bankiet w Pałacu w Baranowie³¹.

Obrady Kongresu otworzył przewodniczący komitetu organizacyjnego ICOMOS prof. G. de Angelis d'Ossat (Włochy). Następnie głos zabrał Minister Kultury i Sztuki – L. Motyka i zaproszeni przedstawiciele międzynarodowych organizacji związanych

³¹ *Information Bulletin I-st General Assembly of the International Council of Monuments and Sites ICOMOS Warsaw-Cracow, June 20th – 27th 1965*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego, oraz *Zaproszenie na lunch w Zamku w Baranowie 26 czerwca 1965 r.*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 88 (1).

z zabytkami, m.in. UNESCO, ICOM, ICROM. W imieniu Międzynarodowej Unii Architektów głos zabral Jan Zachwatowicz³². Prof. Stanisław Lorentz został przez akklamację wybrany przewodniczącym obydwóch zgromadzeń, natomiast Ruth di Coronxel (Meksyk), Peterson (USA) i Ivanov (ZSRR) zostali wiceprzewodniczącymi, Piero Gazzolę wybrano na Sekretarza Generalnego³³.

Fot. 17.

Spotkanie uczestników ICOMOS w jednej z sal Zamku Królewskiego na Wawelu

Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu, autor: nn.

/copyright © Zamek Królewski na Wawelu/

³² Wycinek prasowy z 22 czerwca 1965 roku pt. Kongres Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków – obraduje w Warszawie, Archiwum prywatne Mieczysława Przylęckiego.

³³ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965–1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 7–9, *Rules of the Constitutive Assembly, Warsaw, 20th–22nd June 1965*, Archiwum prywatne Mieczysława Przylęckiego.

W przemówieniu w Warszawie Piero Gazzola oświadczył, że głównymi celami ICOMOS będzie motywowanie i rozwijanie zainteresowania władz i ludzi nad ich dziedzictwem oraz reprezentowanie i wspieranie administracji, instytucji i osób zainteresowanych ochroną, odbudową i badaniami nad zabytkami i miejscami zabytkowymi. Raymond Lemaire zaprezentował projekt statutu³⁴, który został zatwierdzony, po czym przewodniczący obrad ogłosił utworzenie nowej organizacji ICOMOS. Uczestnicy kongresu w Warszawie zapoznawali się z wystawą oraz filmem dokumentalnym „Warsaw, afterall” pokazującym odbudowę Starego Miasta w Warszawie, a następnie zostali przewiezieni autokarami do Krakowa. W Krakowie odbyło się pierwsze oficjalne zgromadzenie ICOMOS, na którym uczestnicy przegłosowali program, lokalizację i budżet nowotworzonej organizacji³⁵. Siedzibę zaproponowały aż cztery kraje, ale ostatecznie zdecydowano się przyjmując propozycję rządu francuskiego, który zaoferował restaurowany „Hotel Saint Aignan” w Paryżu oraz dofinansowanie biura i archiwum. Jednym z ważniejszych aspektów działalności ICOMOS stała się również konieczność powołania Ośrodka Dokumentacji, komisji naukowych (utworzono 5), uruchomienie nowej serii wydawniczej MONUMENTUM oraz „Biuletynu”. Jako robocze przyjęto dwa języki: angielski i francuski, ponadto za języki oficjalne uznano również rosyjski i hiszpański.

W trakcie wyborów pierwszym przewodniczącym ICOMOS został wybrany prof. Piero Gazzola (Włochy), Sekretarzem Generalnym – prof. Raymond Lemaire (Belgia), Maurice Berry (Francja) został Skarbnikiem, a przewodniczącym Komitetu Doradczego – prof. Stanisław Lorentz. W zgromadzeniu uczestniczyło 150 przedstawicieli z 25 krajów³⁶, z których 22 miały ukonstytuowane komitety narodowe. 119 członków rzeczywistych było uprawnionych do głosowania³⁷. Ze strony polskiej uczestniczyła 17-osobowa delegacja: Piotr Biegański, Olgierd Czermer, Józef Dutkiewicz, Stanisław Lorentz, Jerzy Łomnicki, Alfred Majewski, Kazimierz Malinowski, Bohdan Marconi, Andrzej Michałowski, Kazimierz Michałowski, Adam Miłobędzki, Hanna Pieńkowska, Mieczysław Przyłęcki, Mieczysław Ptaśnik, Bohdan Rymaszewski, Jerzy Szablowski, Jan Zachwatowicz³⁸.

³⁴ *Statut adoptes par l'Assemblée Constitutive a Varsovie le 22 Juin 1965*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

³⁵ *Rules of procedure of the General Assembly. Warsaw-Cracow. 20–27 June 1965*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

³⁶ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965–1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 35.

³⁷ *Ibidem*, s. 36.

Lista wstępna załączona do materiałów na I Zgromadzenie Generalne zawiera tylko 106 nazwisk, za: *Lista uczestników I Zgromadzenia Generalnego ICOMOS*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

³⁸ *Raport on the constitutive Assembly held in Warsaw 21–22 June 1965*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (7).

Fot. 18.

Spotkanie uczestników ICOMOS w jednej z sal Zamku Królewskiego na Wawelu

Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu, autor: nn. /copyright © Zamek Królewski na Wawelu/

Fot. 19.

Spotkanie uczestników ICOMOS w jednej z sal Zamku Królewskiego na Wawelu

Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu, autor: nn. /copyright © Zamek Królewski na Wawelu/

Kolejne zebranie PKN ICOMOS po Zgromadzeniu Generalnym odbyło się 7 września 1965 roku. Ustalono aktywne włączenie się polskich członków do prac komitetów międzynarodowych ICOMOS i zaproszenie jednego z nich na spotkanie w Polsce na koszt PKN ICOMOS – nie podjęto jednak decyzji którego. Zainicjowano utworzenie w ramach Polskiego Komitetu 7 komisji naukowych, odpowiadających poszczególnym Komitetom Międzynarodowym ICOMOS. W skład komisji postanowiono zapraszać osoby spoza Komitetu oraz członków stowarzyszonych. Osoby, które objęły przewodnictwo nad komisjami zobowiązały się do składania corocznych sprawozdań z działań komisji. Utworzono komisje w składzie:

- komisja do spraw konserwacji i restauracji – J. Zachwatowicz (przewodniczący), B. Marconi, A. Michałowski, O. Czerner,
- komisja do spraw urbanistyki – J. Zachwatowicz (przewodniczący), P. Biegański, M. Przyłęcki, B. Rymaszewski,
- komisja do spraw użytkowania obiektów zabytkowych i ich przystosowania do wymogów życia współczesnego – J. Szablowski (przewodniczący), A. Majewski, B. Rymaszewski, M. Przyłęcki,
- komisja do spraw dokumentacji – K. Malinowski (przewodniczący), A. Miłobędzki, H. Pieńkowska, A. Michałowski,
- komisja do spraw szkolenia kadr konserwatorskich – O. Czerner (przewodniczący), J. Dutkiewicz,
- komisja do spraw ustawodawstwa dot. ochrony zabytków – M. Ptaśnik (przewodniczący), K. Malinowski,
- komisja do spraw związanych z pismem MONUMENTUM – J. Dutkiewicz (przewodniczący), A. Miłobędzki³⁹.

Działalność międzynarodowa:

Na prośbę przewodniczącego ICOMOS – Piero Gazzoli we wrześniu 1965 roku, podczas VII Konferencji Generalnej ICOM w USA, prof. Stanisław Lorentz przemawiał w imieniu ICOMOS, informując o sytuacji nowopowstałej organizacji afiliowanej przy UNESCO.

Subsydium uchwalone na Kongresie UNESCO w wysokości 2000\$ na rok 1965 i 7000\$ na rok 1966 zostało wstrzymane uchwałą Komitetu Wykonawczego UNESCO do kwietnia 1966 roku. Jednocześnie w Paryżu uruchomiono konto bankowe i biuro ICOMOS (prowizorycznie zainstalowane w Palais de Chaillot od 15 listopada 1965 roku).

W dniach 6–8 listopada 1965 roku PKN ICOMOS gościł rządową delegację specjalistów amerykańskich pod przewodnictwem Garveya, która zapoznawała się w Europie z ustawodawstwem dotyczącym ochrony zabytków, w celu przygotowania nowelizacji ustawy o ochronie zabytków w Stanach Zjednoczonych⁴⁰.

³⁹ J. Dutkiewicz i A. Miłobędzki oficjalnie nie figurowali w 15-osobowym składzie PKN ICOMOS na 1965 rok, za: *Sprawozdanie z zebrania PKN ICOMOS w dniu 7 września 1965 r.*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁴⁰ *Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania PKN ICOMOS w dniu 7 września 1965 r.*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

1966 – pierwszy statut i Biuletyn ICOMOS

Pierwsze zebranie PKN ICOMOS w 1966 roku odbyło się 17 stycznia w Muzeum Narodowym w Warszawie. W związku z przesłanym z Centrali ICOMOS wykazem kolokwium międzynarodowych ICOMOS ustalono zasadę ogólną o obecności polskiego delegata na każdym zebraniu, reprezentującego na forum międzynarodowym osiągnięcia Polski w danym zakresie tematycznym. Referat przed wygłoszeniem za granicą miał być prezentowany na zebraniu PKN ICOMOS. Założono również konieczność wcześniejszego organizowania konferencji krajowych o tym samym zakresie tematycznym, aby jak najbardziej przekrojowo zaprezentować zagadnienie na forum międzynarodowym. Jan Zachwatowicz ustalił zasadę znajomości przez delegatów przynajmniej jednego języka konferencyjnego: angielskiego lub francuskiego. Jerzy Szablowski uznał za konieczne stworzenie listy specjalistów polskich w danej dziedzinie, którzy mogliby stać się delegatami kolokwium międzynarodowych. Na pierwsze kolokwium w Belgii dotyczące konserwacji kamienia Kazimierz Malinowski zgłosił kandydaturę Wiesława Domasłowskiego, przesłaną do akceptacji Ministerstwa Kultury. Na kolokwium w Hiszpanii dotyczące miejskich ośrodków zabytkowych Olgierd Czerner zgłosił kandydaturę Jana Zachwatowicza, która została zaakceptowana. Na kolokwium w Brugii w sprawie dokumentacji i informacji międzynarodowej ICOMOS zgłoszono Kazimierza Malinowskiego. W sprawie zaplanowanych publikacji biuletynu i pisma MONUMENTUM, Mieczysław Ptaśnik zaproponował oparcie biuletynu o zespół redakcyjny „Ochrony zabytków”, a nawet stworzenie dodatkowego numeru „Ochrony zabytków” w języku obcym zamiast biuletynu. Przewodniczący komisji naukowych zobowiązali się także do przekazania Komisji ds. MONUMENTUM tekstów do zredagowania i wysłania ich dalej do Paryża. Przeważającą część spotkania poświęcono na przedstawianie poszerzonych składów i programów, utworzonych w wrześniu poprzedniego roku, komisji naukowych, których programy i raporty z działalności miały być corocznie wysyłane do Centrali ICOMOS i publikowane w tłumaczeniu⁴¹. Propozycje działania dwóch komisji zaprezentował Jan Zachwatowicz⁴², propozycje Komisji Szkolenia Personelu Służby Konserwatorskiej – Olgierd Czerner⁴³, a Komisji prawnej – M. Ptaśnik. Program działania Komisji dokumentacji omówił K. Malinowski⁴⁴. Propozycje M. Przyłęckiego dotyczące działalności Komisji ds. użytkowania i adaptacji obiektów zabytkowych odczytał

⁴¹ Sprawozdanie z zebrania (PKN) ICOMOS z dnia 17 stycznia 1966 roku, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁴² PKN ICOMOS – Komisja Konserwacji i Restauracji Zabytków – propozycja działań J. Zachwatowicza ze stycznia 1966 w rozszerzonym składzie 11-osobowym, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego, PKN ICOMOS – Komisja historycznych ośrodków miast i zespołów zabytkowych – propozycja J. Zachwatowicza w składzie 10-osobowym, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁴³ Komisja szkolenia personelu służby konserwatorskiej I.C.O.M.O.S. – propozycja O. Czertera i J. Dutkiewicza, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁴⁴ Pismo K. Malinowskiego do S. Lorentza z dnia 14 stycznia 1966 roku w sprawie programu i 7-osobowego składu komisji dokumentacji ICOMOS, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

Jerzy Szablowski⁴⁵. Program ze składem osobowym Komisji Redakcyjnej PKN ICOMOS ds. publikacji *MONUMENTUM*, na którym padła propozycja stworzenia „*Biuletynu PKN ICOMOS*”, przedstawił także Józef Dutkiewicz⁴⁶. Na zakończenie Mieczysław Ptaśnik poinformował członków o konieczności skrócenia wyjazdów polskich specjalistów na wykłady do Centrum ICRROM w Rzymie do maksymalnie 3 miesięcy, z powodu zmniejszenia subwencji z Ministerstwa Kultury⁴⁷.

W ramach zasady organizowania przed kolokwiami międzynarodowymi polskich zjazdów naukowych w październiku 1966 roku odbyła się w Toruniu ogólnopolska konferencja dotycząca konserwacji kamienia⁴⁸.

Drugie zebranie PKN ICOMOS odbyło się 17 grudnia 1966 roku również w Muzeum Narodowym w Warszawie⁴⁹. W zebraniu uczestniczyli: S. Lorentz, P. Biegański, O. Czerner, J. Łomnicki, B. Marconi, A. Michałowski, A. Miłobędzki, M. Przyłęcki, M. Ptaśnik, B. Rymaszewski, J. Zachwatowicz, nieobecni: J. Dutkiewicz, K. Malinowski, K. Michałowski, J. Szablowski. Stanisław Lorentz zreferował na nim ustalenia z posiedzenia Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS z Paryża, przedstawił listę 25 państw, które utworzyły komitety narodowe ICOMOS oraz omówił sprawę stworzenia centralnego ośrodka dokumentacji od spraw muzeów i zabytków w Brnie (Czechosłowacja), które złożyło propozycje reprezentowania innych komitetów narodowych w tym zakresie – PKN ICOMOS odniósł się do propozycji negatywnie. Omawiając wyjazdy międzynarodowe S. Lorentz wprowadził zasadę obligatoryjnego składania sprawozdania z wyjazdu przez delegowane w imieniu komitetu osoby. Na delegata kolokwium w Carreras w Hiszpanii w 1967 roku wyznaczono Jana Zachwatowicza, a kandydatem do wyjazdu na kolokwium dotyczące wilgoci i problemów z nią związanych przy konserwacji zabytków w kwietniu w Rzymie został prof. Cebertowicz. W przypadku konferencji dotyczącej konserwacji kamienia w Brukseli członkowie zgłosili dwie kandydatury: prof. Lehmana i W. Domasłowskiego. Na kolokwium na temat cegły w Iraku w 1969 roku i kolokwium dotyczące konserwacji drzewa w 1968 roku w RFN nie wybrano delegatur. Wstępnie zgłoszono również dwóch kandydatów na listę ekspertów międzynarodowych ICOMOS:

⁴⁵ Notatka J. Szablowskiego w sprawie Komisji ds. użytkowania i adaptacji obiektów zabytkowych PKN ICOMOS, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16.

⁴⁶ Program Komisji Redakcyjnej PKN ICOMOS ds. publikacji *MONUMENTUM* – propozycja A. Miłobędzkiego i J. Dutkiewicza z 9-osobowym składem, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁴⁷ Sprawozdanie z zebrania (PKN) ICOMOS z dnia 17 stycznia 1966 roku, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁴⁸ Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, od 17 stycznia 1966 r. do dn. 17 grudnia 1966 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1451, poz. 259–262.

⁴⁹ Pismo S. Lorentza z 2 grudnia 1966 w sprawie posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 17 grudnia 1966 ze sprawozdaniem z Komitetu Doradczego i Wykonawczego w dniach 16–17 listopada 1966, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 85 (8).

Jana Zachwatowicza i Bohdana Marconiego. Nadal z powodów finansowych nie udało się wydać Biuletynu ICOMOS, planując jego publikację jako część sprawozdawczą „Ochrony Zabytków” w języku obcym. W związku z planowaną na rok 1967 inicjatywą UNESCO „Roku rozwoju turystyki” zaproponowano utworzenie przy PKN ICOMOS kolejnej komisji naukowej ds. turystyki⁵⁰.

W 1966 roku ukazał się **pierwszy numer Biuletynu ICOMOS**, wraz ze sprawozdaniem z I Kongresu ICOMOS w Polsce. Udało się również opublikować uchwały II Kongresu Architektów w Wenecji tzw. Karty Weneckiej. Karta po przetłumaczeniu na język polski ukazała się jako osobna wkładka w numerze „Ochrony Zabytków”. W połowie roku uzyskano zgodę na przygotowanie w Polsce pisma MONUMENTUM, a członkowie PKN ICOMOS zostali zaproszeni do składania artykułów w październiku 1966 roku⁵¹. Niestety z powodu zgłoszeń po terminie, nie udało się zamieścić polskich artykułów w pierwszym numerze pisma. Dwa artykuły W. Kalinowskiego i J. Dutkiewicza pojawiły się dopiero w numerze drugim pisma MONUMENTUM⁵².

We wrześniu PKN ICOMOS zaangażował się w wymianę publikacji między Narodowymi Komitetami ICOMOS, dzięki staraniom „National Trust for Historic Preservation”, proponując rozsyłanie do komitetów narodowych ze strony Polski dwóch periodyków: „Ochrony Zabytków” i Serii Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Zeszytów Naukowych UMK⁵³.

Działalność międzynarodowa:

W 1966 roku został opublikowany pierwszy Statut ICOMOS, który został rozesłany do wszystkich członków ICOMOS. Biuro ICOMOS z powodu przedłużających się prac restauracyjnych Hotelu Saint Aignon prowizorycznie zainstalowano w Palais de Chaillot w Paryżu. Stanisław Lorentz uczestniczył w zebraniu Komitetu Wykonawczego ICOMOS w Paryżu w dniu 22 lutego 1966 roku, na którym przedstawił program działalności PKN ICOMOS i utworzonych komisji naukowych⁵⁴.

⁵⁰ Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 17 grudnia 1966 r., Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁵¹ Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, od 17 stycznia 1966 r. do dn. 17 grudnia 1966 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1451, poz. 259–262.

⁵² Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 17 grudnia 1966 r., s. 7, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁵³ Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, od 17 stycznia 1966 r. do dn. 17 grudnia 1966 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1451, poz. 259–262.

⁵⁴ Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania PKN ICOMOS w dniu 7 września 1965 r., Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

W dniach 16 i 17 listopada odbyło się w Paryżu posiedzenie Komitetu Wykonawczego i Komitetu Doradczego ICOMOS, w którym również uczestniczył Stanisław Lorentz.⁵⁵ Polscy przedstawiciele ICOMOS uczestniczyli w kilku inicjatywach komitetów narodowych i naukowych ICOMOS:

- symposium w Brukseli (Belgia) w sprawie konserwacji kamienia, zorganizowane w lutym przez Belgijski Komitet Narodowy, na którym PKN ICOMOS reprezentował W. Domasłowski,
- symposium w Pradze zorganizowane przez Czeski Komitet Narodowy ICOMOS w dniach 20–26 czerwca poświęcone problemom regeneracji miast historycznych. Obecny na nim był prof. J. Zachwatowicz jako przedstawiciel PKN ICOMOS⁵⁶,
- kolokwium w Brugii (Belgia) w sprawie tworzenia centrum dokumentacji ICOMOS, zorganizowane w dniach 14–15 grudnia przez Belgijski Komitet Narodowy – przedstawicielem PKN ICOMOS był Kazimierz Malinowski⁵⁷,
- konferencja UNESCO w Budapeszcie zorganizowana jesienią 1996 roku, dotycząca rozwoju turystyki, w której prawdopodobnie uczestniczył B. Romaszewski⁵⁸.

Ponadto w omawianym okresie Polski Komitet Narodowy przy współpracy z UNESCO wytypował polskich przedstawicieli na listę ekspertów UNESCO: Cebertowicza, Ostrasza i Dąbrowskiego⁵⁹.

1967 – Rok zabytków w turystyce

Rok 1967 został ogłoszony przez ONZ międzynarodowym rokiem turystyki, obchodzonym pod hasłem „*Turystyka paszportem pokoju*”. Było to kontynuacją działań UNESCO podjętych jesienią 1966 roku w Budapeszcie na konferencji dotyczącej rozwoju turystyki i jej służalczej roli dla opieki nad zabytkami. Jednocześnie z pracami UNESCO komitety ICOMOS zostały zobowiązane do promowania roli zabytku w turystyce we własnych krajach. W ramach tej inicjatywy UNESCO i ustanowienia „roku zabytków w turystyce”,

⁵⁵ Pismo S. Lorentza z 2 grudnia 1966 w sprawie posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 17 grudnia 1966 ze sprawozdaniem z Komitetu Doradczego i Wykonawczego w dniach 16–17 listopada 1966, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (8).

⁵⁶ Zjazdy międzynarodowe ICOMOS w latach 1966–1968, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (17).

⁵⁷ Protokół zebrania PKN ICOMOS z 17 grudnia 1966, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, P.2, poz. 85 (20).

⁵⁸ Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 20 stycznia 1967 r., s. 3, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁵⁹ Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, od 17 stycznia 1966 r. do dn. 17 grudnia 1966 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1451, poz. 259–262.

główny program uroczystości przygotował Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków pod kierunkiem Mieczysława Ptaśnika, a PKN ICOMOS włączył się w przygotowany program⁶⁰.

Na zebraniu PKN ICOMOS w dniu 20 stycznia 1967 roku, w którym uczestniczyli: S. Lorentz, J. Zachwatowicz, J. Łomnicki, A. Majewski, K. Malinowski, B. Marconi, A. Michałowski, H. Pieńkowska, M. Przyłęcki, M. Ptaśnik, B. Rymaszewski, J. Zachwatowicz (nieobecni byli: O. Czerner, J. Dutkiewicz, K. Michałowski, A. Miłobędzki i J. Szablowski), ustalano formułę organizowania przygotowawczych konferencji krajowych, które miały przygotowywać stronę polską do spotkań międzynarodowych, skupiając się właśnie na wypracowaniu wspólnego stanowiska⁶¹ – w tym wypadku na konferencję UNESCO poświęconą stosunkom między ochroną zabytków a turystyką na Malcie. Mirosław Przyłęcki przedstawił program włączenia się Komitetu do działań związanych z turystyką i utworzenia komisji do spraw turystyki PKN ICOMOS. Program zakładający dużą aktywność PKN ICOMOS w organizację turystyki na terenie kraju spotkał się jednak z dużym sprzeciwem ze strony Jana Zachwatowicza, który podkreślał konieczność nadrzędności PKN ICOMOS, jako organizacji doradczej i opiniującej, a nie o aktywności terenowej. Sformułował on bardzo ważną tezę dla postrzegania roli zabytku, który „...może być celem turystycznym i czynnikiem ekonomicznym w życiu zabytków” – na ówczesne czasy była to teza poszukująca nowej funkcji dla aktywnej ochrony zabytków niższej klasy, którym groziło zniszczenie z powodu braku dofinansowania ze strony państwa. Ostatecznie **komisja ds. turystyki PKN ICOMOS** została ukonstytuowana jako jednostka doradcząca i koordynująca działania organów zajmujących się turystyką w Polsce. Przewodniczącym komisji został P. Biegański, a członkami: J. Łomnicki, A. Majewski, A. Michałowski, H. Pieńkowska, M. Przyłęcki, B. Rymaszewski i J. Zachwatowicz⁶². Na spotkaniu H. Pieńkowska zasugerowała konieczność określenia kompetencji ICOMOS w zakresie konserwacji drewna, aby nie wkraczać w kompetencje Międzynarodowej Rady Muzeów ICOM. W wyniku poczynionych ustaleń, w kompetencji ICOM pozostawiono zabytki ruchome, a problematykę drewna konstrukcyjnego – w gestii ICOMOS. Hanna Pieńkowska zgłosiła swoją kandydaturę oraz W. Domasłowskiego na kolokwium dotyczące zniszczeń i konserwacji drewna w Stuttgarcie (Ludwigsburgu – RFN) w 1969 roku⁶³.

Na wspomnianym spotkaniu Kazimierz Malinowski, ówczesny dyrektor Ośrodka Dokumentacji Zabytków zaproponował również nową formułę organizowania konferencji krajowych PKN ICOMOS poprzez jego ośrodek, który jednocześnie będzie dokumentował i archiwizował materiały pokonferencyjne. Przeciwwstawiał się temu pomysłowi Andrzej Michałowski, który podkreślał, że wypracowaniem wspólnego stanowiska PKN ICOMOS

⁶⁰ Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 20 stycznia 1967 r., Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁶¹ Projekt tez PKN ICOMOS w związku z ochroną zabytków związanych z rozwojem turystyki w Polsce w 1967 roku, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁶² Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 20 stycznia 1967 r., s. 5, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁶³ Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 20 stycznia 1967 r., s. 6, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

na konkretne problemy merytoryczne miały zająć się komisje naukowe i to z ich członków mieli być wyłaniany kandydaci do wyjazdów i reprezentowania stowarzyszenia za granicą. M. Ptaśnik i J. Zachwatowicz nawiązując do trudności organizacyjnych Komitetu poparli ostatecznie pomysł dyrektora ODZ, aby ośrodek ten przejął ciężar organizacyjny krajowych konferencji przygotowawczych, a komisje naukowe zajęły się organizacją merytoryczną. Jan Zachwatowicz został jednocześnie wyznaczony przez prezesa, jako odpowiedzialny za opracowywanie publikacji po każdej konferencji przygotowawczej PKN ICOMOS⁶⁴.

Komisja ds. Miejskich Ośrodków Historycznych zorganizowała w Toruniu konferencję przygotowawczą dotyczącą komunikacji w miastach historycznych, na którą zaproszenie otrzymał ekspert międzynarodowej sławy – prof. Walter Frodl⁶⁵.

25 lutego na posiedzeniu Komisji Konserwatorskiej PKN ICOMOS, pod przewodnictwem Jana Zachwatowicza omawiano z prof. Cebertowiczem zagadnienia dotyczące metod i technik konserwatorskich zabezpieczania zabytków przed wilgocią⁶⁶. Spotkanie zorganizowano przed kolokwium w Rzymie ds. wilgoci⁶⁷.

Działalność międzynarodowa:

W marcu 1967 roku odbyło się w Carreras w Hiszpanii kolokwium ICOMOS nt. restauracji i reanimacji zespołów zabytkowych⁶⁸. Polskę reprezentowali J. Zachwatowicz i W. Ostrowski⁶⁹.

W kwietniu w Rzymie odbyło się kolokwium dotyczące wilgoci i problemów z nią związanych przy konserwacji zabytków – Polskę reprezentował prof. Cebertowicz⁷⁰. W La Valletta na Malcie miała miejsce międzynarodowa konferencja UNESCO, poświęcona stosunkom między ochroną zabytków a turystyką⁷¹.

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ *Protokół z zebrania PKN ICOMOS z 17 grudnia 1966*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁶⁶ *Protokół Komisji Konserwatorskiej PKN ICOMOS z 25 lutego 1967 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (14).

⁶⁷ *Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 20 stycznia 1967 r.*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁶⁸ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 42.

⁶⁹ *ICOMOS – zjazdy międzynarodowe z lat 1966–1968*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (17), *Lista uczestników Sympozjum w Hiszpanii 15–19 marzec 1967*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 10 (21), oraz *Raport na kolokwium w CACERES, 15–20 marca 1967*, dotyczący reanimacji miast historycznych z programem i referatem J. Zachwatowicza i W. Ostrowskiego, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 81 (1–3).

⁷⁰ *Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 20 stycznia 1967 r.*, s. 6, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

⁷¹ *Protokół z zebrania PKN ICOMOS z 17 grudnia 1966 r.*, s. 9, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

1968 – Komisje PKN ICOMOS

W 1968 roku członkowie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS uczestniczyli w konferencjach oraz seminariach na terenie całego kraju poświęconych technice konserwacji, historycznym centrom miast, turystyce, a także obiektom i formacjom konserwatorskim, m.in. w konferencji „*Rola turystyki w ochronie zabytków*” w listopadzie 1968 roku⁷².

Wśród komisji powołanych przez Polski Komitet Międzynarodowy ICOMOS najbardziej aktywne były gremia zajmujące się centrami historycznymi miast, konserwacją i restauracją zabytków, obiektami turystycznymi oraz użytkowaniem i adaptacją zabytków⁷³.

Komisja Miejskich Ośrodków Historycznych przeanalizowała problemy dotyczące współczesnych metod odnowy tych zbiorów bazując na doświadczeniach polskich. Wnioski płynące z jej pracy zaprezentował prof. J. Zachwatowicz na konferencji w Avignon.

Komisja Konserwacji i Restauracji Zabytków zorganizowała konserwatorium na temat doktryny konserwatorskiej po interpretacji zasad Karty Weneckiej, bazując na doświadczeniu polskim i zagranicznym w jej praktycznym wykorzystaniu.

Komisja ds. Turystyki odbyła dyskusję na temat referatu S. Lorentza na zjeździe ICOMOS w Oxfordzie w 1969 roku. Przedmiotem rozprawy były pozytywne i negatywne fenomeny dotyczące ochrony zabytków w kontekście rozwoju masowej turystyki oraz odpowiedniej jej organizacji. Poświęcono dużo uwagi pytaniom związanym z promocją turystyczną architektury ruderalnej i folkloru oraz problemom szczególnie trudnym w Polsce, które wynikają z ogromnej transformacji mającej miejsce na terenach wiejskich.

Komisja ds. użytkowania obiektów i adaptacji obiektów zabytkowych postanowiła zgłębić teraźniejszą sytuację tego procesu w Polsce, poprzez stworzenie ankiety, która będzie wysłana do odpowiednich organów adoptujących obiekty należące do grupy zabytków 0, I, II, oraz rozwinięcie modeli map do kartoteki zabytków w Polsce. Przewodniczący Komisji podjął się próby zebrania danych potrzebnych do wypełnienia kartoteki zabytków, poprzez kontakt z konserwatorami wojewódzkimi. Siedzibę Komisji zlokalizowano na Zamku Wawelskim w Krakowie, w gmachu Biura Dyrekcji Odnowy Zamku Królewskiego na Wawelu.

Komisja ds. Szkolenia Kadr Konserwatorskich miała swój zjazd w czerwcu 1968 roku we Wrocławiu. Uczestniczyli w nim Józef Dutkiewicz, Olgierd Czerner, Józef Frazik, Ryszard Massalski i Marian Arszyński. Odbyła się dyskusja dotycząca specjalizacji i studiów wyższych, a następnie ustalono wnioski tego spotkania. W wrześniu, z powodu tragicznej śmierci przewodniczącego Komisji oraz przedłużonego pobytu zagranicznego jego następcy, prace Komitetu zostały zawieszone do roku 1969. Podczas zjazdu Polskiego Komitetu

⁷² *Materiały dotyczące konferencji „Rola turystyki w ochronie zabytków” – notatki z listopada 1968*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 16 (34).

⁷³ *Raport aktywności Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w 1968 roku* (wersja w j. francuskim), Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1452, poz. 87–92.

Narodowego w styczniu 1969 roku Olgierd Czerner – dyrektor Muzeum Architektury i Restauracji we Wrocławiu, został wybrany nowym przewodniczącym.

Komisja ds. Redakcji PKN ICOMOS, po śmierci przewodniczącego prof. Józefa Dutkiewicza, przekazała funkcję dr Adamowi Miłobędzkiemu. Do końca bieżącego roku Komisja przejęła dokumentację przewodniczącego i zgłębiała aktualne zagadnienia dotyczące organizacji pracy⁷⁴.

Działalność międzynarodowa:

Przewodniczący PKN ICOMOS brał udział w pracach Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS oraz Międzynarodowego Centrum Badań dla Ochrony i Konserwacji Dóbr Kultury w Rzymie. Godnym odnotowania było uczestnictwo członków Komitetu w charakterze ekspertów w zjazdach zorganizowanych przez UNESCO :

- w Tunisie (15–20 stycznia 1968 roku), którego tematem była restauracja i konserwacja dziedzictwa kulturowego w kontekście rozwoju ekonomicznego,
- w Paryżu (26 luty – 2 marca 1968 roku) o zasadach naukowych ochrony konserwacji obiektów (referat J. Zachwatowicza w Paryżu),
- w Paryżu (marzec 1968) o zagrożeniach obiektów związanych z pracami publicznymi (M. Ptaśnik)⁷⁵.

Członkowie Komitetu S. Lorentz i J. Zachwatowicz wzięli udział w pracach w Avignon (30 września – 5 października 1968 roku) oraz uczestniczyli w wystawie związanej z tym wydarzeniem (referat J. Zachwatowicza)⁷⁶.

1969 – Zabytki a turystyka kulturalna

Na pierwszym posiedzeniu PKN ICOMOS w dniu 4 stycznia 1969 roku w Muzeum Narodowym w Warszawie⁷⁷, uczestniczyli: S. Lorentz, J. Zachwatowicz, P. Biegański, O. Czerner, J. Łomnicki, A. Majewski, K. Malinowski, B. Marconi, K. Michałowski, A. Michałowski, A. Miłobędzki, H. Pieńkowska, M. Ptaśnik i B. Rymaszewski, nieobecni: J. Szablowski i M. Przyłęcki. Pierwszą część zebrania poświęcono referatowi Jana Zachwatowicza „*Zabytki, a turystyka kulturalna*”, następnie omówiono bardzo szczegółowo

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ *Materiały dotyczące konferencji – notatki z listopada 1968*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (34).

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ *Pismo S. Lorentza z 25 listopada 1968 roku zapraszające na posiedzenie PKN ICOMOS 4 stycznia 1969 w Muzeum Narodowym w Warszawie*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (5).

aspekty związane z dotychczasowymi opracowaniami i studiami (powołując się na załączoną do referatu bibliografię), ruch turystyczny, zagospodarowanie i użytkowanie zabytków dla celów turystycznych (M. Przyłęcki), oraz oddziaływania, strefy izolacyjne i warstwę informacyjną przy zabytku (A. Michałowski i H. Pieńkowska), możliwość lokalizowania infrastruktury turystycznej (A. Michałowski). Złożoność problemu i poglądów zaowocowała decyzją o kontynuowaniu dyskusji wraz z innymi jednostkami krajowymi zainteresowanymi aspektami turystyki w zabytkach⁷⁸.

Kolejne spotkanie wspólne PKN ICOMOS z Radą Ochrony Kultury ustalono na 2 marca 1969 roku, prosząc o przygotowanie referatów: J. Zachwatowicza, H. Pieńkowską i B. Rymaszewskiego (Szlak Kopernikański)⁷⁹.

Na spotkaniu w styczniu członkowie zaakceptowali decyzję Komisji ds. Szkolenia PKN ICOMOS o powołaniu Olgierda Czernera na stanowisko przewodniczącego sekcji⁸⁰.

W piśmie MONUMENTUM ukazały się artykuły W. Ostrowskiego (Vol. 3/1969) oraz W. Domasłowskiego i B. Rymaszewskiego (Vol. 4/1969)⁸¹.

II Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Oksfordzie 1969

Bardzo istotnym zagadnieniem stało się dla ówczesnych członków przygotowanie delegatów PKN ICOMOS do 2 Kongresu ICOMOS w Oksfordzie. Zgromadzenie dotyczyło wypracowania zaleceń dotyczących miejskich ośrodków historycznych oraz „Rezolucji ds. Wenecji”, zakładającej ratowanie „miasta na wodzie” przed zniszczeniem. Wstępna lista kandydatów zgłoszonych na kongres zawierała nazwiska: S. Lorentza, O. Czernera, H. Pieńkowskiej, J. Zachwatowicza, A. Majewskiego⁸², A. Miłobędzkiego i P. Biegańskiego. J. Zachwatowicz zaproponował również przygotowanie na kongres broszury dotyczącej aktywności członków PKN ICOMOS⁸³.

Rok 1969 był również dość aktywny pod względem wyjazdów zagranicznych delegacji polskich na spotkania komitetów naukowych i konferencje międzynarodowe. W dniach 9–11 czerwca H. Pieńkowska i W. Domasłowski uczestniczyli w posiedzeniu Międzynarodowego Komitetu Konserwacji Drewna w Stuttgarcie. S. Lorentz z J. Zachwatowiczem

⁷⁸ Protokół z posiedzenia PKN ICOMOS w dniu 4 stycznia 1969, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (21).

⁷⁹ Ibidem.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Wykaz artykułów do czasopisma ICOMOS „MONUMENTUM” 1967–1970, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 83 (11).

⁸² A. Majewski, 3 kongresy, PKN ICOMOS i SKZ, Warszawa, 1996, s. 85.

⁸³ Pismo Lorentza do MKiS w sprawie składu delegacji polskiej na kongres ICOMOS w Oksfordzie z dnia 6 stycznia 1969 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (3).

uczestniczyli w kolokwium ICOMOS pt. „Zabytki a społeczeństwo” w Leningradzie 2–8 września⁸⁴, oraz kolokwium na temat komunikacji w miejskich ośrodkach zabytkowych w Wiedniu/Grazu (Austria), 6–10 października 1969 roku⁸⁵.

Stanisław Lorentz był również na sesji Komitetu Wykonawczego ICOMOS w Brukseli (Belgia) w dniach 1–2 grudnia 1969 roku⁸⁶ oraz na spotkaniu Komitetu ds. Turystyki ICOMOS⁸⁷.

1970 – Międzynarodowy Komitet Drewna

17 grudnia 1970 roku w Muzeum Narodowym w Warszawie odbyło się posiedzenie PKN ICOMOS dotyczące przygotowań do III Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Budapeszcie oraz sprawozdania z Międzynarodowego Komitetu ds. Dokumentacji ICOMOS, które przedstawił Kazimierz Michałowski. Ponadto omawiano problematykę ostatniego posiedzenia Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS z dnia 23–24 listopada w Paryżu, na którym obecny był Stanisław Lorentz⁸⁸.

W listopadzie 1970 roku Komitet Wykonawczy ICOMOS, na którym obecny był S. Lorentz powołuje do życia kolejny Międzynarodowy Komitet Naukowy ds. konserwacji struktur i konstrukcji z drewna – w grupie roboczej komitetów narodowych, które zgłosiły chęć stworzenia komitetu był PKN ICOMOS. Komitet przekształcił się z siedmioosobowego składu Komitetu Drewna powołanego w 1969 roku⁸⁹.

W dniach 3–4 grudnia 1970 roku odbyło się kolokwium naukowe ICOMOS w Brukseli, w którym prawdopodobnie uczestniczył Stanisław Lorentz⁹⁰.

⁸⁴ Kolokwium „Role des Monuments de la culture dans la Société” w Leningradzie, 2–8 wrzesień 1969 r. Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 10 (19–20).

⁸⁵ A. Żaryn, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, *Żarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 50, oraz *Protokół z posiedzenia PKN ICOMOS w dniu 4 stycznia 1969*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (21), a także: *Materiały i odrębny raport Zachwatowicza z Kolokwium ICOMOS na temat komunikacji w historycznych ośrodkach miast, Wiedeń-Graz, 6–10.XI.1969*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 10 (18).

⁸⁶ *Dokumentacja z sesji ICOMOS w Brukseli 1–2 grudnia 1969 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 88 (2).

⁸⁷ *Raport aktywności Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w 1968 roku* (wersja w j. francuskim), Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1452, poz. 87–92.

⁸⁸ *Pismo w sprawie posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 17 grudnia 1970*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 83 (10).

⁸⁹ *Pismo R. Lemaire dotyczące utworzenia Komitetu Drewna z 7 października 1971*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (24), a także: *Dokumentacja z sesji Komitetu Wykonawczego ICOMOS z 23–24 listopada 1970 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2451, poz. 83 (7).

⁹⁰ *Rekomendacja z Kolokwium ICOMOS w Brukseli, 3–4 grudnia 1970*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 10 (11).

1971 – Międzynarodowy Ośrodek Dokumentacji Zabytków

W 1971 roku Jan Zachwatowicz na prośbę międzynarodowego ICOMOS opracowuje program i zakres działalności dla nowego Komitetu Naukowego ds. konserwacji drewna i budowli drewnianych, który zostaje pozytywnie zatwierdzony podczas obrad Komitetu Wykonawczego ICOMOS w grudniu 1971 roku. Jednocześnie na podstawie sugestii personalnych J. Zachwatowicza do komitetu zostaje powołany dr Michał Czajnik, a na siedzibę komitetu wyznaczona zostaje Szwecja⁹¹.

Działalność międzynarodowa:

W 1971 roku, po wielu latach starań, działalność rozpoczyna **Międzynarodowy Ośrodek Dokumentacji Zabytków** w Paryżu, którego powstanie znacznie opóźniły problemy finansowe organizacji⁹².

W dniach 30 sierpnia – 7 września 1971 roku Hanna Pieńkowska uczestniczyła w sympozjum ICOMOS poświęconym ochronie architektury ludowej, na którym uczestnicy omawiali konieczność tworzenia stref ochronnych wokół zabytków ludowych, celem pozostawienia ich w jak najmniej zmienionym otoczeniu lokalnym *in situ* oraz celowość tworzenia skansenów architektury ludowej⁹³.

2–3 grudnia w Paryżu odbyło się posiedzenie Komitetów Wykonawczego i Doradczego ICOMOS, na których obecny był Stanisław Lorentz. Spotkanie dotyczyło zagadnień związanych z utworzeniem Centrum Dokumentacji ICOMOS oraz programem Generalnego Zgromadzenia ICOMOS w Budapeszcie w 1972 roku⁹⁴.

Jan Zachwatowicz pozostawał przewodniczącym Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych („*Villes historiques*”), choć przez brak dotacji ze strony MKiS nie był w stanie zorganizować zaplanowanego spotkania komitetu w Polsce, co stało się powodem wystosowania pisma z Międzynarodowego ICOMOS skierowanego do PKN ICOMOS, w sprawie dalszych losów i możliwości działania Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych⁹⁵.

⁹¹ Sprawozdanie S. Lorentza z Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS w Paryżu, 2–3 grudnia 1971, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 15 (18).

⁹² A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 48.

⁹³ Sprawozdanie H. Pieńkowskiej z Sympozjum ICOMOS dotyczącego architektury ludowej w dniach 30 sierpnia – 7 września 1971 w Czechosłowacji, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 83 (4).

⁹⁴ Sprawozdanie S. Lorentza z Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS w Paryżu, 2–3 grudnia 1971, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 15 (18).

⁹⁵ Ibidem.

1972 – poszerzenie składu PKN ICOMOS, Komisja Ogrodów Historycznych PKN ICOMOS, Komitet ds. Wenecji

W roku 1972 Polski Komitet Narodowy, podobnie jak inne komitety ICOMOS znacznie powiększył liczbę swoich członków rzeczywistych⁹⁶. W tym roku Mieczysław Ptaśnik przestaje pełnić funkcję dyrektora Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków, którą sprawował w latach 1962–1972 (odpowiednik stanowiska Generalnego Konserwatora Zabytków), a jego miejsce zajmuje Bohdan Rymaszewski. Zmiany personalne na szczeblu ministerialnym ułatwiły inicjatywę poszerzenia składu komitetu PKN ICOMOS, która od dawna była odgórnie blokowana. Komitet powiększa się z 15 do 40 członków rzeczywistych i 5 członków instytucjonalnych⁹⁷.

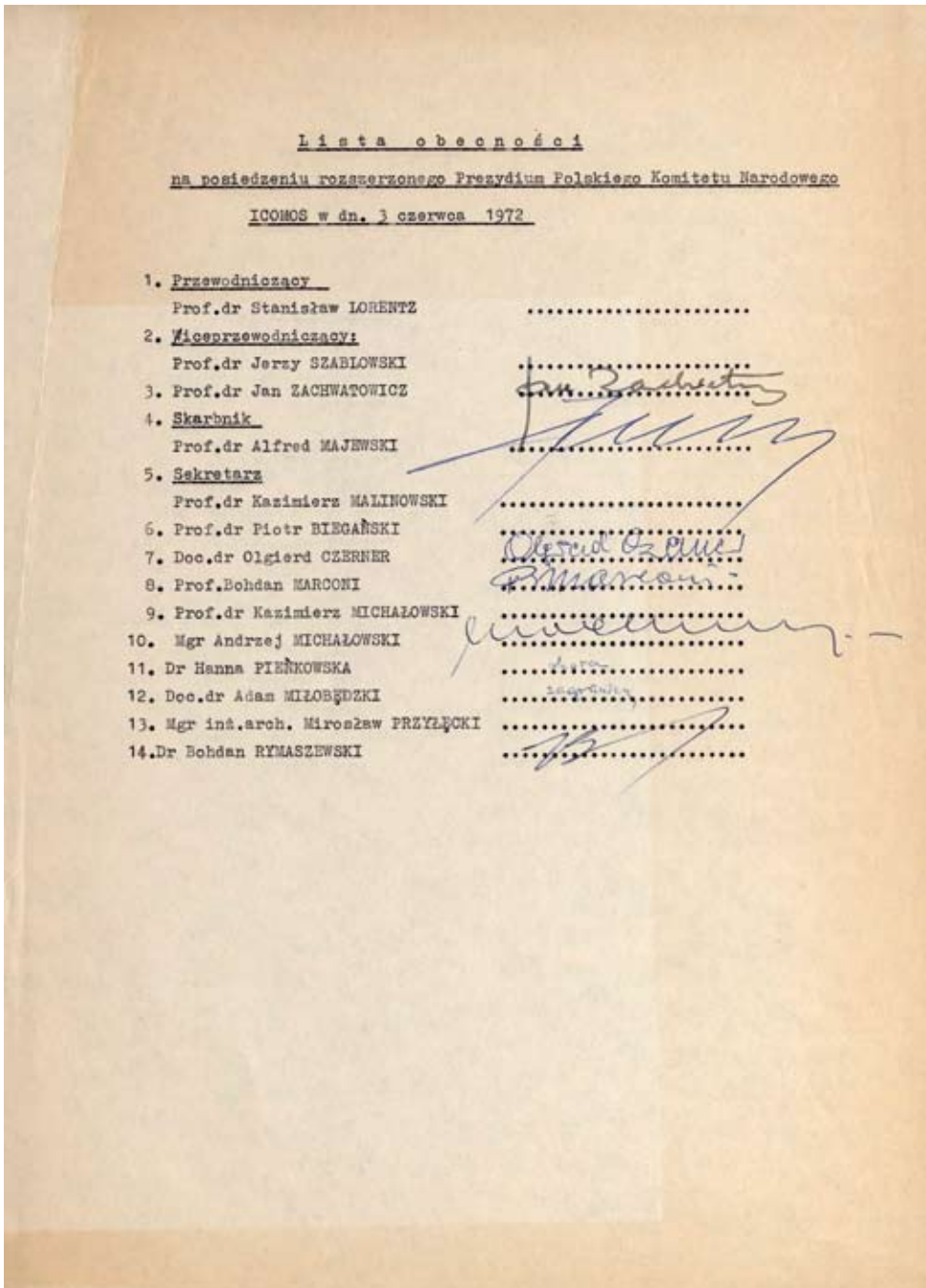
3 czerwca 1972 roku odbyło się posiedzenie poszerzonego składu Prezydium PKN ICOMOS, w skład którego weszli członkowie tworzący komitet przed poszerzeniem, w większości założyciele PKN ICOMOS z 1965 roku⁹⁸. W listopadzie spośród 33 kandydatów zgłoszonych przez Prezydium PKN ICOMOS wyłoniono 25 dodatkowych członków, którzy weszli w skład poszerzonego Polskiego Komitetu ICOMOS: Marian Arszyński, Janusz Bogdanowski, Wiesław Domaśłowski, Wojciech Fijałkowski, Jerzy Frazik, Andrzej Gruszecki, Wojciech Kalinowski, Krystyna Jesionowska, Henryk Kondziela, Marek Kwiatkowski, Stefan Kwilecki, Janusz Lehmann, Longin Majdecki, Stanisław Michalczuk, Krzysztof Pawłowski, Jerzy Rozpędowski, Piotr Rudniewski, Jerzy Stankiewicz, Jan Tajchman, Andrzej Tomaszewski, Jarosław Widawski, Wiktor Zin, Mieczysław Zlat i Jerzy Żurawski⁹⁹.

⁹⁶ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 60.

⁹⁷ Ministerstwo Kultury i Sztuki opłacało w stawkach dolarowych składki członków rzeczywistych PKN ICOMOS, dlatego dążeniem władz przez wiele lat było nie poszerzanie składu komitetu, mimo wieloletnich interwencji Stanisława Lorentza.

⁹⁸ *Lista obecności z rozszerzonego składu Prezydium PKN ICOMOS w dniu 3 czerwca 1972*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (23).

⁹⁹ *Lista nowopowołanych członków PKN ICOMOS w 1972 roku, z odrębną notatką Jana Zachwatowicza dotyczącą kandydatów*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (28).

Ryc. 3.

Lista obecności z rozszerzonego składu Prezydium PKN ICOMOS w dniu 3 czerwca 1972,
 Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (23)

Kandydaci	ICOMOS 23. XI. 1972	Wybrani
Fiatkow		1. Bogdanowski Kr.
Bogdanowski V		2. Stankiewicz Gd.
Frarik		3. Zlat Kr.
Zin 5		4. Widawski W.w.
Stankiewicz		5. Rorządowski str.
Zlat		6. Kędziela Pom.
Kuśnikowski M.		7. Kalinowski
Widawski		8. Kuśnikowski W.w.
Rorządowski		9. Arnyński Tor.
Arnyński		10. Fiatkowski
Damastowski		11. Damastowski Tor.
Wald		12. Lehman
Charytka		13. Jędrzejowska
Kędziela		14. Frycz
Kalinowski		15. Zurański
Bogdanowski		16. Michalek
Polak		17. Majdecki
Jędrzejowski /oprb/		18. v. Frarik
Frycz /Gdansk/		19. Tomaszewski
Zurański /Kas./		20. Rudnicki
Michalek /PKR Kiedu/		21. Gurnicki
Forincki /IS/		22. Kuślicki
Kuśnik		23. Jędrzejowski
Cydrick		24. Zin
Majdecki		25. Pawłowski
Rorządowski		
Jędrzejowski		
Tomaszewski		
Pawłowski K.		
Rudnicki /PKR/		
Lehman /Pom./		
Gurnicki		
Kuślicki		

Ryc. 4.

Lista nowo powołanych członków PKN ICOMOS w 1972 roku,
z odrębną notatką Jana Zachwatowicza dotyczącą kandydatów,

Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (28)

W lutym 1972 roku profesor Jan Zachwatowicz został przewodniczącym Komitetu ICOMOS ds. Wenecji, jednocześnie w strukturze polskiego komitetu powołano komisję ds. Wenecji PKN ICOMOS, w skład której weszli: Jan Zachwatowicz – przewodniczący, Piotr Biegański i Bohdan Rymaszewski¹⁰⁰.

Polski Komitet ICOMOS został poproszony w 1971 roku, przez Sekretarza Generalnego ICOMOS – Raymonda Lemaire’a o wytypowanie wśród swoich członków 2 przedstawicieli do nowej grupy roboczej ogrodów historycznych ICOMOS, która przy współpracy z Międzynarodową Federacją Architektów Krajobrazu (IFLA) miała doprowadzić do utworzenia nowego komitetu naukowego ogrodów historycznych ICOMOS/IFLA oraz opracować rezolucję dotyczącą ogrodów historycznych na pierwsze kolokwium naukowe ICOMOS zaplanowane w dniach 13–18 września 1971 roku w Fontainebleau we Francji. Niestety odzew ze strony polskiego komitetu nastąpił dopiero rok później (luty 1972), kiedy to Stanisław Lorentz po konsultacji z Janem Zachwatowiczem ustalili pierwszy skład Komisji Naukowej Ogrodów Historycznych PKN ICOMOS, pod przewodnictwem prof. Alfreda Majewskiego. W skład komisji weszli doc. dr Janusz Bogdanowski (Politechnika Krakowska), dr Longin Majdecki (Politechnika Warszawska) i mgr Anna Guerquin (PKZ-Wrocław)¹⁰¹.

Konwencja o Ochronie Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego

Konwencja w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego została przyjęta przez Konferencję Generalną UNESCO w 1972 roku jako umowa międzynarodowa o globalnym zasięgu i obecnie jedna z najlepiej rozpoznawalnych inicjatyw UNESCO. Konwencja była reakcją na zmiany i zniszczenia dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w wyniku ewolucji społeczno-kulturalnej i wprowadzała do słownika nowe pojęcie „dziedzictwa kulturowego”. W ramach Konwencji utworzono Listę Dziedzictwa Światowego, a dzięki współpracy z ekspertami ICOMOS opracowywano kryteria wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, w których czynnie brał udział Krzysztof Pawłowski. W wyniku konieczności wdrażania zapisów Konwencji, w 1976 roku zainicjowano utworzenie Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, powołanego do realizacji postanowień konwencji, m.in. wyboru obiektów na LDŚ oraz obiektów w zagrożeniu, pomocy finansowej i technicznej krajom sygnatariuszom. Na początku przewodniczącym komitetu zostaje Krzysztof Pawłowski, który do 1981 roku doprowadza do wpisu wielu polskich obiektów. Od 1982 roku Polska nie wchodziła już w skład

¹⁰⁰ Pismo w sprawie Komitetu ds. Wenecji i sekcji polskiej U.I.A. z 24 kwietnia 1972 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P2, poz. 16 (30–31).

¹⁰¹ Korespondencja dotycząca utworzenia Komisji Ogrodów Historycznych PKN ICOMOS, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1454, poz. 1–20.

komitetu, a członkiem obserwatorem podczas zebrań komitetu został Marian Arszyński¹⁰². Polska ratyfikowała dokument jako jedno z pierwszych państw w 1976 roku. W ramach Konwencji utworzona lista jest aktualizowana każdego roku. Wniosek o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa składa państwo, na terytorium którego znajduje się dane miejsce, decyzję o wpisie podejmuje Komitet Światowego Dziedzictwa po zasięgnięciu opinii ICOMOS lub IUCN¹⁰³.

Działalność międzynarodowa:

Jan Zachwatowicz nadal przewodniczył Komitetowi ds. miast historycznych ICOMOS¹⁰⁴, ponadto w lutym 1972 roku został przewodniczącym Komitetu ds. Wenecji¹⁰⁵, a w kwietniu tego samego roku, Polski Komitet ICOMOS rekomenduje go na rządowego eksperta do Specjalnego Komitetu UNESCO, który podczas posiedzenia w Paryżu w dniach 4–22 kwietnia 1972 roku miał zająć się „przygotowaniem projektu umowy i projektu zleceń dla Państw zrzeszonych w organizacji odnośnie ochrony zabytków i zespołów zabytkowych”¹⁰⁶.

W marcu 1972 roku Alfred Majewski i Janusz Bogdanowski zostali polskimi reprezentantami w nowo utworzonym Międzynarodowym Komitecie Ogrodów Historycznych ICOMOS/IFLA¹⁰⁷.

¹⁰² Notatka Krzysztofa Pawłowskiego dotycząca utworzenia w Polsce Regionalnego Ośrodka Dziedzictwa Światowego UNESCO, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B, w porównaniu z: A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Żarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 73.

¹⁰³ Konwencja w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego z 1972 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁰⁴ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Żarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 52, oraz w: *Pisma w sprawie Komitetu ds. Miast Historycznych*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1454, poz. 73–97.

¹⁰⁵ *Pismo w sprawie powołania J. Zachwatowicza na przewodniczącego Komitetu ds. Wenecji ICOMOS z 28 lutego 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (29).

¹⁰⁶ *Pismo S. Lorentza dotyczące wydelegowania J. Zachwatowicza na rządowego eksperta UNESCO w Paryżu 4–22 kwietnia 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (20).

¹⁰⁷ *Korespondencja dotycząca utworzenia Komisji Ogrodów Historycznych PKN ICOMOS*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1454, poz. 1–20.

III Zgromadzenie Generalne w Budapeszcie 1972

Trzecie zgromadzenie generalne dotyczyło doktryny i praktyki integracji architektury współczesnej w zespołach zabytkowych¹⁰⁸. Na węgierski Kongres ICOMOS w dniach 25–30 czerwca 1972 roku, Stanisław Lorentz i Jan Zachwatowicz zostali zaproszeni jako goście honorowi zgromadzenia. Stanisław Lorentz został powołany przez Zgromadzenie na przewodniczącego specjalnego Komitetu ds. zmian statutowych ICOMOS¹⁰⁹. Ponadto z dotacji ministerialnej na posiedzenie wyjechali: Alfred Majewski, Olgierd Czerner, Bohdan Rymaszewski, Andrzej Michałowski i prawdopodobnie Piotr Biegański¹¹⁰. W kolokwium naukowym towarzyszącym zgromadzeniu Olgierd Czerner i Jan Zachwatowicz wygłosili referaty dotyczące m.in. odbudowy miast w Polsce¹¹¹.

Stanisław Lorentz i Jan Zachwatowicz uczestniczyli w Budapeszcie w dniu 27 czerwca 1972 roku w posiedzeniu Komitetu Doradczego ICOMOS¹¹². Stanisław Lorentz został ponownie przewodniczącym Komitetu Doradczego w kadencji 1972–1975¹¹³.

Ponownie S. Lorentz – przewodniczący Komitetu Doradczego i J. Zachwatowicz – przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych, uczestniczyli w obradach Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS w Paryżu w dniach 5–6 grudnia 1972 roku¹¹⁴.

¹⁰⁸ *Sprawozdanie S. Lorentza z Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS w Paryżu, 2–3 grudnia 1971 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (18).

¹⁰⁹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 53.

¹¹⁰ *Pismo w sprawie delegacji polskiej na Zgromadzeniu Generalnym w Budapeszcie z 14 stycznia 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (32).

¹¹¹ *Materiały na III Zgromadzenie Generalne i seminarium ICOMOS w Budapeszcie w dniu 25–30 czerwca 1972*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 18 (7).

¹¹² *Lista obecności na posiedzeniu Komitetu Doradczego ICOMOS w Budapeszcie, 27 czerwca 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (19).

¹¹³ *Skład osobowy Komitetu Wykonawczego ICOMOS w kadencji 1972–1975*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (20).

¹¹⁴ *Lista obecności Komitetu Wykonawczego ICOMOS w Paryżu, 5 grudnia 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (18A).

Fot. 20.

*Obrady podczas III Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Budapeszcie w 1972 roku,
Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*

Fot. 21.

*Obrady podczas III Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Budapeszcie w 1972 roku,
Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*

1973 – Międzynarodowy Komitet Konserwacji Dziedzictwa Przemysłowego

Z ręcznych notatek Jana Zachwatowicza wynika, że prawdopodobnie 21 lutego 1973 roku odbyło się posiedzenie PKN ICOMOS, na którym jako wiceprzewodniczący odpowiedzialny za działalność komisji naukowych składał raport z ich funkcjonowania. Omówiona została działalność:

- Komisji Historycznych Ośrodków Miast (J. Zachwatwicz),
- Komisji Konserwacji i Restauracji Zabytków (J. Zachwatwicz),
- Komisji Szkolenia Personelu (O. Czerner),
- Komisji Użytkowania i Adaptacji obiektów zabytkowych (J. Szablowski),
- Komisji Redakcyjnej (A. Miłobędzki),
- Komisji Prawnej (K. Malinowski),
- oraz Biuletynu PKN ICOMOS (A. Michałowski)¹¹⁵.

Działalność międzynarodowa:

W maju 1973 roku działalność rozpoczyna Międzynarodowy Komitet Konserwacji Dziedzictwa Przemysłowego (ICCIH), który powstał jako komitet współpracujący z ICOMOS. W jego skład w latach siedemdziesiątych wchodził prof. Wojciech Kalinowski¹¹⁶.

Stanisław Lorentz, Jan Zachwatowicz i Andrzej Michałowski uczestniczyli w dniach 3–7 września 1973 roku w konferencji naukowej komitetów ICOMOS krajów socjalistycznych w Wilnie, pt. *„Ochrona historycznych centrów miast i problemy współczesnej organizacji ich żywotnych funkcji w socjalistycznych krajach”*¹¹⁷. Andrzej Michałowski wygłosił referat pt. *„Problematyka ochrony małych miast w Polsce”*¹¹⁸.

W dniach 3–10 października 1973 roku Jan Zachwatowicz razem z Alfredem Majewskim uczestniczyli w międzynarodowym kolokwium ICOMOS w Kastorii (Grecja) pt. *„La Conservation des Villes Historique”*, na którym Jan Zachwatowicz został poproszony o przygotowanie wykładu otwierającego obrady pt. *„La reanimation des Villages Historiques”*¹¹⁹.

¹¹⁵ Notatka odręczna Jana Zachwatowicza dotycząca działalności ICOMOS w 1973 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 16 (26).

¹¹⁶ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 36.

¹¹⁷ Sprawozdanie z Konferencji Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Wilnie w dn. 2–7 września 1973 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1455, poz. 1–8, oraz A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965–1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 58.

¹¹⁸ Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

¹¹⁹ Teczka z materiałami z kolokwium ICOMOS w Grecji/Kastorii 3–10 października 1973, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 10 (16–17).

Fot. 22.

*Konferencja naukowa komitetów ICOMOS krajów socjalistycznych w Wilnie
pt. „Ochrona historycznych centrów miast i problemy współczesnej organizacji ich żywotnych
funkcji w socjalistycznych krajach” w dniach 3–7 września 1973 roku,
na zdjęciu Stanisław Lorentz, Jan Zachwatowicz i Andrzej Michałowski,*

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 23.

*Kolokwium ICOMOS pt.
„La Conservation des Villes
Historique” w Salonikach
(Grecja) w dniu 4 października
1973 roku,
na zdjęciu Jan Zachwatowicz
(trzeci od prawej)
i Piero Gazzola
(drugi od prawej),*

*Archiwum Zamku Królewskiego
w Warszawie, syg. 2451,
poz. 52, autor: nn.*

1974 – Integracja architektury współczesnej w zespołach zabytkowych

W ramach przygotowań do Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków 1975, PKN ICOMOS i ICOM zorganizowali w dniach 10–17 września 1974 roku sympozjum pt. „**Muzea w obiektach zabytkowych**”. Za organizację konferencji odpowiedzialni zostali B. Rymaszewski, J. Cydzik, A. Majewski, W. Fijałkowski. Natomiast Olgierd Czerner przygotował we wrześniu 1974 roku wystawę dotyczącą ochrony i konserwacji zabytków architektury w Polsce, która pierwszy raz była prezentowana w Coventry, a następnie w innych krajach europejskich¹²⁰.

W ramach obchodów „*Europejskiego Roku Dziedzictwa Architektonicznego 1975*”, jedną z pierwszych inicjatyw rocznicowych było zorganizowanie przez UIA, ICOMOS, Europa Nostra oraz FITUAH już w dniach 13–20 października 1974 roku kolokwium naukowe na temat **integracji architektury współczesnej w zespołach zabytkowych** w Kazimierzu nad Wisłą, którego wysoką rangę merytoryczną potwierdził obecny na kolokwium Piero Gazzola – przewodniczący ICOMOS¹²¹. Uczestnicy seminarium przyjęli uchwałę określającą możliwości wprowadzania nowych elementów do zespołów zabytkowych, pod warunkiem wzbogacenia funkcjonalno-estetycznego istniejącej tkanki zabytkowej i nie niszczenia istniejących struktur. Według uchwały wkomponowanie nowych elementów powinny poprzedzać analizy powiązań struktur przestrzennych, projekty urbanistyczne i plany zagospodarowania przestrzennego wykonywane przez interdyscyplinarną grupę specjalistów, z czołową rolą architekta nadzorującego prace¹²².

¹²⁰ Sprawozdanie z działalności Społecznego Komitetu Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków 1975, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 16 (15).

¹²¹ A. Majewski, *3 kongresy*, PKN ICOMOS i SKZ, Warszawa, 1996, s. 118.

¹²² A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 159–162.

Fot. 24.

Symposium U.I.A. EUROPA-NOSTRA i ICOMOS w Kazimierzu Dolnym w dniu 13–20 października 1974 roku, na zdjęciu: P. Gazzola, W. Ostrowski, H. Buszko, K. Pawłowski,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn

Fot. 25.

Symposium U.I.A. EUROPA-NOSTRA i ICOMOS w Kazimierzu Dolnym w dniu 13–20 października 1974 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Działalność międzynarodowa:

Stanisław Lorentz brał udział w posiedzeniu Komitetu Wykonawczego ICOMOS w dniach 29–30 listopada 1974 roku w Paryżu, na którym został zatwierdzony projekt dodatku do statutu ICOMOS¹²³.

We wrześniu Andrzej Michałowski, jako delegat ICOMOS uczestniczy w konferencji pt. „Pomniki walki i zwycięstwa” w Brześciu i Mińsku (ZSSR)¹²⁴.

1975 – Międzynarodowy Rok Ochrony Zabytków i Europejski Rok Dziedzictwa Architektonicznego

Rok 1975 został ogłoszony „**Międzynarodowym Rokiem Ochrony Zabytków**”. W ramach tej międzynarodowej inicjatywy PKN ICOMOS w konsultacji z Ministerstwem Kultury i Sztuki utworzył **Polski Społeczny Komitet Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków**. W skład komitetu weszli przedstawiciele wszystkich instytucji, których działalność była związana z ochroną dóbr kultury w Polsce, m.in. wojewódzcy konserwatorzy zabytków, uczelnie i stowarzyszenia. Pierwsze posiedzenie komitetu pod przewodnictwem Stanisława Lorentza odbyło się 12 lutego 1975 roku w Muzeum Narodowym w Warszawie¹²⁵. Głównym celem komitetu było upowszechnianie i popularyzacja problematyki ochrony i rewaloryzacji zabytków oraz koordynowanie inicjatyw w tej dziedzinie. W ramach programu komitetu zachęcano zrzeszone instytucje do organizacji konferencji, wystaw i innych form popularyzacji, oraz wykonywania przeglądu stanu zachowania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych, a także przeglądu planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego pod kątem zachowania walorów zabytkowych¹²⁶.

W tym roku również, prawdopodobnie po śmierci Bohdana Marconiego w styczniu 1975 roku, **do grona Prezydium zostaje zaproszony Jacek Cydzik – z-ca Generalnego Konserwatora Zabytków**¹²⁷.

W 1975 roku Rada Europy ogłosiła również „**Europejski Rok Dziedzictwa Architektonicznego**” włączając ICOMOS do udziału w uroczystościach. Jedną z pierwszych

¹²³ Projekt dodatku do statutu ICOMOS zaadoptowany przez Komitet Wykonawczy w Paryżu, 30 listopada 1974 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (17).

¹²⁴ Raport Andrzej Michałowski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

¹²⁵ Pismo S. Lorentza dotyczące powołania Społecznego Komitetu Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków 1975 z listą przedstawicieli, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (10).

¹²⁶ Sprawozdanie z działalności Społecznego Komitetu Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków 1975, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (15).

¹²⁷ Skład PKN ICOMOS (data nieznana – prawdopodobnie między latami 1975–1977, kiedy GKZ zostaje B. Rymaszeński, z-cą GKZ Jacek Cydzik), Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (12).

inicjatyw rocznicowych było zorganizowanie w październiku 1974 roku kolokwium naukowe w Kazimierzu nad Wisłą¹²⁸.

Stanisław Lorentz jako przewodniczący polskiego komitetu ICOMOS w dniu 18 marca 1975 roku brał również udział w **konferencji krajów socjalistycznych ICOMOS** w Budapeszcie. Uczestniczyli w nim tylko przedstawiciele Czechosłowacji, Węgier i Bułgarii (członkowie ICOMOS ZSRR i NRD odwołali przyjazd). Na posiedzeniu członkowie omówili nowy statut ICOMOS i zaakceptowali wszystkie wiążące kraje socjalistyczne zmiany. Zdecydowano również o polityce wyborczej – popierając kandydaturę Piero Gazzoli przy kolejnych wyborach oraz wystawiając ponownie na 3-letnią kadencję Stanisława Lorentza, jako przewodniczącego Komitetu Doradczego. Jednocześnie podjęto decyzję, aby zawsze lobbować kandydaturę jednego z wiceprezesów pochodzącego z krajów socjalistycznych, upoważniając prezesa danego komitetu narodowego do posiadania maksymalnej liczby głosów (15), dzięki upoważnieniom przekazanych przez pozostałych członków komitetu (również komitet polski mógł składać się tylko z 15 członków rzeczywistych zaakceptowanych przez władze ludowe). Przedstawiciele krajów socjalistycznych uchwalili również inicjatywę mającą na celu tworzenie nowych komitetów naukowych ICOMOS, m.in. ds. architektury ludowej, turystyki kulturowej (w tym zwłaszcza krajowej) i komitet ds. teorii, w celu redakcji *Karty Weneckiej*, pod kątem zagadnień urbanistyki. Popierając konieczność ponownej redakcji i szerokiej dyskusji dotyczącej definicji i zapisów *Karty Weneckiej* założono stworzenie Komitetu ds. Teorii już uchwałą na Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS w ZSRR w 1978 roku, aby podkreślić wkład krajów bloku wschodniego w tę inicjatywę. Ponadto uchwalono poparcie propozycji ZSRR w sprawie organizowania specjalistycznych kursów konserwatorskich dla krajów socjalistycznych, które miały być alternatywą dla kursów organizowanych przez Centrum Rzymskie, celem stworzenia wysokich kadr specjalistycznych dla krajów socjalistycznych¹²⁹.

Działalność międzynarodowa:

W 1975 roku polscy przedstawiciele ICOMOS (K. Pawłowski, S. Lorentz?) włączyli się aktywnie w udział na „Kongresie Amsterdamskim”¹³⁰, na którym przyjęta została „*Deklaracja Amsterdamska*” uchwalona przez Kongres Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego w dniach 21–25 października 1975 roku¹³¹. W ramach Kongresu Amsterdamskiego Stanisław Lorentz wygłosił jeden z głównych referatów kongresu¹³², a PKN ICOMOS zor-

¹²⁸ A. Majewski, *3 kongresy, PKN ICOMOS i SKZ*, Warszawa, 1996, s. 118.

¹²⁹ *Sprawozdanie z Konferencji Przewodniczących Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Budapeszcie w dniu 18 marca 1975 r.*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1456, poz. 25–26.

¹³⁰ A. Majewski, *3 kongresy, PKN ICOMOS i SKZ*, Warszawa, 1996, s. 118.

¹³¹ *Deklaracja Amsterdamska uchwalona przez Kongres Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego w dniach 21–25 października 1975 roku* – tłumaczenie po polsku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹³² *Sprawozdanie z działalności Społecznego Komitetu Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków 1975*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 16 (15).

ganizował wystawę główną oraz wystawę tematyczną dla ZSRR, obrazującą osiągnięcia bloku wschodniego w zakresie ochrony zabytków. Polska, będąc uczestnikiem wystawy głównej, zaprezentowała odbudowę Zamku Królewskiego w Warszawie i adaptację odbudowywanego gotyckiego klasztoru we Wrocławiu na Muzeum Architektury, a w panelu dotyczącym odbudowy miast po zniszczeniach wojennych przedstawiono prezentację dotyczącą Gdańska i Warszawy¹³³.

IV Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Rothenburgu 1975

W maju na Walnym Zgromadzeniu ICOMOS Komitet Konstytucyjny podjął uchwałę o konieczności dalszych studiów, wyjaśnienia zapisów i dopełnienia *Karty Weneckiej* z 1964 roku¹³⁴. Komitet specjalny ds. zmian statutowych powołany w 1972 roku przedstawił projekt statutu, który po uchwaleniu w 1975 roku umożliwiał podczas głosowania oddawanie maksymalnie 15 głosów przez każdy komitet narodowy, niezależnie z jakiej liczby członków się składał. Z dokumentacji archiwalnej wynika, że w zgromadzeniu uczestniczyli: S. Lorentz, J. Zachwatowicz, M. Arszyński, O. Czerner, K. Pawłowski, B. Rymaszewski i A. Majewski. Podczas kolokwium naukowego towarzyszącego zgromadzeniu nt. małych miast zabytkowych, Krzysztof Pawłowski zaprezentował referat pt. *„Les problemes des petite villes historiques en Europe Orientale”*¹³⁵.

W obradach Komitetu Doradczego ICOMOS w dniu 25 maja 1975 roku w Rothenburgu uczestniczyli: Stanisław Lorentz – przewodniczący komitetu, oraz Jan Zachwatowicz – przewodniczący Komitetu Miast Historycznych ICOMOS¹³⁶.

Stanisław Lorentz został ponownie wybrany na przewodniczącego Komitetu Doradczego, pozostając również członkiem Komitetu Wykonawczego w kolejnej kadencji władz ICOMOS na lata 1975–1978.

Jan Zachwatowicz nadal sprawował przewodnictwo nad Komitetem Miast Historycznych ICOMOS (*Historic Town Committee of ICOMOS*)¹³⁷, które pełnił prawdopodobnie do 1978 roku¹³⁸.

¹³³ *Sprawozdanie z Konferencji Przewodniczących Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Budapeszcie w dniu 18 marca 1975 r.*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1456, poz. 25–26.

¹³⁴ *Notatka Jana Zachwatowicza z 21 stycznia 1977 roku w sprawie rewizji Karty Weneckiej*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹³⁵ A. Majewski, *3 kongresy, PKN ICOMOS i SKZ*, Warszawa, 1996, s. 85.

¹³⁶ *Lista obecności na spotkaniu Komitetu Doradczego ICOMOS w Rothenburgu w dniu 25 maja 1975 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P2, poz. 15 (5).

¹³⁷ *Broszura z wykazem członków komitetów międzynarodowych w kadencji 1975–1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P2, poz. 15 (5).

¹³⁸ *Notes podróży zagranicznych Jana Zachwatowicza* wskazuje, że Jan Zachwatowicz udzielał się na forum międzynarodowym ICOMOS do połowy 1978 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 87 (12).

Fot. 26.

*Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Rothenburgu w 1975 roku,
na zdjęciu Jan Zachwatowicz (z prawej),*

Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 111, autor: nn.

1976 – Rekomendacja Warszawska, rewizja Karty Weneckiej

Z powodu braku protokołów opisujących posiedzenia PKN ICOMOS, korzystając wyłącznie ze znalezionej korespondencji członków PKN ICOMOS, przedstawiono zarys działań, które były zrealizowane przez polski komitet w roku 1976.

7 lipca 1976 roku R. Laimere – prezes ICOMOS zwrócił się z pismem do komitetów narodowych z apelem o **podjęcie studiów mających na celu wyjaśnienie i dopełnienie Karty Weneckiej z 1964 roku**, a następnie Komitet Wykonawczy ICOMOS wyznaczył termin do 1 marca 1977 roku jako ostateczny do złożenia stosownych uwag. Jan Zachwatowicz został upoważniony przez Prezydium PKN ICOMOS do opracowania wstępnego projektu wniosków do wyjaśnień i uzupełnień Karty Weneckiej. W sierpniu rozesłano do członków PKN ICOMOS zaproszenie do zgłaszania poprawek, na które odpowiedziało 6 osób.

Wypowiedzi prof. K. Malinowskiego i doc. J. Stankiewicza dotyczyły podstawowego problemu, z którym przez lata zmagał się komitet ICOMOS – czy należy wprowadzać zmiany w uchwalony dokument doktrynalny „o wielkim znaczeniu powszechnym”, będący swoistą „normą moralną”. Profesor Jan Zachwatowicz w swoim projekcie rewizji Karty Weneckiej, podkreślił ogromne znaczenie dokumentu, na który „powołuje się szereg dokumentów i aktów międzynarodowych, co utrwała i podnosi jej znaczenie jako dokumentu trwałego, a więc w jej pierwotnym brzmieniu”. Dodatkowo, profesor wyraził „osobiście głębokie przekonanie, że właściwą drogą postępowania jest pozostawienie Karty Weneckiej w jej dotychczasowej redakcji, lecz z opracowaniem niezbędnego już dziś komentarza, stanowiącego dokument dodatkowy, zawierający konieczne wyjaśnienia i dopełnienia”. W rewizji Karty Weneckiej Jan Zachwatowicz omówił również różnorodną interpretację stosowanych w wielu krajach zamiennie definicji konserwacji, restauracji, odbudowy, rekonstrukcji i rewaloryzacji¹³⁹.

W propozycji PKN ICOMOS dotyczącej uzupełnień do Karty Weneckiej zasugerowano, aby nie rewidować samej karty, ale opracować komentarz pomocny we właściwej interpretacji tej karty, który mógłby stanowić jednocześnie podstawę do opracowania międzynarodowych zaleceń – rekomendacji UNESCO dotyczących zasad ochrony zabytków¹⁴⁰. Wyjaśnienia wymagało określenie zasad dotyczących zespołów zabytkowych, historycznych ośrodków miast i wsi. Dlatego wielkie znaczenie nadano dokumentowi UNESCO dotyczącemu „ochrony dzielnic, miast i miejsc historycznych i (ich) włączenia w środowisko współczesne” przygotowany w lutym 1976 roku w Warszawie, zwany „Rekomendacją Warszawską”¹⁴¹.

Rekomendacja Warszawska

9–18 lutego 1976 roku odbyło się międzynarodowe spotkanie ekspertów ICOMOS, w tym posiedzenie Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS w Warszawie i Krakowie. Na spotkaniu powstała „Rekomendacja Warszawska” dotycząca ochrony zespołów zabytkowych, jako rozszerzenie zapisów Karty Weneckiej¹⁴². Rekomendacja Warszawska dotycząca ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym, została przyjęta przez XIX sesję Konferencji Generalnej UNESCO w Nairobi w dniu 26 listopada 1977 roku. Rekomendacja wprowadzała ochronę aktywną i bierną

¹³⁹ Notatka Jana Zachwatowicza z 21 stycznia 1977 roku w sprawie rewizji Karty Weneckiej, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁴⁰ Propozycja PKN ICOMOS zakładała przygotowanie zaleceń do opracowania rekomendacji UNESCO w ramach przyjętego programu opracowania zaleceń o zasadach ochrony zabytków w latach 1977–1982, w: Propozycja PKN ICOMOS z 21 stycznia 1977 roku dotycząca wyjaśnień i uzupełnień do Karty Weneckiej z 1964 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁴¹ Ibidem.

¹⁴² A. Żaryn, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965–1980, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 10–17.

(zapobiegającą skutkom niewłaściwego zagospodarowania i użytkowania), dopuszczającą rozbiórki, ale nie odbudowę zabytków. Prace nad rozszerzeniem zapisów *Karty Weneckiej* jeszcze do 1978 roku i były prowadzone z ramienia PKN ICOMOS przez Jana Zachwatowicza¹⁴³.

Działalność międzynarodowa:

W kolejnym posiedzeniu Komitetu Wykonawczego i Doradczego w Brukseli i Brugges w dniach 5–12 grudnia 1976 roku uczestniczyli Stanisław Lorentz i Krzysztof Pawłowski¹⁴⁴.

Z dokumentacji wynika również, że Stanisław Lorentz był jednym z 7 członków Międzynarodowego Komitetu Turystyki (*Turisme Committee*)¹⁴⁵.

W dniach 12–16 października 1976 roku w Paryżu odbyło się kolokwium francuskiego komitetu ICOMOS pt. *„Prace restauracji zabytków we Francji a Karta Wenecka”*, na którym delegaci 19 komitetów narodowych ICOMOS omawiali stanowisko dotyczące możliwości zmieniania zapisów *Karty Weneckiej*. Większość delegatów, w tym Jan Zachwatowicz i Krzysztof Pawłowski z PKN ICOMOS, zajęła stanowisko o możliwości dodania specjalnego komentarza, bez wprowadzania zmian w tekst podstawowy karty¹⁴⁶.

Od 29 września do 6 października 1976 roku w Pradze i Bratysławie, Krzysztof Pawłowski i Andrzej Michałowski uczestniczyli w międzynarodowej konferencji ICOMOS pt. *„Nowe życie w zespołach zabytkowych”*. Konferencję uświetniła obecność przewodniczącego ICOMOS – Raymonda Lemaire¹⁴⁷.

W 1976 roku na Zgromadzeniu Generalnym UNESCO został powołany bardzo ważny dla PKN ICOMOS **Komitet Dziedzictwa Światowego**, który zajmował się wpisywaniem obiektów na Listę Światowego Dziedzictwa. ICOMOS został zobligowany do opracowania kryteriów wpisu dóbr kulturowych, przy których stworzeniu intensywnie pracował również polski komitet ICOMOS pod przewodnictwem Krzysztofa Pawłowskiego¹⁴⁸. Krzysztof Pawłowski był również wiceprzewodniczącym pierwszej kadencji komitetu w latach 1976–1978, doprowadzając do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa wielu polskich obiektów kulturowych.

¹⁴³ Ibidem, s. 99 i 145.

¹⁴⁴ *Sprawozdanie z posiedzenia Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS w Brukseli i Brugges w dniu 5–12 grudnia 1976 z notatką Krzysztofa Pawłowskiego z obrad*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1457, poz. 9–10, s. 19–21.

¹⁴⁵ *Raport Komitetu Turystyki ICOMOS z aktywności w 1976 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P2, poz. 15 (13).

¹⁴⁶ *Notatka Jana Zachwatowicza z 21 stycznia 1977 roku w sprawie rewizji Karty Weneckiej*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁴⁷ *Raportarz Andrzeja Michałowskiego*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

¹⁴⁸ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965–1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 64–65.

1976

Fot. 27.

Międzynarodowa konferencja ICOMOS pt. „Nowe życie w zespołach zabytkowych” w Pradze i Bratysławie w dniach 29 września do 6 października 1976 roku, na zdjęciu m.in. prof. Raymond Lemaire (Belgia) i Andrzej Michałowski,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 28.

Międzynarodowa konferencja ICOMOS pt. „Nowe życie w zespołach zabytkowych” w Pradze i Bratysławie w dniach 29 września do 6 października 1976 roku, Krzysztof Pawłowski i Andrzej Michałowski podczas obrad,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

1977 – Komitet Dziedzictwa Światowego UNESCO

W roku 1977 w ramach Polskiego Komitetu ICOMOS stworzono dwie komisje naukowe: pierwszą pod przewodnictwem prof. Jana Zachwatowicza, w celu opracowania propozycji poprawek *Karty Weneckiej*; drugą pod przewodnictwem Krzysztofa Pawłowskiego, w związku z zadaniem opracowania kryteriów wyboru obiektów kulturowych na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO.

Na początku stycznia 1977 roku Krzysztof Pawłowski zaprezentował zalecenia skierowane do Rady Państwa odnośnie ratyfikacji *Konwencji o ochronie dziedzictwa światowego* (1972)¹⁴⁹. Podkreślono szczególne znaczenie kryteriów wyboru obiektów kulturowych na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO¹⁵⁰, opierając się na propozycjach opracowanych przez ICOMOS. Pawłowski zajmował się również pracami związanymi z wdrażaniem *Rekomendacji warszawskiej*¹⁵¹ dotyczącej ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich roli w życiu współczesnym (nowe ustawy prawne, współpraca z Towarzystwem Urbanistów Polskich i *Unią Spółdzielni Mieszkaniowych*). Polski Komitet Narodowy ICOMOS przekazał Międzynarodowemu Sekretariatowi ICOMOS wnioski z pracy komisji oraz uwagi i propozycje kryteriów wyboru obiektów kulturowych na Listę Dziedzictwa Światowego, a także pomocnicze propozycje systemu kryteriów. Prace PKN ICOMOS zostały także przedstawione na sesji Komisji Kultury przed Narodowym Komitetem Polskim ds. UNESCO. Polski Komitet Narodowy ICOMOS wystosował prośbę o poświęcenie tym zagadnieniom sesji Komitetu Wykonawczego UNESCO¹⁵².

Równolegle do prac na kryteriach wyboru obiektów na Listę Dziedzictwa Światowego trwały prace nad rewizją *Karty Weneckiej*. 21 stycznia 1977 roku na posiedzeniu Prezydium PKN ICOMOS prof. Jan Zachwatowicz odniósł się do też *Karty Weneckiej* z 1964 roku, przedstawiając propozycję zawierającą komentarze i uzupełnienia do Karty, proponując jednocześnie, aby przygotować oddzielny komentarz i nie zmieniać uchwalonego dokumentu doktrynalnego. Powołana przez prof. Lorentza **Komisja PKN ICOMOS ds. rewizji Karty Weneckiej** w składzie: Jan Zachwatowicz – przewodniczący, Piotr Biegański, Janusz Bogdanowski, Jacek Cydzik, Jerzy Frycz, Wojciech Kalinowski, Kazimierz Malinowski, Krzysztof Pawłowski, Jerzy Stankiewicz i Bohdan Rymaszewski, w dniu 2 lutego 1977 roku, na posiedzeniu u Generalnego Konserwatora Zabytków zaprezentowała stanowisko Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, a następnie przekazała wnioski z pracy

¹⁴⁹ Zalecenia dotyczące kryteriów wpisu dóbr należących do dziedzictwa kulturalnego na listę dziedzictwa światowego. Omówienie kryteriów, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁵⁰ Kryteria dotyczące wpisu dóbr kulturalnych na Listę dziedzictwa światowego z 1977 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (7).

¹⁵¹ Projekt Rekomendacji dotyczącej ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich roli w życiu współczesnym. 19/C/26 z 1 lipca 1976 – tłumaczenie na polski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁵² Raport K. Pawłowskiego z aktywności Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS od stycznia do maja 1977 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 57–58.

komisji centrali ICOMOS w Paryżu¹⁵³. Jednocześnie Komitet Wykonawczy ICOMOS ustalił powołanie w połowie roku grupy roboczej analizującej napływające z komitetów narodowych wnioski, które zaowocowały wypracowaniem wspólnej propozycji ICOMOS dotyczącego rewizji *Karty Weneckiej* i przesłania jej do komitetów narodowych celem ponownych konsultacji w grudniu 1977 roku i ratyfikacji na Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS w 1978 roku¹⁵⁴.

Polski Komitet Narodowy ICOMOS podjął się również zorganizowania w Warszawie konferencji ekspertów UNESCO, na temat wdrażania jednolitych systemów dokumentacji obiektów historycznych, która odbyła się 26–28 września 1977 roku. Opracowany przez PKN ICOMOS „Projekt karty wspólnego inwentarza międzynarodowego”¹⁵⁵ stał się podstawą do tworzenia spójnego systemu ewidencjonowania zabytków. System dokumentacji dóbr kulturowych w Polsce został również zaprezentowany na prośbę ICOMOS w specjalnym raporcie UNESCO¹⁵⁶.

W 1977 roku rozpoczęto tłumaczenie wersji francuskiej pracy Wiesława Domasłowskiego dotyczącej konserwacji obiektów z kamienia. Praca ta została wydana na prośbę przewodniczącego ICOMOS w publikacji UNESCO. W ramach wymiany międzynarodowej, zorganizowano również seminarium francusko-polskie na temat **zamków i pałaców prezydenckich**, któremu patronował Komitet Francuski ICOMOS¹⁵⁷.

W listopadzie 1977 roku umiera Kazimierz Malinowski – dotychczasowy Sekretarz PKN ICOMOS w latach 1965–1977.

¹⁵³ Propozycja PKN ICOMOS z 21 stycznia 1977 roku dotycząca wyjaśnień i uzupełnień do *Karty Weneckiej* z 1964 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B, a także: Pismo S. Lorentza dotyczące utworzenia Komisji ds. *Karty Weneckiej* z 22 stycznia 1977 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (4) oraz Raport K. Pawłowskiego z aktywności Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS od stycznia do maja 1977 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 57–58.

¹⁵⁴ Notatka Jana Zachwatowicza z 21 stycznia 1977 roku w sprawie rewizji *Karty Weneckiej*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁵⁵ Projekt karty wspólnego inwentarza międzynarodowego z 1977 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (8).

¹⁵⁶ Raport K. Pawłowskiego z aktywności Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS od stycznia do maja 1977 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 57–58.

¹⁵⁷ Ibidem.

Działalność międzynarodowa:

Stanisław Lorentz uczestniczył w sesji Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS w pierwszej połowie 1977 roku¹⁵⁸ i w listopadzie 1977 roku¹⁵⁹.

W dniach 10–14 maja 1977 roku w Rzymie odbyło się Zgromadzenie ICOMOS, w którym uczestniczył Stanisław Lorentz¹⁶⁰.

W dniach 14–16 czerwca 1977 roku Stanisław Lorentz i Krzysztof Pawłowski uczestniczyli w posiedzeniu Przewodniczących Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Pradze¹⁶¹, natomiast Andrzej Michałowski i B. Ufnalski w dniach 23–29 czerwca brali udział w konferencji węgierskiego komitetu ICOMOS pt. „Ochrona zabytkowych założeń przestrzennych wsi” odbywającej się w Budapeszcie i Szombathely¹⁶².

W dniach 19–23 września 1977 roku Stanisław Lorentz i Bohdan Rymaszewski brali udział w międzynarodowej konferencji nt. udziału młodzieży w konserwacji dziedzictwa kulturalnego w Rostocku – NRD¹⁶³, a Krzysztof Pawłowski uczestniczył w konferencji przedstawicieli służb konserwatorskich krajów członkowskich ICOMOS w Paryżu, w dniach 26–27 października 1977 roku¹⁶⁴. Bohdan Rymaszewski uczestniczył w posiedzeniu Ekspertów UNESCO w Rzymie w sprawie ochrony ośrodków staromiejskich¹⁶⁵.

W 1977 roku Krzysztof Pawłowski uczestniczy w Paryżu w **1 sesji Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO**, jako wiceprzewodniczący w kadencji 1976–78. Komitet zajmuje się głównie tworzeniem Listy Światowego Dziedzictwa.

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ *Pismo S. Lorentza z programem posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 5 maja 1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (6).

¹⁶⁰ *Materiały ze Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Rzymie 10–14 maja 1977 roku* – wersja francuska, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 70–82.

¹⁶¹ *Sprawozdanie S. Lorentza z narady Przewodniczących Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Pradze w dniach 14–16 czerwca 1977 roku z notatką K. Pawłowskiego*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 63–68.

¹⁶² *Sprawozdanie A. Michałowskiego i B. Ufnalskiego z konferencji węgierskiego komitetu ICOMOS pt. „Ochrona zabytkowych założeń przestrzennych wsi” w Budapeszcie i Szombathely w dniach 23–29 czerwca 1977 roku*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 83–93.

¹⁶³ *Zdjęcie Stanisława Lorentza na międzynarodowej konferencji nt. udziału młodzieży w konserwacji dziedzictwa kulturalnego w Rostocku – NRD*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, dep. 1118, oraz *Pismo S. Lorentza z programem posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 5 maja 1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (6).

¹⁶⁴ *Sprawozdanie K. Pawłowskiego z konferencji przedstawicieli służb konserwatorskich krajów członkowskich ICOMOS w Paryżu w dniach 26–27 października 1977 roku*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 112–115.

¹⁶⁵ *Pismo S. Lorentza z programem posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 5 maja 1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (6).

1978 – nowy statut ICOMOS, Krzysztof Pawłowski – wiceprzewodniczącym ICOMOS

13 lutego 1978 roku prof. Stanisław Lorentz oficjalnym pismem mianuje na stanowisko **Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS Andrzeja Michałowskiego**¹⁶⁶, który obejmuje stanowisko po zmarłym w listopadzie 1977 Kazimierzu Malinowskim. Prawdopodobnie w podobnym czasie, a nawet wcześniej mogła nastąpić zmiana na stanowisku Skarbnika PKN ICOMOS, którym zostaje Jacek Cydzik, ówczesny zastępca Generalnego Konserwatora Zabytków w latach 1973–1983¹⁶⁷.

5 maja 1978 roku w sali kinowej Muzeum Narodowego w Warszawie odbyło się plenarne posiedzenie członków PKN ICOMOS, na którym omówiono przygotowania do V Zgromadzenia Generalnego w ZSSR oraz zapisy nowelizacyjne projektu statutu ICOMOS i odnoszące się do niego zmiany organizacyjne. Krzysztof Pawłowski omówił również prace Komitetu Dziedzictwa Światowego oraz konferencję na temat dokumentacji zabytków w Warszawie, natomiast Bohdan Rymaszewski zdał sprawozdanie ze spotkania ekspertów UNESCO w Rzymie w sprawie ochrony ośrodków staromiejskich oraz spotkania w Rostocku dotyczącym udziału młodzieży w ochronie zabytków w 1977 roku. Andrzej Michałowski prezentował sprawozdanie z konferencji pt. „Ochrona zabytkowych założeń przestrzennych wsi”, zorganizowanej w Budapeszcie w czerwcu 1977 roku¹⁶⁸.

22 maja 1978 roku na V Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS w Moskwie został przyjęty nowy statut ICOMOS, który określał również działanie komitetów narodowych¹⁶⁹. Jednocześnie do komitetów narodowych została wystosowana prośba o opracowanie własnych statutów, opartych na wzorze dostarczonym przez centralę ICOMOS w Paryżu, określającym organy rządzące komitetu (Zgromadzenie Generalne i Zarząd złożony z maksymalnie 18 osób)¹⁷⁰.

Od 1978 roku rozpoczyna się współpraca UNESCO i ICOMOS w zakresie organizacji stażów naukowych w zakresie ochrony zabytków, finansowanych przez UNESCO. Tego samego roku program stażu opracowany przez Krzysztofa Pawłowskiego, dotyczący

¹⁶⁶ Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

¹⁶⁷ Domniemanie wynika z posiadanych list obecności członków PKN ICOMOS z roku 1972 i 1980 z opisami stanowisk, jakie w tym czasie pełnili członkowie PKN ICOMOS oraz Życiorys zawodowy Jacka Cydzika, laureata Nagrody im. Jana Zachwatowicza w 2000 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 5.

¹⁶⁸ Pismo S. Lorentza z programem posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 5 maja 1978, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (6).

¹⁶⁹ Tłumaczenie na język polski Statutu ICOMOS z dnia 22 maja 1978 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.

¹⁷⁰ Wzór statutu komitetu narodowego ICOMOS – tłumaczenie na j. polski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.

ochrony miast i zespołów zabytkowych został zaakceptowany przez UNESCO, dzięki czemu 18 specjalistów z różnych krajów odbywało zagraniczne staże szkoleniowe, w tym 3 osoby w Polsce¹⁷¹.

Działalność międzynarodowa:

Udział Polskiego Komitetu w pracach Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO w latach 1976–78, kiedy wiceprezydentem zostaje Krzysztof Pawłowski¹⁷². Dzięki aktywnemu udziałowi Krzysztofa Pawłowskiego udało się w tych latach wpisać aż 6 polskich obiektów na LDŚ: Kraków, Wieliczkę, Stare Miasto w Warszawie, obóz koncentracyjny Auschwitz-Birkenau, Białowieżę, Zamość¹⁷³.

V Zgromadzenie Generalne w Moskwie 1978

Do zgromadzenia odbywającego się w kraju bloku wschodniego przywiązywano ogromne znaczenie, również polityczne. Z korespondencji i raportów opracowywanych po posiedzeniach międzynarodowych wynikało, że Polska była silnie zaangażowana w przygotowania już w roku 1975. Wyjątkowo władze ludowe umożliwiły wyjazd aż 18 przedstawicielom komitetu ICOMOS. Na liście uczestników delegacji polskiej były nazwiska: M. Arsyńskiego, J. Bogdanowskiego, V. Borusevitcha, J. Cydzika, O. Czernera, W. Domasłowskiego, J. Frycza, S. Lorentza, A. Majewskiego, A. Michałowskiego, K. Pawłowskiego, J. Rozpędowskiego, P. Rudniewskiego, B. Rymaszewskiego, Stankiewicza, A. Tomaszewskiego, J. Zachwatowicza, W. Zina¹⁷⁴.

Podczas wyborów do nowych władz ICOMOS, przewodniczącym został Raymond Lemaire, a jednym z **wiceprzewodniczących ICOMOS został polski przedstawiciel komitetu – Krzysztof Pawłowski**.

Na zgromadzeniu utworzona zostaje również Komisja ds. opracowania „Komentarza do karty Weneckiej”, w skład której wchodzi Krzysztof Pawłowski – specjalista od ochrony miast zabytkowych, stanowiących główny temat wypracowywanego komentarza¹⁷⁵.

¹⁷¹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 92.

¹⁷² Pismo K. Pawłowskiego do A. Michałowskiego z dnia 15 lipca 1981r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁷³ Notatka Krzysztofa Pawłowskiego dotycząca utworzenia w Polsce Regionalnego Ośrodka Dziedzictwa Światowego UNESCO, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁷⁴ *List of participants V General Assembly of ICOMOS, Moscow 1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (9).

¹⁷⁵ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 85.

Podczas zgromadzenia odbyły się posiedzenia Komitetu Doradczego i Wykonawczego. Na posiedzeniu Komitetu Doradczego Stanisław Lorentz zrzeka się stanowiska przewodniczącego, którą sprawował od powołania ICOMOS w 1965 roku¹⁷⁶.

Podczas zgromadzenia w dniu 22 maja 1978 roku uchwalono nowy statut ICOMOS przygotowany w wersji ostatecznej i zaakceptowany przez Komitet Wykonawczy ICOMOS 19 listopada 1977 roku¹⁷⁷. Nowy statut definiował pojęcia „zabytku”, „zespołu zabytkowego” i „miejsca zabytkowego”, wprowadzał nowe kategorie członkostwa: indywidualnego, instytucjonalnego, wspierającego i honorowego, zamiast dotychczasowych członków rzeczywistych i stowarzyszonych. Dodatkowo umożliwiał głosowanie na Zgromadzeniu Generalnym aż 18 członkom komitetu narodowego, a w przypadku niewystarczającej ilości obecnych osób przekazywanie upoważnienia innym członkom komitetu narodowego obecnym podczas głosowania (maksymalnie 5 głosów). Statut wprowadził 3-letnią kadencję władz i konieczność tajnych wyborów podczas Walnego Zgromadzenia, z maksymalną możliwością urzędowania członka na danym stanowisku tylko przez 3 kolejne kadencje (9 lat), oraz dopraszał do Prezydium Komitetu Wykonawczego wszystkich wiceprezesów ICOMOS¹⁷⁸. Statut stał się jednocześnie regulaminem obowiązującym polski komitet ICOMOS.

Pierwszymi członkami, którzy otrzymali przez Zgromadzenie Generalne ICOMOS tytuł honorowego członka ICOMOS byli: Stanisław Lorentz, Jan Zachwatowicz i Milton E. Lord¹⁷⁹.

1979 – Geodezja i fotogrametria w zespołach zabytkowych

W dniach 22–23 czerwca 1979 roku w Krakowie odbyło się międzynarodowe kolokwium ICOMOS przy współpracy z Akademią Górniczo-Hutniczą, na temat geodezji i fotogrametrii stosowanej w zespołach zabytkowych¹⁸⁰.

Działalność międzynarodowa:

Po Zgromadzeniu Generalnym w Moskwie, Komitet Wykonawczy ICOMOS zajął się w 1979 roku sprawą Wyspecjalizowanych Komitetów Międzynarodowych ICOMOS. Powołano specjalną Grupę Roboczą do opracowania ich reorganizacji. Na polecenie

¹⁷⁶ Ibidem, s. 83.

¹⁷⁷ *V General Assembly of ICOMOS – final project of status ICOMOS, Moscow 1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (12).

¹⁷⁸ Statut PKN ICOMOS z 22 maja 1978 roku, w: A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 106.

¹⁷⁹ Ibidem, s. 84.

¹⁸⁰ Ibidem, s. 95.

przewodniczącego ICOMOS w Polsce przygotowano raport o stanie komitetów, w oparciu o materiały zabrane przez sekretariat ICOMOS. Raport stał się przedmiotem studiów powołanej Grupy Roboczej. Jednym z wniosków raportu była konieczność reaktywowania Komitetu Miast i Urbanistyki (odchodzi na emeryturę Jan Zachwatowicz) oraz Komitetu ds. Dokumentacji (w 1977 roku umiera Kazimierz Malinowski), które przestały działać. Jednocześnie Grupa Robocza zajęła się opracowywaniem regulaminu komitetów międzynarodowych. Jednocześnie centrala ICOMOS rozpoczęła akcję zachęcającą komitety narodowe do tworzenia własnych regulaminów i organizowania komisji naukowych grupujących członków o podobnych specjalizacjach¹⁸¹.

W ramach działań międzynarodowych odbyło się kolokwium nt. reorganizacji przestrzennej miast zabytkowych w Rostocku (NRD), kolokwium nt. konserwacji, historii i identyfikacji człowieka w Londynie, kolokwium nt. ochrony drewnianych struktur zabytkowych w Troyes we Francji oraz kolokwium nt. ochrony ogrodów historycznych w Madrycie i Sewilli (25 października) oraz w Brugii (7–11 maja 1979)¹⁸². 5–6 października 1979 roku odbyło się w Genewie międzynarodowe kolokwium ICOMOS pt. „Architekci i rzemieślnicy w pracach konserwatorskich: zadania i współpraca”¹⁸³.

1980 – 15-lecie ICOMOS w Polsce

Z okazji XV-lecia powstania ICOMOS w październiku 1980 roku w Warszawie i Krakowie odbyło się zebranie Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS oraz międzynarodowe kolokwium naukowe ICOMOS.

Zebranie Prezydium PKN ICOMOS, Komitetów Doradczego i Wykonawczego ICOMOS miało miejsce w dniach 10–13 października w Pałacu w Wilanowie. Natomiast 14 października w Krakowie na Zamku Królewskim na Wawelu odbyły się główne **uroczystości XV-lecia ICOMOS**¹⁸⁴, w trakcie których zostały wręczone rocznicowe medale dla członków założycieli ICOMOS oraz najbardziej zasłużonych członków, którzy dołączyli w latach siedemdziesiątych – łącznie przekazano aż 40 medali¹⁸⁵. Zorganizowane w trakcie uroczystości sympozjum międzynarodowe dotyczyło wdrożenia tzw. „Rekomendacji Warszawskiej” UNESCO na temat ochrony zespołów zabytkowych i ich roli w życiu współczesnym.

¹⁸¹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980, s. 88.

¹⁸² Ibidem, s. 94, 163.

¹⁸³ Ibidem.

¹⁸⁴ *Zaproszenie na uroczystości z okazji XV-lecia ICOMOS na Wawelu w dniu 14 października 1980 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁸⁵ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 71.

Fot. 29.

Posiedzenie Komitetu Doradczego (?) ICOMOS w Pałacu w Wilanowie w październiku 1980 roku, na zdjęciu m.in. Jan Zachwatowicz (od prawej) z Andrzejem Michałowskim,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 30.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku – wręczenie medali dla członków założycieli ICOMOS, na zdjęciu od lewej: prof. Stanisław Lorentz, Raymund Lemaire i prof. Jan Zachwatowicz,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Fot. 31.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku – wręczenie medali, od lewej: prof. D. Libal, prof. S. Lorentz, prof. R. Lemaire,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4, autor: nn

Fot. 33.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, przemawia J. Zachwatowicz,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn

Fot. 32.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, przemawia prof. R. Lemaire,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn

Fot. 34.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Fot. 35.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 36.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku – koncert,
Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Fot. 37.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku,
Raymond Lemaire z Janem Zachwatowiczem,
Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Fot. 38.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS
na Zamku Królewskim na Wawelu
w 1980 roku – medal okolicznościowy,
Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 4, autor: nn.

Fot. 39.

*Uroczystości XV-lecia ICOMOS
w Zamościu w 1980 roku,
M. Parent rozmawia
z K. Pawłowskim,*

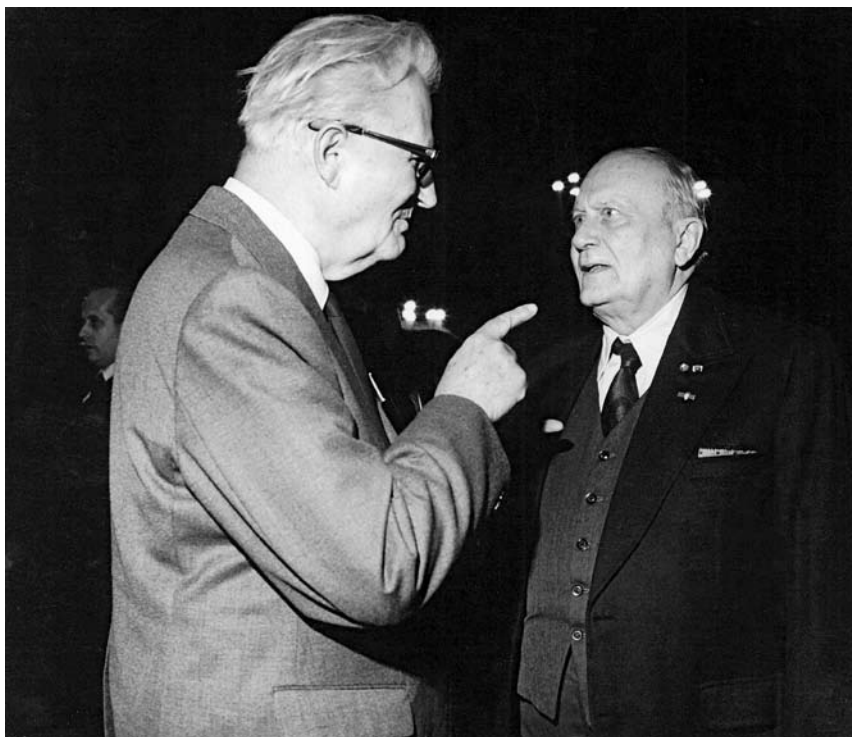
Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 1, autor: nn.

1980

Fot. 40.

*Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku,
Dobroslav Libal rozmawia z Alfredem Majewskim,*

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Fot. 41.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku,

na zdjęciu: A. Żaryn, Yves Boiret, Jean Sonnier, M. Parent,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Fot. 42.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, Henryk Kondziela, Andrzej Tomaszewski, Piotr Biegański, Andrzej Michałowski i Władysław Borusiewicz (tyłem) na bankiecie u Wierzyńska,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 43.

Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.

Fot. 44.

*Uroczystości XV-lecia ICOMOS w 1980 roku –
obradę konferencyjną w Ratuszu Miejskim
w Krakowie,*

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 45.

*Uroczystości XV-lecia ICOMOS
na Zamku Królewskim
na Wawelu w 1980 roku,
z przodu: G. de Angelis d'Ossat
i Alfred Majewski,*

*Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 1, autor: nn.*

Fot. 46.

*Uroczystości
XV-lecia ICOMOS
w 1980 roku,
uczestnicy na rynku
w Zamościu
w dniu 17 października
1980 roku,*

Archiwum PKN ICOMOS,
Teczka 1, autor: nn.

Wieczorem tego samego dnia rozpoczęło się kolokwium naukowe trzech organizacji międzynarodowych: UNESCO, ICOMOS, AIU, na którym uczestnicy przedstawiali problemy z wdrożeniem w życie *Rekomendacji Warszawskiej* z 1976 roku. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele m.in. USA, ZSRR, RFN, NRD, Węgier, Wielkiej Brytanii, Grecji, Austrii, Francji, Tunezji, Senegal, Nepalu, Japonii, Ekwadoru, Hiszpanii¹⁸⁶.

W kolejnych dniach 15–19 października uczestnicy konferencji uczestniczyli w obradach oraz objęździe naukowym do Wieliczki, Pieskowej Skały, Tarnowa, Sandomierza, Zamościa, Kazimierza Dolnego i Warszawy¹⁸⁷.

Komitet PKN ICOMOS liczył 42 członków. Przewodniczącym pozostał prof. Stanisław Lorentz, Jerzy Szablowski i Jan Zachwatowicz obejmowali funkcję wiceprzewodniczących, sekretarzem generalnym był Andrzej Michałowski, a skarbnikiem – Jacek Cydzik. Ponadto w skład Prezydium wchodził: Marian Arsyński, Piotr Biegański, Janusz Bogdanowski, Olgierd Czerter, Wiesław Domasłowski, Jerzy Frycz, Wojciech Kalinowski, Alfred Majewski, Kazimierz Michałowski, Janusz Pasierb, Krzysztof Pawłowski, Bohdan Rymaszewski i Andrzej Tomaszewski¹⁸⁸.

Działalność międzynarodowa:

Prof. Krzysztof Pawłowski nadal pełnił funkcję wiceprzewodniczącego międzynarodowego ICOMOS w kadencji 1978–1981¹⁸⁹, a w dniach 10–13 października 1980 roku odbyło się w Pałacu w Wilanowie posiedzenie Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS¹⁹⁰.

W dniach 4–6 grudnia w Nancy – Pont-a-Mouton – Colmar we Francji odbyło się kolejne kolokwium komitetu polskiego i francuskiego ICOMOS, dotyczące restauracji i rewalizacji miejskich zespołów zabytkowych. Kolokwium było kontynuacją też postawionych w październiku w Polsce, a podsumowanie ustaleń i referat zamykający obrady przygotował Krzysztof Pawłowski¹⁹¹.

¹⁸⁶ *Program zebrań ICOMOS w Krakowie w dniach 14–19 października 1980 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (5).

¹⁸⁷ Ibidem.

¹⁸⁸ *Aktualna lista członków PKN ICOMOS w 1980 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (8).

¹⁸⁹ *Program zebrań ICOMOS w Krakowie w dniach 14–19 października 1980 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (5).

¹⁹⁰ *Informacja na temat zebrań ICOMOS I kolokwium ICOMOS-UNESCO-IUA w Polsce z 1980 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.

¹⁹¹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 172.

1981–1984

Krzysztof Pawłowski – prezes PKN ICOMOS

KADENCJA 1981–1984

29 czerwca 1981 r. podczas obrad Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, prof. dr Stanisław Lorentz, który obejmował funkcję przewodniczącego od stworzenia Komitetu w 1965 r., zrezygnował z pełnionego stanowiska z racji swojego wieku i złego stanu zdrowia. Za wszystkie jego zasługi Komitet nadał mu tytuł przewodniczącego honorowego¹⁹².

Jednocześnie wybrany został nowy prezes PKN ICOMOS: prof. Krzysztof Pawłowski (jednogłośnie) oraz Prezydium, składające się z następujących osób:

- prof. dr Alfred Majewski – wiceprzewodniczący
- dr Bohdan Rymaszewski – wiceprzewodniczący
- prof. dr Jan Zachwatowicz – wiceprzewodniczący (zmarł w sierpniu 1983 r.)
- mgr Andrzej Michałowski – sekretarz generalny
- inż. arch. Jacek Cydzik – skarbnik¹⁹³.

Do powołanego składu Prezydium w 1982 r. dołączyli trzej członkowie: prof. dr Marian Arszyński, prof. dr Janusz Bogdanowski, prof. dr Olgierd Czerter, a w kwietniu 1984 roku prof. Andrzej Gruszecki przejął funkcję wiceprezesa. Liczba członków PKN ICOMOS w 1981 roku wynosiła 38 członków, a w 1984 powiększyła się do 43 członków¹⁹⁴.

1981 – Karta rewaloryzacji Krakowa

Na zebraniu plenarnym Komitetu 29 czerwca 1981 r. w Muzeum Narodowym w Warszawie¹⁹⁵, Stanisław Lorentz poprosił polskich uczestników VI Zgromadzenia Ogólnego ICOMOS w Rzymie i kolokwii naukowych ICOMOS w Bari, Florencji, Rzymie i Weronie: K. Pawłowskiego, A. Majewskiego i B. Rymaszewskiego o omówienie wyników zagranicznych spotkań. Następnie, w związku z ustąpieniem prof. S. Lorentza, odbyły się wybory, podczas których wybrano na kolejną 3-letnią kadencję **prezesa PKN ICOMOS: Krzysztofa Pawłowskiego**. Nowy prezes omówił aktualną sytuację w zakresie współpracy Polski z organizacjami międzynarodowymi w dziedzinie ochrony zabytków, zwłaszcza nieudaną próbę ponownego wejścia Polskiego Komitetu podczas Konferencji Generalnej

¹⁹² *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comite National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁹³ *Pismo S. Lorentza w sprawie przybycia na plenarne posiedzenie KN ICOMOS w dniu 29 czerwca 1981 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (6).

¹⁹⁴ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comite National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁹⁵ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 116, oraz *Pismo S. Lorentza w sprawie przybycia na plenarne posiedzenie KN ICOMOS w dniu 29 czerwca 1981 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (6).

w Belgradzie do grona uczestników Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO, w którego pracach uczestniczyliśmy w latach 1977–78. Utrudniło to uzyskanie kolejnych subwencji finansowych na rzecz m.in. rewaloryzacji Krakowa oraz pozytywnie rozpatrzonych kolejnych wpisów na Listę Dziedzictwa Światowego. Zawieszone na 3 lata, z powodów finansowych, zostało również członkostwo w ICCROM (Centrum Rzymskie), a MKiS nie zgodziło się zwiększyć liczby członków PKN ICOMOS powyżej 40 członków indywidualnych, za których opłacane były składki w Centrali. Krzysztof Pawłowski zauważył, że ówczesna sytuacja polityczno-społeczna Polski powodowała dużą rezerwę, a nawet niechęć środowisk międzynarodowych (wyraźnie odczuwalną na VI Kongresie ICOMOS w Rzymie), co spowodowało drastyczne cięcia w realizacji wyjazdów zagranicznych. Szczególną niechęć środowiska międzynarodowego wywoływało, zwłaszcza w ocenie K. Pawłowskiego, nadużywanie pojęć i metod ochrony, konserwacji i rewaloryzacji, wywodzących się z tzw. polskiej szkoły konserwatorskiej. Uznał za konieczną weryfikację stosowanych metod konserwacji (zwłaszcza kamienia i drewna) i problemów terminologicznych oraz wypracowanie autorytatywnego stanowiska w zakresie ochrony dóbr kultury w Polsce¹⁹⁶.

Podczas zebrania Krzysztof Pawłowski zaprezentował program aktywności Komitetu na najbliższy okres oraz zwrócił uwagę na trzy problemy:

1. Ochronę zabytków w Polsce i aktualne problemy z nią związane pod kątem aktywności i decyzji międzynarodowych ICOMOS-u.
2. Potrzebę szczególnej troski Komitetu nad zabytkami w Polsce, które zostały wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa.
3. Wsparcie Komitetu w integracji zawodowej, które koncentruje się głównie na uczestnictwie młodych w ochronie dziedzictwa¹⁹⁷.

Kolejne zebranie plenarne komitetu odbyło się 4–6 października 1981 roku w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą. Spotkanie podzielono na sesję zagraniczną i krajową. W części zagranicznej referaty przedstawili: J. Cydzik – misja konserwatorska w Ekwadorze, K. Pawłowski – misja UNESCO w Mozambiku, O. Czerner – rewaloryzacja zabudowy miejskiej w Stanach Zjednoczonych, A. Gruszecki – podróż do Kanady, Jerzy Stankiewicz – podróż do Czechosłowacji. Sesja krajowa dotyczyła głównie problematyki konserwacji i restauracji zabytków w Kazimierzu Dolnym. Po przedstawieniu zagadnień konserwacji i odbudowy Kazimierza Dolnego, Komitet zdecydował o zgłoszeniu kandydatury Kazimierza Dolnego na Listę Światowego Dziedzictwa¹⁹⁸.

Podczas dyskusji nad programem aktywności PKN ICOMOS, zaznaczono rolę Komitetu jako organu doradczego, który nie powinien ingerować w kompetencje organów państwowych

¹⁹⁶ Pismo K. Pawłowskiego do A. Michałowskiego z dnia 15 lipca 1981 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

¹⁹⁷ Sprawozdanie K. Pawłowskiego z plenarnego posiedzenia PKN ICOMOS w dniu 29 czerwca 1981 roku, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1458, poz. 45–47.

¹⁹⁸ Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B, oraz Pismo K. Pawłowskiego do członków PKN ICOMOS w sprawie konferencji w Kazimierzu Dolnym z programem z dnia 21 września 1981 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

odpowiedzialnych za ochronę zabytków. Komitet sformułował główne zapisy projektu regulaminu PKN ICOMOS. Grupa robocza pod przewodnictwem Andrzeja Michałowskiego została wyznaczona do sporządzenia ostatecznej wersji regulaminu (statutu) PKN ICOMOS.

Zgromadzenie Generalne PKN ICOMOS i **konferencja otwarta nt. rewaloryzacji zespołów zabytkowych Krakowa i Wieliczki** odbyła się 7–9 grudnia 1981 roku w Urzędzie Miasta Krakowa i Muzeum Soli w Wieliczce (23 października miało również miejsce zebranie robocze PKN ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie). Tematem spotkania w Krakowie i Wieliczce były głównie problemy konserwacji Wawelu i „Karty rewaloryzacji Krakowa”. Alfred Majewski i J. Szablowski podnieśli problem Kopca Wawelskiego w ich prezentacji dotyczącej obecnych prac i planów. „Karta rewaloryzacji Krakowa” została zaprezentowana przez W. Borusiewicza – przewodniczącego Komitetu Restauracji oraz członka ICOMOS-u.

7 grudnia Polski Komitet ICOMOS zorganizował konferencję otwartą w skali krajowej w Urzędzie Miasta Krakowa, w której wzięło udział około 150 osób. Podczas obrad zaprezentowano raporty różnych instytucji mających na celu restaurację i ochronę zabytków Krakowa (instytucji państwowych, organizacji pozarządowych, w tym członków Polskiego Komitetu ICOMOS). Wnioski z raportów zostały przedstawione podczas sesji Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa. Natomiast problemy związane z brakiem funduszy do prowadzenia prac konserwatorskich, zgłoszone na forum międzynarodowym, zostały rozwiązane poprzez dotację UNESCO w wysokości 75 tys. dolarów¹⁹⁹.

W omawianym okresie Komitet opublikował materiały międzynarodowej konferencji ICOMOS o wdrożeniu Rekomendacji UNESCO związanych z ochroną zabytków i obiektów historycznych z seminarium w Krakowie (październik 1980), zorganizowanego w celu uczczenia XV rocznicy ICOMOS-u. Publikacja ta, przetłumaczona na angielski i francuski, została rozpowszechniona przez Komitet i centralę ICOMOS-u w Paryżu²⁰⁰.

Ponadto Polski Komitet ICOMOS w 1981 roku zorganizował również 2 wystawy z okazji zjazdów i konferencji otwartych, dotyczące planów restauracji zabytków w Kazimierzu Dolnym (październik 1981) i planów rozwoju przestrzennego Krakowa (grudzień 1981)²⁰¹.

Działalność międzynarodowa:

Krzysztof Pawłowski uczestniczył we wszystkich zjazdach Komitetu Wykonawczego ICOMOS w 1981 roku. Prezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS został wybrany również członkiem Komitetu Wykonawczego ICOMOS na Zgromadzeniu Generalnym w Rzymie w 1981 roku i brał udział we wszystkich posiedzeniach tego Komitetu. Od początku istnienia Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, Krzysztof Pawłowski współpracował z nim jako główny sprawozdawca. Pracował głównie nad kryteriami przyjęcia

¹⁹⁹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 119.

²⁰⁰ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²⁰¹ Ibidem.

zabytków do Światowego Dziedzictwa UNESCO. Wszystkie kandydatury zabytków polskich zaproponowane przez K. Pawłowskiego zostały wpisane na listę, m.in.: Kopalnia Soli w Wieliczce, Oświęcim, Stare Miasto w Warszawie oraz Białowiecki Park Narodowy²⁰².

W lutym 1981 roku Jan Zachwatowicz zgłosił kandydaturę prof. Piotra Biegańskiego do Nagrody Piero Gazzola – niestety wygrał inny kandydat²⁰³. W listopadzie 1981 roku Wiesław Domasłowski – członek Polskiego Komitetu Narodowego – został wysłany na misję UNESCO na Wyspach Wielkanocnych w celu zdiagnozowania trudności w konserwacji kamienia²⁰⁴.

W maju Komitet ds. Ogrodów i Obszarów Historycznych opracowuje „Międzynarodową Kartę Ogrodów Historycznych” zwaną *Kartą Florencką*, która stanowi uzupełnienie Karty Weneckiej w zakresie ochrony ogrodów historycznych²⁰⁵.

Według raportu członkowie PKN ICOMOS uczestniczyli w 12 zjazdach i konferencjach zagranicznych, głównie w charakterze sprawozdawców, delegowani za pośrednictwem Ministerstwa Kultury i Sztuki. Liczba ta nie dotyczy uczestnictwa w Zgromadzeniu Głównym ICOMOS-u czy zjazdów Komitetu Doradczego i Wykonawczego²⁰⁶.

VI Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Rzymie 1981

Warto zaznaczyć, że podczas Zgromadzenia w 1981 roku zaszły bardzo duże zmiany personalne w składzie zarządu i komitetu wykonawczego ICOMOS. Odeszli członkowie założyciele, m.in. Piero Gazzola, Raymond Lemaire, Stanisław Lorentz i Jan Zachwatowicz – ich miejsce zajęli ludzie dużo młodszy i posiadający nowe pomysły na rozwój ICOMOS. Nowym przewodniczącym ICOMOS został Michael Parent z Francji, a sekretarzem generalnym – Abdelaziz Daoulatti z Tunezji²⁰⁷.

Delegacja polska składała się z 6 członków Komitetu: M. Arszyńskiego, P. Biegańskiego, T. Chrzanowskiego, A. Majewskiego, B. Rymaszewskiego, J. Stankiewicza i K. Pawłowskiego. Uczestniczyli oni we wszystkich debatach zgromadzenia oraz seminarium „Nie ma przyszłości bez przeszłości”²⁰⁸.

²⁰² Sprawozdanie K. Pawłowskiego z plenarnego posiedzenia PKN ICOMOS w dniu 29 czerwca 1981 roku, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1458, poz. 45–47.

²⁰³ Pismo J. Zachwatowicza dotyczące Nagrody Piero Gazzola z 22 lutego 1981 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (4B).

²⁰⁴ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comite National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²⁰⁵ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 34.

²⁰⁶ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comite National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²⁰⁷ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 9–11.

²⁰⁸ Ibidem, s. 131.

1982 – nowa siedziba PKN ICOMOS, Partycypacja społeczeństwa w ochronie i rewaloryzacji zabytków

Od 1982 roku PKN ICOMOS przeniósł swoją siedzibę do Zamku Królewskiego w Warszawie, gdzie korzystał z sali konferencyjnej oraz w przypadku większych spotkań, z sali kinowej. Lokalizacja ta umożliwiła Komitetowi stworzenie nowej biblioteki, gdzie zostały zebrane dokumenty z działalności ICOMOS od roku 1981.

Na pierwszym zebraniu plenarnym PKN ICOMOS w 1982 roku, połączonym z otwartą konferencją pt. *„Partycypacja społeczeństwa w ochronie i rewaloryzacji zabytków”*, dniach 2–3 kwietnia na Zamku Królewskim w Warszawie **zaakceptowano projekt statutu** i przekazano do centrali ICOMOS-u (Statut został zatwierdzony przez Zarząd Główny ICOMOS-u w listopadzie 1983 roku). PKN ICOMOS powołał również dwóch nowych członków: Mariana Korneckiego, specjalizującego się w architekturze drewna, który został wyznaczony do reprezentowania PKN ICOMOS w Międzynarodowym Komitecie ds. Budownictwa Ludowego oraz Teresę Zarębską, członka zarządu Towarzystwa Urbanistów Polskich²⁰⁹.

W konferencji krajowej pt. *„Partycypacja społeczeństwa w ochronie i rewaloryzacji zabytków”*²¹⁰ uczestniczyło ponad 120 osób, między innymi reprezentanci różnych organizacji i instytucji, takich jak np.: Komisja Międzyministerialna ds. Ochrony Zabytków, Centralna Dyrekcja Środowiskowej Spółdzielni, Stowarzyszenie Polskich Architektów, Stowarzyszenie Konserwatorów Polskich, Państwowe Gospodarstwa Rolne, Centrum Dokumentacji Obiektów Historycznych. Referat wprowadzający pt. *„Partycypacja społeczeństwa w ochronie i rewaloryzacji zabytków – stan, doświadczenia, potrzeby”* wygłosił Krzysztof Pawłowski. Dodatkowe 14 referatów omawiających problemy partycypacji w innych krajach omówili członkowie PKN ICOMOS i zaproszeni goście. Postulaty oparte na wnioskach z konferencji przekazano także reprezentantom ministerstw zainteresowanych powyższymi problemami oraz Sejmowej Komisji Kultury. Opierały się one głównie na stworzeniu systemu prawnego i ekonomicznego, który sprzyjałby partycypacji ludności w ochronie zabytków. Artykuły z konferencji uznanej za bardzo istotną w środowisku polskim ukazały się w *„Ochronie zabytków”*, a materiał z konferencji opublikowano i rozpowszechniono wśród członków²¹¹.

Kolejne Zebranie Plenarne Komitetu odbyło się 30 września 1982 roku w Starej Pomarańczarni w Łazienkach. Na zjeździe Prezes PKN ICOMOS – Krzysztof Pawłowski złożył propozycję rezygnacji z obejmowanej funkcji z powodu przedłużającego się pobytu za granicą (od 1980 roku – wiceprzewodniczący ICOMOS, na stałe przebywający we

²⁰⁹ Ibidem, s. 119, 130.

²¹⁰ Notatka z lutego 1986 roku dotycząca działalności PKN ICOMOS w latach 1982–1985, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9, oraz Ibidem, s. 141.

²¹¹ Ibidem, s. 120, a także: Domagalski M. (red.), *Partycypacja społeczeństwa w rewaloryzacji i ochronie zabytków, Warszawa 2–3 kwietnia 1982, PKN ICOMOS–ODZ, Warszawa, 1983.*

Fot. 47.

Obrady Jury konkursu PKN ICOMOS „Zabytki w rysunkach dzieci” w Starej Pomarańczarni w Łazienkach Królewskich w Warszawie w dniu 30 września 1982 roku,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Francji), jednak obecni członkowie poprosili o zachowanie przez niego pełnionej funkcji. Zarząd Główny powiększył się jednocześnie o 3 nowych członków – reprezentantów różnych regionów Polski – M. Arsyńskiego (Toruń), J. Bogdanowskiego (Kraków) oraz O. Czertera (Wrocław). Poza zmianami personalnymi zebranie dotyczyło głównie krytyki nowego Prawa Budowlanego, konkursu „Zabytki w rysunkach dzieci” oraz tworzenia klubów dla młodych²¹².

W celu przestudiowania nowego Prawa Budowlanego powołana została Komisja ds. przepisów prawa budowlanego w składzie: A. Michałowski (przewodniczący), J. Bogdanowski, M. Kornecki, J. Tajchman oraz T. Zarębska. Ustalono program aktywności bazując na badaniach wykonanych przez J. Bogdanowskiego. Na zebraniu postanowiono również zorganizować konferencję na temat ochrony krajobrazu przewidzianą na wiosnę 1983 roku. Otrzymała się dyskusja na temat przeznaczenia ostatnio zrekonstruowanego Pałacu Ujazdowskiego na centrum sztuki współczesnej. Komitet przekazał list do Ministra Kultury i Sztuki z oficjalną opinią przeciwko funkcji użytkowej sprzecznej z charakterem budynku. Pod koniec debaty w Łazienkach Królewskich rozmawiano o kompetencjach i trudnościach związanych z obejmowaniem pozycji Głównego Konserwatora Zabytków.

²¹² A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 121–122.

Sporządzono list do Ministra Kultury i Sztuki z prośbą o wzmocnienie jego kompetencji, podpisany przez Prezesa PKN ICOMOS oraz Prezesa Polskiego Komitetu ICOM²¹³.

Współpraca z organizacją „Jeunesse et Patrimoine”

Projekt wymiany międzynarodowej młodych profesjonalistów pracujących w dziedzinie restauracji miał swój początek przy współpracy z organizacją „Jeunesse et Patrimoine” – organizacją afiliowaną przy ICOMOS i grupą studentów Politechniki Krakowskiej. Wymiana ta została zorganizowana przez prof. Janusza Bogdanowskiego. Utworzono w tym celu komisję naukową ds. młodych. Stworzenie klubów dla młodych napotkało zewnętrzne przeszkody, którym sprostał jedynie Janusz Bogdanowski. Popularyzacja współpracy z organizacją „Jeunesse et Patrimoine” została również częściowo przekazana Teresie Zarębskiej. W ramach współpracy PKN ICOMOS z międzynarodową organizacją „Jeunesse et Patrimoine” został zorganizowany konkurs dla dzieci i młodzieży na najlepszy rysunek przedstawiający ulubiony zabytek, którego wyniki zostały opublikowane w tygodniku „Przekrój”. Jury otrzymało 1265 rysunków, z których wybrało 30. Autorzy otrzymali nagrody ufundowane przez organizację „Jeunesse et Patrimoine”, Prezesa PKN ICOMOS oraz zespół redakcyjny tygodnika „Przekrój”. Wyróżnione rysunki zostały wysłane do Paryża, by wziąć udział w konkursie na szczeblu międzynarodowym organizacji „Jeunesse et Patrimoine”. Ponadto Prezes PKN ICOMOS zorganizował i przyjął międzynarodową grupę organizacji „Jeunesse et Patrimoine” w kwietniu 1982 roku²¹⁴.

Międzynarodowy kurs z ochrony rejonów historycznych zorganizowany przez UNESCO

Kurs rozpoczęty w 1982 roku, został opracowany przez UNESCO w konsultacji z Krzysztofem Pawłowskim – Prezesem Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, uznanego za specjalistę w zakresie restauracji obiektów historycznych. Co roku dwóch reprezentantów z Polski było wysyłanych na dwutygodniowy kurs zagraniczny. Dzięki staraniom Komitetu Polskiego ICOMOS kandydatami zatwierdzonymi do udziału w kursie przez Ministerstwo Kultury i Sztuki zostali: Waldemar Szczerba i Józef Cempa w 1982 roku oraz Dominik Mączyński w 1983 roku. Program kursu był realizowany przez Polski Komitet Narodowy ICOMOS oraz Ministerstwo Kultury i Sztuki²¹⁵.

²¹³ Ibidem.

²¹⁴ Pismo T. Zielniewicza z załączonym sprawozdaniem z działalności Komitetu PKN ICOMOS „Młodzież i Zabytki” dotyczące współpracy z organizacją „Jeunesse et Patrimoine” z dnia 7 października 1986 roku. Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²¹⁵ Rapport triennale des activités 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

Działalność międzynarodowa:

Krzysztof Pawłowski uczestniczył we wszystkich zjazdach Komitetu Doradczego ICOMOS oraz Komitetu Wykonawczego ICOMOS. Brał również udział w posiedzeniach prezesów Komitetów ICOMOS z krajów socjalistycznych w Dreźnie w 1982 roku oraz uczestniczył w pracach Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO²¹⁶.

Członkowie PKN ICOMOS uczestniczyli w działalności Komitetów Międzynarodowych: Marian Kornecki w Komitecie ds. Budownictwa Ludowego (od 1982 roku reprezentant Polskiego Komitetu Narodowego), a Wojciech Kołtąj w Komitecie ds. Fotogrametrii ICOMOS. W 1982 roku członkowie PKN ICOMOS uczestniczyli w 14 zjazdach i konferencjach zagranicznych dotowanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki²¹⁷.

1983 – regulamin (statut) PKN ICOMOS, inicjatywa nagrody im. Jana Zachwatowicza

W 1983 roku wysłano do autoryzacji Centrali ICOMOS **projekt regulaminu (statutu) PKN ICOMOS opracowany zgodnie z zaleceniami ICOMOS-u, który został zatwierdzony w listopadzie przez Komitet Wykonawczy ICOMOS.**

W dniu 29 grudnia 1983 roku w skład Prezydium powołano nowego członka – **prof. Andrzeja Gruszeckiego**, który przejął funkcję wiceprezesa w dniu 2 kwietnia 1984 roku (po śmierci profesora Jana Zachwatowicza w sierpniu 1983 roku)²¹⁸.

Zebranie Prezydium i zebranie plenarne PKN ICOMOS w dniu 7 kwietnia 1983 roku w Zamku Królewskim w Warszawie dotyczyło głównie 5 raportów przedstawionych przez:

- J. Bogdanowskiego: *„Ochrona krajobrazu kulturowego kraju”*,
- M. Korneckiego: *„Problem zachowania budownictwa drewnianego jako znamion krajobrazu kulturowego w Polsce”*,
- K. Pawłowskiego: *„Nowe aspekty ochrony zabytków historycznych we Francji”*,
- B. Rymaszewskiego: *„Aktualna sytuacja konserwacji zabytków w Polsce i poprawka do Prawa o restauracji budynków z 1962”*,
- M. Wytrwałskiego (Warszawskie Przedsiębiorstwo Geodezyjne) – *„Nowe metody interpretacji fotograficznej i jej zastosowania w konserwacji miast historycznych”*²¹⁹.

²¹⁶ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 130, 206.

²¹⁷ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²¹⁸ Ibidem.

²¹⁹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 122.

Uczestnicy zjazdu otrzymali materiały z informacjami, między innymi z propozycją zmiany ustawy o muzeach i zabytkach z 1962 roku oraz dokumentacji zebranej przez Krzysztofa Pawłowskiego we Francji, dotyczącej nowych metod zachęcania mieszkańców do partycypacji w rewaloryzacji miast. Referaty J. Bogdanowskiego i M. Korneckiego uznano za program działalności PKN ICOMOS w przedstawionym zakresie tematycznym. Na spotkaniu poinformowano również o ogłoszeniu dnia 18 kwietnia Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków²²⁰, który od 1984 roku będzie obchodzony również w Polsce. Na zebraniu Prezydium tego samego dnia zaakceptowano kandydatury Janusza Bogdanowskiego i Krzysztofa Pawłowskiego do Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych²²¹.

Kolejne zebranie plenarne miało miejsce w Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu w dniach 15–17 września 1983 roku. Głównymi tematami spotkania były: uczczenie pamięci Jana Zachwatowicza zmarłego w sierpniu 1983 roku, dyskusja nad „*Deklaracją drezdeńską*” (projekt), przygotowanie referatów na VII Zgromadzenie Generalne ICOMOS i kolokwium naukowe w NRD w maju 1984 roku, tzw. „*Seminarium drezdeńskie*” oraz obrady nad raportem M. Korneckiego dotyczącym architektury drewnianej w Polsce. PKN ICOMOS zdecydował się ufundować **Nagrodę im. Profesora Zachwatowicza** za zgodą Ministra Kultury i Sztuki i przyznawanie jej każdego roku²²².

Projekt „*Deklaracji drezdeńskiej*” został szczegółowo omówiony i odesłany do prof. Deitersa – Prezesa Komitetu NRD z komentarzami, które wziął pod uwagę przy ostatecznym szkicu dokumentu. Wytypowano jednocześnie 15 osób z polskiego komitetu do przygotowania referatów na seminarium w Dreźnie, które zostały opublikowane w specjalnym biuletynie i rozpowszechnione na Zgromadzeniu Generalnym. Pod koniec obrad nad raportem M. Korneckiego, dotyczącego aktualnego stanu budynków drewnianych, zapadła decyzja o przesłaniu apelu wystosowanego do Ministra Kultury w sprawie ratowania budownictwa ludowego w Polsce. Powołano grupę roboczą pod przewodnictwem A. Michałowskiego odpowiedzialną za organizację ogólnopolskiej konferencji nt. budownictwa drewnianego w 1984 roku. 15 listopada 1983 roku przedstawiciele grupy roboczej spotkali się z wiceministrem E. Gołębiowskim omawiając szczegółowo zagadnienia związane z memoriałem Mariana Korneckiego na temat stanu ochrony budownictwa drewnianego wsi polskiej i krajobrazu kulturowego. Podjęto działania nad ogłoszeniem „*Roku ochrony krajobrazu kulturowego i budownictwa drewnianego wsi polskiej*” w 1984 roku oraz wprowadzeniem zmian ustawodawczych mających na celu stworzenie pojęcia „zespołów zabytkowych” i „krajobrazu kulturowego”²²³.

Ostatnie zebranie plenarne PKN ICOMOS w 1983 roku odbyło się 29 grudnia na Zamku Królewskim w Warszawie. Na spotkaniu wybrano skład 18-osobowej delegacji polskiej na

²²⁰ A. Żaryn, Polski Komitet Narodowy ICOMOS, w: *Ochrona Zabytków* 2/1984, s. 127.

²²¹ *Protokół z zebrania plenarnego PKN ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 7 kwietnia 1983 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.

²²² *Protokół z zebrania plenarnego PKN ICOMOS w Ciechanowcu w dniach 15–17 września 1983 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.

²²³ *Materiały dodatkowe z Zebrania Plenarnego 21 grudnia 1993 z raportem z narady z 15 listopada 1983 r.*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

Zgromadzenie Generalne ICOMOS w maju 1984 w Rostock i Dreźnie. Minister Kultury i Sztuki zaakceptował skład 16 osób, finansując wyjazd 5-osobowej delegacji. Grupa robocza z Ciechanowca wygłosiła „Memoriał”²²⁴ i „Apel” na temat zagrożenia dotyczącego zabytków drewnianych. Ustalono wstępny program i termin konferencji na dzień 2 kwietnia 1984 roku²²⁵.

W 1983 roku PKN ICOMOS uczestniczył w uroczystościach z okazji 300. rocznicy zwycięstwa Jana III Sobieskiego nad armią turecką w bitwie pod Wiedniem. Komitet wydał wspólnie z Kieleckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków medal z napisem „ICOMOS 1983” oraz zorganizował wystawę fotografii architektury miejskiej i krajobrazu na terenie Kielc (kwiecień 1984 roku)²²⁶.

Działalność międzynarodowa:

Krzysztof Pawłowski i Bohdan Rymaszewski uczestniczyli we wszystkich zjazdach Komitetu Doradczego ICOMOS. Krzysztof Pawłowski brał udział w posiedzeniach Komitetu Wykonawczego ICOMOS oraz posiedzeniach prezesów Komitetów ICOMOS z krajów socjalistycznych w Rostocku w 1983 roku. Ponadto członkowie PKN ICOMOS uczestniczyli w działalności Komitetów Międzynarodowych: Marian Kornecki reprezentował Komitet ds. Budownictwa Ludowego, a Wojciech Kołtąj reprezentował Komitet ds. Fotogrametrii ICOMOS²²⁷.

Do 1983 roku Polska była reprezentowana w Komitecie Dziedzictwa Światowego UNESCO przez Krzysztofa Pawłowskiego, który reprezentował Polskę od 1976 roku²²⁸.

Andrzej Michałowski uczestniczył w obradach sympozjum ICOMOS pt. „Nowa rola zamków i pałaców w życiu społeczeństw” w Pradze i Bratysławie, w dniach 18–24 września 1983 roku²²⁹.

W 1983 roku członkowie PKN ICOMOS uczestniczyli w 15 zjazdach i konferencjach w charakterze sprawozdawców, delegowanych przez Ministerstwo Kultury i Sztuki. Liczba ta nie dotyczyła uczestnictwa w Zgromadzeniu Głównym ICOMOS, zjazdów Komitetu Doradczego czy Wykonawczego²³⁰.

²²⁴ Memoriał PKN ICOMOS w sprawie zachowania budownictwa drewnianego jako znamion tożsamości krajobrazu kulturowego Polski, w: *Ochrona Zabytków* 3/1984, s. 214–215.

²²⁵ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 123.

²²⁶ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²²⁷ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 130–131.

²²⁸ Ibidem, s. 132.

²²⁹ *Raportarz Andrzeja Michałowskiego*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

²³⁰ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

Fot. 48.

Symposium ICOMOS pt. „Nowa rola zamków i pałaców w życiu społeczeństw” w Pradze i Bratysławie, 18–24 września 1983 roku,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 49.

Symposium ICOMOS pt. „Nowa rola zamków i pałaców w życiu społeczeństw” w Pradze i Bratysławie, 18–24 września 1983 roku,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

1984 – inauguracja konkursu im. Jana Zachwatowicza i Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków

W dniu 2 kwietnia 1984 roku, prof. Andrzeja Gruszeckiego – Generalnego Konserwatora Zabytków powołano na funkcję wiceprezesa PKN ICOMOS. Według raportu z roku 1985 roku w Komitecie do końca kadencji w 1984 roku działało Prezydium i 30 członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS. W ciągu 3 lat odbyło się 10 zjazdów członków Komitetu oraz 8 posiedzeń Prezydium. Zorganizowano również 3 konferencje otwarte na poziomie krajowym oraz kurs dla wojewódzkich konserwatorów zabytków (3–4 kwietnia 1984 roku)²³¹.

W ramach obchodów 40-lecia PRL Komitet otrzymał dotację na zorganizowanie konferencji w skali krajowej w 1984 i 1985 roku, a także warsztatów dla wojewódzkich konserwatorów zabytków w zakresie budownictwa ludowego, oraz seminarium międzynarodowe nt. ochrony i rewitalizacji miast historycznych w 1985 roku, które odbyło się we Wrocławiu oraz na „terenach odzyskanych” Polski²³².

Rok ochrony krajobrazu kulturowego i budownictwa drewnianego

W lutym 1984 roku PKN ICOMOS wystosował oficjalny „Apel do władz i społeczeństwa, o ochronę krajobrazu kulturowego na terenie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”. Apel zwraca uwagę na wiodącą rolę krajobrazu kulturowego w ogólnopolskim planie ochrony dóbr kultury, konieczności opracowywania raportów o stanie zabytków budownictwa drewnianego oraz specjalnego programu naukowo-badawczego, a także planów ochrony krajobrazu kulturowego realizowanych na szczeblu wojewódzkim i gminnym. Apel dotyczył także pilnej potrzeby szkolenia kadr zawodowych i szerokiego propagowania rangi krajobrazu kulturowego i budownictwa kulturowego jako nośnika tożsamości kulturowej kraju²³³.

2 kwietnia 1984 roku na Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się zebranie plenarne i ogólnopolska konferencja nt. „**Ochrony krajobrazu kulturowego i budownictwa drewnianego w Polsce**”. PKN ICOMOS ogłosił dzień 18 kwietnia dorocznym „Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków” – zgodnie z uchwałą ICOMOS z dnia 10 grudnia 1982 roku. W Polsce dzień ten rozpoczął „**Rok ochrony krajobrazu kulturowego i budownictwa drewnianego**”²³⁴.

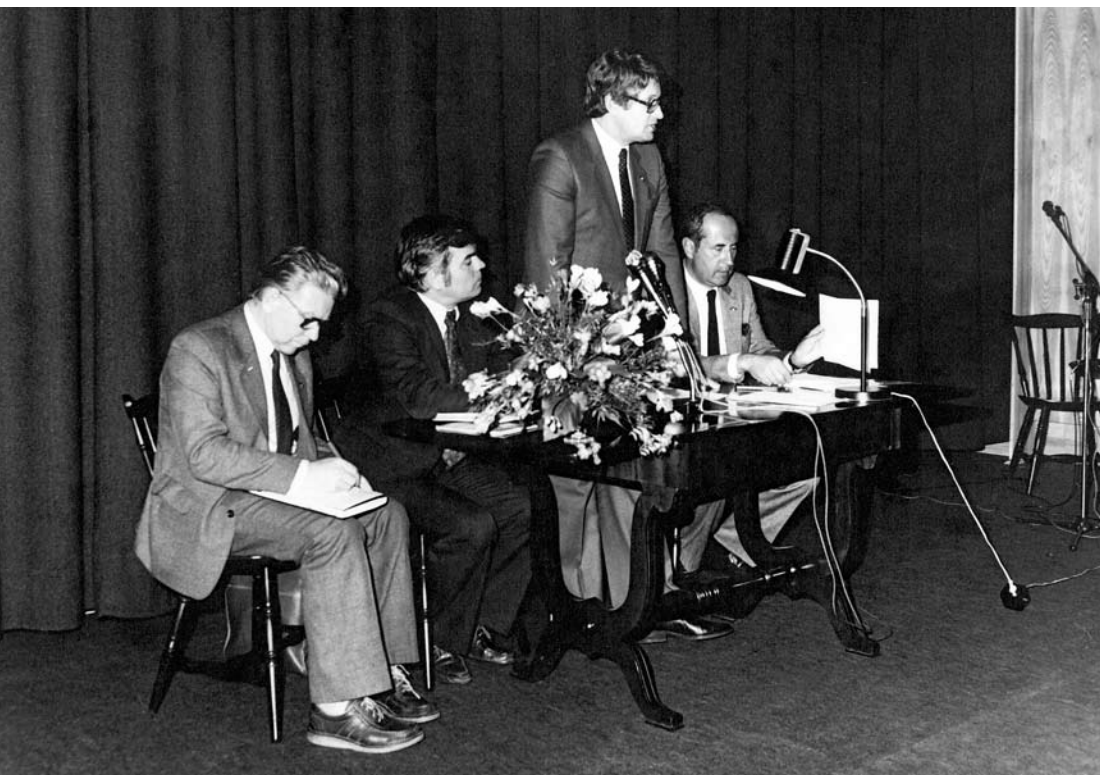
²³¹ Ibidem.

²³² Ibidem.

²³³ *Apel PKN ICOMOS z 16 lutego 1984 roku*, w: *Materiały dodatkowe z Zebrania Plenarnego 21 grudnia 1993*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

²³⁴ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 125.

Podczas obrad konferencji zadawano pytania reprezentantom różnych resortów np. Ministerstwa Administracji i Gospodarki Przestrzennej, Urzędu Ochrony Środowiska, Ministerstwa Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej, Komitetu do Spraw Turystyki, Głównemu Konserwatorowi Przyrody, Stowarzyszeniu Architektów Polskich, Stowarzyszeniu Konserwatorów Zabytków, Towarzystwu Urbanistów Polskich, Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków. Różnorodność w wymianie opinii umożliwiła zacieśnienie współpracy pomiędzy instytucjami biorącymi udział w konferencji²³⁵.

Fot. 50.

Ogólnopolska konferencja nt. „Ochrony krajobrazu kulturowego i budownictwa drewnianego w Polsce” w dniu 2 kwietnia 1984 roku na Zamku Królewskim w Warszawie, od lewej: A. Gruszecki – Generalny Konserwator Zabytków, E. Gołębiowski – Wiceminister Kultury i Sztuki, A. Michałowski i K. Pawłowski,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

²³⁵ Ibidem.

W dniach 3 i 4 kwietnia PKN ICOMOS oraz Generalny Konserwator Zabytków (A. Gruszecki) zorganizowali w Ojrzeńsku koło Warszawy, **szkolenie dla Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków**. Sesję szkoleniową poprowadził A. Michałowski i A. Gruszecki, a referaty wygłosili: A. Gruszecki, P. Midura (ICOM), J. Czajkowski i K. Uszyński (Dyrektorzy Muzeów na Wolnym Powietrzu) i W. Kalinowski²³⁶.

16 kwietnia PKN ICOMOS zorganizował konferencję prasową na Zamku Królewskim w Warszawie, umożliwiając rozpowszechnienie „Memoriału”, „Apelu” oraz głównych tez konferencji nt. krajobrazu kulturowego i budownictwa drewnianego w Polsce. Dziennikarzy poinformowano także o nowym Konkursie o Nagrodę im. Jana Zachwatowicza i dwóch konkursach organizowanych przez Komitet związanych z ochroną budownictwa drewnianego w Polsce. Na konferencji ogłoszono dzień 18 kwietnia **Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków**²³⁷.

Konkurs o Nagrodę im. Jana Zachwatowicza ustanowiony przez PKN ICOMOS w 1984 roku za najlepszą pracę dyplomową na temat ochrony i rewaloryzacji zabytków, został zorganizowany w dwóch kategoriach: krajowej i międzynarodowej. Nagrodą w konkursie była dla Polaków dwutygodniowa wycieczka do jednego kraju w Europie, a dla obcokrajowców biorących udział w konkursie międzynarodowym, dwutygodniowa wycieczka do Polski. Nagroda była ufundowana przez Departament Współpracy Kulturalnej Ministerstwa Kultury i Sztuki w porozumieniu z PKN ICOMOS²³⁸.

Ponadto Komitet zapoczątkował **konkurs na najlepszą adaptację obiektu drewnianego do potrzeb współczesnego życia oraz na najlepszego użytkownika zabytku drewnianego w Polsce**. Regulamin konkursu został ogłoszony przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków w poszczególnych województwach²³⁹.

25–26 października PKN ICOMOS w porozumieniu z Muzeum Okręgowym w Białymstoku zorganizował ogólnopolską konferencję naukową poświęconą ochronie budownictwa drewnianego i problematyce białostockiego muzeum wsi. Referaty wygłosili członkowie PKN ICOMOS: M. Kornecki, A. Michałowski i J. Żurawski²⁴⁰.

12 listopada 1984 roku na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym PKN ICOMOS odbyły się wybory do nowych władz Prezydium. Prezesem został prof. Olgierd Czermer²⁴¹.

²³⁶ Ibidem.

²³⁷ Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków został ustanowiony przez ICOMOS w 1983 roku, *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B, za: A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 126.

²³⁸ W 1987 roku nagroda została zawieszona wobec zaniechania finansowania przez MKiS, za: Ibidem, s. 128.

²³⁹ Ibidem.

²⁴⁰ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²⁴¹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 136.

Na spotkaniu powołano do życia dwie nowe Komisje Naukowe PKN ICOMOS: Komisję ds. Zmków Historycznych pod przewodnictwem prof. A. Majewskiego, a także Komisję ds. Młodzieży (której skład i statut miał zostać uchwalony w terminie późniejszym – ostatecznie przewodniczącym został Tadeusz Zielniewicz w 1986 roku)²⁴².

Liczba członków Komitetu wzrosła z 38 (w 1981 roku) do 45 oraz jednego członka instytucjonalnego pod koniec 1984 roku. Pod koniec kadencji Komitet przyjął 3 nowych członków zwyczajnych: prof. Edmunda Małachowicza, Marię Sarnik, dyrektora PP P.K.Z – Tadeusza Polaka. W konsekwencji, Warsztat Konserwacji Zabytków P.K.Z został członkiem – instytucją Komitetu²⁴³.

Składki członkowskie zostały ostatecznie uregulowane przez MKiS w wysokości: 300 dolarów od 18 członków Komitetu i równowartość 250 dolarów w złotych od pozostałych członków Komitetu do Narodowego Banku Polskiego, bez możliwości transferu, do dyspozycji Międzynarodowego ICOMOS na terenie Polski. Liczba członków PKN ICOMOS została zatwierdzona przez Ministerstwo Kultury i Sztuki i Ministerstwo Finansów do liczby 40 członków²⁴⁴.

Kwestia aktywności członków w latach 80-tych była bardzo ważna z powodów finansowych. Dlatego liczba 40-osobowego składu Komitetu została zweryfikowana przez Krzysztofa Pawłowskiego na spotkaniu Prezydium 13 września 1984 roku, umożliwiając w ten sposób przyjęcie nowych członków, którzy jako wolontariusze od kilku lat uczestniczyli w aktywnościach Komitetu nieodpłatnie, nie będąc jego członkami.

Działalność międzynarodowa:

Krzysztof Pawłowski uczestniczył we wszystkich zjazdach Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS. W 1984 roku opublikowano raport Mariana Korneckiego z Międzynarodowego Komitetu ds. Budownictwa Ludowego (od 1982) dotyczący stanu ochrony budownictwa ludowego w Polsce. Ponadto Komitet ds. fotogrametrii ICOMOS nadal reprezentował Wojciech Kołtąj. Na Kolokwium w Dreźnie w 1984 roku dzięki staraniom Andrzeja Tomaszewskiego, reprezentanta Polskiego Komitetu Narodowego, zainicjowano działalność **Komitetu ds. nauczania historii architektury ICOMOS**. Komitet Wykonawczy zatwierdza program komitetu i powołuje **prof. Andrzeja Tomaszewskiego na pierwszego przewodniczącego komitetu**, w którego skład zostaje doproszonych 15 członków założycieli, a jako siedzibę podana zostaje lokalizacja PKN ICOMOS – Zamek Królewski w Warszawie. Tym samym realizują się postulaty Polski wnoszone jeszcze w latach sześćdziesiątych przez S. Lorentza i J. Zachwatowicza o konieczności kształcenia specjalistów z zakresu konserwacji zabytków, który dopiero po 20 latach znalazł swoje

²⁴² Ibidem.

²⁴³ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comite National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²⁴⁴ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s.130.

odzwierciedlenie w potrzebach działań międzynarodowych. Komitet w swoich założeniach miał ściśle współpracować z Centrum Konserwacji w Rzymie (ICCROM)²⁴⁵.

Na początku 1984 roku, UNESCO wysłało ponownie Wiesława Domaśłowskiego – członka Polskiego Komitetu Narodowego na misję ekspercką UNESCO w Senegalu²⁴⁶.

W 1984 roku Polska była reprezentowana w Komitecie Dziedzictwa Światowego UNESCO przez innego członka Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS – Mariana Arszyńskiego²⁴⁷.

VII Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Rostocku i Dreźnie 1984

Delegacja polska składała się z 16 członków Narodowego Komitetu Polskiego: M. Arszyńskiego, J. Bogdanowskiego, O. Czerner, W. Domaśłowskiego, J. Frazika, W. Kalinowskiego, A. Gruszeckiego, H. Kondzieli, M. Korneckiego, L. Majdeckiego, A. Michałowskiego, K. Pawłowskiego, B. Rymaszewskiego, J. Stankiewicza, A. Tomaszewskiego oraz T. Zarębskiej²⁴⁸. Uczestniczyli oni również w seminarium naukowym w Dreźnie. Delegacja polska przygotowała publikację złożoną z 15 referatów, zatytułowaną „Zabytki i zespoły zabytkowe: ich rola w określaniu tożsamości kulturowej”. Podczas Zgromadzenia Generalnego i kolokwium PKN ICOMOS rozdało około 500 egzemplarzy tej publikacji w języku angielskim i francuskim. Podczas debaty głos zabrali: A. Gruszecki, W. Kalinowski, K. Pawłowski i J. Stankiewicz. Zgromadzenie uchwaliło „Deklarację drezdeńską”, w której opracowaniu brał bezpośredni udział Andrzej Gruszecki²⁴⁹.

Podczas Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Rostocku, wręczono najwyższą nagrodę – **medal im. Piera Gazzoli dla prof. Stanisława Lorentza**, członka honorowego ICOMOS oraz Prezesa Honorowego Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za jego zasługi w ochronie zabytków w skali międzynarodowej. Nagrodę w imieniu Stanisława Lorentza odebrał obecny na spotkaniu Krzysztof Pawłowski²⁵⁰.

Członkowie PKN ICOMOS uczestniczyli w latach 1981–1984 w 50 zjazdach i konferencjach zagranicznych głównie w charakterze sprawozdawcy, delegowani za pośrednictwem Ministerstwa Kultury i Sztuki. Liczba ta nie dotyczyła uczestnictwa w Zgromadzeniu Głównym ICOMOS-u czy zjazdów Komitetu Doradczego czy Zarządzającego²⁵¹.

²⁴⁵ Ibidem, s. 32–33, 131–132.

²⁴⁶ Ibidem, s. 132.

²⁴⁷ Ibidem.

²⁴⁸ A. Michałowski, Zgromadzenie Generalne ICOMOS, w: *Ochrona Zabytków* 4/1984, s. 305.

²⁴⁹ A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 131 i 228.

²⁵⁰ Ibidem.

²⁵¹ *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

1984–1993

Olgierd Czermer – Prezes PKN ICOMOS

KADENCJA 1985–1987

W dniu 12 listopada 1984 roku na zebraniu plenarnym PKN ICOMOS zostały wybrane nowe władze na trzyletni okres 1985–1987. Po rezygnacji Krzysztofa Pawłowskiego z funkcji Prezesa PKN ICOMOS na to stanowisko został wybrany jednogłośnie prof. Olgierd Czerner. Wiceprezesami zostali: doc. Andrzej Gruszecki, dr Bohdan Rymaszewski, prof. Krzysztof Pawłowski, sekretarzem generalnym – mgr Andrzej Michałowski, a skarbnikiem – mgr inż. arch. Jacek Cydzik. Pozostałymi członkami Zarządu zostali: doc. Marian Arszyński, prof. Janusz Bogdanowski, prof. Jerzy Stankiewicz. Ponadto tytuły honorowych członków PKN ICOMOS otrzymali: prof. Piotr Biegański, prof. Alfred Majewski, prof. Jerzy Szablowski²⁵².

1985 – 20-lecie ICOMOS na 40-lecie PRL

W 1985 roku PKN ICOMOS spotkał się na dwóch zebraniach plenarnych w marcu i listopadzie. W tym roku, ze względu na dalsze obostrzenia w Ministerstwie Kultury przyjęto tylko jednego członka PKN ICOMOS – Janusza Stępkowskiego²⁵³.

Prezydium spotykało się kilkakrotnie przygotowując konferencję prasową w dniu 12 kwietnia 1985 roku związaną z Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków pt. **„Krajobraz dobrem Narodu – treścią planowania przestrzennego”** na Zamku Królewskim w Warszawie. Wystąpienia przedstawili Olgierd Czerner, dyr. Nawrocki i Andrzej Michałowski²⁵⁴.

15 kwietnia, w ramach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków, odbyła się również na Zamku Królewskim w Warszawie, ogólnopolska konferencja **„Krajobraz treści planowania przestrzennego”** oraz towarzysząca jej wystawa. Konferencji przewodniczyli: Olgierd Czerner, Andrzej Gruszecki i Andrzej Michałowski²⁵⁵.

Miesiąc później, w dniu 24 maja na Zamku Królewskim odbyło się wręczenie nagród w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego²⁵⁶. Nagrody wręczyła Maria Sarnik-Konieczna.

²⁵² A. Żaryn, *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 136.

²⁵³ Ibidem.

²⁵⁴ *Raportarz Andrzeja Michałowskiego*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego. Teczka 6.

²⁵⁵ *Raportarz Andrzeja Michałowskiego*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

²⁵⁶ Wykaz nagrodzonych, w: *Materiały dodatkowe z Zebrania Plenarnego 21–12–1993*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

Fot. 51.

Konferencja prasowa w dniu 12 kwietnia 1985 roku związana z Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków pt. „Krajobraz dobrem Narodu – treścią planowania przestrzennego” na Zamku Królewskim w Warszawie,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 52.

Konferencja prasowa w dniu 12 kwietnia 1985 roku związana z Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków pt. „Krajobraz dobrem Narodu – treścią planowania przestrzennego” na Zamku Królewskim w Warszawie, na zdjęciu Andrzej Michałowski (z lewej) i Olgierd Czerner (z prawej),

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 53.

Uroczystość wręczenia nagród w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego, w dniu 24 maja na Zamku Królewskim w Warszawie, przemawia

Maria Sarnik-Konieczna,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 54.

Uroczystość wręczenia nagród w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego, w dniu 24 maja na Zamku Królewskim w Warszawie, na zdjęciu Maria Sarnik-Konieczna z Andrzejem Michałowskim,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Ryc. 5.

Wzór dyplomu w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego w 1985 roku,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

W dniach 11–17 czerwca 1985 roku we Wrocławiu miało miejsce międzynarodowe kolokwium ICOMOS nt. **„Ochrona krajobrazu zabytkowego jako świadectwo przemian dziejowych”** z objazdem naukowym Warszawa-Wrocław-Poznań-Gniezno dla uczczenia XX-lecia ICOMOS. Organizatorem kolokwium z ramienia PKN ICOMOS był Olgierd Czerner i Andrzej Michałowski. W obradach wzięło udział 8 komitetów narodowych oraz honorowy przewodniczący ICOMOS: R. Lemaire, przewodniczący ICOMOS: M. Parent i wiceprzewodniczący Komitetu Doradczego p. Minczev. Streszczenie z obrad zostało opublikowane w Biuletynie Informacyjnym ICOMOS nr 3/1985²⁵⁷.

Działalność międzynarodowa:

W dniu 5 października 1985 roku odbyło się posiedzenie Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO²⁵⁸.

W tym roku powstał również Międzynarodowy Komitet ds. Witraży, do którego składu PKN ICOMOS oddelegował Bożenę Soldenhof²⁵⁹.

1986 – Kształtowanie krajobrazu rolniczego IFLA-ICOMOS

13 marca delegacja PKN ICOMOS złożona z O. Czenera, A. Gruszeckiego i A. Michałowskiego spotkała się z Ministrem Józefem Niewiadomskim w celu omówienia wspierania ochrony zabytków przez Resort Budownictwa, Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej. Dzięki spotkaniu udało się uzyskać wsparcie finansowe dwóch konferencji PKN ICOMOS w kwietniu i czerwcu 1986 roku²⁶⁰.

Pierwsze zebranie plenarne PKN ICOMOS odbyło się 17 kwietnia 1986 roku. Przyjęto na nim 2 kolejnych nowych członków: Tadeusza Chrzanowskiego – konserwatora zabytków w Gdańsku i Tadeusza Zielniewicza – konserwatora zabytków w Lublinie. Na spotkaniu Olgierd Czerner przedstawił projekt plakatu promującego Międzynarodowy Dzień Ochrony Zabytków. Trwały również bardzo intensywne dyskusje nad nowelizacją ustawy z 1962 roku, dotyczącej pojęć „zabytek” i „dobro kultury”, zakresu rejestru i ewidencji,

²⁵⁷ Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, oraz A. Żaryn, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. *Żarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 63.

²⁵⁸ *Liste des membres 1985*, w: *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comite National Polonais*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.

²⁵⁹ A. Żaryn, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. *Żarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989, s. 36.

²⁶⁰ *Protokół z zebrania plenarnego PKN ICOMOS z dnia 17 kwietnia 1986 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

kompetencji władz wojewódzkich i ochrony krajobrazu. Stworzono również grupę roboczą oraz listę uwag do „Międzynarodowej Karty Miast Historycznych”²⁶¹.

Na spotkaniu podjęto bardzo ważną decyzję dotyczącą utworzenia tzw. warsztatów konserwatorskich oraz studiów podyplomowych – po decyzji grupy roboczej krajów socjalistycznych w 1985 roku. Dwutygodniowe kursy międzynarodowe miały dotyczyć dziedzin: konserwacji kamienia, tkanin, drewnianej rzeźby polichromowanej i mebli. Pierwsze warsztaty zaplanowano na rok 1990. Sprawom organizacyjnym, po akceptacji MKiS, przewodniczył dyrektor PP PKZ – Tadeusz Polak. Na rok 1987 PKZ przewidziało organizację międzynarodowego kursu dla stolarzy i cieśli, zajmujących się konserwacją struktur drewnianych. Studia podyplomowe miały rozpocząć się przy Politechnice Krakowskiej dzięki staraniom Janusza Bogdanowskiego w późniejszym czasie²⁶².

W dniu 18 kwietnia 1986 roku PKN ICOMOS w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków zorganizował ogólnopolską konferencję pt. **„Ochrona dóbr kultury, przyrody i krajobrazu w gminie: planowanie przestrzenne – integracja służb i działań”**. Celem konferencji było prześledzenie integracyjnej roli planu zagospodarowania przestrzennego gminy, jako instrumentu realizacji nie tylko polityki społecznej i gospodarczo-produkcyjnej, ale również ochronnej, dotyczącej tożsamości kulturowej i przyrodniczej regionu. Wnioski z konferencji posłużyły do opracowania nowego modelu współpracy służb konserwatorskich i przyrody we współpracy ze służbami planowania przestrzennego i nadzoru budowlanego, sporządzenia wytycznych przy sporządzaniu przedprojektowych studiów do planów zagospodarowania gmin, oraz przedstawienia propozycji definiowania krajobrazu zabytkowego w nowelizowanej ustawie o ochronie kultury i o muzeach. Udział w konferencji wzięli przedstawiciele m.in. Wojewodów, Naczelników Gmin, SARP, TUP, MKiS, MOŚ, Ministerstwa Budownictwa, Gospodarki Przestrzennej i Komunalnej oraz Ministerstwa Rolnictwa, Leśnictwa i Gospodarki Żywnościowej²⁶³.

²⁶¹ Ibidem, oraz Uwagi PKN ICOMOS do projektu „Karty Miast Historycznych” przesłane przez Prezesa ICOMOS w dniu 30 czerwca 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁶² Ibidem.

²⁶³ Informacja o konferencjach organizowanych w ramach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków z lutego 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

Fot. 55.

Ogólnopolska konferencja PKN ICOMOS w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków pt. "Ochrona dóbr kultury, przyrody i krajobrazu w Gminie: planowanie przestrzenne – integracja służb i działań" na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 18 kwietnia 1986 roku – przemawia Mieczysław Hoffmann,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 56.

Ogólnopolska konferencja PKN ICOMOS w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków pt. "Ochrona dóbr kultury, przyrody i krajobrazu w Gminie: planowanie przestrzenne – integracja służb i działań" na Zamku Królewskim w Warszawie, w dniu 18 kwietnia 1986 roku,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

16 maja 1986 roku odbyło się spotkanie Prezydium PKN ICOMOS, na którym ustalono wyjazd 1-osobowej delegacji polskiej (Bohdana Rymaszewskiego) na spotkanie Prezesów krajów socjalistycznych w dniach 23–24 czerwca. Spotkanie dotyczyło także ustalenia tematów referatów polskich delegatów na VIII Zgromadzenie Generalne w Waszyngtonie. Wytypowane 8 abstraktów wysłano do Paryża. Podjęto również starania o przyjęcie kolejnego członka instytucjonalnego O.D.Z., którego kandydaturę musiał zatwierdzić Generalny Konserwator Zabytków. Pod przewodnictwem M. Arszyńskiego opracowano także listę obiektów, które Polska mogłaby zgłosić na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO: Kazimierz nad Wisłą, Zamość, Chochółów, Kalwaria Zebrzydowska, Frombork, Malbork²⁶⁴.

4–5 czerwca w Krzyżtoporze i Baranowie odbyło się spotkanie (konferencja) Komisji ds. Zamków Historycznych PKN ICOMOS wspólnie z GKZ. Przewodnictwo i wysiłki organizacyjny przejął prof. A. Majewski. W spotkaniu uczestniczyli: O. Czerner, J. Bogdanowski, St. Michalczuk, A. Majewski, A. Michałowski, A. Gruszecki, J. Frazik, J. Żurowski, T. Polak, M. Sarnik, oraz zaproszeni goście: Wojewoda Tarnobrzelski płk. Jaświeca, Nacz. Dyr. Kopalni Siarki w Grzybowie dr E. Gutman i in. Spotkanie miało zadecydować o losach wstrzymanych prac remontowych na murach Krzyżtoporu – niestety Ministerstwo Kultury wstrzymując dotacje nie planowało ustąpić²⁶⁵.

Jednym z najważniejszych wydarzeń naukowych w 1986 roku stała się międzynarodowa konferencja organizowana przez IFLA i PKN ICOMOS w dniach 16–23 czerwca nt. **„Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość”**. Celem konferencji była analiza i ocena przyrodniczych, kulturowych i socjo-ekonomicznych wartości krajobrazu rolniczego. Konferencja miała charakter objazdowy; obradowano w Warszawie, Krakowie, Opolu, Czerniejewie i Gnieźnie. Obrady rozpoczynały się w Łazienkach Królewskich spotkaniem z Ministrem Rolnictwa, a zakończyły w Pałacu w Wilanowie spotkaniem z Ministrem Kultury. W konferencji uczestniczyli m.in. Zivi Miler z Izraela – Prezydent IFLA, prof. Ralph Gälzer z Austrii, Jette Abel z Danii (przedstawicielka ICOMOS), prof. Walter Mrass z RFN (Gen.Kons. Przyrody w Bonn), Hans Dorn oraz Heide i Erike Schmidt, a także prof. Harald i Gertruda Linke z Drezna, z Francji Hughues Lambert i Jean Marie Vicent oraz Sylwia Osiadacz–Jeanneret i małżeństwo Murray Nelson, z Wielkiej Brytanii Ken J. Parker, z Nowej Zelandii Diana Lucas, z Norwegii prof. Magne Brunn, z USA prof. Jot D. Carpenter z Ohio, prof. Kenneth J. Polakowski z Univ. Michigan oraz W. Tuttle z Departamentu Rolnictwa USA, ze Szwecji prof. Olav R. Skarge²⁶⁶. Efektem konferencji była rezolucja podnosząca świadomość kształtowania krajobrazu rolniczego w różnych strefach zawodowych²⁶⁷.

²⁶⁴ Wyciąg z protokołu zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 16 maja 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁶⁵ Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

²⁶⁶ Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

²⁶⁷ Materiały na konferencję „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” w dniach 16–23 czerwca 1986, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

Fot. 57.

Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w dniach 16-23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” – powitanie gości w łazienkach Królewskich, od lewej: minister Kazimierz Żygulski, Andrzej Michałowski i Olgierd Czerner,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 58.

Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w dniach 16-23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” – powitanie gości w łazienkach Królewskich, od lewej: minister Kazimierz Żygulski, Andrzej Michałowski, Wojciech Fiałkowski i Olgierd Czerner,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 59.

Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” – powitanie gości w Łazienkach Królewskich, od lewej: Andrzej Michałowski, Wojciech Fijałkowski, Edward Bartman, Zivi Miler (Izrael), Kazimierz Żygulski,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 60.

Otwarcie obrad międzynarodowej konferencji ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” na Zamku Królewskim w Warszawie,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 61.

Otwarcie obrad międzynarodowej konferencji ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” na Zamku Królewskim w Warszawie,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

Fot. 62.

Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w Łazienkach Królewskich w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość”,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

15 września na kolejnym zebraniu Prezydium PKN ICOMOS rozpatrzono kandydatury do nowych władz ICOMOS, decydując się na poparcie Pana Roberto di Stefano z Włoch oraz kandydata J. Glemży z ZSRR. PKN ICOMOS zdecydował również o zgłoszeniu kandydatury Olgierda Czernera na członka Komitetu Wykonawczego ICOMOS. Na zebraniu powstał również pomysł, aby zaproponować kandydaturę Polski do zorganizowania IX Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w 1990 roku, z tematem wiodącym „*Interdyscyplinarność w ochronie zabytków*”²⁶⁸.

Postanowiono przygotować także „*Memoriał*” dla Ministra Kultury i Sztuki, określający węzłowe problemy ochrony zabytków, który zostanie zaprezentowany na zebraniu plenarnym PKN ICOMOS. Przewodnictwo grupie roboczej ds. „*Memoriału*” powierzono Andrzejowi Michałowskiemu²⁶⁹.

28 listopada 1986 roku odbyło się ostatnie w tym roku **zebranie plenarne PKN ICOMOS** na Zamku Królewskim w Warszawie. Rozważano na nim pomysł zorganizowania IX Zgromadzenia Generalnego w Polsce oraz omówiono działalność komisji naukowych PKN ICOMOS. Jedną z istotnych okazała się sprawa nowej Komisji ds. Młodzieży (utworzona w 1984 roku), będącej pod przewodnictwem Tadeusza Zielniewicza od 1986 roku²⁷⁰. Komisja przy organizacji „*Jeunesse et Patrimoine*” zaplanowała szeroką wymianę zagraniczną młodzieży w ramach obozów konserwatorskich i wyjazdów zagranicznych (patrz poniżej)²⁷¹.

Działalność międzynarodowa:

W dniach 16–29 czerwca 1986 roku Tadeusz Zielniewicz na zaproszenie organizacji „*Jeunesse et Patrimoine*”, wraz z 11 osobową grupą studentów z Polski, uczestniczył w podróży studialnej po Francji, jednocześnie ustalając program wymiany studenckiej z Francją na kolejny rok²⁷². Wymiennie w dniach 15–31 lipca 1986 roku w Janowcu n. Wisłą odbył się międzynarodowy obóz młodych konserwatorów zabytków zorganizowany przez Komitet Młodzież i Zabytki pod patronatem PKN ICOMOS, finansowany przez MKiS. 10-osobowej grupie zagranicznej z Francji, Finlandii, Hiszpanii i Grecji towarzyszyło 15 studentów z Politechniki Lubelskiej²⁷³.

²⁶⁸ Wyciąg z protokołu zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 15 września 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁶⁹ Ibidem.

²⁷⁰ Pismo A. Michałowskiego do członków PKN ICOMOS z dnia 26 września 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁷¹ Pismo T. Zielniewicza z 7 października 1986 roku dotyczące planu wymiany zagranicznej Komitetu Młodzież i Zabytki na rok 1987, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁷² Sprawozdanie T. Zielniewicza (Komitet Młodzież i Zabytki PKN ICOMOS) z podróży służbowej do Francji w terminie 16–29 czerwca 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁷³ Sprawozdanie z międzynarodowego obozu młodych konserwatorów zabytków w Janowcu n. Wisłą 15–31 lipca 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

6–8 września Olgierd Czerner oraz Krzysztof Pawłowski uczestniczyli w zebraniu ekspertów ICOMOS w Toledo, obradując nad projektem „Międzynarodowej Karty Miast Historycznych”. W spotkaniu wzięło udział 28 ekspertów podzielonych na 3 grupy robocze, które opracowywały poprawki do karty, przed jej uchwaleniem na zebraniu Komitetu Wykonawczego ICOMOS w grudniu 1986 roku.

Ponadto Prezes PKN ICOMOS uczestniczył w listopadzie w zebraniu Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS. Andrzej Tomaszewski przewodniczył Międzynarodowej Komisji ds. Nauczania, a członkowie: Arsyński, Kołtąj, Kornecki i pani Soldenhoff w obradach innych komisji międzynarodowych i Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO²⁷⁴.

1987 – Komitet Młodzież i Zabytki PKN ICOMOS

13–16 lipca na Zamku Królewskim w Warszawie odbywają się obrady **Międzynarodowego Komitetu ds. Nauczania ICOMOS pt. „Nauczanie konserwacji i międzynarodowa współpraca nauczających”**²⁷⁵, w których uczestniczą przedstawiciele ICOMOS i ICCROM z 15 krajów²⁷⁶ m.in. przewodniczący ICOMOS Michael Parent, wiceprzewodniczący ICOMOS – Roberto di Stefano oraz pierwszy przewodniczący Komitetu ds. Nauczania – A. Tomaszewski. W obradach uczestniczą ponadto E. Małachowicz i A. Michałowski²⁷⁷.

Fot. 63.

Spotkanie Międzynarodowego Komitetu ds. Nauczania ICOMOS pt. „Nauczanie konserwacji i międzynarodowa współpraca nauczających” w Łazienkach Królewskich w dniu 14 lipca 1987 roku, na zdjęciu od lewej: Andrzej Michałowski, Michael Parent (przewodniczący ICOMOS) i Andrzej Tomaszewski,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

²⁷⁴ Pismo A. Michałowskiego do członków PKN ICOMOS z dnia 26 września 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁷⁵ M. Paździor, Międzynarodowe kolokwium ICOMOS, w: *Ochrona Zabytków* 1/1988, s. 66.

²⁷⁶ O. Czerner, Działalność Rady i PKN ICOMOS w latach 1985 i 1987, w: *Ochrona Zabytków* 1/1989, s. 97–98.

²⁷⁷ Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

Fot. 64.

*Spotkanie Międzynarodowego Komitetu ds. Nauczania ICOMOS
pt. „Nauczanie konserwacji i międzynarodowa współpraca nauczających”
w Łazienkach Królewskich w dniu 14 lipca 1987 roku,*

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

W dniu 4 grudnia 1987 roku na Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się zebranie sprawozdawczo-wyborcze PKN ICOMOS²⁷⁸. Podczas zebrania minutą ciszy uczczono członków PKN ICOMOS zmarłych w latach 1985–1987: Piotra Biegańskiego, Jerzego Frycza, Jarosława Widawskiego. Uczestnicy rozmawiali o usunięciu wniosku Ojcowa z listy Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO oraz o nie uwzględnieniu uwag strony polskiej w „Karcie Miast Historycznych”, uchwalonej na VIII Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS w Waszyngtonie. Dlatego zdecydowano się na opublikowanie polskiego tekstu karty w „Ochronie zabytków”, otwierając dyskusję na temat jej zapisów. Trwały

²⁷⁸ Protokół z zebrania sprawozdawczo-wyborczego PKN ICOMOS w dniu 4 grudnia 1987 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

burzliwe dyskusje nt. utworzenia międzynarodowego ośrodka szkoleniowego ICOMOS w Krakowie. Tadeusz Zielniewicz poinformował, że Prezydent Miasta Krakowa przeznaczył na ten cel budynek przy ul. Kanoniczej 16. Poinformowano również o trudnościach ze zorganizowaniem konkursu im. Jana Zachwatowicza, ponieważ do Muzeum Architektury we Wrocławiu wpłynęło zaledwie kilka prac²⁷⁹. Ostatecznie konkurs Zachwatowicza po 1984 roku zostaje zawieszony do odwołania z powodu braku środków finansowych.

Rok 1987 został ogłoszony przez ICOMOS „Rokiem Rewaloryzacji Miast”²⁸⁰.

Działalność międzynarodowa:

Tadeusz Zielniewicz poinformował na zebraniu sprawozdawczym o przyjęciu organizacji „Jeunesse et Patrimoine” jako członka instytucjonalnego do Komitetu ds. Nauczania, co znacznie ułatwiło organizację wymiany grup młodzieży z różnych krajów. Zwrócił uwagę na duże dofinansowanie władz województwa lubelskiego, które od dwóch lat wspierają inicjatywę PKN ICOMOS²⁸¹.

VIII Zgromadzenie Generalne w Waszyngtonie 1987

Olgierd Czerner, Andrzej Tomaszewski i Tadeusz Zielniewicz²⁸² byli obecni na VIII Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS, podczas którego na prezesa ICOMOS został wybrany kandydat popierany przez Polskę – Roberto di Stefano. Na to spotkanie został przygotowywany projekt „Międzynarodowej Karty Szkolenia Konserwatorskiego”, w którym Andrzej Tomaszewski brał czynny udział. Na zgromadzeniu ustalono z francuskim ICOMOS możliwość wymiany polsko-francuskiej konserwatorów, ustalając przyjazd grupy konserwatorów z Francji na wrzesień 1988 roku i wyjazd grupy polskiej wiosną 1989 roku.

W materiałach pokonferencyjnych ze Zgromadzenia Generalnego znalazły się referaty Edmunda Małachowicza i Olgierda Czernera²⁸³.

Olgierd Czerner i Krzysztof Pawłowski jako przedstawiciele z Polski pracowali przy ostatecznej redakcji Karty Waszyngtońskiej, czyli „Karty Miast Historycznych” w 1986 roku i jej uchwaleniu w 1987 roku²⁸⁴.

²⁷⁹ Ibidem.

²⁸⁰ Program konferencji pt. „Miasta polskie – problemy ochrony i konserwacji” z 18 kwietnia 1988 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁸¹ Sprawozdanie T. Zielniewicza (Komitet Młodzieży i Zabytki PKN ICOMOS) z podróży służbowej do Francji w terminie 16–29 czerwca 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁸² O. Czerner, VIII Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Waszyngton, 11–15 października 1987 rok, w: *Ochrona Zabytków 4/1988*, s. 296–297.

²⁸³ Ibidem.

²⁸⁴ Ibidem oraz Protokół z zebrania sprawozdawczo-wyborczego PKN ICOMOS w dniu 4 grudnia 1987 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

KADENCJA 1988–1990

W trakcie wyborów do władz PKN ICOMOS w grudniu 1987 roku na stanowisku nadal pozostali Olgierd Czerner, Andrzej Michałowski i Jacek Cydzik – przy jednogłośniejszej akceptacji. Na wiceprezesów w trakcie tajnego głosowania wybrano: Tadeusza Zielniewicza, Bohdana Rymaszewskiego i Andrzeja Tomaszewskiego. W trakcie głosowania członkowie przyjęli uchwałę o zwiększeniu liczby pozostałych członków wchodzących w skład Prezydium z 3 osób do 5. W wyniku tajnego głosowania wybrano: Mariana Arszyńskiego, Janusza Bogdanowskiego, Krzysztofa Pawłowskiego, Mirosława Przyłęckiego i Jerzego Stankiewicza²⁸⁵.

1988 – Rok Rewaloryzacji Miast

W dniu 18 kwietnia 1988 roku odbyła się na Zamku Królewskim w Warszawie ogólnopolska konferencja pt. **„Miasta polskie – problemy ochrony i rewaloryzacji (konserwacji)”**²⁸⁶.

Fot. 65.

Ogólnopolska konferencja pt. „Miasta polskie – problemy ochrony i rewaloryzacji (konserwacji)” w dniu 18 kwietnia 1988 roku na Zamku Królewskim w Warszawie, na zdjęciu Olgierd Czerner i Andrzej Michałowski,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

²⁸⁵ Ibidem.

²⁸⁶ W różnych dokumentach występuje różny tytuł konferencji, patrz: Program konferencji pt. „Miasta polskie – problemy ochrony i rewaloryzacji” z 18 kwietnia 1988 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9, Program Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków dotyczący konferencji pt. „Miasta polskie – problemy ochrony i konserwacji” z 18 kwietnia 1988 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

19 kwietnia, w Sali Koncertowej Zamku Królewskiego w Warszawie odbyło się posiedzenie plenarne PKN ICOMOS oraz poprzedzający je wykład prof. Andrzeja Tomaszewskiego nt. „Konserwatorstwo między „estetyką” a autentyzmem zabytku”²⁸⁷.

1989 – Porozumienie PKN ICOMOS z US/ICOMOS

29 stycznia 1989 roku w Nieborowie zostało podpisane porozumienie pomiędzy US/ICOMOS (Terry B. Morton), a PKN ICOMOS w sprawie wymiany bezdewizowej na okres 12 tygodni młodych specjalistów w zakresie ochrony zabytków. Prof. O. Czerner, Prezes PKN ICOMOS upoważnił Andrzeja Michałowskiego z Zarządu OIKZP-O do nawiązania w tej sprawie kontaktu z National Park Service dla omówienia przyjmowania i wysyłania stażystów. Pierwszym specjalistą wysłanym na 12-tygodniowy staż w 1989 roku, w National Park Service był Jakub Zemła. Kolejne osoby wyjechały z Polski w 1992 i 1993 roku. Do Polski na 12-tygodniowy staż przylecieli: w 1990 roku Cliff Gawron z Georgii, w 1991 roku Michele Hitzik z Massachusetts, w 1992 roku Linda Robertson z Georgii i w 1993 roku Carol Pervoshek z Cleveland²⁸⁸.

Fot. 66.

Spotkanie na Zamku Królewskim w Warszawie w sprawie porozumienia PKN ICOMOS z komitetem ICOMOS ze Stanów Zjednoczonych dotyczącym wakacyjnych warsztatów konserwatorskich, od lewej: Warren H. Hill, A. Michałowski, A. Gieysztor, A. Rottermund, T. Zwiech,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.

²⁸⁷ Pismo O. Czernera do członków PKN ICOMOS z 10 lutego 1988 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

²⁸⁸ Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.

1990 – Międzynarodowe Centrum Studiów Konserwatorskich, Olgierd Czerner – wiceprzewodniczącym ICOMOS

W kwietniu z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków odbyła się konferencja prasowa PKN ICOMOS, na której przedstawiono plany polityki w zakresie ochrony zabytków związane z wejściem Polski do Rady Europy. Podkreślając znaczący udział członków PKN ICOMOS pod przewodnictwem prof. Janusza Bogdanowskiego w Radzie ds. Ochrony Zabytków, uchwalono projekt „nowelizacji” ustawy z 1962 roku o ochronie dóbr kultury i o muzeach. Omówiono również powstanie Międzynarodowego Centrum Studiów Konserwatorskich, zainicjowanego w Krakowie, dzięki staraniom PKN ICOMOS²⁸⁹.

Z dostępnej dokumentacji wynika, że w dniach 8–15 czerwca miały się odbyć międzynarodowe uroczystości 25-lecia ICOMOS. Zaplanowany w 1989 program zakładał objazd studialny rozpoczynający się obradami na Zamku Królewskim w Warszawie, a następnie wizyty w Krakowie, Wieliczce, Lublinie, Rzeszowie, Łańcucie, Leżajsku, Zamościu i Kazimierzu nad Wisłą, zakończone przyjęciem w Pałacu w Wilanowie. Program nie doszedł jednak do skutku, prawdopodobnie z powodów finansowych²⁹⁰.

27 października 1990 roku na Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się **posiedzenie Międzynarodowego Komitetu Fotogrametrii Architektonicznej /CIPA/** pod przewodnictwem prof. Mario Fondelli z Włoch. Polskę reprezentowali na spotkaniu: Elżbieta Wanot (członek CIPA i PKN ICOMOS), Olgierd Czerner (Prezes PKN ICOMOS) i Andrzej Michałowski (Sekretarz Generalny PKN ICOMOS). Po spotkaniu odbyło się w Warszawie i Krakowie XII Sympozjum Międzynarodowego Komitetu Fotogrametrii Architektonicznej /CIPA/. Uczestniczyło w nim 96 specjalistów z 17 krajów Europy, Azji, Afryki i Ameryki Południowej²⁹¹.

W listopadzie 1990 roku powołano **Radę Naukową Międzynarodowego Centrum Studiów Konserwatorskich**, na czele której stanął prof. Olgierd Czerner. Rada wypracowała założenia programowe kursów i studiów konserwatorskich, jednocześnie czyniąc już wieloletnie starania o utworzenie siedziby w Krakowie. Z powodu skomplikowanego stanu własnościowego nie udało się pozyskać na ten cel kamienicy przy ul. Kanoniczej 16, która została wcześniej zaproponowana przez Prezydenta Miasta Krakowa. Kolejne porozumienie z Krakowską Kurią Metropolitalną o przekazanie w użytkowanie na okres 25 lat kamienicy przy ul. Kanoniczej 18 pozwalało wtedy mieć nadzieję na realizację celów PKN ICOMOS²⁹².

²⁸⁹ Informacja PKN ICOMOS dla prasy, radia i telewizji z 9 kwietnia 1990 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

²⁹⁰ Programm eprovisoire XXV Anniversaire de l'ICOMOS 8–15 juin 1990, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

²⁹¹ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 8–9.

²⁹² Ibidem, s. 5.

IX Zgromadzenie Generalne w Lozannie 1990

Zgromadzenie Generalne w Szwajcarii dotyczyło podsumowania działań i planów na przyszłość w związku z 25-leciem ICOMOS pt. „*ICOMOS a quarter of century, achievements and future prospects*”. Zagadnienia merytoryczne dotyczyły możliwości rozszerzania zapisów Karty Weneckiej o kolejne, po Karcie Florenckiej i Karcie Waszyngtońskiej, zagadnienia oraz konieczności szkoleń i edukacji specjalistów w zakresie ochrony zabytków²⁹³.

Olgierd Czerner będąc w latach 1990–1993 wiceprezesem międzynarodowego ICOMOS, uczestniczył w większości spotkań Komitetu Wykonawczego, a jako prezes PKN ICOMOS w obradach Komitetu Doradczego ICOMOS oraz w samym Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS²⁹⁴.

KADENCJA 1991–1993

9 stycznia 1991 roku, podczas zebrania plenarnego Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie, prof. dr Olgierd Czerner został ponownie wybrany prezesem PKN ICOMOS. Stanowiska wiceprezesów objęli: prof. dr Janusz Bogdanowski, prof. dr Bohdan Rymaszewski, mgr Tadeusz Zielniewicz. Andrzej Michałowski nadal pozostawał sekretarzem generalnym, natomiast skarbnikiem został dr Janusz Stępkowski. W skład Prezydium wchodził również: dr Marian Arsyński, prof. dr Edmund Małachowicz, mgr Henryk Nowakowski, mgr Jerzy Żurawski²⁹⁵.

Liczba członków PKN ICOMOS pod koniec 1993 roku wynosiła 42 członków indywidualnych, 2 członków instytucjonalnych (P.P. Pracownie Konserwacji Zabytków i Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych) i 5 członków honorowych: Władysław Borusiewicz, Józef Frazik, Alfred Majewski, Adam Miłobędzki i Janusz Pasierb (tytuł nadany pośmiertnie, ponieważ zmarł 15 grudnia 1993 roku)²⁹⁶.

W kadencji 1991 – 1993 przyjęto 7 nowych członków: Marka Barańskiego, Aleksandra Brodę, Rafała Czenera, Jerzego Jasieńko, Andrzeja Kadłuczkę, Stanisława Medekszę i Tomasza Zwiecha²⁹⁷. Składka członkowska roczna wynosiła 20\$, co wówczas dawało kwotę 320.000 zł²⁹⁸.

²⁹³ *The Ninth General Assembly of ICOMOS in 1990, Lausanne, Switzerland*, http://www.international.icomos.org/publications/JS5_9.pdf (dostęp 10.06.2015)

²⁹⁴ *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 17.

²⁹⁵ *Ibidem*, s. 1.

²⁹⁶ *Ibidem*.

²⁹⁷ *Ibidem*.

²⁹⁸ *Pismo zapraszające na zebranie plenarne z dnia 19 stycznia 1993 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

Fot. 67.

Spotkanie Prezydium PKN ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie (data nieznana), na zdjęciu: Janusz Stępkowski – skarbnik, Andrzej Michałowski – sekretarz generalny, Olgierd Czerner – prezes i Tadeusz Zielniewicz – wiceprezes PKN ICOMOS,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

1991 – MKiS rezygnuje z opłacania składek ICOMOS

9 stycznia 1991 roku po Kongresie Generalnym w Lozannie (1990) na Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się zebranie sprawozdawczo-wyborcze PKN ICOMOS. Od tego roku MKiS wycofało się z finansowania składek członkowskich – członkowie musieli opłacać je samodzielnie. Jednocześnie zdezaktualizował się zapis regulaminu PKN ICOMOS z 1983 roku, ograniczający ilość kadencji władz PKN ICOMOS i liczby członków. Pozwoliło to otworzyć stowarzyszenie na wieloletnią listę oczekujących²⁹⁹.

²⁹⁹ Ibidem, s. 1.

W kwietniu z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków zorganizowano konferencję oraz **uroczystości wręczenia odznaki „za zasługi w opiece nad zabytkami”**, nagrody MKiS dla najlepszych użytkowników obiektów zabytkowych w latach 1989–1990 oraz na najlepsze prace w ogrodach historycznych w 1990 roku³⁰⁰.

4 czerwca 1991 roku PKN ICOMOS zorganizował z okazji Konferencji Bezpieczeństwa KBWE symposium pt. **„Ochrona zabytków”**, na które przybyły międzynarodowe władze ICOMOS: Roland Silva – Prezydent i Elliott Carroll – Wiceprezydent ICOMOS³⁰¹.

Następnie w październiku 1991 roku PKN ICOMOS zorganizował Kurs dla Państwowej Służby Ochrony Zabytków w formie seminarium pt. **„Nowe aspekty konserwacji historycznych ogrodów i krajobrazu”**. Wykładowcami kursu zostali przedstawiciele jednostek międzynarodowych: Peter Goodchild – wykładowca Uniwersytetu York w Anglii, John Seles i Anthony Mitchell z National Trust w Anglii oraz Andrzej Michałowski. Szkolenie połączono ze zwiedzaniem historycznych założen ogrodowych w Puławach, Kozłowie, Klemensowie, Przeworsku i Łańcucie³⁰².

15 marca 1991 roku umiera wieloletni prezes i założyciel PKN ICOMOS – profesor Stanisław Lorentz³⁰³.

Działalność międzynarodowa:

Olgierd Czerner w latach 1990–1993 jako wiceprezes międzynarodowego ICOMOS uczestniczył w większości spotkań Komitetu Wykonawczego ICOMOS, a jako prezes PKN ICOMOS w obradach Komitetu Doradczego ICOMOS. Andrzej Michałowski został członkiem korespondentem Międzynarodowego Komitetu Ogródów Historycznych i Miejsc ICOMOS-IFLA³⁰⁴.

1992 – Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego, porozumienie z ICOMOS-Izrael

W dniu 29 kwietnia 1992 roku z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków PKN ICOMOS zorganizował na Zamku Królewskim w Warszawie międzynarodową konferencję nt. **„Aktualne problemy ochrony zabytków w Polsce i w sąsiadujących, wybijających**

³⁰⁰ Ibidem, s. 4.

³⁰¹ Zaproszenie z programem na symposium PKN ICOMOS 4 czerwca 1991 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

³⁰² Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 5–6.

³⁰³ Ibidem, s. 23.

³⁰⁴ Ibidem, s. 17–22.

się na *niepodległość państwach*³⁰⁵. Na konferencji pojawili się delegaci z Białorusi, Czechosłowacji, Estonii, Litwy, Łotwy i Ukrainy. W trakcie konferencji wręczono medale i dyplomy Ministra Kultury i Sztuki za najlepsze prace pielęgnacyjne w ogrodach historycznych za 1991 rok³⁰⁶.

W dniach 31 sierpnia – 7 września w ramach porozumienia Polskiego i Izraelskiego Komitetu Narodowego ICOMOS przebywali w Polsce przedstawiciele ICOMOS-Izrael: prof. Joseph Schweid i Ester Niv-Krendel z Uniwersytetu Przyrodniczego w Jerozolimie, Nira Sidi z Urzędu Miasta Jerozolimy oraz Shmuel Hakim – Naczelnny Inżynier Miasta Tel Aviv³⁰⁷. Ponadto 2 polskich studentów wyjechało na 8-tygodniowy staż, a jednocześnie we Wrocławiu staż odbyły dwie studentki z Izraela³⁰⁸.

Pod koniec roku, w dniach 10–12 grudnia 1992 roku PKN ICOMOS wspólnie z SKZ zorganizował międzynarodową konferencję naukowo-konserwatorską w Krasiczynie pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego”. W konferencji udział wzięło 70 osób, m.in. z Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy, Łotwy i Estonii, oraz wygłoszono 20 referatów³⁰⁹.

Fot. 68.

Obrady międzynarodowej konferencji naukowo-konserwatorskiej pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasiczynie w dniach 10–12 grudnia 1992 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

³⁰⁵ Program konferencji z 30 kwietnia 1992 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 11.

³⁰⁶ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

³⁰⁷ Schedule – The visit of delegation Israel National Committee of International Council on Monuments and Sites, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁰⁸ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 13.

³⁰⁹ Ibidem, oraz bardziej szczegółowe omówienie przebiegu konferencji ze zdjęciami i treścią referatów w: J. Kowalczyk, *Ochrona Wspólnego Dziedzictwa Kulturowego*, SKZ – PKN ICOMOS, Warszawa, 1993, s. 289–300.

Fot. 69.

Międzynarodowa konferencja naukowo-konserwatorska pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasiczynie w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, od lewej: Ivan Mohytycz (Ukraina), prof. Tadeusz Polak, prof. Jerzy Kowalczyk,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

Fot. 70.

Międzynarodowa konferencja naukowo-konserwatorska pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasiczynie w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, od lewej: Stanisław Sawicki, Ryszard Brykowski, Alicja Lutostańska, Mieczysław Kurzątkowski,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

Fot. 71.

Międzynarodowa konferencja naukowo-konserwatorska pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasiczynie w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, od lewej: Olgierd Czerner, Jerzy Kowalczyk, Maria Sarnik-Konieczna, Dimitrij Bubnowskij (Białoruś),

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

Fot. 72.

Uczestnicy międzynarodowej konferencji naukowo-konserwatorskiej pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasiczynie w dniach 10–12 grudnia 1992 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

Fot. 73.

Obrady w Parku Mużakowskim podczas wakacyjnych warsztatów konserwatorskich PKN ICOMOS w 1993 roku, współorganizowanych z komitetem ICOMOS ze Stanów Zjednoczonych, od lewej: A. Michałowski, John Sales (Wielka Brytania), Olgierd Czerner,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.

Działalność międzynarodowa:

Olgierd Czerner uczestniczył w posiedzeniach Komitetu Wykonawczego i Komitetu Doradczego ICOMOS, a we wrześniu 1992 roku PKN ICOMOS zgłosił ponownie kandydaturę Olgierda Czernera na wiceprezesa ICOMOS na kadencję 1993–1996³¹⁰.

Andrzej Michałowski jako członek korespondent Międzynarodowego Komitetu Ogrodów Historycznych i Miejsc ICOMOS-IFLA wygłosił referaty na spotkaniach MKOHIM w 1992 roku w Aranjues i Litomyślu³¹¹.

We wrześniu PKN ICOMOS sfinansował wyjazd Anny Piaseckiej – członka TICCIH i Grupy Roboczej ds. Historycznego Dziedzictwa Przemysłowego PKN ICOMOS na VIII Międzynarodowy Kongres Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego w Madrycie. Reprezentantka Polski zaprezentowała referat dotyczący Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego³¹².

We wrześniu 1992 roku Adam Miłobędzki przedstawił referat pt. *„Le paysage architectural du Centre-Est de l'Europe”* na spotkaniu przedstawicieli ICOMOS krajów Europy Środkowej w Pradze³¹³.

1993 – Sztuka cmentarna i workshop ICOMOS-USA/Polska

Pierwsze zebranie plenarne PKN ICOMOS w 1993 roku odbyło się 12 lutego w Sali Kinowej na Zamku Królewskim w Warszawie. Dotyczyło głównie sprawozdania z działalności za 1992 rok i planów na rok bieżący³¹⁴.

W trakcie kwietniowych obchodów **Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków** zorganizowano, przy udziale Ministra Kultury i Sztuki, spotkanie na Zamku Królewskim w Warszawie z odczytem Jerzego Miziołka zatytułowanym *„Malarstwo Kaplicy Sykstyńskiej – ikonografia i konserwacja”* oraz wystawę pt. *„A LA DECOUVERTE DES BASTIDES”* przygotowaną przez francuski komitet ICOMOS i francuskie ministerstwo – ze strony polskiej pieczę nad wystawą przejęli Krzysztof Pawłowski i Teresa Zarębska³¹⁵.

³¹⁰ Pismo Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS dotyczące zgłoszenia kandydatury Olgierda Czernera z dnia 14 września 1992 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³¹¹ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 20.

³¹² Ibidem, s. 11.

³¹³ Ibidem.

³¹⁴ Pismo zapraszające na zebranie plenarne z dnia 19 stycznia 1993 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³¹⁵ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

Latem, w dniach 4–9 czerwca 1993 roku, odbyły się polsko-amerykańskie warsztaty pt. **„Definiowanie obszarów ochrony przyrodniczych i kulturowych krajobrazów oraz rola społeczeństwa w ich ochronie”**. Wzięło w nich udział 7 osób z USA, po 2 przedstawicieli z Białorusi, Niemiec, Wielkiej Brytanii, Litwy i Ukrainy oraz 1 osoba z Łotwy i 16 osób z Polski. Gościem honorowym warsztatów był wiceprezydent ICOMOS Elliott Carroll. W trakcie warsztatów odbyło się 5 sesji naukowych dotyczących różnorodnych zagadnień krajobrazowych:

- Sesja I – *„Rola społeczeństwa i formy uczestnictwa w ochronie przyrodniczych i kulturowych krajobrazów”* (Zamek Królewski w Warszawie);
- Sesja II – *„Współdziałanie służb zawodowych w ochronie krajobrazów przyrodniczo-kulturowych”* (Muzeum w Świętym Krzyżu);
- Sesja III – *„Problematyka ochrony krajobrazów zurbanizowanych oraz założeń militarnych i przemysłowych”* (Biblioteka Klasztoru na Jasnej Górze);
- Sesja IV – *„Historyczne parki krajobrazowe i problematyka ich ochrony”* (Pałac Kultury w Żaganiu);
- Sesja V – *„Problematyka ochrony krajobrazu rolniczego”* (Pałac Rokosowo)³¹⁶.

Fot. 74.

Wakacyjne warsztaty konserwatorskie PKN ICOMOS w 1993 roku, współorganizowane z komitetem ICOMOS ze Stanów Zjednoczonych, na zdjęciu Elliott Carroll – wiceprezydent ICOMOS z żoną Doris i Andrzejem Michałowskim,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.

³¹⁶ Ibidem, s. 6–7.

Dodatkowo na 12-tygodniowym stażu wakacyjnym w Warszawie (ZOiKZP) przebywało po jednej osobie z Ukrainy, Białorusi, Litwy i Łotwy, a w lipcu Aleksandra Żaryn opracowała i zrealizowała w ramach PKN ICOMOS wycieczkę studyjną po Polsce grupy francuskiej zrzeszonej w „Association Guillaume-Buide”³¹⁷.

W październiku 1993 roku w Muzeum Architektury we Wrocławiu odbyło się **symposium pt. „Sztuka cmentarna”**, któremu towarzyszyła Międzynarodowa Wystawa Historycznych Cmentarzy. Organizatorami symposium i wystawy było kilkanaście organizacji, m.in: PKN ICOMOS, ICOMOS, MKiS, PK ds. UNESCO. Konferencja została zorganizowana w ramach realizacji programu międzynarodowego ICOMOS, na potrzeby Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO. Brało w niej udział około 70 przedstawicieli z Austrii, Finlandii, Francji, Niemiec, Węgier, Izraela, Włoch, Litwy, Łotwy, Polski, Rosji, Słowenii, Hiszpanii, Szwecji, Ukrainy, Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych i Turcji. Polska pokryła koszty przyjazdu osób z krajów Europy Wschodniej. Obrady złożone z 39 referatów odbywały się w języku francuskim, angielskim i polskim. W podsumowaniu Olgierd Czerner zaznaczył, że wypracowane tezy mogły być pomocne dla ochrony cmentarzy chrześcijańskich, judaistycznych i laickich, natomiast ze względu na różnice kulturowego konieczne jest zorganizowanie podobnego spotkania dla krajów muzułmańskich oraz Chin i Japonii, w celu wypracowania ich własnych standardów ochrony³¹⁸. Impreza została zaliczona do Światowej Dekady Rozwoju Kulturalnego UNESCO³¹⁹.

21 grudnia odbyło się ostatnie w tym roku plenarne posiedzenie sprawozdawczo-wyborcze PKN ICOMOS, na którym podsumowano dotychczasowe działania i przedstawiono dezyderaty do planu działalności na kolejne 3 lata. W dokumentacji na zebranie został załączony m.in. regulamin PKN ICOMOS, projekt Honorowej Nagrody Międzynarodowej „*Conservator Ecclesiae*” im. ks. Janusza Pasierba³²⁰ oraz propozycja Programu Międzynarodowego Ośrodka Studiów Konserwatorskich (MOSK)³²¹. W dniu 28 grudnia 1993 roku odbyło się drugie posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS³²².

Działalność międzynarodowa:

Olgierd Czerner w latach 1990–1993 był wiceprezesem międzynarodowego ICOMOS. Na spotkaniu w Paryżu w dniach 2–4 grudnia 1993 roku zaproponował, aby z okazji 30-lecia ICOMOS spotkanie Komitetów Wykonawczego i Doradczego odbyło się w Polsce³²³.

³¹⁷ Ibidem, s. 14.

³¹⁸ Sprawozdanie z kolokwium międzynarodowego „Sztuka Cmentarna” w październiku 1993 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 6–7.

³¹⁹ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 11.

³²⁰ Materiały na posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 1–4.

³²¹ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 5.

³²² Notatka z 2 posiedzenia Prezydium w dniu 28 grudnia 1993 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

³²³ Raport O. Czernera wynikający ze spotkania w Paryżu w dniach 2–4 grudnia 1993 roku. Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

Andrzej Michałowski członek korespondent Międzynarodowego Komitetu Ogródów Historycznych i Miejsc ICOMOS-IFLA wygłosił referaty na spotkaniach MKOHIM w 1993 roku w Montrealu, West Dean College w Wielkiej Brytanii i w Mirze na Białorusi.

Andrzej Tomaszewski nadal przewodniczył Międzynarodowemu Komitetowi Szkolenia ICOMOS³²⁴.

W sierpniu na zamku w Mirze odbyła się międzynarodowa konferencja naukowo-konserwatorska pt. **„Utopia i rzeczywistość problemów konserwatorskich w końcu XX wieku”** z udziałem delegatów z Estonii, Litwy, Polski i Białorusi. Konferencja była realizowana w ramach współpracy z Białorusią, która podejmowała starania nad utworzeniem Białoruskiego Komitetu Narodowego ICOMOS. Referaty na konferencji wygłosili: Olgierd Czerner, Andrzej Michałowski i Tadeusz Polak³²⁵.

We wrześniu wizytę w Polsce złożył sekretarz generalny Chorwackiego Komitetu ds. UNESCO – Dino Milinovic, który zaapelował do polskich konserwatorów o pomoc w związku z niszczeniem dóbr kultury i eksterminacją ludności byłej Jugosławii. Wielu członków PKN ICOMOS odpowiedziało pozytywnie, angażując się w ratowanie niszczącego dziedzictwa kulturowego³²⁶.

W listopadzie, w ramach porozumienia Polskiego i Izraelskiego Komitetu Narodowego w Polsce, na rewizytę do Jerozolimy, Galilei i Tel Avivu wyjechali: Olgierd Czerner, Janusz Bogdanowski, Tadeusz Zielniewicz, Andrzej Michałowski. Odbyły się spotkania z przedstawicielami władz ICOMOS-Izreal oraz Ambasady Polskiej w Tel Avivie³²⁷.

X Zgromadzenie Generalne ICOMOS na Sri Lance 1993

30 lipca 1993 roku odbyło się Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Colombo na Sri Lance. W skład polskiej delegacji weszło 6 reprezentantów: O. Czerner, T. Zielniewicz, A. Michałowski, J. Stępkowski, A. Gruszecki i A. Tomaszewski (przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Szkolenia). Zgromadzeniu towarzyszyło sympozjum poświęcone dziedzictwu kulturowemu Azji i Oceanii, na którym referaty wygłosili: Andrzej Gruszecki *„Odbudowa Starego Miasta w Warszawie – Światowe Dziedzictwo”* oraz Andrzej Tomaszewski *„Międzynarodowa Strategia Światowego Dziedzictwa”*³²⁸. Godność członka honorowego ICOMOS otrzymał prof. Alfred Majewski³²⁹.

³²⁴ *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 8.

³²⁵ Ibidem.

³²⁶ Ibidem, s. 15.

³²⁷ Ibidem, s. 7.

³²⁸ Ibidem, s. 12.

³²⁹ *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za rok 1994*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B, s. 10.

Fot. 75.

X Zgromadzenie Generalne ICOMOS na Sri Lance w 1993 roku,
w drugim rzędzie od prawej: J. Stępkowski, A. Michałowski, A. Tomaszewski,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.

Fot. 76.

Wyjazd do Jerozolimy, Galilei i Tel Avivu w ramach porozumienia Polskiego i Izraelskiego Komitetu
Narodowego ICOMOS, w listopadzie 1993 roku wyjechali: Olgierd Czerner, Janusz Bogdanowski,
Tadeusz Zielniewicz, Andrzej Michałowski,

Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.

1993–2003

Krzysztof Pawłowski – prezes PKN ICOMOS

KADENCJA 1994–1996

21 grudnia 1993 roku odbyły się wybory do nowych władz PKN ICOMOS. Pełniący funkcję prezesa już trzy kadencje Olgierd Czerner, według ówczesnego regulaminu PKN ICOMOS, nie mógł ponownie kandydować. Na nowego prezesa został wybrany ponownie prof. Krzysztof Pawłowski. Wiceprezesami zostali: Janusz Bogdanowski, Olgierd Czerner i Tadeusz Zieliński. Andrzej Michałowski i Janusz Stępkowski pozostali na stanowiskach sekretarza i skarbnika komitetu. Dodatkowymi członkami Prezydium zostali: Marian Arsyński, Marek Konopka i Marian Kornecki³³⁰.

Warto zauważyć, że od początku 1994 roku Prezydium działało bez sekretariatu aż do listopada, kiedy to zdecydowano się zatrudnić Katarzynę Kwiecińską do biura na Zamku Królewskim w Warszawie. W 1995 roku biuro przeniosło się do pomieszczeń Państwowej Służby Ochrony Zabytków na Ksawerowie, dzięki uprzejmości Generalnego Konserwatora Zabytków³³¹.

Godność członków honorowych w 1994 roku nadano: prof. Aleksandrowi Gieysztorowi i prof. Zygmuntowi Świechowskiemu, a następnie w okresie 1995–1996: Aleksandrze Żarynowej, Jackowi Cydzikowi i Stefanowi Kwileckiemu³³².

Na koniec kadencji liczba członków indywidualnych wzrosła do 91 (z 43 pod koniec 1993³³³), a liczba członków instytucjonalnych z 2 do 7: P.P. Pracownice Konserwacji Zabytków i Zarząd Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych oraz nowe: Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich, Miasto Kraków, Miasto Warszawa, Miasto Zamość, Państwowe Muzeum Oświęcim-Brzezinka³³⁴. Składka członkowska po denominacji wyniosła 44 zł³³⁵.

Pod koniec kadencji w 1996 roku podjęto się również nowelizacji statutu PKN ICOMOS. W dniach 27 czerwca i 5 sierpnia 1995 roku obradowała specjalna Komisja ds. Redakcji Statutu, w składzie: Marek Barański, Janusz Bogdanowski, Olgierd Czerner, Marian Kornecki i Janusz Stępkowski, która zajmowała się wprowadzaniem zmian zgłaszanych przez członków PKN ICOMOS. Ostateczny projekt nowego statutu uchwalono na zebraniu

³³⁰ *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 1–2.

Oraz *Sprawozdanie z posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku* i *Sprawozdanie z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

³³¹ *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za rok 1994*, oraz *Sprawozdanie z działalności Prezesa PKN ICOMOS za rok 1995 – projekt*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³³² *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za rok 1994*, TECZKA 12B.

³³³ *Lista członków PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

³³⁴ *PKN ICOMOS – Sprawozdanie z działalności w kadencji XII 1993 – XII 1996*, s. 4, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³³⁵ *Pismo Stępkowskiego do członków PKN ICOMOS w sprawie składek za 1994 i 1995 rok*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

plenarnym PKN ICOMOS w dniu 16 grudnia 1996 roku³³⁶. Został on zatwierdzony przez Komitet Wykonawczy ICOMOS w Sztokholmie w dniu 10 września 1998 roku³³⁷.

1994 – inicjatywa nagrody *Conservator Ecclesiae*

Na początku 1994 roku PKN ICOMOS zaproponował utworzenie Honorowej Nagrody Międzynarodowej „*Conservator Ecclesiae*” im. ks. Janusza Pasierba (zm. 15 grudnia 1993 roku – członka honorowego PKN ICOMOS) przyznawanej za wybitne dokonania w dziedzinie ochrony i konserwacji architektury i sztuki sakralnej. Wstępnie ustalono ogłoszenie pierwszej nagrody podczas Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków w dniu 18 kwietnia 1994 roku³³⁸. Nagroda w związku ze zmianą priorytetów nowych władz PKN ICOMOS została ostatecznie wstrzymana w połowie 1995 roku³³⁹.

22 lutego 1994 roku Olgierd Czerner zaprezentował samodzielnie opracowaną propozycję Programu Międzynarodowego Ośrodka Studiów Konserwatorskich (MOSK) wraz z kosztorysem kursów konserwatorskich, realizowanych w Krakowie (ul. Kanonicza 18) oraz we Wrocławiu (ul. Bernardyńska 5 – Muzeum Architektury)³⁴⁰.

W dniach 7–9 marca 1994 roku odbyło się w Malborku seminarium naukowo-konserwatorskie dla określenia aktualnej sytuacji dziedzictwa kulturowego i wypracowania wniosków w sprawie jego ochrony, które zapoczątkowało **starania PKN ICOMOS o wpis na LDŚ UNESCO zespołu zamkowego w Malborku i zespołu miejskiego Torunia** (zakończone sukcesem w 1997 roku). Dokumentację przygotowaną przez M. Arsyńskiego, M. Mierzwińskiego, J. Tajchmana i A. Tomaszewskiego – GKZ dotyczącą Malborka i Torunia, wysłano do Centrum Dziedzictwa Światowego UNESCO. Na seminarium prezentowano raporty z zespołów miejskich na LDŚ:

- Krakowa – Z. Beiersdorf, O. Czerner,
- Warszawy – D. Kłosek-Kozłowska,
- Zamościa – M. Sarnik-Konieczna³⁴¹.

³³⁶ Notatka A. Michałowskiego dotycząca opracowania projektu Statutu PKN ICOMOS z dnia 20 sierpnia 1995 roku wraz z projektem statutu PKN ICOMOS z 5 sierpnia 1995 roku i uwagami do projektu, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³³⁷ Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 5.

³³⁸ Materiały na posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 1–4

³³⁹ Ibidem oraz Sprawozdanie z działalności Prezesa PKN ICOMOS za rok 1995 – projekt K. Pawłowskiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁴⁰ W załącznikach korespondencja O. Czerner, program i kosztorys, w: Materiały na posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

³⁴¹ PKN ICOMOS – Sprawozdanie z działalności w kadencji XII 1993 – XII 1996, s. 1., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1 oraz Program 1-szego seminarium naukowo-konserwatorskiego 7–9 marca 1994 roku w Malborku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

W trakcie konferencji w Malborku 8 marca 1994 roku odbyło się pierwsze zebranie plenarne PKN ICOMOS³⁴², w trakcie którego omówiono **nowelizację statutu Międzynarodowej Nagrody im. Jana Zachwatowicza** i statut nagrody honorowej im. J. St. Pasierba³⁴³ oraz uchwalono rezolucję dotyczącą odbudowy po pożarze drewnianego kościoła w Łączy³⁴⁴. W poczet członków instytucjonalnych przyjęto miasta: Kraków, Warszawa, Zamość³⁴⁵.

Z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków zorganizowano w Pałacu na Wyspie w Łazienkach Królewskich uroczystości związane z wręczeniem nagród MKiS za najlepiej pielęgnowany ogród w 1993 roku³⁴⁶.

W kwietniu 1994 roku zorganizowano na Wawelu uroczystość wręczenia **prof. Alfredowi Majewskiemu dyplomu członka honorowego ICOMOS**³⁴⁷.

Na naradzie w dniu 19 maja 1994 roku z udziałem reprezentantów Białorusi, Litwy, Słowacji i Ukrainy oraz przedstawicieli Centrum Dziedzictwa Światowego podjęto się wytypowania obiektów reprezentatywnych dla Europy Środkowo-Wschodniej do wpisania na Listę Dziedzictwa Światowego. Prace były kontynuowane podczas narady w Zamościu w oparciu o referat Krzysztofa Pawłowskiego „*Uwagi dotyczące specyfiki i kryteriów wpisu miast centralnej i wschodniej Europy na Listę Dziedzictwa Światowego*”³⁴⁸.

W dniach 14–18 września 1994 roku odbyła się międzynarodowa konferencja „**Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO w Europie Środkowo-Wschodniej**” zorganizowana m.in. wspólnie z Komitetem Światowego Dziedzictwa UNESCO, MKiS oraz PK ds. UNESCO. Sesje odbywały się w Warszawie, Zamościu i Krakowie z udziałem przedstawicieli z 15 krajów, wygłoszono 38 referatów. Potrzeba zorganizowania konferencji wynikała z radykalnych zmian ustrojowych, jakie miały miejsce w tej części Europy. Szedł za nimi bogaty dorobek naukowo-badawczy niemający pokrycia w pracach realizacyjnych, w przeciwieństwie do modelu liberalnego, gdzie realizowane programy rewitalizacyjne często były prowadzone bez uszanowania zasad doktryny konserwatorskiej z nastawieniem na poprawienie atrakcyjności

³⁴² Sprawozdanie z posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 8 marca 1994 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

³⁴³ Materiały na posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku – załącznik z regulaminem konkursu Jana Zachwatowicza, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1 oraz Program seminarium /otwartego posiedzenia plenarnego/ PKN ICOMOS w dniach 7–9 marca 1994 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

³⁴⁴ Sprawozdanie z posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 8 marca 1994 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

³⁴⁵ Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za rok 1994, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁴⁶ Ibidem.

³⁴⁷ Ibidem, s. 10.

³⁴⁸ PKN ICOMOS – Sprawozdanie z działalności w kadencji XII 1993 – XII 1996, s. 3., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.

turystycznej zespołów zabytkowych. Pozyskane w trakcie konferencji materiały i wnioski stały się podstawą do stworzenia programu „*Ochrona i zarządzanie w miastach o wyjątkowej wartości zabytkowej*” opracowanego na 30-lecie ICOMOS w 1995 roku, a następnie stworzenia wieloletniej inicjatywy zwanej „*Stałą Konferencją Miast Zabytkowych Europy Środkowo-Wschodniej*” w 1997 roku³⁴⁹.

20 grudnia 1994 roku odbyło się na Zamku Królewskim w Warszawie zebranie plenarne i seminarium „**Nowa sytuacja społeczno-ekonomiczna a prawa dziedzictwa**”. Referat wprowadzający dotyczący Karty Praw Dziedzictwa przedstawił prezes PKN ICOMOS. Godność członków honorowych PKN ICOMOS nadano: prof. Aleksandrowi Gieysztorowi i prof. Zygmuntovi Świechowskiemu, a w poczet członków instytucjonalnych przyjęto Stowarzyszenie Naukowe Archeologów Polskich³⁵⁰.

W ramach współpracy z SKZ zorganizowano w ciągu roku 6 „*Czwartkowych Spotkań Konserwatorskich*” na Zamku Królewskim w Warszawie³⁵¹.

Od stycznia do listopada 1994 roku Prezydium działało bez sekretariatu. Po zatrudnieniu Katarzyny Kwiecińskiej w 1995 roku, biuro przeniosło się do pomieszczeń Państwowej Służby Ochrony Zabytków na Ksawerowie, dzięki uprzejmości Generalnego Konserwatora Zabytków³⁵².

Działalność międzynarodowa:

Krzysztof Pawłowski uczestniczył w spotkaniu grupy roboczej Europejskich Komitetów ICOMOS w Brukseli w dniach 1–2 października 1994 roku, a także w posiedzeniu Komitetu Doradczego ICOMOS w dniach 7–11 listopada 1994 w Nara – Japonia³⁵³.

W dniach 2–3 lutego 1994 roku prezes i sekretarz generalny PKN ICOMOS wyjeżdżają do Paryża celem negocjacji współpracy z dyrektorem ICOMOS, Centrum Światowego Dziedzictwa i UNESCO³⁵⁴.

Przedstawiciele PKN ICOMOS uczestniczyli w kilku wyjazdach naukowych:

- O. Czerner – konferencja w Jerozolimie,
- K. Pawłowski i O. Czerner – konferencja we Lwowie,

³⁴⁹ *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 5–6.

³⁵⁰ *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za rok 1994*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁵¹ Ibidem.

³⁵² Ibidem oraz *Sprawozdanie z działalności Prezesa PKN ICOMOS za rok 1995 – projekt*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁵³ *Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za rok 1994*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B, s. 6.

³⁵⁴ *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS za okres 28 grudnia 1993 roku do 20 grudnia 1994 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

- K. Pawłowski – konferencja w Neapolu,
- J. Bogdanowski – Grecja,
- A. Michałowski – konferencja w York, Wielka Brytania, posiedzenie Komitetu IFLA-ICOMOS,
- K. Pawłowski – Posiedzenie Komitetu Doradczego w Nara (Japonia)³⁵⁵.

Ponadto w sierpniu 1994 roku w Polsce odbyła się wizyta Międzynarodowego Komitetu Naukowego HADES³⁵⁶.

1995 – 30-lecie ICOMOS

Przygotowania do uroczystości 30-lecia ICOMOS trwały ponad rok, przy jednoczesnym ciągłym pobycie Krzysztofa Pawłowskiego – prezesa PKN ICOMOS za granicą. Uroczystości jubileuszowe połączono z konferencją międzynarodową pt. **„Obowiązki wobec dziedzictwa, a prawa rynku, ich wpływ na zarządzanie miastami zabytkowymi”**, która odbyła się w dniach 14–15 września w Krakowie³⁵⁷. Do realizacji konferencji połączonej z posiedzeniem Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS w dniach 10–13 września zaproszono Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie. Mimo trudności finansowych i wycofania subwencji Komitetu Dziedzictwa Światowego konferencja odbyła się pod hasłem wspólnych uroczystości 30-lecia ICOMOS i 50-lecia UNESCO³⁵⁸. W konferencji uczestniczyło 120 przedstawicieli z 39 państw ze wszystkich kontynentów, w tym: Roland Silva – przewodniczący ICOMOS, Elliott Carroll – wiceprzewodniczący ICOMOS, Carmen Anon – przewodnicząca Komitetu Doradczego ICOMOS³⁵⁹. Referaty wygłosiło aż 10 polskich reprezentantów, a obrady były tłumaczone na język angielski, francuski i polski. Dopelnieniem uroczystości stały się publikacje angielsko-francuskie *„XXX ICOMOS 1965 – 1995, Documents Polish National ICOMOS Committee”* oraz *„Duties toward the Heritage and laws of the market”*³⁶⁰.

³⁵⁵ Ibidem.

³⁵⁶ Ibidem.

³⁵⁷ Program uroczystości 30-lecia ICOMOS i sympozjum pt. *Obowiązki wobec dziedzictwa, a prawa rynku, ich wpływ na zarządzanie miastami zabytkowymi w Krakowie*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁵⁸ *XXX ICOMOS 1965 – 1995, Documents Polish National ICOMOS Committee*, PKN ICOMOS – ODZ, Warszawa, 1995.

³⁵⁹ Sprawozdanie A. Michałowskiego z działalności w PKN ICOMOS w 1995 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁶⁰ *Duties towards the heritage and laws market / Devoirs a l'égard du patrimoine et les lois du marche*, PKN ICOMOS – MCK w Krakowie, Kraków, 1995.

Fot. 77.

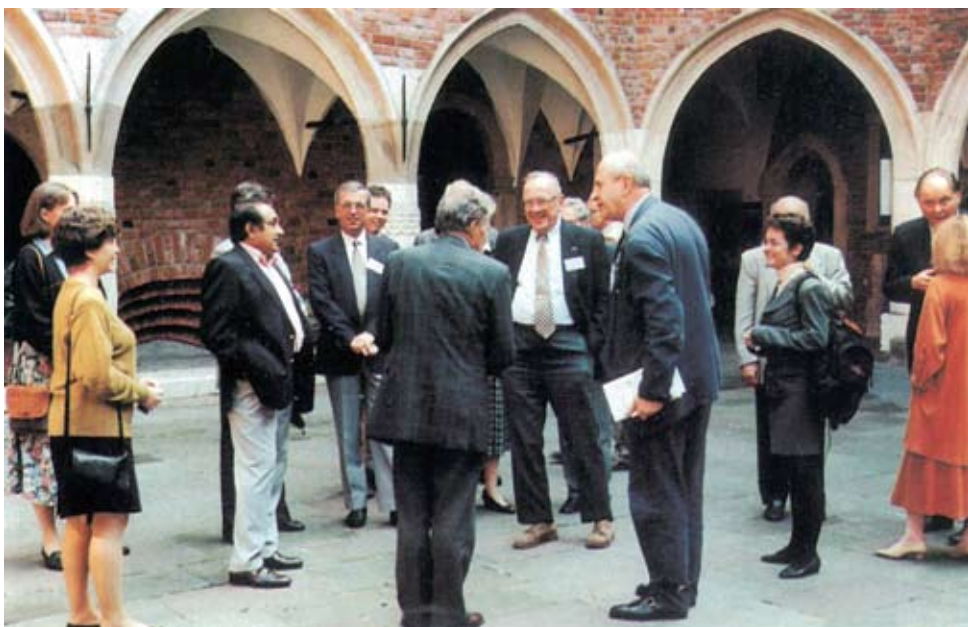
Spotkanie Komitetu Doradczego ICOMOS w Ratuszu Miejskim w Krakowie w październiku 1995 roku, na zdjęciu K. Pawłowski (od prawej), Roland Silva – przewodniczący ICOMOS (przemawia),

Archiwum PKN ICOMOS, autor nn.

Fot. 78.

Spotkanie Zarządu ICOMOS w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie w październiku 1995 roku, na zdjęciu Jacek Purchla – dyrektor MCK (przemawia),

Archiwum PKN ICOMOS, autor nn.

Fot. 79.

Uczestnicy konferencji międzynarodowej pt. „Obowiązki wobec dziedzictwa, a prawa rynku, ich wpływ na zarządzanie miastami zabytkowymi”, w Krakowie w 14–15 października 1995 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, autor nn.

Program Ochrona i zarządzanie w miastach o wyjątkowej wartości zabytkowej

Podczas konferencji z okazji 30-lecia ICOMOS Krzysztof Pawłowski zaprezentował program „Ochrona i zarządzanie w miastach o wyjątkowej wartości zabytkowej”, będący wynikiem prac nad materiałami z konferencji „Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO w Europie Środkowo-Wschodniej”, która odbyła się we wrześniu 1994 roku. Program zyskał akceptację Międzynarodowego Komitetu Miast i Wsi Zabytkowych ICOMOS, a w lutym 1997 roku Centrum Dziedzictwa Światowego UNESCO i stał się podstawą do stworzenia założeń statutowych powołanej do życia w 1996 roku Stałej Konferencji Miast Historycznych Basenu Morza Śródziemnego. Podobna inicjatywa została zaproponowana dla Europy Środkowo-Wschodniej rok później³⁶¹.

Jednocześnie od 1994 roku trwały prace PKN ICOMOS nad projektem „Deklaracji Praw i Obowiązków wobec Dziedzictwa”³⁶². Wielokrotnie przeredagowana Karta Praw Dziedzictwa została jednocześnie przyjęta przez Zgromadzenie Generalne w Meksyku w 1999 roku, a polska wersja deklaracji została opublikowana w książce dotyczącej 30-lecia PKN ICOMOS³⁶³.

Międzynarodowa Nagroda im. Profesora Jana Zachwatowicza

Z okazji 30-lecia ICOMOS reaktywowano „Międzynarodową Nagrodę im. Profesora Jana Zachwatowicza” na najlepsze prace dyplomowe wyższych uczelni na temat studiów i rewaloryzacji obiektów i zespołów zabytkowych, ustanowioną w 1983 roku i zawieszoną w 1987 roku, z powodu braku dofinansowania z MKiS. Fundusze na ten cel udało się pozyskać od Fundacji Kultury, MKiS, Fundacji Batorego oraz prywatną dotację Krystyny Zachwatowicz-Wajdy. Pierwsze posiedzenie jury odbyło się na Zamku Królewskim w Warszawie 22 sierpnia, kolejne 6 września. W skład jury konkursu wchodził członkowie Prezydium PKN ICOMOS oraz prof. Aleksander Gieysztor, prof. Maria Brykowska i prof. Teresa Zarębska. Pierwszą laureatką w 1995 roku została Małgorzata Wołodźko z SGGW z pracą pt. „Rewaloryzacja i adaptacja zabytkowego zespołu parkowego w Bejskach na potrzeby Państwowego Domu Opieki Społecznej”³⁶⁴.

Polski Komitet ICOMOS w 30-leciu powstania składał się z 55 członków zwyczajnych, 5 członków honorowych (prof. W. Borusiewicza, prof. J. Frazika, prof. A. Gieyszтора, prof. A. Miłobędzkiego i prof. Z. Świechowskiego), 1 członka honorowego ICOMOS (prof. A. Majewskiego) i 6 członków instytucjonalnych (Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, P.P. Pracowni Konserwacji Zabytków, Miasta Kraków, Miasta Zamość,

³⁶¹ Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 6.

³⁶² Sprawozdanie z działalności Prezesa PKN ICOMOS za rok 1995, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁶³ Ibidem.

³⁶⁴ Ibidem oraz Międzynarodowa Nagroda PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza – protokół z 22 października 1995 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

Miasta Warszawa, Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich)³⁶⁵. Składka członkowska wzrosła do kwoty 70 zł³⁶⁶.

Działalność międzynarodowa:

Prezes PKN ICOMOS reprezentował komitet na zebraniach Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS w Krakowie 11–13 września 1995 roku oraz podczas konferencji w Maroku i Neapolu (z okazji 30-lecia Karty Weneckiej)³⁶⁷. Ponadto PKN ICOMOS był inicjatorem utworzenia **Międzynarodowego Komitetu Historii Architektury i Urbanistyki ICOMOS**, który zgłoszono wspólnie z komitetami narodowymi Hiszpanii i Portugalii³⁶⁸. A Andrzej Michałowski jako członek rzeczywisty Komitetu IFLA-ICOMOS brał czynny udział we wszystkich posiedzeniach i konferencjach komitetu, powołując jednocześnie do życia Międzynarodową Szkołę Letnią ICOMOS-IFLA „Akademię Nieświeską”³⁶⁹.

1996 – Program Oświęcimski i Cegła w architekturze

W roku 1996 odbyły się 3 zebrania plenarne: 3 stycznia w Warszawie, 11 września w Malborku i 16 grudnia w Radziejowicach, oraz 4 zebrania Prezydium: 20 marca w Warszawie, 26 kwietnia, 28 sierpnia w Oświęcimiu i 29 sierpnia w Krakowie³⁷⁰.

W kwietniu PKN ICOMOS zorganizował w Warszawie w ramach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków seminarium nt. problemów archeologicznych³⁷¹.

Wiosną tego roku PKN ICOMOS wystąpił do Ministerstwa Kultury i Sztuki z wnioskiem o powierzenie komitetowi programu ustalenia problemów ochrony i zarządzania obozami zagłady Auschwitz-Birkenau³⁷².

Narada rozszerzonego Prezydium PKN ICOMOS w dniu 28 sierpnia 1996 roku dotyczyła już otoczenia obozu Auschwitz-Birkenau i została połączona ze spotkaniem

³⁶⁵ Lista zwyczajnych członków PKN ICOMOS z sierpnia 1995, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁶⁶ Pismo Stępkowskiego do członków PKN ICOMOS w sprawie składek za 1994 i 1995 rok, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

³⁶⁷ Sprawozdanie z działalności Prezesa PKN ICOMOS za rok 1995, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁶⁸ Ibidem.

³⁶⁹ Sprawozdanie A. Michałowskiego z działalności w PKN ICOMOS w 1995 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B oraz Dyplom z programem Akademii Nieświeskiej za kurs 1999–2000, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.

³⁷⁰ Sprawozdanie PKN ICOMOS za rok 1996, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁷¹ Aneks do sprawozdania finansowego za 1996 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁷² Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 8.

z prezydentem miasta Oświęcimia, podczas którego zaproponowano Muzeum Auschwitz-Birkenau członkostwo instytucjonalne w PKN ICOMOS. Na spotkaniu informacyjnym omówiono kontrowersje wokół otoczenia obozów hitlerowskich, budowy supermarketu, „papiesskiego krzyża” czy zapisów „*Studium uwarunkowań...*”, które przewidywało silne doinwestowanie otoczenia funkcjami przemysłowo-składowymi. Przeciwdziałając lokalizacji funkcji niezwiązanych z muzealnymi złożono wstępne postulaty silniejszego powiązania obu obozów zagłady z założeniem przeniesienia zapisów ochronnych do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Spotkanie dotyczyło również przygotowań do realizacji „**Strategicznego Programu Oświęcimskiego**” przyjętego przez rząd w czerwcu 1996 roku. Pierwsze opracowanie studialne zostało wykonane pod koniec roku i stało się podstawą do dalszych ustaleń z miastem Oświęcim i Muzeum Auschwitz-Birkenau w 1997 roku³⁷³.

W dniach 12–14 września w Muzeum Zamkowym w Malborku odbyła się międzynarodowa konferencja pt. „**Cegła w architekturze Europy Środkowo-Wschodniej**”. Referat otwierający konferencję zaprezentował prof. Andrzej Tomaszewski „*Środkowo-Wschodnia Europa jako obszar troski konserwatorskiej*”³⁷⁴. Materiały z sesji ukazały się drukiem w 2002 roku pod tym samym tytułem³⁷⁵.

Dodatkowo 11 września zorganizowano posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w Malborku, gdzie zostały zaprezentowane i omówione „**Zasady MONITORINGU i 5-letnich sprawozdań w odniesieniu do obiektów i zespołów wpisanych na Listę Dziedzictwa Światowego**”³⁷⁶ opracowane przez Krzysztofa Pawłowskiego w oparciu o materiały Centrum Dziedzictwa Światowego. Po naniesieniu korekt zaproponowanych przez Generalnego Konserwatora Zabytków zasady Monitoringu zostały przesłane do sekretariatu ICOMOS oraz praktycznie przetestowane na przykładzie Wieliczki i Oświęcimia³⁷⁷. Na zebraniu podjęto również „*uchwałę PKN ICOMOS wyrażającą opinie komitetu na temat form organizacji urzędów konserwatorskich w okresie zmian i wchodzenia Polski w struktury Wspólnoty Europejskiej*”. PKN ICOMOS wyraził opinię o konieczności zachowania odrębności strukturalnej i autonomiczności merytorycznej wojewódzkich konserwatorów zabytków po wprowadzeniu ich podległości władzom wojewódzkim³⁷⁸. Członkowie dyskutowali także nad nowelizacją statutu PKN ICOMOS. Przyjęta została „*uchwała o trybie przeprowadzania wyborów władz PKN ICOMOS*”

³⁷³ Załącznik I, *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 13–14.

³⁷⁴ Program konferencji „*Cegła w architekturze Europy Środkowo-Wschodniej*” 12–14 września 1996, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁷⁵ *Aneks PKN ICOMOS – ramowy program działań na rok 1997*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁷⁶ *Projekt PKN ICOMOS – Monitoring dóbr wpisanych na LDS UNESCO – kwestionariusz*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁷⁷ *PKN ICOMOS – Sprawozdanie z działalności w kadencji XII 1993 – XII 1996*, s. 4, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁷⁸ *Aneks 8, Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 22.

tylko w zapisach dotyczących kandydatów na prezesa, którzy powinni być zgłoszeni na miesiąc przed wyborami³⁷⁹.

Na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym PKN ICOMOS w Radziejowicach w dniu 16 grudnia 1996 roku odbyły się pierwsze wybory według pkt. 6–9 „Trybu przeprowadzania wyborów władz PKN ICOMOS w dniu 11 września 1996”, w myśl którego miesiąc wcześniej zgłoszone zostały 2 kandydatury na prezesów: Krzysztofa Pawłowskiego i Janusza Bogdanowskiego³⁸⁰.

Nowelizacja statutu PKN ICOMOS

Zgromadzenie plenarne PKN ICOMOS w Radziejowicach w dniu 16 grudnia przyjęło jednocześnie preredagowaną „**uchwałę o trybie przeprowadzania wyborów władz PKN ICOMOS**”³⁸¹, która określiła procedurę wyborczą po każdej 3-letniej kadencji władz komitetu. Uchwała założyła tajność wyborów przy pierwszym głosowaniu na kandydatów na prezesa, zgłoszonych na miesiąc przed wyborami. Następnie, po ogłoszeniu wyników wyborów na prezesa, wybierano członków Prezydium większością głosów. Uchwała zakazała możliwość głosowania członków nieobecnych na zebraniu – w trybie zastępstwa „*per procura*”. Na spotkaniu zaakceptowano również **nowy regulamin PKN ICOMOS** (przyjęty przez Komitet Wykonawczy ICOMOS 10 września 1998 roku w Sztokholmie³⁸²), opracowany 5 sierpnia przez grupę roboczą pod kierunkiem A. Michałowskiego³⁸³, następnie omawiany w Malborku i przesłany członkom do wglądu po korektach w październiku 1996 roku. Nowy statut określał nowe procedury wyboru prezesa, Prezydium, Komisji Rewizyjnej i Sądu Koleżeńskiego, a także dostosowywał komitet do nowych realiów polityczno-społecznych Polski³⁸⁴. Do wybranego ponownie na prezesa Krzysztofa Pawłowskiego dołączyli wybrani w głosowaniu członkowie Prezydium: J. Bogdanowski, M. Arszyński, B. Szmygin, M. Kornecki, M. Lubocka-Hoffmann, O. Czerner, A. Michałowski i D. Kłosek-Kozłowska. Nowe Prezydium do swojego składu zaprosiło jednocześnie M. Konopkę i M. Sarnik-Konieczną. Do udziału w posiedzeniach Prezydium zaproszono także

³⁷⁹ Sprawa ważności uchwały, ze względu na brak kworum została podważona listem Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS z dnia 13 listopada 1996 roku, co umożliwiło zgłoszenia ustne kandydatów na prezesa w grudniu 1996 r., wg zapisów obowiązującego Regulaminu PKN ICOMOS z 22 maja 1978 r.(?), patrz: *Uchwała o trybie przeprowadzania wyborów władz PKN ICOMOS z 11 września 1996 roku z Malborka*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸⁰ Oświadczenie K. Pawłowskiego w związku z listem A. Michałowskiego z 21 listopada 1996 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸¹ *Uchwała o trybie przeprowadzania wyborów władz PKN ICOMOS z 16 grudnia 1996 roku z Radziejowic*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸² *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 4.

³⁸³ Notatka A. Michałowskiego dotycząca opracowania projektu Statutu PKN ICOMOS z dnia 20 sierpnia 1995 roku wraz z projektem statutu PKN ICOMOS z 5 sierpnia 1995 roku i uwagami do projektu, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸⁴ *Regulamin PKN ICOMOS z 16 grudnia 1996, Radziejowice*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

Andrzeja Tomaszewskiego – Generalnego Konserwatora Zabytków. Ze względu na formalny brak zatwierdzenia nowego statutu PKN ICOMOS przez Komitet Wykonawczy ICOMOS przełożono wybory do Sądu Koleżeńskiego i Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS³⁸⁵. Zebraniu towarzyszyło seminarium naukowe nt. miast historycznych pt. „Od studiów do realizacji”.

W 1996 roku został powołany i pracował specjalny zespół roboczy do opracowania założeń programowych planowanej Fundacji PKN ICOMOS, której nie udało się ostatecznie utworzyć³⁸⁶. Pod koniec 1996 roku udało się natomiast uruchomić formułę Biuletynu PKN ICOMOS – jako *Vademecum Konserwatora* – część 1³⁸⁷.

Działalność międzynarodowa:

Na prośbę Centrum Dziedzictwa Światowego UNESCO Krzysztof Pawłowski w imieniu PKN ICOMOS zaopiniował nową wersję „wytycznych” i nowego formularza propozycji dotyczących wpisu na LDŚ³⁸⁸, a w dniach 6–8 czerwca brał udział w posiedzeniu Komitetu Wykonawczego ICOMOS w Paryżu, w sprawie Deklaracji Praw Dziedzictwa³⁸⁹.

W dniu 18–22 kwietnia Krzysztof Pawłowski brał udział w posiedzeniu Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych ICOMOS w Budapeszcie, a Andrzej Tomaszewski – w posiedzeniu Komitetu Kształcenia ICOMOS w dniach 13–15 maja, również w Budapeszcie³⁹⁰.

XI Zgromadzenie Generalne w Sofii 1996

W Zgromadzeniu Generalnym w Sofii wzięli udział: M. Barański, O. Czerner, M. Lubocka-Hoffmann, K. Pawłowski, B. Szmygin i A. Tomaszewski. Podczas towarzyszącego zgromadzeniu sympozjum „*The Heritage and Social Changes*” Polacy zaprezentowali 4 referaty³⁹¹.

Jednocześnie do sekretariatu ICOMOS przedstawiciele PKN ICOMOS wysłali w sierpniu list wspierający nominację Krzysztofa Pawłowskiego na wiceprezydenta ICOMOS³⁹².

³⁸⁵ A. Tomaszewski ze względu na pełnione stanowisko odmówił przyjęcia funkcji wiceprezesa PKN ICOMOS, za: *Protokół Sprawozdawczo-Wyborczy Zebrania Ogólnego Członków PKN ICOMOS z dnia 16 grudnia 1996 r., Radziejowice*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸⁶ *Projekt statutu Fundacji PKN ICOMOS*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2, a także *Sprawozdanie PKN ICOMOS za rok 1996*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸⁷ W sprawozdaniu finansowym za 1996 rok pojawia się informacja o wydatkowaniu środków na półrocznik Biuletyn PKN ICOMOS, w: *Aneks do sprawozdania finansowego za 1996 rok*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸⁸ *PKN ICOMOS – Sprawozdanie z działalności w kadencji XII 1993 – XII 1996*, s. 4, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁸⁹ *Aneks do sprawozdania finansowego za 1996 rok*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁹⁰ Ibidem.

³⁹¹ *Sprawozdanie PKN ICOMOS za rok 1996*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

³⁹² *List PKN ICOMOS do Sekretariatu ICOMOS z 28 sierpnia 1996 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

KADENCJA 1997–1999

W ciągu kadencji 1997–1999 odbyło się: 19 posiedzeń Prezydium, 3 posiedzenia plenarne, 4 seminaria PKN ICOMOS i 3 konferencje międzynarodowe. Prowadzono głównie prace nad nowym statutem PKN ICOMOS – zatwierdzonym przez Komitet Wykonawczy ICOMOS w Sztokholmie 10 września 1998 roku oraz Fundacją PKN ICOMOS – prace nad nią zakończyły się niepowodzeniem³⁹³.

W wyborach 16 grudnia 1996 roku na kolejną trzyletnią kadencję ponownie wybrano prezesa PKN ICOMOS Krzysztofa Pawłowskiego. Stanowiska wiceprezesów objęli: Marian Arszyński (po raz pierwszy) i ponownie Olgierd Czerner i Janusz Bogdanowski. Andrzej Michałowski pozostał na stanowisku sekretarza, a na jego następcę wybrano Bogusława Szymygina. Nowym skarbnikiem mianowano Marka Konopkę z Marią Lubocką-Hoffmann jako zastępcą. W skład dodatkowych osób w Prezydium weszli: Danuta Kłosek-Kozłowska, Marian Kornecki i Maria Sarnik-Konieczna – prezes SKZ³⁹⁴.

Na zebraniu plenarnym PKN ICOMOS w 1998 roku zdecydowano o podniesieniu składki dla członków indywidualnych do kwoty 150 zł, dla członków instytucjonalnych 1000 zł, a dla członków wspierających 1000\$³⁹⁵.

Pod koniec kadencji w grudniu 1999 roku w skład PKN ICOMOS wchodziło 121 członków indywidualnych (powiększone z 91 członków na początku 1997 roku), 8 członków instytucjonalnych: nowoprzyjęty Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Politechniki Krakowskiej oraz Instytut Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej. Członkami wspierającymi zostały natomiast P.P. Pracownie Konserwacji Zabytków i Pracownie Konserwacji Zabytków „ZAMEK”³⁹⁶.

1997 – inicjatywa Stałej Konferencji Miast Europy Środkowo-Wschodniej

Dzięki staraniom PKN ICOMOS i przychylności Ministerstwa Kultury i Sztuki, Rozporządzenie Rady Ministrów z 16 października 1997 roku umożliwiało członkom PKN ICOMOS **bezpłatny wstęp do muzeów państwowych**, a zainicjowane w marcu 1994 roku działania zmierzające do wpisu na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO zamku w Malborku i zespołu staromiejskiego w Toruniu zakończono pełnym sukcesem w 1997 roku³⁹⁷.

³⁹³ *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 5.

³⁹⁴ *Ibidem*, s. 4.

³⁹⁵ Powodem było podniesienie składek w Paryżu do 30 dolarów od osoby, w: *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 5.

³⁹⁶ *Ibidem*, s. 4.

³⁹⁷ *Ibidem*, s. 5.

W dniu 3 stycznia 1997 roku w Pałacu Mysłewickim w Warszawie odbyło się pierwsze w nowej kadencji zebranie Prezydium PKN ICOMOS, dotyczące planów działania na lata 1997–1999, połączone z wręczeniem nagród i wyróżnień w Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza³⁹⁸.

Opracowania studialne zespołu ekspertów PKN ICOMOS w 1996 roku miały swoje przełożenie w podpisanej 5 marca 1997 roku **„Deklaracji w sprawie Realizacji Programu Oświęcimskiego”**³⁹⁹, podpisanej przez przedstawicieli Rządu Polskiego z Koalicją Organizacji Żydowskich. Kolejnym triumfem było powierzenie w marcu 1997 roku Krzysztofowi Pawłowskiemu funkcji przewodniczącego **Międzynarodowego Zespołu Ekspertów** na podstawie wspomnianej „Deklaracji...” w sprawie ochrony i zagospodarowania otoczenia dawnych obozów hitlerowskich Auschwitz-Birkenau. Pierwsze spotkanie grupy eksperckiej odbyło się 3–4 lipca w Pałacu Mysłewickim w Warszawie⁴⁰⁰. Przy poparciu Centrum Dziedzictwa Światowego inicjatywa przerodziła się w kilka narad międzynarodowych, skupiających kilkudziesięciu przedstawicieli zainteresowanych ochroną pamięci ofiar Holocaustu⁴⁰¹.

W dniu 12 czerwca na Wawelu w Krakowie odbyło się zebranie plenarne PKN ICOMOS połączone z wręczeniem nagród w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza oraz sesja naukowa ku czci **Jubileuszu 90-lecia Profesora Alfreda Majewskiego**. W konkursie nagrodę główną otrzymała Natalia Gilep z *Akademii Nieświeskiej*⁴⁰². Sesja dotyczyła stanu zaawansowania prac nad monitoringiem kopalni soli w Wieliczce, z obszernym wprowadzeniem Piotra Sępnia⁴⁰³.

W dniach 6–10 października odbyła się międzynarodowa konferencja zwana ZAMOŚĆ II, pt. **„Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w Europie Środkowej”**. Konferencja zorganizowana przez PKN ICOMOS przy współpracy z Komitetem Ukraińskim ICOMOS obejmowała sesje w Zamościu, Lwowie i Kamieńcu Podolskim, dotyczące mechanizmów prawnych, finansowych i operacyjnych ochrony i zarządzania w miastach. W obradach wzięło udział około 80 przedstawicieli z 13 krajów europejskich i Meksyku. Na zakończenie obrad w Kamieńcu Podolskim podjęto bardzo ważną **rezolucję postulującą utworzenie inicjatywy**

³⁹⁸ Pismo zapraszające na spotkanie Prezydium PKN ICOMOS w dniu 3 stycznia 1997 roku, Lista członków Prezydium PKN ICOMOS w styczniu 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.

³⁹⁹ Deklaracja w sprawie Realizacji Programu Oświęcimskiego z 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

⁴⁰⁰ Program spotkania międzynarodowej grupy ekspertów 3–4 lipca 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.

⁴⁰¹ Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 9.

⁴⁰² Pismo informujące Fundację Batorego o wynikach konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza z dnia 7 kwietnia 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.

⁴⁰³ Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 7, oraz Pismo K. Pawłowskiego zapraszające na posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w Krakowie z 2 czerwca 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.

zwanej „Stałą Konferencją Miast Europy Środkowo-Wschodniej”. Było do działania związane z wdrożeniem w życie programu „Ochrona i zarządzanie w miastach o wyjątkowej wartości zabytkowej” z 1995 roku, mającego poparcie międzynarodowego ICOMOS i UNESCO. Dzięki misji odbytej w grudniu 1997 roku przez Krzysztofa Pawłowskiego w mieście Pécs na Węgrzech, udało się zaangażować Węgierski Komitet ICOMOS oraz Międzynarodowy Komitet Miast Historycznych w inicjatywę „Stalej Konferencji...”⁴⁰⁴.

Fot. 80.

Międzynarodowa konferencja ZAMOŚĆ II, pt. „Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w Europie Środkowej” w Zamościu w dniach 6–10 października 1997 roku,

Archiwum prywatne Krzysztofa Pawłowskiego.

⁴⁰⁴ Aneks 9, Ibidem, s. 22–26 oraz Konopka M. (red.), *Zamość. Monitoring miejskiego zespołu zabytkowego – dziedzictwa światowego UNESCO / The Monitoring of the Historical Urban Complex of Zamość – a Part of the World Heritage List*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1998.

Fot. 81.

Krzysztof Pawłowski przemawia na międzynarodowej konferencji ZAMOŚĆ II, pt. „Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w Europie Środkowej” w Zamościu w dniach 6–10 października 1997 roku,

Archiwum prywatne Krzysztofa Pawłowskiego.

Fot. 82.

Maria Sarnik-Konieczka przemawia na międzynarodowej konferencji ZAMOŚĆ II, pt. „Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w Europie Środkowej” w Zamościu w dniach 6–10 października 1997 roku,

Archiwum prywatne Krzysztofa Pawłowskiego.

1 grudnia 1997 roku w Sali Konferencyjnej Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie na Ksawerowie, odbyło się kolejne posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS oraz posiedzenie jury Konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza, podczas którego pod przewodnictwem prof. Marii Brykowskiej i prof. Teresy Zarębskiej zostali wyłonieni laureaci kolejnej edycji Międzynarodowego Konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza⁴⁰⁵. Jury działało na podstawie **nowego „Regulaminu Konkursu Międzynarodowej Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza”** opracowanego przez prof. Jadwigę Roguską i przedłożonego członkom PKN ICOMOS w maju tego roku⁴⁰⁶.

⁴⁰⁵ Lista obecności i zaproszenie na obrady Jury Konkursu prof. Jana Zachwatowicza z 6 listopada 1997 r. Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.

⁴⁰⁶ Regulamin z 1995 roku, Projekt regulaminu z 1997 roku J. Roguskiej z wcześniejszymi regulaminami z roku 1995 i 1997 oraz pismem A. Michałowskiego do członków PKN ICOMOS z dnia 19 maja 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.

11–12 grudnia 1997 roku we Wrocławiu odbyło się kolejne zebranie plenarne i sesja naukowa PKN ICOMOS. Sesja dotyczyła głównie aktualnych problemów konserwatorskich ochrony zabytków architektury i urbanistyki Wrocławia⁴⁰⁷. Również w grudniu PKN ICOMOS wspólnie z SKZ zorganizował w Radziejowicach uroczystości uczczenia 50-lecia pracy Jacka Cydzika, dedykując mu wspólnie wydaną monografię o Radziejowicach⁴⁰⁸.

1998 – Międzynarodowa Narada Ekspertów w sprawie otoczenia Auschwitz-Birkenau

6 stycznia 1998 roku PKN ICOMOS oraz Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków podpisało porozumienie o współpracy partnerskiej w realizacji badań, opracowań naukowych, publikacji i organizacji konferencji, wystaw itp. Strony reprezentowali: Maria Sarnik-Konieczna (prezes SKZ), Andrzej Michałowski (wiceprezes SKZ) oraz Krzysztof Pawłowski (prezes PKN ICOMOS), Marek Konopka (skarbnik PKN ICOMOS)⁴⁰⁹.

6–7 marca 1998 roku odbyło się w Zamościu **zebranie grupy roboczej ds. organizacji „Stałej Konferencji Miast Europy Środkowo-Wschodniej”**. Przedstawiciele miasta Zamościa i Pécs (Węgry) oraz Komitetów ICOMOS z Litwy, Ukrainy i Polski opracowali projekt statutu określający ramy nowej organizacji zrzeszającej Miasta Zabytkowe oraz Komitety Narodowe ICOMOS. Podczas spotkania przyjęto zaproponowany przez PKN ICOMOS projekt ankiety wstępnej (opublikowanej w *Vademecum Konserwatora*⁴¹⁰). W czerwcu kolejne spotkanie organizacji z udziałem 8-osobowej delegacji z PKN ICOMOS oraz kilkudziesięciu specjalistów z Węgier i Ukrainy odbyło się w mieście Pécs na Węgrzech. Obrady zakończyły się przyjęciem Rezolucji Końcowej. Dodatkowe spotkanie Organizacji odbyło się jeszcze 23 września w Elblągu, a rok później zarejestrowano sekretariat Stałej Konferencji w Zamościu⁴¹¹.

Monitoring obiektów i zespołów wpisanych na LDS zapoczątkowany w 1994 roku zainicjował wydanie w 1998 roku publikacji dla miejskiego zespołu zabytkowego Zamościa. Publikacja została podzielona na dwa etapy. Pierwszy dotyczył problematyki ochrony i rewaloryzacji, a drugi opinii mieszkańców Zamościa o stanie zabytkowej części miasta⁴¹².

2–3 czerwca 1998 roku odbyła się w Oświęcimiu i Bielsku-Białej **Międzynarodowa Narada Konsultacyjna Ekspertów** w sprawie zagospodarowania przestrzennego otoczenia

⁴⁰⁷ *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 7.

⁴⁰⁸ Ibidem.

⁴⁰⁹ Aneks 6, *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 21.

⁴¹⁰ Konopka M. (red.), *Vademecum Konserwatora – 25 lat Konwencji ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, seria: *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1997–1999, s. 19–38.

⁴¹¹ Aneks 10 i Załącznik E, *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 26.

⁴¹² Ibidem, s. 8.

dawnych obozów Auschwitz-Birkenau⁴¹³. W spotkaniu uczestniczyło 47 osób, w tym 16 osób z zagranicy, wliczając aktywne uczestnictwo przedstawicieli Centrum Dziedzictwa Światowego UNESCO. Na naradę przygotowano obszerne opracowanie merytoryczne, sporządzone przez Krzysztofa Pawłowskiego, Danutę Kłosek-Kozłowską, Bożenę Chmiel, Romanę Przybyszewską-Gudelis. W trakcie obrad prezentowano studia wyjściowe oraz projekt zmiany Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego terenu położonego w obszarze strefy ochronnej Muzeum w Oświęcimiu. Problematyka narady została opublikowana wydawnictwem PKN ICOMOS⁴¹⁴.

W połowie czerwca odbyła się kolejna konferencja z cyklu „*Stałej Konferencji Miast Europy Środkowo-Wschodniej*”, przygotowana przez przedstawicieli miasta Pécs na Węgrzech. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele 18 miast (Budapeszt, Pescvarad, Nagykanizsa, Sopron, Silven, Kamieniec Podolski, Odessa, Kraków, Ryga, Pécs, Siklos, Sarospatak, Hajduboszormeny, Levoča, Lwów, Zagrzeb, Zamość i Edynburg) oraz Komitety Narodowe ICOMOS z Węgier, Polski i Ukrainy. Konferencja stała się jednocześnie **Zgromadzeniem Konstytucyjnym „Stałej Konferencji Miast Europy Środkowo-Wschodniej”**, na której wyznaczono grupę roboczą do opracowania statutu i przygotowania prac nowej instytucji. Na sekretariat grupy roboczej wyznaczono miasto Zamość. Jednocześnie ustalono kolejne spotkanie grupy roboczej na 23 wrzesień 1998 roku, w przeddzień konferencji w Elblągu⁴¹⁵.

Z powodu skonfliktowania się PKN ICOMOS z *The Holocaust Museum* (sprawa postawienia krzyża na zwirowisku) odwołana została zaplanowana na listopad 1998 roku kolejna narada w ramach podpisanej w 1996 roku umowy z MKiS dotyczącej nadzorowania działań ochronnych w otoczeniu Auschwitz-Birkenau (nieformalne spotkanie odbyło się w grudniu w Amsterdamie)⁴¹⁶.

24–27 września w Elblągu odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa **„Odbudowa Miast Historycznych. Dokonania przeszłości. Potrzeby i możliwości współczesne. Wyzwania przyszłości.”** Inicjatorami konferencji byli: Maria Lubocka-Hoffmann i Bogusław Szmygin. Na konferencję przybyło 110 uczestników z kilku krajów europejskich, omawiając w 31 referatach przykłady odbudowanych historycznych miast europejskich i zachowania ich historycznej tożsamości. Efektem końcowym konferencji stała się uchwała PKN ICOMOS, określająca zasadność i zalecenia do odbudowy zmierzającej do zachowania i przywrócenia lokalnej tożsamości miast zdegradowanych. W grudniu ukazała

⁴¹³ Program ramowy i informacja prezesa PKN ICOMOS o Międzynarodowej Naradzie Konsultacyjnej Ekspertów w sprawie zagospodarowania przestrzennego otoczenia dawnych obozów Auschwitz-Birkenau w dniu 2–3 czerwca 1998 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

⁴¹⁴ Załącznik B, Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 5, 9–10 oraz Konopka M. (red.), *The International consultative meeting of experts on spatial management of the area around the former camps of Auschwitz-Birkenau, a UNESCO World Heritage Site / Międzynarodowa narada konsultacyjna ekspertów w sprawie zagospodarowania przestrzennego otoczenia dawnych obozów Auschwitz-Birkenau Miejsca Dziedzictwa Światowego UNESCO*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1998.

⁴¹⁵ Załącznik E, Ibidem, s. 11.

⁴¹⁶ Ibidem.

się publikacja pokonferencyjna ze środków m.in. Generalnego Konserwatora Zabytków. Uchwała PKN ICOMOS została przekazana „Stałej Konferencji Miast Europy Środkowo-Wschodniej” do dalszego rozwinięcia zapisów. Po wycieczce do Gdańska, uczestnicy konferencji stanęli na stanowisku konieczności zmiany kryteriów wpisu na listę UNESCO, aby umożliwić wpis Gdańska na Listę Światowego Dziedzictwa⁴¹⁷.

10 grudnia 1998 roku odbyło się w Warszawie zebranie plenarne i sesja naukowa PKN ICOMOS. Sesja dotyczyła **Karty Praw Człowieka do Dziedzictwa**, zwanej „*Deklaracją Sztokholmską*”, uchwaloną na wniosek PKN ICOMOS przy wsparciu Komitetu Szwedzkiego ICOMOS przez Komitet Doradczy ICOMOS w dniu 11 września 1998 roku, zachęcającą Komitety Narodowe i Komitet Wykonawczy ICOMOS do uczczenia 50-lecia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przypadającej w dniu 10 grudnia 1998 roku. Dokument, pod nazwą „*Karta Praw Dziedzictwa*”, uznawał świadome niszczenie dziedzictwa z pobudek ideologicznych za naruszanie praw człowieka, a w skrajnych przypadkach za zbrodnię przeciwko ludzkości. Deklaracja została zatwierdzona przez XII Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Meksyku w 1999 roku⁴¹⁸.

Działalność międzynarodowa:

PKN ICOMOS był współorganizatorem sesji w Lyonie, pod patronatem francuskiego Komitetu ICOMOS i UNESCO, pt. „**Budownictwo społeczne w Europie w latach 1920–1940**”, na którym zaprezentowano referaty:

- Romany Cielątkowskiej „*Zespoły zabudowy 20-lecia międzywojennego we Lwowie*,”
- Wandy Kononowicz „*Kolonie mieszkaniowe we Wrocławiu*”,
- Krzysztofa Pawłowskiego „*Dzieło Tony Garniera*”⁴¹⁹.

1999 – Karta Praw Dziedzictwa

W marcu i kwietniu odbyło się seminarium w ramach cyklu „*Stałej Konferencji...*”, dotyczące ochrony i rehabilitacji zespołów mieszkaniowych czasów najnowszych, zorganizowane przez PKN ICOMOS, miasto Gdańsk, Politechnikę Gdańską i Łódzką oraz Instytut France-Pologne i miasto Lyon. Koordynatorem głównym seminarium została Roma Cielątkowska. We wrześniu 1999 roku zarejestrowano sekretariat Stałej Konferencji w Zamościu⁴²⁰.

⁴¹⁷ Załącznik C, Aneks 11, Ibidem, s. 10–11.

⁴¹⁸ Ibidem, s. 8.

⁴¹⁹ Ibidem, s. 5.

⁴²⁰ Aneks 10, Załącznik E, Ibidem, s. 26.

W 1999 roku PKN ICOMOS zorganizowało również międzynarodową konferencję naukowo-konserwatorską ICOMOS pt. **„Odbudowa miast historycznych”**, dotyczącą programów odbudowy Starego Miasta w Elblągu oraz odbudowy zabytków nieruchomych i retrowersji starych miast⁴²¹.

19 kwietnia 1999 roku zorganizowano uroczystość **70-lecia urodzin profesora Olgierda Czernera**, dedykując mu wydane w tym roku *„Vademecum konserwatora II”*⁴²².

Na spotkaniu plenarnym w Radziejowicach w dniach 10–11 grudnia 1999 roku odbyła się debata towarzysząca seminarium pt. **„Problemy ochrony i zarządzania obiektami i zespołami wpisanymi na LDŚ oraz opracowanie wstępnej listy nowych kandydatur”**⁴²³, przeprowadzono monitoring miasta Zamościa i obozu Auschwitz-Birkenau, przygotowując publikację na ten temat⁴²⁴.

10 grudnia 1999 roku uznaje się również za dzień zebrania założycielskiego Stowarzyszenia PKN ICOMOS, którego protokół z listą obecności stał się podstawą do zalegalizowania organizacji przez Sąd Okręgowy w Warszawie w 2000 roku⁴²⁵.

Działalność międzynarodowa:

Prezes PKN ICOMOS Krzysztof Pawłowski uczestniczył w kadencji 1997–1999 w obradach Komitetu Doradczego ICOMOS i spotkaniach Przewodniczących Komitetów grupy państw europejskich. Członkowie PKN ICOMOS reprezentowali również Polskę w komitetach naukowych ICOMOS:

- Komitet Archeologii – Zbigniew Kobyliński,
- Komitet Architektury Wernakularnej – Marian Kornecki,
- Komitet Fotogrametrii – Józef Joachimski (od 1999 roku przewodniczący),
- Komitet Legislacji – Wojciech Kowalski,
- Komitet Miast i Wsi Historycznych – Krzysztof Pawłowski (od 1999 roku członek Prezydium), Maria Lubocka-Hoffmann,
- Komitet Nauczania – Andrzej Tomaszewski, Teresa Zarębska,
- Komitet Turystyki – Małgorzata Fokt-Willmann⁴²⁶.

⁴²¹ Rozliczenie finansowe PKN ICOMOS za rok 1999, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.

⁴²² Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 7.

⁴²³ Ibidem.

⁴²⁴ Rozliczenie finansowe PKN ICOMOS za rok 1999, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.

⁴²⁵ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w czasie kadencji 2000–2002, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴²⁶ Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 6.

Ponadto polscy członkowie ICOMOS na wniosek sekretariatu ICOMOS opiniowali kandydatury na Listę Dziedzictwa Światowego:

- Andrzej Michałowski – krajobraz kulturowy Lednice-Valtice (Czechy),
- Krzysztof Pawłowski – miasto Pécs (Węgry),
- Andrzej Tomaszewski – miasto Olomunec (Czechy).

Lata 1997–1999 były latami utrudnionych możliwości wpisów na LDŚ polskich kandydatów. Zaostrożenie kryteriów wpisów i procedur wyboru oraz wyłączenie Polaków z opracowywania dokumentacji wnioskowej i typowania polskich kandydatów spowodowało realne zagrożenie w kandydowaniu miasta Gdańska na LDŚ. Jak wspomina Marek Konopka, dopiero jego interwencja na sesji Komitetu Doradczego ICOMOS w Sztokholmie umożliwiła interwencję wnioskodawcy na zasadach „*advocatus diaboli*” w czasie sesji Komitetu Wykonawczego (do tego czasu możliwe było tylko zabieranie głosu w formie odpowiedzi na konkretne pytania komitetu)⁴²⁷.

XII Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Meksyku 1999

W dniach 17–23 października odbyło się w Meksyku XII Zgromadzenie Generalne ICOMOS i seminarium dotyczące mądrego korzystania z dziedzictwa kulturowego „*The Wise Use of Heritage – Heritage and Development*”⁴²⁸. Uczestniczyło w nim 1300 osób reprezentujących 107 komitetów narodowych. Na wniosek PKN ICOMOS zgromadzenie poświęcono pamięci Piero Gazzoli, Raymonda Lemaire i Stanisława Lorentza – twórców ICOMOS-u. Również na wniosek PKN ICOMOS godność członka honorowego ICOMOS nadano profesorowi Olgierdowi Czernerowi. W zgromadzeniu udział wzięli: Olgierd Czerner (w zastępstwie K. Pawłowskiego), Marek Konopka, Bogusław Szmygin, Andrzej Kadłuczka, Andrzej Tomaszewski i Jacek Purchla. W Meksyku przyjęto wiele ważnych dokumentów doktrynalnych, m.in. Kartę ochrony dziedzictwa architektury wernakularnej oraz Międzynarodową Kartę Turystyki Kulturowej⁴²⁹.

⁴²⁷ Ibidem, s. 8.

⁴²⁸ *Nouvelles/News ICOMOS 1999–3*, <http://www.international.icomos.org/newsicomos/news1991/1999–9–3.pdf> (dostęp 10–06–2015).

⁴²⁹ *Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999, s. 5–6 oraz Aneks 12, s. 29.*

KADENCJA 2000–2002

Wybory przeprowadzone w Radziejowicach w dniu 10 grudnia 1999 roku stanowiły mocną zmianę w składzie władz PKN ICOMOS, wynikającą z zapisów statutowych, który zakazywał kandydowania osobom, które już 6 kadencji (18 lat) pełniły funkcje w zarządzie⁴³⁰. Większość najstarszych członków PKN ICOMOS w tym momencie musiała się wycofać, otwierając możliwość kandydowania dużo młodszym członkom komitetu⁴³¹.

Na trzecią kadencję wybrano ponownie Krzysztofa Pawłowskiego jako prezesa PKN ICOMOS, stanowisko wiceprezesów objęli: Andrzej Kadłuczka, Maria Lubocka-Hoffmann i Bogusław Szmygin, sekretarzem został Marek Konopka, a jego zastępcą Danuta Kłosek-Kozłowska. Skarbnikiem została Ewa Świącka, a zastępcą Romana Cielątkowska. Członkami Prezydium zostali: Ewa Łużyńska, która od 2001 roku przejęła obowiązki skarbnika, Marian Sołtysiak i Andrzej Tomaszewski. Na przewodniczącego Komisji Rewizyjnej wybrano Jerzego Kowalczyka, a Sądu Koleżeńskiego Mariana Korneckiego, który zmarł 31 grudnia 2001 roku⁴³².

2000 – rejestracja stowarzyszenia, ustanowienie nagrody im. Jana Zachwatowicza

Zgodnie z uchwałą Walnego Zgromadzenia członków z dnia 10 grudnia 1999 roku w Radziejowicach, Polski Komitet Narodowy ICOMOS zyskał w dniu **19 kwietnia 2000 roku status stowarzyszenia**, po zarejestrowaniu w Sądzie Okręgowym w Warszawie (nr rej. 4040)⁴³³. Statut PKN ICOMOS potwierdził ciągłość Komitetu Narodowego (przed i po rejestracji stowarzyszenia). Członkowie Komitetu stali się automatycznie członkami stowarzyszenia, jedynie po złożeniu deklaracji woli. W dniu 1 stycznia 2000 roku członkami Komitetu było 136 członków indywidualnych i 9 instytucjonalnych. Wszyscy członkowie zostali poinformowani o procedurze rejestracji i brzmieniu nowego statutu PKN ICOMOS. Jednocześnie według prawa polskiego stowarzyszenie nie może posiadać członków instytucjonalnych, a jedynie wspierających – co znacznie uszczupliło zasoby finansowe komitetu. Ponadto w październiku 2000 roku udało się założyć konto i przekazać na nie środki z subkonta Zamku Królewskiego w Warszawie. Pierwszej wpłaty, co wielokrotnie podkreślano we wszelkich sprawozdaniach, „na założenie telefonu” dokonał Olgierd Czerner. W 2000 roku odbyły się 4 zebrania Prezydium PKN ICOMOS⁴³⁴.

⁴³⁰ Art.6, Regulaminu PKN ICOMOS z 16 grudnia 1996, Radziejowice, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

⁴³¹ Krzysztof Pawłowski – założenia przewodnie kadencji 1999–2002, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.

⁴³² M. Konopka (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003, s. 11.

⁴³³ Numer KRS: 0000165605, NIP: 525–21–83–250, REGON: 016382360.

⁴³⁴ *Materiały na zebranie członków PKN ICOMOS z 2 grudnia 2000*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

Przeprowadzka biura PKN ICOMOS z Ksawerowa do Łazienek Królewskich

Po pięciu latach użytkowania lokalu w urzędzie Generalnego Konserwatora Zabytków w Warszawie przy ul. Ksawerów 13, biuro PKN ICOMOS zmuszone zostało do wyprowadzenia się 1 lutego 2000 roku. Od marca do sierpnia 2000 roku biuro funkcjonowało dzięki uprzejmości Zarządu Głównego Stowarzyszenia Historyków Sztuki w Kamienicy Fukierowskiej na Starym Mieście. W sierpniu, dzięki przychylności dyrekcji Muzeum Narodowego i Muzeum im. I. Paderewskiego, PKN ICOMOS mógł wynająć odpłatnie dla biura lokal w Podchorążówce w Łazienkach Królewskich⁴³⁵.

27–29 kwietnia 2000 roku PKN ICOMOS (wspólnie ze stowarzyszeniem Polskie Dziedzictwo Kultura-Przyroda, Instytutem France-Pologne, miastem Lyon i Politechniką Gdańską) zorganizował międzynarodową konferencję pt. **„Budownictwo społeczne pierwszej połowy XX w. w Europie”**. Inicjatorką konferencji była dr Roma Cielątkowska. Była to pierwsza konferencja tej skali poświęcona rozpoznaniu i ochronie budownictwa społecznego w XX wieku w Polsce i środkowej Europie. Materiały z konferencji ukazały się w publikacji pt. *„Budownictwo społeczne I połowy XX w. w Europie. Problemy ochrony i rewitalizacji”*, Gdańsk 2000 roku⁴³⁶.

Natomiast w dniach 17–21 maja 2000 roku we Wrocławiu Ośrodek Ochrony Krajobrazu Zabytkowego wraz z ICOMOS-IFLA zorganizował międzynarodową konferencję pt. *„Co robić, by ocalić piękno historycznych miast. Panoramy, plany, place, ulice, ogrody”*⁴³⁷.

Na przełomie lipca i sierpnia 2000 roku Prezydium PKN ICOMOS opracowało teksty do raportu dla międzynarodowego ICOMOS i wydanego w tymże roku w Monachium pt. **„Zabytki w niebezpieczeństwie”** (*Monuments@Risk*)⁴³⁸ oraz **„Deklarację o ochronie dziedzictwa narodowego”**⁴³⁹ dla marszałka Sejmu jako projekt uchwały sejmowej. Ponadto przygotowano opinie na temat projektu ustawy o zabytkach, standardu dotyczącego problematyki ochrony dziedzictwa w ustawie o planowaniu przestrzennym⁴⁴⁰.

We wrześniu PKN ICOMOS współpracował z Komitetem UNESCO w przygotowaniu *„Szkoły letniej”* (Akademia Zamojska) dla konserwatorów z krajów Europy Środkowo-Wschodniej w Zamościu. Funkcję koordynatora pełniła mgr Ewa Święcka, a kilkoro członków ICOMOS było wykładowcami.

⁴³⁵ *Sprawozdanie z prac PKN ICOMOS w 2000 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.

⁴³⁶ Ibidem.

⁴³⁷ Ibidem.

⁴³⁸ Raport: Zabytki w Polsce – zagrożenia – ICOMOS 2000, w: M. Konopka (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003, s. 20, Raport był opiniowany z Generalnym Konserwatorem Zabytków i ukazał się w tomie *„Monuments@Risk”*, Monachium, 2000, s. 155.

⁴³⁹ *Projekt uchwały sejmowej: „Deklaracja o ochronie dziedzictwa narodowego” z 2000*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3, oraz Pismo do Ministra ds. Integracji Europejskiej dołączone do deklaracji, w: *Biuletyn PKN ICOMOS*, Warszawa, 2003, s. 23.

⁴⁴⁰ *Sprawozdanie z prac PKN ICOMOS w 2000 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.

27–29 października 2000 r. w Kieżmarku na Słowacji i w Niedzicy w Polsce odbyła się sesja „*Stałej Konferencji Miast Zabytkowych Europy Środkowo-Wschodniej*”, której współorganizatorem był PKN ICOMOS oraz Słowacki Komitet ICOMOS. Tematem konferencji była rola samorządów w rewitalizacji polskich miast⁴⁴¹.

2 grudnia zorganizowano Walne Zgromadzenie Członków, a 28 grudnia wręczenie dyplomów w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe w dziedzinie badań i konserwacji zabytków, którego koordynatorem została Danuta Kłosek-Kozłowska. W Bibliotece na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej nagrodę odebrała Karolina Buczek z SGGW⁴⁴².

Karta Krakowska 2000

23–26 października 2000 roku zakończyła swoje prace międzynarodowa konferencja konserwatorska „*Kraków 2000*”, której organizatorem byli m.in. Politechnika Krakowska i PKN ICOMOS. Konferencja w formie cyklu międzynarodowych spotkań plenarnych i specjalistycznych w latach 1997–2000⁴⁴³, ostatecznie zakończyła się przyjęciem tzw. „*Karty Krakowskiej*”⁴⁴⁴ – dokumentu doktrynalnego rozszerzającego zapisy *Karty Weneckiej* o zasady konserwacji i restauracji dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego. W ostatniej konferencji złożonej z 8 sesji tematycznych, uczestniczyli Michael Petzet – prezydent ICOMOS i Jean-Luis Luxen – sekretarz generalny ICOMOS. Mimo starań prof. Krzysztofa Pawłowskiego nie udało się zorganizować w tym terminie posiedzenia Komitetu Wykonawczego i Doradczego ICOMOS⁴⁴⁵.

Nagroda im. Jana Zachwatowicza ustanowiona na 100-lecie urodzin

2 grudnia 2000 roku w atrium BRE BANKU w Warszawie odbyło się po raz pierwszy wręczenie Nagrody im. Jana Zachwatowicza ustanowionej w 100-lecie jego urodzin. PKN ICOMOS zdobył poparcie finansowe dla powołania międzynarodowej nagrody za indywidualne, wybitne osiągnięcia i dorobek w dziedzinie badań i rewaloryzacji za-

⁴⁴¹ *Materiały na zebranie członków PKN ICOMOS z 2 grudnia 2000*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴⁴² Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w okresie 4 grudnia 2000 – 7 grudnia 2001, w: M. Konopka (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003, s. 4.

⁴⁴³ *Harmonogram spotkań w latach 1997–2000 dotyczący międzynarodowej konferencji konserwatorskiej „Karta Krakowska 2000”*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.

⁴⁴⁴ *Karta Krakowska 2000*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.

⁴⁴⁵ K. Pawłowski – *Założenia przewodnie kadencji 1999–2002*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3, *Sprawozdanie z prac PKN ICOMOS w 2000 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.

bytków⁴⁴⁶. Fundatorami Nagrody byli w 2000 roku Generalny Konserwator Zabytków, Krystyna Zachwatowicz-Wajda i Andrzej Wajda oraz BRE Bank SA. Patronat medialny nad uroczystościami objęła Gazeta Wyborcza. Prace jury i organizację nagrody prowadził PKN ICOMOS. Pierwszym laureatem nagrody wybranym na posiedzeniu jury w Krakowie (23 października 2000 roku)⁴⁴⁷ został Jacek Cydzik⁴⁴⁸, jeden z najbliższych współpracowników prof. Jana Zachwatowicza. Uroczystość wręczenia nagrody, poprzedzona dorocznym posiedzeniem Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, odbyła się w siedzibie BRE Banku, w d. Pałacu Jabłonowskich (na Placu Teatralnym w Warszawie)⁴⁴⁹.

Działalność międzynarodowa:

6 czerwca 2000 roku w Kijowie, została podpisana **umowa o współpracy między Komitetami ICOMOS: ukraińskim i polskim**. Podobna umowa została zaplanowana z komitetem słowackim i litewskim⁴⁵⁰.

W ramach umowy w dniach 25 listopada – 2 grudnia 2000 roku w wyniku 1,5-roczych starań Ukraińskiego Komitetu ICOMOS przeprowadzono pierwsze szkolenie specjalistów w dziedzinie zarządzania miastami (drugie odbyło się w kwietniu 2001 roku). Koordynatorem szkolenia był PKN ICOMOS. Głównym koordynatorem działań ze strony ukraińskiej była Bohdana Urbanowicz, sekretarz generalny Ukraińskiego Komitetu ICOMOS⁴⁵¹.

Natomiast w dniach 17–21 maja 2000 roku w Pradze prof. Krzysztof Pawłowski, prezes PKN ICOMOS, uczestniczył w kolokwium konserwatorskim i zebraniu przewodniczących Komitetów Europejskich ICOMOS. Również w listopadzie 2000 roku Krzysztof Pawłowski uczestniczył w posiedzeniu Komitetu Doradczego ICOMOS⁴⁵².

⁴⁴⁶ Nagroda – opis inicjatywy przez Krzysztofa Pawłowskiego z 31 lutego 2000 roku oraz zaproszenie i program uroczystości, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴⁴⁷ Program posiedzenia Jury Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza w dniu 23 października 2000 r. i proponowany skład Jury, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 5, Drugie posiedzenie Jury dotyczące akceptacji Regulaminu Nagrody wyznaczono na 13 listopada 2000 r. w Sali Konferencyjnej BRE BANKU przy ul. Senatorskiej 18 w Warszawie, za: Pismo zapraszające na 2 posiedzenie Jury z 31 października 2000 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴⁴⁸ Życiorys zawodowy Jacka Cydzika – laureata Nagrody im. Jana Zachwatowicza, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴⁴⁹ Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w okresie 10 grudnia 1999 – 4 grudnia 2000, w: M. Konopka (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003, s. 2–3.

⁴⁵⁰ Umowa o współpracy między Komitetami Narodowymi ICOMOS Ukrainy i Polski z dnia 6 czerwca 2000 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4, oraz Materiały na zebranie członków PKN ICOMOS z 2 grudnia 2000, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴⁵¹ Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w okresie 10 grudnia 1999 – 4 grudnia 2000, w: M. Konopka (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003, s. 3.

⁴⁵² Ibidem.

2001 – Heritage@Risk

W 2001 roku odbyło się 6 zebrań Prezydium (7 lutego, 10 kwietnia, 21 czerwca, 20 września, 16 listopada, 7 grudnia). Zmarli Stefan Kwilecki – członek honorowy PKN ICOMOS, Tadeusz Polak – wieloletni dyrektor PP PKZ i członek PKN ICOMOS i Marian Kornecki – wieloletni członek Prezydium PKN ICOMOS. Pod koniec 2001 roku Komitet liczył 130 członków, w tym 7 honorowych i 8 członków wspierających. W 2001 roku stowarzyszenie, dzięki założeniu konta bankowego, mogło ustabilizować sytuację wpłacania składek członkowskich do 70%. Ponadto PKN ICOMOS korzystał z dotacji MKiDN na wyjazdy międzynarodowe oraz dotacji celowych na organizację konferencji w Gdańsku, publikację pokonferencyjną oraz nagrody w Konkursie im. Jana Zachwatowicza⁴⁵³.

W dniach 10–11 maja odbyła się w Gdańsku międzynarodowa konferencja pt. **„Tożsamość miasta odbudowanego. Autentyzm – Integralność – Kontynuacja”**. Organizatorem konferencji była Romana Cielątkowska. Temat konferencji był podyktowany koniecznością pogłębienia problematyki ujawnionej we wniosku o wpis Gdańska na Listę Dziedzictwa Światowego. W konferencji wzięło udział kilkudziesięciu przedstawicieli ze świata, wygłoszono 32 referaty na temat metod odbudowy i konserwacji miast zabytkowych oraz problematyki autentyczności i roli społecznej zabytków. Publikacja polsko-angielska pod tym samym tytułem ukazała się pod koniec 2001 roku⁴⁵⁴.

Dzień później na Zamku Królewskim w Warszawie, z inicjatywy Polskiej Fundacji im. Roberta Schumana, PKN ICOMOS zorganizował sesję popularnonaukową pt. **„Europa – wspólne dziedzictwo – integracja i narodowa tożsamość – zabytki, krajobraz, pamięć”** inaugurując VIII Polskie Spotkania Europejskie. Na spotkaniu B. Szmygin i M. Lubocka-Hoffmann zaprezentowali film „Zamek w Malborku – wspólne dziedzictwo”, a referaty przedstawili: A. Rottermund, E. Święcka, K. Pawłowski, E. Łużyńska, M. Konopka i D. Kłosek-Kozłowska⁴⁵⁵.

Również w maju, pod kierunkiem Krzysztofa Pawłowskiego, PKN ICOMOS zorganizował w Nowej Hucie międzynarodowe warsztaty pod hasłem **„Ochrona dóbr kultury w razie szczególnych zagrożeń”**⁴⁵⁶.

25–30 maja odbyła się kolejna sesja *„Stałej Konferencji Miast Zabytkowych Europy Środkowo-Wschodniej”* Zamość-Lwów-Czerniowiec. Po posiedzeniu w Zamościu goście odbyli podróż studialną Żółkiew-Lwów-Terespol-Czerniowiec. W ostatnim mieście na Ukrainie odbyła się sesja poświęcona wpisowi Pałacu Arcybiskupów w Czerniowcu na Listę Światowego Dziedzictwa⁴⁵⁷.

⁴⁵³ Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w okresie 4 grudnia 2000 – 7 grudnia 2001, M. Konopka (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003, s. 4–10.

⁴⁵⁴ Ibidem, s. 4.

⁴⁵⁵ Ibidem.

⁴⁵⁶ Ibidem, s. 5.

⁴⁵⁷ Ibidem, s. 6.

8 czerwca 2001 roku w Krakowie, z inicjatywy Olgierda Czernera, odbyła się sesja metodologiczna pt. **„Prace badawcze i konserwatorskie na Wawelu”**, prezentująca odkrycia archeologiczne, metody oraz zakres prac konserwatorskich na Wawelu⁴⁵⁸.

W sierpniu Bohdan Rymaszewski zaprezentował w sejmie uwagi do projektu ustawy **„O ochronie dziedzictwa narodowego”** opracowane przez Krzysztofa Pawłowskiego⁴⁵⁹.

We wrześniu PKN ICOMOS aktywnie uczestniczył w wykładach dla młodych konserwatorów z Europy Wschodniej tzw. **„Akademii Zamojskiej”**, koordynowanych przez Ewę Świątek (9–14 września) oraz w sesji organizowanej na Akademii Górniczo-Hutniczej na temat ochrony zabytków podziemnych, którą koordynował Krzysztof Pawłowski⁴⁶⁰.

28–30 września w Radziejowicach odbyła się międzynarodowa konferencja ICOMOS z cyklu **„Heritage@Risk” dla Europy Środkowo-Wschodniej**, zorganizowana przez PKN ICOMOS. W konferencji udział wzięli przedstawiciele Białorusi, Litwy, Ukrainy, Słowacji, Rumunii, Bułgarii i Polski oraz przedstawiciele władz ICOMOS: Michael Petzet – prezes ICOMOS i Christiane Schmulcke-Mollard – wiceprezes ds. Europy. Na konferencji rozpatrywany był wniosek Polski o podjęcie projektu oceniającego stan zabytków w obwodzie kaliningradzkim⁴⁶¹.

Kolejne w tym roku spotkanie **„Stałej Konferencji Miast Zabytkowych Europy Środkowo-Wschodniej”** miało miejsce w Tarnowie w dniach 28–30 listopada, ze współudziałem prezydenta Tarnowa. W sesji uczestniczyli przedstawiciele 15 miast, pod przewodnictwem prezydenta Zamościa, który przedstawił sprawozdanie z dotychczasowej działalności. Przedstawiciele miasta Tarnowa przedstawili informacje dotyczące problemów i rozwiązań związanych z ochroną zabytków Tarnowa, szczególnie w kontekście ekonomicznym, zwłaszcza pozyskiwania funduszy pomocowych. Z członków PKN ICOMOS referaty wygłosili: K. Skalski, R. Cielątkowska, K. Pawłowski i J. Czubiński. Organizację kolejnej sesji zgłosiło miasto Pułtusk⁴⁶².

7 grudnia na Zamku Królewskim odbyło się Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS oraz uroczystości wręczenia Międzynarodowej Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza. Polskim laureatem w 2001 roku został **Jerzy Żurawski** – wieloletni konserwator Kazimierza Dolnego nad Wisłą, a pierwszym laureatem zagranicznym **Olga Płamienicka** z Kijowa (Ukraina) – zasłużona dla ochrony i konserwacji Kamieńca Podolskiego⁴⁶³.

⁴⁵⁸ Ibidem, s. 5.

⁴⁵⁹ Ibidem.

⁴⁶⁰ Ibidem.

⁴⁶¹ Ibidem, s. 8.

⁴⁶² Ibidem, s. 6.

⁴⁶³ Ibidem.

Działalność międzynarodowa:

19–20 kwietnia 2001 roku w Kijowie odbyła się druga część szkolenia specjalistów ukraińskich finansowana z funduszy pomocowych USA (poprzednia w grudniu 2000 roku). PKN ICOMOS reprezentowali Aleksandra Czyżewska, Krzysztof Skalski i Bogusław Szmygin, którzy przedstawili referaty dotyczące zarządzania w procesach rewitalizacji miast zabytkowych⁴⁶⁴.

29 września 2001 roku w Radziejowicach podpisana została **umowa o współpracy bilateralnej między Komitetami Narodowymi polskim i słowackim**. Umowę podpisali Krzysztof Pawłowski i Viera Dvorakowa⁴⁶⁵.

Ponadto członkowie PKN ICOMOS reprezentowali Komitet na spotkaniach i konferencjach międzynarodowych:

- K. Pawłowski – udział w posiedzeniu Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych na Malcie (13–16 lutego),
- M. Konopka – konferencja w Portoryżu na Słowenii (25–28 kwietnia),
- K. Pawłowski – posiedzenie prezesów komitetów europejskich ICOMOS w Wiedniu i Bratysławie (18–20 maja),
- K. Pawłowski, K. Kwiecińska – referat na konferencji w Odessie (25–27 września),
- K. Pawłowski – spotkanie Komitetu Doradczego ICOMOS w Dubrowniku (17–21 października)⁴⁶⁶.

Krzysztof Pawłowski opiniował na prośbę sekretariatu ICOMOS wnioski 3 miast kandydujących na Listę Światowego Dziedzictwa: Stralsundu i Wismaru w Niemczech oraz Provins we Francji⁴⁶⁷.

2002 – umowa o współpracy z Czechami i Słowacją

W grudniu 2002 roku podpisano umowy o współpracy bilateralnej z komitetami narodowymi ICOMOS Czech i Słowacji.

13 grudnia 2002 roku jury Konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza w składzie Prezydium PKN ICOMOS ustaliło przyznanie w 2002 roku 3 nagród polskich dla: Agnieszki Golasik i Ludmiły Tymińskiej z UMK w Toruniu, Aleny Kononowicz z Politechniki Wrocławskiej oraz 2 nagród zagranicznych dla: Władimira Grabowya z Białorusi i Olgi Lysenko z Ukrainy.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Ibidem, s. 6.

⁴⁶⁵ Ibidem, s. 8.

⁴⁶⁶ Ibidem. 6–9.

⁴⁶⁷ Ibidem.

⁴⁶⁸ *Decyzja Jury Konkursu im. Jana Zachwatowicza z 13 grudnia 2002 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

XIII Zgromadzenie Generalne w Madrycie 2002

Na Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS w dniach 1–5 grudnia 2002 roku uczestniczyło 5 polskich referentów, a Andrzej Tomaszewski przewodniczył jednej z sesji naukowych. Jeden z kandydatów polskich – **Bogusław Szmygin, został wybrany do 12-osobowego składu Komitetu Wykonawczego ICOMOS**⁴⁶⁹.

Podczas dyskusji na zgromadzeniu madryckim Lidia Klupsz, z upoważnienia prezesa PKN ICOMOS – Krzysztofa Pawłowskiego, zgłosiła wniosek o powołanie Międzynarodowego Komitetu Architektury Militarnej. Uczestnicząc w kolejnych konferencjach ICOMOS doprowadziła do powołania nowego komitetu przez Komitet Wykonawczy ICOMOS w 2005 roku, który wyznaczył ją na pierwszego przewodniczącego⁴⁷⁰.

⁴⁶⁹ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS w latach 2000–2002, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴⁷⁰ Informacja Andrzeja Tomaszewskiego dla Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS o działalności międzynarodowej 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

2003–2009

Andrzej Tomaszewski – prezes PKN ICOMOS

KADENCJA 2003–2005

Według zapisów nowego statutu PKN ICOMOS prezes mógł pełnić swoją funkcję maksymalnie 3 kadencje, dlatego Krzysztof Pawłowski zrezygnował z dalszego kandydowania. Jednocześnie ze względu na zły stan finansowy organizacji nie było możliwości dalszego finansowania stanowiska Katarzyny Kwiecińskiej, prowadzącej biuro sekretariatu PKN ICOMOS w Podchorążówce Łazienek Królewskich⁴⁷¹.

Przeprowadzka biura PKN ICOMOS z Łazienek na Wydział Architektury

Wraz ze zmianą kadencji w 2003 roku wymówiono PKN ICOMOS lokal w Podchorążówce i tylko dzięki uprzejmości Tadeusza Bernatowicza udało się przenieść dokumentację oraz sekretariat PKN ICOMOS do budynku Instytutu Sztuki PAN. Niestety po rezygnacji sekretarza generalnego z pełnionej funkcji w czerwcu 2004 roku biuro znowu musiało zmienić lokalizację. Dzięki uprzejmości dziekana Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej przeniesiono siedzibę sekretariatu do dawnego gabinetu Jana Zachwatowicza (pokój 17, przy ul. Koszykowej 55), gdzie ma swoją obecną siedzibę. Biuro uzyskało tym samym dostęp do komputera, telefonu, faksu i kserografu, a także uruchomiono pocztę elektroniczną: icomos.poland@arch.pw.edu.pl i stronę internetową: www.icomos-poland.org, nad którymi od 2005 roku pieczę przejęła Katarzyna Pałubska⁴⁷².

Nowym prezesem PKN ICOMOS w dniu 25 stycznia 2003 roku w Radziejowicach został wybrany profesor Andrzej Tomaszewski. W tym samym dniu, na nocnym posiedzeniu ukonstytuowało się Prezydium PKN ICOMOS. W kadencji odbyły się 4 Walne Zgromadzenia Członków: 25 stycznia 2003, 27 marca 2004, 25 maja 2005, 30 listopada 2005 roku i 9 posiedzeń Prezydium: 29 stycznia 2003, 26 lutego 2003, 23 lipca 2003, 29 września 2003, 13 lutego 2004, 18 października 2004, 14 stycznia 2005, 17 maja 2005 i 30 listopada 2005 roku⁴⁷³.

Na początku kadencji w statystykach PKN ICOMOS figurowało 121 członków zwyczajnych, 7 honorowych, 7 członków wspierających oraz 10 członków „krajowych” (czyli osób, od których nie była odprowadzana składka do Paryża). Jednocześnie stan opłacania składek był katastrofalny – tylko 20 osób miało uregulowane składki członkowskie. Prowadzona bardzo ostra polityka „zawieszania” członkowska i odsyłania nieopłaconych legitymacji ICOMOS doprowadziła do znacznie poprawy sytuacji finansowej. Na koniec 2005 roku z pośród 171 członków zwyczajnych tylko 21 osób zalegało z opłacaniem składek⁴⁷⁴.

⁴⁷¹ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS w latach 2000–2002, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.

⁴⁷² Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁷³ Ibidem.

⁴⁷⁴ Ibidem.

2003 – reaktywacja Komisji Naukowych PKN ICOMOS

25 stycznia 2003 roku na Zamku Królewskim w Warszawie w Sali Senatorskiej odbyły się uroczystości wręczenia Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza za wybitne osiągnięcia w dziedzinie badań i rewaloryzacji zabytków (3 edycja). Laureatami nagrody w 2002 roku zostali: **Hanna Szwankowska** z Warszawy i **Jonas Rimantas Glemža** z Wilna⁴⁷⁵.

Następnie uczestnicy uroczystości zamkowych przejechali autokarem na Walne Sprawozdawczo-Wyborcze Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS. W wyborach na stanowisko prezesa zgłoszone zostały dwie kandydatury: Andrzeja Tomaszewskiego i Andrzeja Kadłuczki⁴⁷⁶. Po obradach, tego samego wieczora, odbyło się pierwsze posiedzenie konstytucyjne Prezydium PKN ICOMOS, również w Radziejowicach⁴⁷⁷.

Na posiedzeniu Prezydium w dniu 29 stycznia 2003 roku w Instytucie Sztuki PAN podjęto uchwałę o zaproszeniu do pracy zarządu w charakterze doradczym przedstawicieli innych organizacji:

- Jerzego Jasieńkę – prezesa SKZ,
- Marka Konopkę – poprzedniego sekretarza generalnego PKN ICOMOS,
- Franciszka Midurę – wiceprezesa ZG PTTK,
- Jacka Purchlę – dyrektora MCK w Krakowie,
- Mariana Sołtysiaka – prezesa TOnZ,
- Ewę Świącką – przedstawiciela ICOM⁴⁷⁸.

Deklaracja z Sandomierza (CIVVIH 2003)

18–21 września 2003 roku PKN ICOMOS współorganizowało międzynarodową konferencję pt. **„Sieć Miast Dziedzictwa Europejskiego – czynnik tożsamości regionalnej w procesie integracji europejskiej”**, która odbyła się w Sandomierzu pod kierunkiem Krzysztofa Pawłowskiego. Konferencja, prowadzona w 3 językach, dotyczyła zagadnień związanych z kryteriami wartościowania dziedzictwa, metodami działania oraz tożsamością i integracją przestrzeni miejskich⁴⁷⁹. Dwie sesje dotyczyły potencjalnych obszarów współpracy europejskiej, podczas których zaprezentowano m.in. dwie inicjatywy rozpoczęte przez

⁴⁷⁵ Pismo z 2 stycznia 2003 zapraszające na uroczystości i Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15B.

⁴⁷⁶ Porządek Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS w dniu 25 stycznia 2003 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15B.

⁴⁷⁷ Protokół z ukonstytuowania się Prezydium PKN ICOMOS z 25 stycznia 2003 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁷⁸ Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15. W sprawozdaniu została pomyłona data 1 Prezydium PKN ICOMOS.

⁴⁷⁹ Sprawozdanie z przebiegu międzynarodowej konferencji „Miasta Dziedzictwa Europejskiego – czynnik tożsamości regionalnej w procesie integracji europejskiej” w Sandomierzu w dniach 18–21 września 2003 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.

prof. Krzysztofa Pawłowskiego: „*Stałą Konferencję Miast Zabytkowych Europy Środkowo-Wschodniej*” oraz „*Sieci Miast Dziedzictwa Europejskiego*”⁴⁸⁰. Efektem końcowym konferencji stał się dokument Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych i Wsi (CIVVIH) zwany „*Deklaracją z Sandomierza*”⁴⁸¹. Jednocześnie w 2003 roku udało się uzyskać finansowanie od Urzędu Komitetu Integracji Europejskiej na wydanie publikacji „*Common Heritage. Europe – Poland*”⁴⁸².

Na posiedzeniu Prezydium 29 września w Instytucie Sztuki PAN podjęto uchwałę o powołaniu **Komisji ds. Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego** PKN ICOMOS (KOHKK), wyznaczając Andrzeja Michałowskiego jako jej organizatora⁴⁸³.

W 2003 roku wręczenie nagród i wyróżnień w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza odbyło się w siedzibie BRE Banku w Warszawie. Jury przyznało 3 nagrody dla dyplomów polskich oraz 2 nagrody dla dyplomów zagranicznych (Ukraina i Białoruś)⁴⁸⁴.

Działalność międzynarodowa:

We wrześniu 2003 roku Andrzej Tomaszewski jako przewodniczący i założyciel Międzynarodowego Komitetu ds. Kształcenia Konserwatorów ICOMOS wziął udział w posiedzeniu komitetu w Wenecji. Andrzej Tomaszewski uczestniczył także jako ekspert w misji ICOMOS w Moskwie w dniach 2–6 października, dotyczącej wpisu Monastynu Novodieviczego na Listę UNESCO, oraz misji ICOMOS w Gruzji, dotyczącej monitoringu niszczonego zabytków wpisanych na Listę Dziedzictwa Światowego (9–16 listopada 2003 roku)⁴⁸⁵.

Uczestniczący w posiedzeniu Komitetu Wykonawczego w Paryżu Bogusław Szmygin (wybrany w kadencji 2003–2005) potwierdził pozytywną opinię komitetu w sprawie wpisu Parku Mużakowskiego na Listę Światowego Dziedzictwa⁴⁸⁶.

⁴⁸⁰ Zaproszenie i plakat na Konferencję pt. *Sieć Miast Dziedzictwa Europejskiego – czynnik tożsamości regionalnej w procesie integracji europejskiej, Sandomierz 18–21 września 2003 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15, oraz Program z listą uczestników konferencji pt. *Sieć Miast Dziedzictwa Europejskiego – czynnik tożsamości regionalnej w procesie integracji europejskiej, Sandomierz 18–21 września 2003 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.

⁴⁸¹ *Declaration de Sandomierz*, Pologne, 21 września 2003 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15B, oraz *Deklaracja z Sandomierza w dniu 21 września 2003 roku – wersja polska i angielska*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.

⁴⁸² *Apel Marka Konopki do członków PKN ICOMOS w sprawie publikacji „Wspólne dziedzictwo. Europa – Polska” z 2003 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁸³ *Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15 oraz *Sprawozdanie KOHIKK za okres 2003–2005*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁸⁴ *Informacja o Konkursach studenckich im. Prof. Jana Zachwatowicza w latach 2002–2005*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁸⁵ *Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁸⁶ *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z 13 lutego 2004 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

Ponadto kilku członków PKN ICOMOS wchodziło w skład komitetów narodowych ICOMOS:

- Międzynarodowy Komitet Miast Historycznych i Wsi: Krzysztof Pawłowski – członek Prezydium i Danuta Kłosek-Kozłowska;
- Międzynarodowy Komitet Ogródów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego ICOMOS-IFLA: Andrzej Michałowski – członek honorowy, Barbara Werner – członek Prezydium, Tadeusz Bernatowicz, Małgorzata Szafrńska⁴⁸⁷.

Członkowie PKN ICOMOS uczestniczyli również w konferencjach międzynarodowych w Monachium (A. Tomaszewski) oraz Mińsku (A. Michałowski)⁴⁸⁸.

XIV Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Victoria Falls 2003

W dniach 27 października – 2 listopada 2003 roku w Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS i posiedzeniu Komitetu Doradczego ICOMOS w Victoria Falls (Zimbabwe) udział wziął Andrzej Tomaszewski. Na zgromadzeniu zatytułowanym: *“Miejsce – Pamięć – Znaczenie: zachowanie wartości niematerialnych w zabytkach”* prezentowane były 3 referaty polskich delegatów: Andrzeja Tomaszewskiego *„Niematerialne wartości dóbr kultury w zachodniej tradycji i kulturze”*, Lidii Klupsz oraz Ewy Świątek. Na wniosek A. Tomaszewskiego **godność członka honorowego ICOMOS otrzymał profesor Krzysztof Pawłowski**⁴⁸⁹.

2004 – Międzynarodowy Komitet ds. Teorii Konserwatorskiej ICOMOS

W roku 2004 PKN ICOMOS liczył 165 osób, po przyjęciu 20 nowych członków. Odbyły się dwa posiedzenia Prezydium: 13 lutego i 18 października, a godność członka honorowego PKN ICOMOS nadano Borysowi Woźniackiemu ze Lwowa⁴⁹⁰.

13 lutego 2004 roku odbyło się pierwsze w tym roku posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS, na którym omówiono sprawozdanie ze Zgromadzenia Generalnego w Zimbabwe oraz posiedzenie Komitetu Wykonawczego w Paryżu. Do nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza jednogłośnie wybrano **Kazimierza i Marię Piechotków** oraz **Borysa Woźniackiego** ze Lwowa. Z zaproszonym gościem – ministrem R. Miklińskim – rozmawiano na temat możliwości udziału polskiej strony w ochronie zabytków w Iraku. Spotkanie zamknięto po dyskusji na temat możliwości przekształcenia PKN ICOMOS

⁴⁸⁷ Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁸⁸ Ibidem.

⁴⁸⁹ Ibidem.

⁴⁹⁰ Sprawozdanie Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS za rok 2004, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

w organizację pożytku publicznego, której skomplikowana procedura wymagałaby kolejnych zmian statutowych⁴⁹¹.

W dniu 27 marca odbyło się Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS. Niestety nie zachowały się żadne materiały z tego posiedzenia⁴⁹². Prawdopodobnie w Sali Koncertowej Zamku Królewskiego w Warszawie odbyło się również wręczenie nagród przyznanych w Międzynarodowym Konkursie im. Jana Zachwatowicza za 2003 rok dwóm dyplomantom z Polski i Węgier⁴⁹³. W siedzibie BRE Banku odbyło się natomiast uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla Kazimierza i Marii Piechotków oraz Borysa Woźniackiego.

Fot. 83.

Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla Kazimierza i Marii Piechotków oraz Borysa Woźniackiego w siedzibie BRE Banku w Warszawie w dniu 27 marca 2004 roku,

Archiwum prywatne Ewy Świąckiej.

Fot. 84.

Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla Kazimierza i Marii Piechotków oraz Borysa Woźniackiego w siedzibie BRE Banku w Warszawie w dniu 27 marca 2004 roku,

Archiwum prywatne Ewy Świąckiej.

⁴⁹¹ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z 13 lutego 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁹² Według Sekretarza Generalnego A. Michałowskiego sprawozdanie z zebrania zaginęło, w: Sprawozdanie Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS za rok 2004, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁹³ Informacja o Konkursach studenckich o Nagrodę PKN ICOMOS im. Prof. Jana Zachwatowicza za lata 2002–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

W dniach 27–30 maja w Łańcucie i Lutosławicach została zorganizowana przez Komisję Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego PKN ICOMOS (KOHKK) wspólnie z Ukraińską Akademią Nauk, Parkiem „Zofiówka” i Muzeum Zamek w Łańcucie, międzynarodowa konferencja pt. **„Kolekcje dendrologiczne ogrodów historycznych i rola prywatnych właścicieli w ich ochronie”**⁴⁹⁴.

3–4 czerwca w Zamościu i Krasnobrodzie PKN ICOMOS i Politechnika Lubelska, pod kierunkiem Bogusława Szmygina, zorganizowali ogólnopolską konferencję pt. **„Samorządy w ochronie zespołów staromiejskich”**⁴⁹⁵.

Pogarszający się stan zdrowia Tadeusza Bernatowicza spowodował przejście jego obowiązków przez Andrzeja Michałowskiego w dniu 24 czerwca 2004 roku, zatwierdzone uchwałą Prezydium z 18 października 2004 roku⁴⁹⁶. Jednocześnie Danuta Kłosek-Kozłowska została powołana na stanowisko skarbnika PKN ICOMOS, a formalnie objęła nadzór finansowy w obecności księgowej w styczniu 2005 roku⁴⁹⁷.

18 października na posiedzeniu Prezydium w Sali Rady Wydziału Politechniki Warszawskiej (ul. Koszykowa 55) podjęto uchwałę o powołaniu **Komisji Architektury Militarnej PKN ICOMOS (KAM)**, wyznaczając prof. Ryszarda Bochenka i dr Piotra Molskiego jako jej organizatorów⁴⁹⁸. Kolejną uchwałą była akceptacja **„Regulaminu zasad działania Prezydium PKN ICOMOS”** oraz projektu **„Regulaminu Sądu Koleżeńskiego”**⁴⁹⁹, opracowanego przez Olgierda Czernera, celem przedstawienia na najbliższym Walnym Zgromadzeniu. Dodatkowo podjęto uchwałę „w sprawie podjęcia starań o uzyskanie statusu pozarządowej organizacji pożytku publicznego”. Ostatnim punktem spotkania Prezydium była interpretacja Statutu PKN ICOMOS i zgłoszenie zastrzeżeń do paragrafów: 13, 14 i 18⁵⁰⁰.

W dniach 23–25 września 2004 roku w Łodzi odbywała się międzynarodowa konferencja PRO-REVITA pt. **„Rewitalizacja miast przemysłowych – rola dziedzictwa kulturowego”**, organizowana przez Politechnikę Łódzką, PKN ICOMOS i Okręgową Izbę Inżynierów Budownictwa, pod kierunkiem Krzysztofa Pawłowskiego. W konferencji udział wzięło

⁴⁹⁴ Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁹⁵ Ibidem.

⁴⁹⁶ Uchwała Prezydium PKN ICOMOS z dnia 18 października 2004 roku w sprawie zmian na stanowisku Sekretarza Generalnego i Skarbnika, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁹⁷ Notatka z przekazania obowiązków Sekretarza Generalnego Skarbnikowi PKN ICOMOS z dnia 23 czerwca 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁹⁸ Sprawozdanie z prac Komisji Architektury Militarnej przy PKN ICOMOS za okres 2004–2006, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁴⁹⁹ Regulamin Sądu Koleżeńskiego PKN ICOMOS przyjęty przez Prezydium PKN ICOMOS 18 października 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵⁰⁰ Sprawozdanie z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 18 października 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15 oraz Materiały na posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS w dniu 18 października 2004 roku z załączonymi uchwałami, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 7.

120 uczestników z 10 krajów. W 6 sesjach zaprezentowano 39 referatów tłumaczonych symultanicznie na język polski, angielski i francuski. Publikacja pokonferencyjna ukazała się w języku polskim i angielskim w 2006 roku⁵⁰¹. Konferencja była realizowana z dotacji celowej MKiDN⁵⁰².

Działalność międzynarodowa:

W maju odbyła się bardzo ważna w środowisku konserwatorskim międzynarodowa konferencja ICOMOS w Budapeszcie pt. „40 lat Karty Weneckiej”, na którą zaakceptowane zostały dwa referaty: A. Tomaszewskiego i B. Szymgina – niestety wycofanie dofinansowania z MKiDN spowodowało konieczność odwołania przyjazdu delegacji polskiej⁵⁰³.

W dniach 5–10 września w posiedzeniu Komitetu Doradczego ICOMOS w Bergen w Szwecji uczestniczył Andrzej Tomaszewski – Prezes PKN ICOMOS, którego desygnowano na organizatora oraz pierwszego przewodniczącego **Międzynarodowego Komitetu Teorii i Zasad Konserwatorskich ICOMOS**. W tym samym czasie w posiedzeniu Komitetu Wykonawczego uczestniczył Bogusław Szymgin (wybrany w kadencji 2003–2005). W listopadzie Bogusław Szymgin uczestniczył także w posiedzeniu Grupy Europejskiej Komitetu Doradczego ICOMOS w Dublinie (Irlandia)⁵⁰⁴.

Andrzej Michałowski na zlecenie Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO opracował ekspertyzę waloryzacyjną krajobrazu – tradycyjnych pastwisk górskich w Słowacji⁵⁰⁵.

2005 – 40-lecie ICOMOS w Warszawie

Pierwsze posiedzenie Prezydium w 2005 roku odbyło się w dniu 14 stycznia 2005 roku w Sali Rady Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej i oprócz omówienia przygotowań do obchodów 40-lecia ICOMOS, dotyczyło dyskusji na temat wpisu Pałacu Kultury i Nauki do rejestru zabytków – brak konsensusu wśród członków Prezydium spowodował zawieszenie opinii PKN ICOMOS w tej sprawie⁵⁰⁶.

⁵⁰¹ Sprawozdanie z konferencji „PRO-REVITA” Łódź, 23–25 września 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15, oraz Zaproszenie z programem konferencji „PRO-REVITA” Łódź, 23–25 września 2004, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵⁰² Pismo Dyrektora Departamentu Ochrony Zabytków do Tadeusza Bernatowicza w sprawie przyznanej dotacji celowej z 10 maja 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵⁰³ Informacja Andrzeja Tomaszewskiego dla Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS o działalności międzynarodowej 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵⁰⁴ Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵⁰⁵ Ibidem.

⁵⁰⁶ Sprawozdanie z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 14 stycznia 2005 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

Na posiedzeniu Prezydium⁵⁰⁷ w rozszerzonym składzie, w dniu 17 maja 2005 roku w Sali Rady Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Prezes PKN ICOMOS szczegółowo omówił politykę Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, sprowadzającą się do unikania finansowania i współpracy z organizacjami pozarządowymi. Ponadto PKN ICOMOS odmówiono wykonywania zadań związanych z monitoringiem obiektów na Liście Światowego Dziedzictwa UNESCO, przekazując kompetencje Krajowemu Ośrodkowi Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie (KOBIDZ), a pozostawiając członkom PKN ICOMOS jedynie opiniowanie kandydatów do wpisu na Listę na prośbę ICOMOS lub UNESCO. Dodatkowo Ministerstwo skutecznie odmawiało finansowania wszelkich wyjazdów zagranicznych członkom Prezydium PKN ICOMOS, poczynając od czerwca 2004 roku. Dopiero bardziej przychylne nastawienie do organizacji 40-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie pozwoliło na uzyskanie dofinansowania⁵⁰⁸. Na posiedzeniu omówiono program obchodów 40-lecia ICOMOS, potwierdzono kandydatów do Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza, a także przyjęto uchwałę o powołaniu **Koła Młodych**, wyznaczając na organizatora dr. Włodzimierza Witkowskiego, który opracował program merytoryczny i organizacyjny⁵⁰⁹.

2–3 czerwca 2005 r. w Lublinie odbyła się ogólnopolska konferencja pt. **„Nowoczesność i postęp w konserwacji zabytków”**, zorganizowana pod naukowym kierownictwem prof. Bogusława Szmygina przez PKN ICOMOS i Politechnikę Lubelską, której efektem stała się publikacja naukowa na ten sam temat⁵¹⁰.

Z okazji 40-lecia utworzenia ICOMOS, w dniu 25 czerwca 2005 roku na Zamku Królewskim w Warszawie, odbyło się uroczyste plenarne zgromadzenie członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS wraz z zaproszonymi osobami z kraju i zagranicy⁵¹¹. Zgromadzenie w Sali Wielkiej otworzył Dyrektor Zamku prof. Andrzej Rottermund. Patronat nad uroczystością przyjął Minister Kultury Waldemar Dąbrowski. W imieniu Prezydenta Miasta St. Warszawy – Lecha Kaczyńskiego przemawiała konserwator Ewa Nekanda-Trepka. Referat dotyczący 40-letniej działalności ICOMOS wygłosił prof. Andrzej Tomaszewski – Prezes PKN ICOMOS. Specjalnym wydarzeniem były również przemówienia Mounira Bouchenaki – zastępcy Dyrektora Generalnego UNESCO i Michaela Petzeta – Prezydenta ICOMOS oraz uhonorowanie ich odznaczeniami: „Zasłużony dla Kultury Polskiej”. Wśród gości obecni byli: dr Jukka Jokiletho – przedstawiciel dyrektora generalnego ICCROM,

⁵⁰⁷ Sprawozdanie z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 17 maja 2005 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵⁰⁸ Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵⁰⁹ Ibidem oraz Koło Młodych przy PKN ICOMOS – tekst roboczy W. Witkowskiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵¹⁰ Zaproszenie na Konferencję pt. „Nowoczesność i postęp w konserwacji zabytków” w Lublinie w dniach 2–3 czerwca 2005 z programem – komunikat 2, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵¹¹ Uroczystości 40-lecia ICOMOS miały odbywać się na Wawelu i zostać połączone z konferencją „Systemy wspomagania i finansowania kultury” organizowaną przez Międzynarodowe Centrum Kultury, jednak z powodów finansowych zrezygnowano z pomysłu, w: Sprawozdanie z Prezydium PKN ICOMOS 15 stycznia 2005 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

Giedre Mikneviene – Prezes Litewskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, prof. Wilfried Lipp z Austrii, dr Axel Mykleby z Norwegii i dr Josef Stulc z Czech⁵¹².

Fot. 85.

40-lecie ICOMOS w dniu 25 czerwca 2005 roku, Zamek Królewski w Warszawie, przemawia Mounir Bouchenaki – zastępca Dyrektora Generalnego UNESCO, Archiwum prywatne Władysława Zalewskiego.

Fot. 86.

40-lecie ICOMOS w dniu 25 czerwca 2005 roku, Zamek Królewski w Warszawie, od lewej: D. Kłosek-Kozłowska, A. Michałowski, A. Tomaszewski, K. Pawłowski,

Archiwum prywatne Władysława Zalewskiego.

⁵¹² ICOMOS – 40 lat. Uroczystość na Zamku Królewskim w Warszawie – sprawozdanie A. Michałowskiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

Podczas uroczystości członkami honorowymi PKN ICOMOS zostały osoby powołane we wrześniu 1964 roku przez prof. Stanisława Lorentza do komitetu założycielskiego PKN ICOMOS oraz uczestniczące w Zgromadzeniu Konstytucyjnym i Generalnym w czerwcu 1965 roku: Olgierd Czerner, Andrzej Michałowski, Mirosław Przyłęcki, Bohdan Rymaszewski oraz Mieczysław Ptaśnik⁵¹³.

Międzynarodową Nagrodę PKN ICOMOS prof. Jana Zachwatowicza za wybitne osiągnięcia w dziedzinie ochrony i rewaloryzacji zabytków otrzymał **profesor Iwan Semenowicz Kosenko**⁵¹⁴ wieloletni opiekun i dyrektor Dendrologicznego Parku „Zofiówka” Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Humaniu. Laudację laureata wygłosił Andrzej Michałowski. Równocześnie wręczono krajową Nagrodę PKN ICOMOS im. prof. Jana Zachwatowicza **profesorowi Olgierdowi Czernerowi** za wybitne osiągnięcia w dziedzinie ochrony zabytków, a laudację wygłosił Marek Konopka. Nagrodę w konkursie PKN ICOMOS prof. Jana Zachwatowicza za najlepsze prace dyplomowe z dziedziny ochrony zabytków otrzymał Bartłomiej Jankowski z Politechniki Łódzkiej i praca z Ukrainy⁵¹⁵.

Spotkanie zakończyły wypowiedzi na temat 40-lecia ICOMOS wygłoszone przez Olgierda Czernera, Krzysztofa Pawłowskiego, Bogusława Szmygina oraz koncert muzyczny Agnieszki Kozło (fortepian) i Andrzeja Bauera (wiolonczela), poprzedzające bankiet wydany przez Ministra Kultury⁵¹⁶.

Z okazji 25-lecia wpisu historycznego centrum Warszawy na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO Biuro Stołecznego Konserwatora Zabytków zorganizowało w dniach 30 listopada – 3 grudnia 2005 roku w Sali Wielkiej na Zamku Królewskim w Warszawie międzynarodową konferencję **„Rekonstrukcja – zachowanie pamięci przestrzeni”**. Współorganizatorami konferencji byli: Organizacja Miast Światowego Dziedzictwa (OWHC), Polski Komitet ICOMOS, Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, Polski Komitet UNESCO, Ministerstwo Kultury, Zamek Królewski w Warszawie, Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej, Miasto Kraków i Miasto Toruń. Tematyka konferencji skupiała się głównie na problemach odbudowy Starego Miasta w Warszawie i zagadnienia w kontekście międzynarodowym, wartościach niematerialnych dziedzictwa kulturowego i jego znaczeniu społecznym. Konferencji towarzyszyło pierwsze posiedzenie nowo wybranej we wrześniu 2005 w Cusco (Peru) Rady Dyrektorów Organizacji Miast Światowego Dziedzictwa (OWHC)⁵¹⁷.

⁵¹³ Ibidem.

⁵¹⁴ Dr Iwan Semenowicz Kosenko – kandydat do Międzynarodowej Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza w 2005 roku (dorobek), Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵¹⁵ Informacja o Konkursach studenckich o Nagrodę PKN ICOMOS im. Prof. Jana Zachwatowicza za lata 2002–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵¹⁶ Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵¹⁷ Informacja o międzynarodowej konferencji „Rekonstrukcja – zachowanie pamięci przestrzeni”, w: <http://www.um.warszawa.pl/aktualnosci/konferencja-rekonstrukcja-zachowanie-pami-ci-przestrzeni>

Fot. 87.

Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS oraz konferencja „Rekonstrukcja – zachowanie pamięci przestrzeni” w dniu 30 listopada 2005 roku – przemawia Krzysztof Pawłowski,

Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

Fot. 88.

Konferencja „Rekonstrukcja – zachowanie pamięci przestrzeni” w dniu 30 listopada 2005 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

30 listopada 2005 roku odbyło się również Walne Zgromadzenie Członków, na którym ustalono termin wyborów do władz Prezydium na dzień 26 stycznia 2006 oraz terminy zgłaszania kandydatów na nowego Prezesa⁵¹⁸. Na zebraniu ustalono przygotowanie i przesłanie do Generalnego Konserwatora Zabytków apelu o autonomię urzędów konserwatorskich i poprawę ich warunków pracy⁵¹⁹.

W grudniu 2005 roku PKN ICOMOS wspólnie ze Stowarzyszeniem Konserwatorów Zabytków zorganizował w Krakowie kolejny „Kongres Konserwatorów Polskich”. Przy okazji kongresu krakowskiego, w Międzynarodowym Centrum Kultury odbyło się pierwsze spotkanie nowo utworzonego Komitetu Naukowego ICOMOS Teorii i Filozofii Konserwacji i Restauracji. Spotkali się na niej Paolo del Bianco, Mounir Bouchenaki – dyrektor ICCROM i Andrzej Tomaszewski⁵²⁰.

Działalność międzynarodowa:

9 lutego 2005 roku w posiedzeniu Komitetu Wykonawczego ICOMOS w Paryżu uczestniczył Bogusław Szmygin (kadencja 2003–2005). Nasz reprezentant brał udział w pracach ekspertów rozpatrujących wnioski o wpis na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO⁵²¹.

Na spotkaniu Komitetu Wykonawczego w 2005 roku powołano również **Międzynarodowy Komitet Fortyfikacji i Obiektów Obronnych ICOMOS**, afiliowany przy KOBIDZ (PKN ICOMOS z powodów finansowych nie wyraził oficjalnej zgody), pod przewodnictwem Lidii Klupsz, członka PKN ICOMOS⁵²².

W pracach nowopowstałego Międzynarodowego Komitetu Architektury i Urbanistyki XX wieku uczestniczył Krzysztof Pawłowski⁵²³.

⁵¹⁸ Michałowski A., Walne zgromadzenie sprawozdawczo-wyborcze członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 roku, w: *Wiadomości Konserwatorskie* nr 19/2006, s. 94–96 (kopia w Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17).

⁵¹⁹ Protokół z Walnego Zgromadzenia sprawozdawczo-wyborczego Członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵²⁰ Informacja E. Świeckiej dotycząca spotkania we Florencji w 2011 roku poświęconego pamięci Andrzeja Tomaszewskiego, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/72-spotkanie-we-florencji> (dostęp 19.07.2015).

⁵²¹ Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵²² Informacja Andrzeja Tomaszewskiego dla Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS o działalności międzynarodowej 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

⁵²³ Ibidem.

XV Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Xi'an (Pekin) 2005

PKN ICOMOS był odpowiedzialny za przygotowanie godzinnej prezentacji poświęconej 40 rocznicy utworzenia ICOMOS podczas pierwszego dnia Zgromadzenia Generalnego w Xi'an. Na prezentację złożyły się wystąpienia A. Tomaszewskiego i B. Szmygina oraz projekcja filmu dokumentalnego „*ICOMOS – 40 years for heritage protection*”, przygotowanego przez Polski Komitet Narodowy ICOMOS ze środków Ministerstwa Kultury przez prof. Bogusława Szmygina. Ministerstwo Kultury sfinansowało również udział trzyosobowej delegacji na zgromadzenie (K. Pawłowski, B. Szmygin, A. Tomaszewski), ponadto udział wzięli na własny koszt Lidia Klupsz i prof. Andrzej Kadłuczka z grupą krakowską. Koordynatorem odpowiedzialnym za selekcję referatów i program jednej z 4 sesji w ramach konferencji naukowej towarzyszącej zgromadzeniu generalnemu został Bogusław Szmygin. Zgromadzenie Generalne zatwierdziło powstanie Międzynarodowego Komitetu Teorii i Zasad Konserwatorskich z siedzibą w Wiedniu, z sekretariatem w Polsce (Lublin), jako komitetu syntetyzującego działalność wszystkich komitetów narodowych ICOMOS, którego przewodniczącym został Andrzej Tomaszewski, a sekretarzem Bogusław Szmygin⁵²⁴.

⁵²⁴ Sprawozdania z okresu działalności PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 7 oraz Informacja Andrzeja Tomaszewskiego dla Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS o działalności międzynarodowej 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

KADENCJA 2006–2008

27 stycznia 2006 roku na Zamku Królewskim w Warszawie odbyło się Walne Zgromadzenie Sprawozdawczo-Wyborcze Członków PKN ICOMOS. Podczas wyborów na prezesa PKN ICOMOS, oprócz zgłoszonych zgodnie z procedurą kandydatur Andrzeja Tomaszewskiego i Andrzeja Kadłuczki, z sali została zgłoszona przez Tadeusza Zielniewicza kandydatura Aleksandra Brody. Formalne odrzucenie wniosku przez Przewodniczącego Walnego Zgromadzenia wywołało nieprzyjemne reakcje ze strony wielu obecnych członków⁵²⁵.

W tajnym głosowaniu prezesem PKN ICOMOS po raz kolejny został Andrzej Tomaszewski. Funkcję wiceprezesów ponownie objęli Bogusław Szmygin i Krzysztof Pawłowski oraz nowo powołana na to stanowisko Ewa Łużyńska. Sekretarzem pozostał Andrzej Michałowski, a skarbnikiem Danuta Kłosek-Kozłowska. Dodatkowo w skład Prezydium weszli: Ewa Świącka, pełniąca od 2007 roku funkcję sekretarza generalnego, oraz Stanisław Medeksza, Zbigniew Paszkowski i Małgorzata Włodarczyk. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej został Jerzy Kowalczyk, a Sądu Koleżeńskiego Maria Brykowska⁵²⁶. Formalne ukonstytuowanie się składu Prezydium PKN ICOMOS nastąpiło 13 lutego 2006 roku⁵²⁷.

2006 – grupy i komisje naukowe PKN ICOMOS

W 2006 roku odbyło się jedno Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS w dniu 26 stycznia oraz 3 posiedzenia Prezydium w dniach: 13 lutego w Warszawie, 21 kwietnia we Wrocławiu i 1 grudnia w Kazimierzu Dolnym⁵²⁸.

W dniu 27 stycznia 2006 roku w Sali Koncertowej na Zamku Królewskim w Warszawie na Walnym Zgromadzeniu Sprawozdawczo-Wyborczym Członków PKN ICOMOS⁵²⁹ na początku uroczystości Prezes PKN ICOMOS Andrzej Tomaszewski wręczył dyplomy nadania godności członka honorowego członkom założycielom ICOMOS: Olgierdowi Czernerowi, Andrzejowi Michałowskiemu, Mieczysławowi Ptaśnikowi i Bohdanowi Rymaszewskiemu⁵³⁰.

⁵²⁵ Michałowski A., Walne zgromadzenie sprawozdawczo-wyborcze członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 roku, w: *Wiadomości Konserwatorskie* nr 19/2006, s. 94–96.

⁵²⁶ Ibidem.

⁵²⁷ *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 13 lutego 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 5.

⁵²⁸ *Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w kadencji 2006–2008*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C.

⁵²⁹ *Protokół z Walnego Zgromadzenia sprawozdawczo-wyborczego Członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵³⁰ *Kopie dyplomów nadania godności członka honorowego z dnia 27 stycznia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

Następnie odczytano list Generalnego Konserwatora Zabytków – Tomasza Merty, w którym podkreślał, że „...ochrona zabytków stanowi jeden z najważniejszych obszarów polityki kulturalnej nowego rządu”, a „jednym z najważniejszych problemów tej debaty, której uczestnikiem chce być także MKiDN jest problem właściwego miejsca służb konserwatorskich w ramach systemu administracji publicznej, w tym zapewnienia potrzebnego im zakresu autonomii oraz konieczność poprawy warunków pracy”⁵³¹. W części formalnej spotkania Prezes PKN ICOMOS powołał Komisję Uchwał i Wniosków w składzie: Barbara Michalska, Jolanta Sroczyńska, Ewa Świącka (przewodnicząca), która została upoważniona do redagowania treści uchwał i wniosków ze zgromadzenia⁵³². Pierwszym wnioskiem było powołanie zespołu ds. nowelizacji Statutu PKN ICOMOS, w związku z propozycją upoważnienia Prezydium do powoływania nowych członków. Walne Zgromadzenie przyjęło również szereg uchwał porządkujących pracę i tworzących nowe sekcje w strukturach PKN ICOMOS. Zatwierdzono uchwałą „Regulamin Sądu Koleżeńskiego”, utworzono **Koło Młodych PKN ICOMOS**⁵³³, którego organizatorem został dr inż. arch. Włodzimierz Witkowski z Politechniki Łódzkiej, utworzono **Komisję Ochrony Zabytkowych Cmentarzy**, pod przewodnictwem dr. Tadeusza Rutkowskiego oraz reaktywowano współpracę z utworzonym w 1990 roku przez PKN ICOMOS Ośrodkiem Naukowo – Dydaktycznym „Młodość i Zabytki” w Barlinku, obecnie prowadzonym przez Stowarzyszenie Na Rzecz Ochrony Dziedzictwa „Młyn – Papiernia”⁵³⁴.

Prezydium ukonstytuowało się na pierwszym posiedzeniu Prezydium PKN ICOMOS 13 lutego 2006 w Sali Biblioteki Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej. Zgodnie z ustaleniami Walnego Zgromadzenia postanowiono rozszerzyć działalność grup problemowych PKN ICOMOS, które w przyszłości, po ukonstytuowaniu, mogą przekształcić się w komisje naukowe, poza dwiema dotychczas działającymi, oraz powołano oficjalnie ich przewodniczących:

- Komisja Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego – dr Andrzej Michałowski od 2003,
- Komisja Architektury Militarnej – dr Piotr Molski od 2004 (po śmierci prof. R. Bochenka),
- grupa Architektury Drewnianej – prof. Zbigniew Paszkowski,
- grupa Cmentarzy Historycznych – dr Tadeusz Rudkowski,
- grupa Historii Architektury Sakralnej – prof. Ewa Łużyńska,

⁵³¹ Pismo Tomasza Merty do uczestników spotkania PKN ICOMOS w dniu 27 stycznia 2005 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵³² Sprawozdanie Komisji Uchwał i Wniosków PKN ICOMOS, 27 stycznia 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵³³ Działanie formalne Koła Młodych rozpoczęło się w 2007 roku i zakończyło w 2010 roku, z powodu zaniechania spotkań jego członków, w: Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w kadencji 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C.

⁵³⁴ Informacja A. Michałowskiego z realizacji uchwał i wniosków Walnego zgromadzenia PKN ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

- grupa Stanowisk Archeologicznych – prof. Stanisław Medeksza,
- grupa Malarstwa Ściennego – mgr Ewa Święcka,
- grupa Miast Historycznych – dr Danuta Kłosek-Kozłowska,
- grupa Problemów Technicznych Budowli Zabytkowych – dr Jerzy Jasieńko,
- grupa Teorii Konserwacji – prof. Bogusław Szmygin,
- grupa Architektury Współczesnej – dr Małgorzata Włodarczyk,
- grupa Dziedzictwa Wspólnego – Roma Cielątkowska lub Marek Barański⁵³⁵.

Fot. 89.

Spotkanie Prezydium w dniu 21 kwietnia 2006 r.
w ramach Uroczystości Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków we Wrocławiu,
Archiwum prywatne Ewy Święckiej.

⁵³⁵ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 13 lutego 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 5.

Kolejne posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS odbyło się 21 kwietnia 2006 r. w Muzeum Architektury we Wrocławiu. Na spotkaniu Andrzej Tomaszewski poinformował o rozmowach z MKiDN dotyczących zaangażowania Generalnego Konserwatora Zabytków w współorganizację Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza. Nowy regulamin nagrody został wysłany do akceptacji Ministerstwa. Włączenie MKiDN w organizację nagrody uolniło PKN ICOMOS z trudu poszukiwania prywatnych sponsorów. Prezydium dyskutowało również na temat kandydatów do nagrody, ale z powodu braku konsensusu przełożyło decyzję na kolejne zebranie. Przewodniczący trzech kolejnych komisji naukowych poinformowali o ukonstytuowaniu się: **Komisji Architektury Sakralnej, Komisji Miast Historycznych i Komisji Teorii Konserwatorskiej** – pozostałe grupy problemowe nadal nie rozwijały planowanej działalności⁵³⁶.

24–28 maja 2006 roku w Krakowie pod kierunkiem Międzynarodowego Centrum Kultury odbyła się międzynarodowa konferencja **„Dziedzictwo kulturowe u progu XXI wieku. Szanse i wyzwania”**, która w części organizowana była przez Międzynarodowy Komitet ICOMOS z okazji 40-lecia istnienia⁵³⁷. W dniach 8–10 czerwca 2006 roku na zamku w Janowcu zorganizowano ogólnopolską konferencję naukową pt. **„Trwała Ruina - Problemy utrzymania i adaptacji”**⁵³⁸, a 22–23 czerwca Komitet Architektury Militarnej PKN ICOMOS w Srebrnej Górze zorganizował konferencję naukową pt. **„Zabytki architektury obronnej. Ochrona – zagospodarowanie – zarządzanie”**, której referaty opublikowano⁵³⁹.

W Łodzi miała miejsce kolejna z cyklu międzynarodowa konferencja PRO-REVITA pt. **„Rewitalizacja – nośnik tożsamości i rozwoju obszarów metropolitalnych”** (29 czerwca – 1 lipca 2006)⁵⁴⁰, która dzięki wieloletnim staraniom prof. Krzysztofa Pawłowskiego (członka Międzynarodowego Komitetu Miast Zabytkowych ICOMOS) została współorganizowana z międzynarodowym stowarzyszeniem urbanistów ISOCARP-A.I.U. – ponownie nawiązano współpracę po udanej inicjatywie w Krakowie w 1980 roku. Najważniejszym rezultatem konferencji stała się deklaracja ICOMOS, ISOCARP, Europa Nostra i Forum Rewitalizacji dotycząca utworzenia sieci miast dziedzictwa europejskiego⁵⁴¹. Publikację pokonferencyjną wydano w 2007 roku⁵⁴².

⁵³⁶ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 21 kwietnia 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 5.

⁵³⁷ Program międzynarodowej konferencji „Dziedzictwo kulturowe u progu XXI wieku. Szanse i wyzwania”, 24–28 maja 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.

⁵³⁸ Program konferencji naukowej pod patronatem GKZ pt. „Trwała ruina – problemy utrzymania i adaptacji”, Janowiec, 8–10 czerwca 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.

⁵³⁹ Program konferencji „Zabytki architektury obronnej. Ochrona – zagospodarowanie – zarządzanie” w Srebrnej Górze, 22–23 czerwca 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/Komunikat-obronny2.pdf> (25.07.2015).

⁵⁴⁰ Program konferencji PRO-REVITA w Łodzi, 29 czerwca – 1 lipca 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/komunikat-lodz.pdf> (25.07.2015).

⁵⁴¹ Deklaracja konferencji PRO-REVITA w Łodzi, 29 czerwca – 1 lipca 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/prorevita-deklaracja.pdf> (25.07.2015).

⁵⁴² Sprawozdanie z działalności K. Pawłowskiego – wiceprezesa PKN ICOMOS w latach 2006–2009 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 8.

W dniach 30 listopada – 1 grudnia 2006 roku PKN ICOMOS wspólnie z TOnZ i KOBIDZ zorganizował w domu Architekta w Kazimierzu Dolnym konferencję pt. **„Turystyka a ochrona zespołów staromiejskich: Kazimierz – miasto zagrożone”**. Inicjatorem i głównym organizatorem konferencji był Bogusław Szmygin⁵⁴³.

Drugiego dnia konferencji, 1 grudnia odbyło się ostatnie w 2006 roku posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS, w domu Architekta w Kazimierzu Dolnym. Na zebraniu Prezydium ustaliło kandydatów do Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza oraz program Zgromadzenia Generalnego PKN ICOMOS planowanego na styczeń 2007 roku. Za rok 2006 zdecydowano się przyznać dwie nagrody krajowe dla profesor Marii Brykowskiej i profesora Edmunda Małachowicza oraz zagraniczną nagrodę honorową dla profesora Paula Philippot z Uniwersytetu w Brukseli⁵⁴⁴.

Działalność międzynarodowa:

Bogusław Szmygin uczestniczył w obradach Komitetu Wykonawczego ICOMOS w styczniu 2006 roku w Paryżu (w kadencji 2006–2008). Natomiast w dniach 28 lutego – 4 marca 2006 roku A. Tomaszewski i B. Szmygin uczestniczyli w sesji Międzynarodowego Komitetu Teorii i Filozofii ICOMOS we Florencji. W terminie 7–14 września 2006 roku wraz z Andrzejem Tomaszewskim wzięli udział w posiedzeniu Komitetu Doradczego, Wykonawczego i Naukowego w Edynburgu. W marcu 2006 roku we Florencji odbyło się spotkanie Międzynarodowego Komitetu Malowideł Ściennych, w którym uczestniczyła Ewa Świąćka⁵⁴⁵.

Krzysztof Pawłowski uczestniczył w sesji Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych i Wsi CIVVIH-ICOMOS w Patras⁵⁴⁶.

⁵⁴³ Program konferencji „Turystyka a ochrona zespołów staromiejskich: Kazimierz – miasto zagrożone” w Kazimierzu Dolnym w 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/kazimierz2.pdf> (dostęp 14.07.2015).

⁵⁴⁴ List A. Tomaszewskiego do członków Prezydium z 7 listopada 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, wersja elektroniczna oraz Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 1 grudnia 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.5.

⁵⁴⁵ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w kadencji 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C.

⁵⁴⁶ Sprawozdanie z działalności K. Pawłowskiego – wiceprezesa PKN ICOMOS w latach 2006–2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.8.

2007 – nagroda GKZ i PKN ICOMOS im. J. Zachwatowicza

W 2007 roku odbyło się Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS w dniu 25 czerwca oraz dwa posiedzenia Prezydium w dniach: 26 czerwca i 13 listopada. Zmarł członek honorowy PKN ICOMOS prof. Wiktor Zin⁵⁴⁷.

Na pierwszym posiedzeniu Prezydium PKN ICOMOS w sali Rady Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej Andrzej Tomaszewski potwierdził informacje o zaakceptowaniu nowego regulaminu Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza oraz zarezerwowaniu środków finansowych dla laureatów przez MKiDN⁵⁴⁸. Dzięki ofiarności Krystyny Zachwatowicz-Wajdy PKN ICOMOS otrzymało także 10.000 zł na nagrody w konkursie studenckim. Prezydium uchwaliło przyjęcie i przegłosowanie na Walnym Zgromadzeniu Członków uchwały w sprawie nowelizacji Statutu PKN ICOMOS, przygotowanej przez zespół ds. zmiany statutu (A. Michałowski, D. Kłosek-Kozłowska, B. Werner). Prezydium omówiło działalność komisji naukowych – 10 grup problemowych utworzonych w 2006 roku potwierdziło ukonstytuowanie się nowych komisji. Jednocześnie Prezydium omówiło działalność międzynarodowych komitetów naukowych ICOMOS i kandydatury polskich przedstawicieli do tych komitetów. Z przygotowanego wykazu wynikało, że PKN ICOMOS był reprezentowany w Komitecie ogrodów, teorii konserwatorskiej i miast historycznych. Zaproponowano kandydatury:

- do Międzynarodowego Komitetu Dokumentacji – Marcina Gawlickiego i Roberta Kunkla,
- do Międzynarodowego Komitetu Dziedzictwa Archeologicznego – Stanisława Medekszę,
- do Międzynarodowego Komitetu Drewna – Zbigniewa Paszkowskiego,
- do Międzynarodowego Komitetu Miast i Wsi – Danutę Kłosek-Kozłowską,
- do Międzynarodowego Komitetu Prawa – Wojciecha Kowalskiego i Kamila Zeidlera,
- do Międzynarodowego Komitetu Dróg Kulturalnych – Ewę Łużyńską,
- do Międzynarodowego Komitetu Turystyki – Rafała Czernera,
- do Międzynarodowego Komitetu Teorii Konserwacji – Andrzeja Michałowskiego i Bogusława Szmygina,
- do Międzynarodowego Komitetu Malarstwa Ściennego – Ewę Święcką⁵⁴⁹.

⁵⁴⁷ *Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006 – 2008*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁴⁸ *List Tomasza Merty – Generalnego Konserwatora Zabytków do Andrzeja Tomaszewskiego – Prezesa PKN ICOMOS w sprawie Międzynarodowej Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza z 18 grudnia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.

⁵⁴⁹ *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 25 czerwca 2007 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.5.

Prezydium podjęło także uchwałę o przyjęciu 15 nowych członków i wniosku o przyznanie przez Walne Zgromadzenie tytułu członka honorowego PKN ICOMOS dla: Stanisława Latoura, Andrzeja Rottermunda, Jana Tajchmana. Skarbnik PKN ICOMOS poinformował o katastrofalnej sytuacji finansowej stowarzyszenia wynikającej z niepłacenia składek przez członków PKN ICOMOS nawet w okresie trzyletnim. Zebranie zakończono informacją o zmianie nazwy wpisu na LDŚ dokonanej na kongresie Światowego Dziedzictwa w Nowej Zelandii z „Oświęcimia” na „Auschwitz-Birkenau. Niemiecki obóz koncentracyjny i zagłady”⁵⁵⁰.

Walne Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS odbyło się 26 czerwca 2007 r. w Sali Koncertowej Zamku Królewskiego w Warszawie. Na spotkaniu Bogusław Szmygin omówił swoje działania w Komitecie Wykonawczym ICOMOS oraz wycofaniu z przyczyn proceduralnych wniosku o wpis na LDŚ „miasta historycznego Gdańsk”. Na Walnym Zgromadzeniu podjęto uchwałę o nowelizacji statutu PKN ICOMOS, w sprawie przyjmowania przez Prezydium nowych członków zwyczajnych i wspierających⁵⁵¹ oraz nadaniu godności członka honorowego PKN ICOMOS dla: Stanisława Latoura, Andrzeja Rottermunda, Jana Tajchmana. W zgromadzeniu uczestniczyło 56 członków PKN ICOMOS. Po części formalnej odbyły się uroczystości wręczenia nagrody Generalnego Konserwatora Zabytków i PKN ICOMOS im. Jana Zachwatowicza. Nagrodę za 2006 rok otrzymali: prof. **Maria Brykowska** – laudację wygłosił prof. Maciej Kysiak, prof. **Edmund Małachowicz** – laudację wygłosiła prof. Ewa Łużyńska. Nagrodę Honorową PKN ICOMOS otrzymał prof. **Paul Philippot** – laudację wygłosił Krzysztof Pawłowski. Na koniec uroczystości wręczono dyplomy nagrodzonym i wyróżnionym studentom w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe podejmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego. Nagrodę za 2007 rok otrzymała Marta Lebedowicz z Politechniki Warszawskiej i Anna Wawrzyniak z Politechniki Wrocławskiej. Po uroczystościach odbył się koncert muzyki polskiej z XIX wieku oraz bankiet w kamienicy Kościelskich ufundowany przez P.P. PKZ⁵⁵².

Po uroczystościach podpisano **umowę bilateralną pomiędzy PKN ICOMOS a Ukraińskim Komitetem Narodowym**, dotyczącą współpracy przy organizowaniu konferencji, kursów szkoleniowych, a zwłaszcza przy programie „Stałej Konferencji Miast Zabytkowych Europy Środkowo-Wschodniej”⁵⁵³.

⁵⁵⁰ Ibidem.

⁵⁵¹ Uchwała Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS w dniu 26 czerwca 2007 w sprawie zmiany statutu PKN ICOMOS dla upoważnienia Prezydium PKN ICOMOS do przyjmowania nowych członków zwyczajnych i wspierających, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.

⁵⁵² Sprawozdanie z obrad Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS w dniu 26 czerwca 2007 roku oraz Sprawozdanie zespołu ds. nowelizacji Statutu PKN ICOMOS z 26 czerwca 2007 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.

⁵⁵³ Agreement concerning co-operation between the National ICOMOS Committees of Ukraine and Poland – 26 czerwca 2007, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.

18–20 października 2007 na zamku w Działdowie, odbyła się z inicjatywy Komisji Architektury Militarnej PKN ICOMOS ogólnopolska konferencja pt. **„Ochrona zabytków architektury obronnej – teoria a praktyka”**⁵⁵⁴. W konferencji uczestniczyło 120 specjalistów, a prezentowane referaty opublikowano⁵⁵⁵.

30 października 2007 r. został powołany **Komitet ds. Światowego Dziedzictwa Kulturowego w Polsce**, jako organ pomocniczy przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Do zadań Komitetu należy opracowywanie opinii, wniosków, analiz i ekspertyz oraz podejmowanie innych działań związanych z realizacją postanowień Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 roku. W skład 10-osobowego składu komitetu weszli w większości członkowie PKN ICOMOS, w tym Bogusław Szmygin oraz Małgorzata Rozbicka – jako przewodnicząca. Tym samym rozpoczęto starania o wejście Polski do składu Komitetu Światowego Dziedzictwa, które uwieczniono sukcesem w 2013 roku⁵⁵⁶.

13 listopada 2007 w Bibliotece ZAP na Wydziale Architektury PW odbyło się **Posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS i Przewodniczących Komisji Naukowych** PKN ICOMOS. Na posiedzeniu omówiono głównie działalność członków PKN ICOMOS w ramach poszczególnych komisji naukowych oraz Koła Młodych⁵⁵⁷. Prezes PKN ICOMOS przyjął pisemną rezygnację sekretarza generalnego Andrzeja Michałowskiego, przekazując obowiązki Ewie Świąciekiej, dotychczasowemu zastępcy sekretarza generalnego⁵⁵⁸. Na posiedzeniu Bogusław Szmygin omówił materiały przed Zgromadzeniem Generalnym w Quebecu i dyskusję, jaka toczyła się w środowisku międzynarodowym w sprawie aktualizowania i zmieniania zapisów dokumentów doktrynalnych, które w jego opinii powinny być zachowane w oryginale i usystematyzowane. Prezydium zaakceptowało kandydatury do kolejnej edycji Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza: prof. Jana Świechowskiego i arch. Lilii Onyszczenko-Szwed (Ukraina) oraz zaproponowało nowe kandydatury na pomnik historii i Listę Dziedzictwa Światowego: Ciechocinek – XIX-wieczny kurort uzdrowiskowy, Kotlina Jeleniogórska, Szczecin – Wały Chrobrego⁵⁵⁹.

⁵⁵⁴ Komunikat konferencji „Ochrona zabytków architektury obronnej – teoria a praktyka” Działdowo, 18–20 października 2007 roku, w: http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/komunikat_2C3.pdf (dostęp 17.07.2015).

⁵⁵⁵ Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁵⁶ Światowe Dziedzictwo UNESCO, w: http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Miejsca_na_liscie/ (dostęp 20.08.2015).

⁵⁵⁷ List A. Tomaszewskiego do członków Prezydium zapraszający na zebranie Prezydium PKN ICOMOS i Przewodniczących Komisji Naukowych z dnia 7 listopada 2007, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁵⁸ Wyciąg z protokołu z Zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 13 listopada 2007 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁵⁹ Protokół z zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 13 listopada 2007 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.

16 listopada 2007 roku w Willi Richtera w Łodzi, odbyło się spotkanie założycielskie Koła Młodych PKN ICOMOS. W zabranii uczestniczyło 6 studentów z Łodzi, prof. Krzysztof Pawłowski oraz przewodniczący sekcji: dr Włodzimierz Witkowski⁵⁶⁰.

Działalność międzynarodowa:

24–29 kwietnia 2007 roku A. Tomaszewski i B. Szmygin wzięli udział w posiedzeniu Europejskiej Grupy ICOMOS w Sibi, a w terminie 5–12 października w posiedzeniu Komitetu Doradczego, Wykonawczego, Naukowego ds. Teorii Konserwatorskiej ICOMOS w Pretorii. Bogusław Szmygin uczestniczył w Paryżu w posiedzeniu Komitetu Wykonawczego ICOMOS (styczeń 2007) oraz w panelu ekspertów oceniającym nowe kandydatury na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO w terminie 28 listopada – 2 grudnia 2007 roku⁵⁶¹.

Krzysztof Pawłowski i Danuta Kłosek-Kozłowska uczestniczyli w 2007 roku w sesji Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych i Wsi CIVVIH-ICOMOS w Helsinkach⁵⁶².

W Międzynarodowym Komitecie Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego ICOMOS-IFLA członkiem honorowym został Andrzej Michałowski, a Barbara Werner członkiem zwyczajnym⁵⁶³.

2008 – Ruiny zabytków sakralnych

Na początku roku PKN ICOMOS liczył 158 członków indywidualnych i 15 członków honorowych⁵⁶⁴.

23 czerwca 2008 roku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej odbyło się **zebranie Prezydium i przewodniczących Kół Naukowych PKN ICOMOS**. Prezes PKN ICOMOS Andrzej Tomaszewski poinformował o impasie w kontaktach z Ministerstwem Kultury – brak odniesienia do przesyłanej korespondencji w sprawie nowelizacji

⁵⁶⁰ Protokół z zebrania założycielskiego Koła Młodych PKN ICOMOS w dniu 16 listopada 2007, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 10.

⁵⁶¹ Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁶² Sprawozdanie z działalności K. Pawłowskiego – wiceprezesa PKN ICOMOS w latach 2006–2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 8 oraz Sprawozdanie z działalności D. Kłosek-Kozłowskiej w latach 2006–2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 9.

⁵⁶³ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w kadencji 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C.

⁵⁶⁴ Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

ustawodawstwa dotyczącego dziedzictwa kulturowego. Pozytywnie oceniono wejście do Rady Ochrony Zabytków dwóch przedstawicieli PKN ICOMOS: R. Cielątkowskiej i B. Szmygina. Bogusław Szmygin omówił postępy prac w Komitecie Wykonawczym ICOMOS oraz poruszane na spotkaniach problemy z pogłębiającą się komercjalizacją i prywatyzacją zabytków oraz wieloletni konflikt komitetu włoskiego z władzami międzynarodowego ICOMOS, w którym A. Tomaszewskiego powołano na mediatora. Na spotkaniu ustalono skład delegacji na Zgromadzenie Generalne w Quebecu i austriackiego kandydata na prezydenta ICOMOS, którego polski komitet zdecydował się poprzeć w trakcie wyborów. Przewodniczący Koła Młodych PKN ICOMOS – Włodzimierz Witkowski omówił na spotkaniu działalność i odbyte spotkania (17 listopada 2007 roku – spotkanie założycielskie) Koła, do którego zapraszano laureatów studenckiego konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza⁵⁶⁵.

Kolejna z cyklu konferencja międzynarodowa PRO-Revita pt. **„Modele rewitalizacji i ich zastosowanie w miastach dziedzictwa europejskiego”**, współorganizowana przez PKN ICOMOS, odbyła się 26–28 czerwca 2008 roku w Łodzi⁵⁶⁶.

Kolejne zebranie Prezydium miało miejsce 27 października 2008 roku na Zamku Królewskim w Warszawie. Spotkanie dotyczyło głównie programu Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS i laureatów Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza: **prof. Zygmunta Świechowskiego oraz konserwator Lwowa – Lilii Onyszczenko-Szwec**⁵⁶⁷.

W dniach 6–8 listopada 2008 r. odbyła się w Gubinie międzynarodowa konferencja naukowa pt. **„Ruiny zabytków sakralnych – ochrona i adaptacja do nowych funkcji”**. Honorowy patronat nad konferencją objęli: Bogdan Zdrojewski – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewoda Lubuski, a także polski i niemiecki ICOMOS. W konferencji uczestniczyło około 200 osób z Polski i Niemiec, w tym konserwatorzy zabytków, architekci, przedstawiciele nauki, samorządu, fundacji, stowarzyszeń, mieszkańcy Gubina i Guben⁵⁶⁸.

Ostatnie zebranie Prezydium PKN ICOMOS w 2008 roku odbyło się 15 grudnia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Obecny na nim Marek Konopka poinformował Prezydium, że po rezygnacji ze stanowiska przewodniczącego Komisji Rewizyjnej prof. Jerzego Kowalczyka objął to stanowisko⁵⁶⁹.

⁵⁶⁵ Protokół z zebrania Prezydium i Przewodniczących Komisji Naukowych PKN ICOMOS w dniu 23 czerwca 2008 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.

⁵⁶⁶ Ibidem.

⁵⁶⁷ Protokół z zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 27 października 2008 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.

⁵⁶⁸ Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006 – 2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁶⁹ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 15 grudnia 2008 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.

Pod koniec kadencji PKN ICOMOS liczył 171 członków, w tym 15 honorowych⁵⁷⁰. W ramach stowarzyszenia działały:

- Komisja Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego – mgr Barbara Werner,
- Komisja Architektury Militarnej – dr Piotr Molski,
- Komisja Cmentarzy Historycznych – dr Tadeusz Rudkowski,
- Komisja Problemów Technicznych Budowli Zabytkowych – prof. Jerzy Jasieńko,
- Komisja Ochrony Dziedzictwa Miast – dr hab. Danuta Kłosek-Kozłowska,
- Komisja Historii Architektury Sakralnej – prof. Ewa Łużyńska,
- Komisja Malarstwa Ściennego – dr Ewa Świącka,
- Komisja Ochrony Stanowisk Archeologicznych – prof. Stanisław Medeksza,
- Komisja Architektury Drewnianej – prof. Zbigniew Paszkowski,
- Komisja Teorii Konserwacji – prof. Bogusław Szmygin,
- Komisja Architektury Współczesnej XX wieku – dr Małgorzata Włodarczyk,
- Komisja Wspólnego Dziedzictwa – dr Romana Cielątkowska⁵⁷¹.

Działalność międzynarodowa:

Krzysztof Pawłowski i Danuta Kłosek-Kozłowska uczestniczyli w sesji Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych i Wsi CIVVIH-ICOMOS w Quebecu, a ponadto Krzysztof Pawłowski w sesji na Korfu⁵⁷².

Lidia Klupsz została wybrana wiceprzewodniczącą Komitetu Architektury Militarnej⁵⁷³.

XVI Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Quebecu 2008

W dniach 30 września – 4 października 2008 roku w Kanadzie odbyło się XVI Zgromadzenie Generalne ICOMOS połączone z obradami naukowymi na temat tożsamości lokalnej, pt. „*Finding the spirit of the place*”⁵⁷⁴. Na Zgromadzeniu Generalnym w Quebecu Polskę reprezentowała delegacja: A. Tomaszewski, K. Pawłowski, B. Szmygin, D. Kłosek-Kozłowska, R. Cielątkowska, L. Klupsz. Bogusław Szmygin został ponadto przewodniczącym jednej z sesji problemowych towarzyszącej zgromadzeniu konferencji⁵⁷⁵.

⁵⁷⁰ Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006 – 2007, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁷¹ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w kadencji 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C.

⁵⁷² Sprawozdanie z działalności K. Pawłowskiego – wiceprezesa PKN ICOMOS w latach 2006–2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 8 oraz Sprawozdanie z działalności D. Kłosek-Kozłowskiej w latach 2006–2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 9.

⁵⁷³ Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006 – 2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.

⁵⁷⁴ Nouvelles/News ICOMOS, Vol. 17, Nr 2/2008, ICOMOS, 2009.

⁵⁷⁵ Protokół z zebrania Prezydium i Przewodniczących Komisji Naukowych PKN ICOMOS w dniu 23 czerwca 2008 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.

2009–2017

Bogusław Szmygin – prezes PKN ICOMOS

KADENCJA 2009–2011

Na Walnym Zgromadzeniu Sprawozdawczo-Wyborczym PKN ICOMOS w dniu 26 stycznia 2009 roku, na Zamku Królewskim w Warszawie, nowym prezesem PKN ICOMOS po raz pierwszy został wybrany Bogusław Szmygin (jedyne kandydat w wyborach). Wiceprezesami zostali Krzysztof Pawłowski i Ewa Łużyńska, Marek Konopka oraz pełniący tę funkcję do 2010 roku Andrzej Tomaszewski. Nowym sekretarzem generalnym został Piotr Molski, a skarbnikiem Barbara Werner. Pozostałe osoby wchodzące w skład Prezydium to Ewa Święcka, Marcin Gawlicki i Danuta Kłosek-Kozłowska. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej zostaje Tadeusz Rudkowski, a Sądu Koleżeńskiego ponownie Maria Brykowska⁵⁷⁶.

Dzięki inicjatywie Piotra Molskiego w latach 2009–2011 była przeprowadzona bardzo intensywna akcja porządkowania składek członkowskich. W jej wyniku 27 osób zostało skreślonych lub zrezygnowało z członkostwa z powodu zalegania ze składkami w okresie dłuższym niż 24 miesiące. Jednocześnie przyjęto 22 nowych członków. Na koniec kadencji PKN ICOMOS liczył 194 członków, w tym 13 honorowych i 4 wspierających: Miasto Kraków, Miasto Zamość, Miasto Toruń, Muzeum Zamkowe w Malborku⁵⁷⁷.

17 listopada 2009 roku Prezydium PKN ICOMOS zdeponowało archiwalia PKN ICOMOS w Archiwum Polskiej Akademii Nauk. Była to decyzja wynikająca z trudności lokalowych – braku odpowiednich pomieszczeń do przechowywania kilkudziesięciu pudeł dokumentacji archiwalnej przywiezionych z Ksawerowa⁵⁷⁸.

2009 – umowa z Białoruskim ICOMOS, wznowienie Biuletynu PKN ICOMOS

19 stycznia 2009 roku, tuż przed zakończeniem kadencji, Andrzej Tomaszewski – prezes PKN ICOMOS podpisał w imieniu Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS **umowę o współpracy z Białoruskim Komitetem Narodowym ICOMOS**, reprezentowanym przez Władimira Gilepa. Umowa miała na celu wspólne przygotowanie wniosku na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO dotyczącego zabytków architektury drewnianej, oraz współpracy i wspierania prac konserwatorskich m.in. w Muzeum A. Mickiewicza w Nowogródku, Zamku Radziwiłłów w Nieświeżu i Kanale Augustowskim⁵⁷⁹.

⁵⁷⁶ Protokół z Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczo-Wyborczego Członków PKN ICOMOS w dniu 26 stycznia 2009 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.

⁵⁷⁷ Ibidem.

⁵⁷⁸ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS dotyczący działalności Prezydium w latach 2009–2011, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 19.

⁵⁷⁹ Umowa o współpracy pomiędzy PKN ICOMOS a Białoruskim Komitetem Narodowym ICOMOS z dnia 19 stycznia 2009 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.

Fot. 90.

Podpisanie umowy o współpracy z Białoruskim Komitetem ICOMOS w dniu 19 stycznia 2009 roku. Na zdjęciu Andrzej Tomaszewski – prezes PKN ICOMOS i Władimir Gilep – prezes Białoruskiego ICOMOS,

Archiwum prywatne Ewy Świeckiej.

Na **Walnym Zgromadzeniu Sprawozdawczo-Wyborczym PKN ICOMOS** w dniu 26 stycznia 2009 roku na Zamku Królewskim w Warszawie, jednym z ważnych postulatów Prezydium nowej kadencji było uruchomienie stałego pisma PKN ICOMOS, do stworzenia którego zobowiązał się Marek Konopka. Od tego czasu regularnie wydawany jest **Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS** – 1 numer posiadał 12 stron, najnowsze około 60⁵⁸⁰.

⁵⁸⁰ *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2009–2015, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/biuletyn-informacyjny-pkn-icomos> (dostęp 17.07.2015).*

Fot. 91.

Walne Zgromadzenie Sprawozdawczo-Wyborcze Członków PKN ICOMOS
na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 26 stycznia 2009 roku,
od prawej: B. Szmygin, K. Pawłowski, A. Tomaszewski,

Archiwum prywatne Ewy Świeckiej.

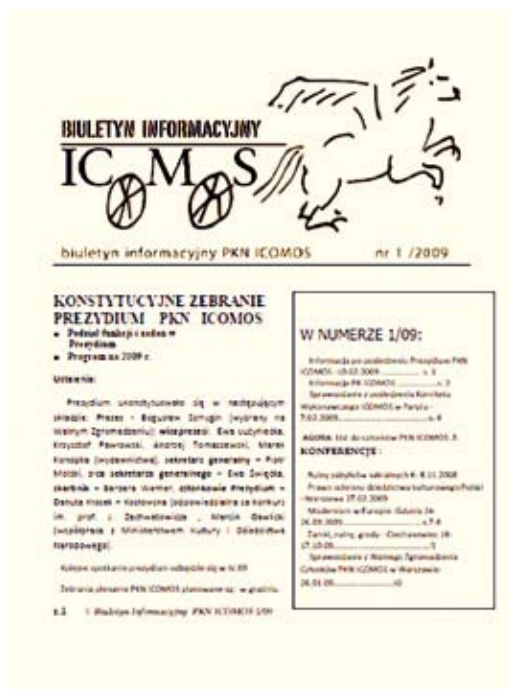

Fot. 92.

Obrady Prezydium
PKN ICOMOS
na Wydziale Architektury
Politechniki Warszawskiej
w dniu 10 lutego 2009 roku,
od prawej:

A. Tomaszewski, T. Rudkowski,
D. Kłosek-Kozłowska,
B. Werner, E. Łużyńska,

Archiwum prywatne
Ewy Świeckiej.

Ryc. 6.

Pierwszy cykliczny numer Biuletynu Informacyjnego PKN ICOMOS,

Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2009.

2009

Pierwsze zebranie Prezydium PKN ICOMOS w nowym składzie odbyło się 10 lutego 2009 roku o godz. 11.30 na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Nowy prezes zaproponował, aby spotkania Prezydium odbywały się co 2 miesiące, a każdy członek Prezydium przejął odpowiedzialność za wybrane aspekty działania PKN ICOMOS, m.in. Marcin Gawlicki przejął kontakty z MKiDN oraz KOBIDZ (jako dyrektor KOBIDZ), Marek Konopka został odpowiedzialny za wydawnictwa PKN ICOMOS, Danuta Kłosek-Kozłowska nadal miała przewodniczyć Międzynarodowemu Konkursowi im. Prof. Jana Zachwatowicza. Marek Konopka podjął się także zorganizowania Komisji Wspólnej organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną zabytków, w celu wypracowania wspólnego stanowiska do zmian prawnych w ochronie zabytków. Na spotkanie zaproszono dziekana Wydziału Architektury – prof. Stefana Wrone, który podtrzymał możliwość dalszego prowadzenia sekretariatu w pokoju profesora Jana Zachwatowicza⁵⁸¹.

⁵⁸¹ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 10 lutego 2009 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.

Z inicjatywy PKN ICOMOS i PKN ICOM (prezesem był Andrzej Tomaszewski), 20 kwietnia 2009 roku w siedzibie Stowarzyszenia Historyków Sztuki na Rynku Starego Miasta w Warszawie, odbyło się kolejne zebranie Prezydium PKN ICOMOS oraz drugie spotkanie (pierwsze miało miejsce w marcu) **Komisji Porozumiewawczej**, która zajmowała się wypracowaniem rozwiązań w dziedzinie prawnej ochrony dziedzictwa kulturowego. Komisja skupia przedstawicieli PKN ICOM, PKN ICOMOS, Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Instytutu Historycznego UW, Polskiej Akademii Nauk, Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich oraz Towarzystwa Opieki nad Zabytkami (poprzednio Komisja działała w latach 2000–2003 i zainicjowała przygotowanie Kongresu Konserwatorów Zabytków). Na spotkaniu Prezydium zaakceptowano także nowy regulamin konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza, a Marek Konopka omówił postępy przy przekształcaniu PKN ICOMOS w organizację pożytku publicznego (zakończone niepowodzeniem). Obecny na zebraniu Andrzej Kadłuczka przedstawił program i standardy kształcenia nowego kierunku studiów magisterskich **„ochrona dziedzictwa architektonicznego”**, zwracając się do PKN ICOMOS o zgłoszenie inicjatywy w ministerstwie⁵⁸².

Kolejne spotkanie Prezydium PKN ICOMOS i Komisji Porozumiewawczej odbyło się 15 czerwca 2009 roku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Zaproszeni goście: Wiesław Kaczmarek – prezes TOnZ omówił możliwości zorganizowania w 2010 roku wspólnej konferencji dotyczącej społecznych form ochrony zabytków, a Anatol Wap z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego zaprosił członków Prezydium do współpracy w realizacji **projektu „Wspólne Dziedzictwo”** realizowanego przez przedstawicieli Ukrainy, Białorusi i Polski – do koordynacji projektu w ramach PKN ICOMOS wyznaczono Piotra Molskiego⁵⁸³.

PKN ICOMOS był również współorganizatorem drugiej międzynarodowej konferencji naukowej w Gdyni, pt. **„Modernizm w Europie – modernizm w Gdyni. Architektura 1. połowy XX w. i jej ochrona”**, która odbyła się w dniach 24–26 września 2009 roku⁵⁸⁴.

W dniach 22–24 października 2009 roku odbyła się w Ciechanowcu, w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa Kulturowego, międzynarodowa konferencja współorganizowana przez PKN ICOMOS pt. **„Zamki, grody, ruiny – waloryzacja i ochrona”**. Konferencja była kolejnym etapem i podsumowaniem kilkuletniego, realizowanego przez PKN ICOMOS programu, którego celem było sformułowanie zasad waloryzacji i postępowania konserwatorskiego z budowlami obronnymi i ruinami (inicjatywa rozpoczęta w 2007 roku w Działdowie i kontynuowana w 2008 roku w Gubinie). W konferencji uczestniczyło 120 osób w tym 15 gości zagranicznych⁵⁸⁵.

⁵⁸² Ibidem.

⁵⁸³ Ibidem.

⁵⁸⁴ Ibidem.

⁵⁸⁵ Program konferencji „Zamki, grody, ruiny – waloryzacja i ochrona” w Ciechanowcu, 22–24 października 2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2009.

9 listopada 2009 rozpoczęła działalność kolejna komisja naukowa PKN ICOMOS: **Architektury XX wieku**⁵⁸⁶.

17 listopada 2009 roku Prezydium PKN ICOMOS zdeponowało archiwalia PKN ICOMOS w Archiwum Polskiej Akademii Nauk⁵⁸⁷.

Działalność międzynarodowa:

W dniach 5–7 lutego 2009 roku w Paryżu odbyło się posiedzenie Komitetu Wykonawczego ICOMOS, w którym brał udział Bogusław Szmygin⁵⁸⁸.

W dniach 6–8 marca 2009 we Florencji (Włochy) odbyła się doroczna konferencja Międzynarodowego Komitetu Naukowego Teorii Konserwatorskiej ICOMOS. Była to już 4 konferencja od roku 2005, w którym Komitet został powołany do życia. Wzorem lat poprzednich partnerami konferencji był ICCROM i Fundacja „Romualda Del Bianco”, która przyjęła na siebie wszystkie sprawy organizacyjne. Temat konferencji brzmiał: *“The Image of the Heritage. Changing Perception – Permanent Responsibilities”*. Do Florencji przyjechało ponad 50 uczestników, którzy reprezentowali przede wszystkim kraje europejskie. Wygłoszono 28 referatów. W Komitecie Teorii Konserwatorskiej po raz drugi na stanowisko prezydenta wybrano Andrzeja Tomaszewskiego, wiceprezydentem został W. Lipp, a sekretarzem Bogusław Szmygin⁵⁸⁹.

Na zaproszenie Białoruskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniach 29–30 maja 2009 roku na Białorusi przebywała delegacja PKN ICOMOS: B. Szmygin, P. Molski i B. Werner. Celem wizyty było zapoznanie się ze stanem prac konserwatorskich na terenie dwóch obiektów z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO – na Zamku w Mirze i na Zamku w Nieświeżu, oraz udział polskiej delegacji w naukowo-praktycznej konferencji pt.: *„Mirski Zamek. Źródła do stworzenia muzealnych ekspozycji. Historia, materiały dokumentacyjne i informacje technologiczne”*. Na konferencji wygłoszono 14 referatów tematycznych, podejmując na zakończenie dyskusję dotyczącą adaptacji zamku do współczesnych potrzeb, stanu zaawansowania i kierunku prowadzonych prac w zamku i wokół niego⁵⁹⁰.

W Wiedniu, w dniach 4–7 czerwca 2009 roku odbyło się spotkanie przewodniczących europejskich komitetów narodowych ICOMOS, w których udział wziął Andrzej Tomaszewski⁵⁹¹.

⁵⁸⁶ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS dotyczący działalności Prezydium w latach 2009–2011, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 19.

⁵⁸⁷ Ibidem.

⁵⁸⁸ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 1/2009, s. 5.

⁵⁸⁹ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2/2009, s. 7–8.

⁵⁹⁰ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 3/2009, s. 4.

⁵⁹¹ Ibidem.

12–15 czerwca 2009 roku Barbara Werner jako wiceprzewodnicząca Międzynarodowego Komitetu Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego ICOMOS-IFLA, brała udział w posiedzeniu komitetu w Mediolanie⁵⁹².

Danuta Kłosek-Kozłowska uczestniczyła w sesji Międzynarodowego Komitetu Miast Historycznych i Wsi CIVVIH-ICOMOS w Narni w 2009 roku, a podczas wyborów została przedstawicielem Komitetu Wykonawczego tego komitetu⁵⁹³.

W dniach 5–10 października 2009 odbyły się posiedzenia Komitetu Wykonawczego i Komitetu Doradczego ICOMOS. Komitet Wykonawczy podjął uchwałę o zaaprobowaniu wytycznych dotyczących przyjmowania tzw. tekstów doktrynalnych ICOMOS, opartą na propozycjach opracowanych przez B. Szmygina⁵⁹⁴.

2010 – inicjatywa nagrody im. Michała Witwickiego

W 2010 roku Komitet pożegnał dwoje wybitnych działaczy ICOMOS, Aleksandrę Żaryn – pierwszą osobę, która zajęła się prowadzeniem biura PKN ICOMOS przy prof. Stanisławie Lorentzu, członka honorowego PKN ICOMOS oraz autorkę dwóch książek opisujących historię i działalność ICOMOS w latach 1965–1985. W październiku odszedł również wieloletni prezes, ówczesny wiceprezes PKN ICOMOS – profesor Andrzej Tomaszewski.

5 marca 2010 roku na Zamku Królewskim odbyło się **zebranie plenarne członków PKN ICOMOS** podsumowujące rok 2009. Walne Zgromadzenie nadało godność członka honorowego dr Januszowi Stępkowskiemu oraz prof. Henrykowi Dziurli, a także uchwaliło treść rezolucji „...wyrażając głębokie zaniepokojenie trwałym i postępującym pogorszeniem stanu systemu ochrony zabytków w Polsce”⁵⁹⁵. Na wniosek wiceprezesa Krzysztofa Pawłowskiego Walne Zgromadzenie przyjęło również uchwałę umożliwiającą powołanie do 4 wiceprezesów PKN ICOMOS (p.3 w § 18 statutu). W drugiej części spotkania wręczono Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza za wybitne osiągnięcia w dziedzinie badań i konserwacji zabytków oraz ochrony dziedzictwa kulturowego dla: **prof. Mariana Arszyńskiego** – laudację wygłosił Andrzej Tomaszewski oraz **prof. Jana Tajchmana** – laudację wygłosił Marcin Gawlicki. Nagrodę honorową PKN ICOMOS przyznano **Michaelowi Petzet’owi**. W konkursie studenckim nagrodę główną otrzymał Michał Podgórczyk z Politechniki Gdańskiej⁵⁹⁶.

⁵⁹² Ibidem, s. 5.

⁵⁹³ Sprawozdanie z działalności D. Kłosek-Kozłowskiej w latach 2006–2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 9.

⁵⁹⁴ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 4/2009, s. 2.

⁵⁹⁵ Uchwała Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS z 5 marca 2010 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/44-uchwaa-walnego-zgromadzenia-czlonkow-pkn-icomos> (dostęp 17.07.2015).

⁵⁹⁶ Komunikat po Walnym Zgromadzeniu Członków PKN ICOMOS i uroczystościach wręczenia nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza w dniu 5 marca 2010 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2010.

Fot. 93.

Uroczyste wręczenie Nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arsyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet'a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku,

Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

Fot. 94.

Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arsyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet'a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku – przemawia Jan Tajchman,

Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

Fot. 95.

Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arszyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet'a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku – dyplom z rąk Tomasza Merty otrzymuje Marian Arszyński,

Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.

Fot. 96.

Uroczyste wręczenie Nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arszyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet'a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku, od prawej: Michael Petzet, Krystyna Zachwatowicz-Wajda, Andrzej Wajda, Jan Tajchman, Marian Arszyński,

Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.

Fot. 97.

Uroczyste wręczenie nagród w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

W kwietniu 2010 roku miało się odbyć kolejne zebranie Prezydium ICOMOS, tym razem w Sulejowie z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków. Niestety wydarzenia z 10 kwietnia 2010 roku, kiedy w wypadku samolotowym zginęli m.in. Prezydent RP – Lech Kaczyński i Generalny Konserwator Zabytków – Tomasz Merta spowodowały odwołanie spotkania⁵⁹⁷.

Przełożone spotkanie Prezydium PKN ICOMOS odbyło się przy okazji przeniesionej na późniejszy termin kolejnej ogólnopolskiej konferencji naukowej PRO-REVITA w Łodzi pt. „**Zakres i granice ingerencji konserwatorskiej w adaptacji obiektów i zespołów poprzemysłowych**”. Konferencja ostatecznie odbyła się 10–11 maja 2010 roku i dotyczyła głównie prowadzonych rewitalizacji poprzemysłowych na terenie Manufaktury i Księżego Młyna w Łodzi oraz możliwości wpisywania na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO dziedzictwa poprzemysłowego⁵⁹⁸.

⁵⁹⁷ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2/2010, s. 3.

⁵⁹⁸ Program konferencji „Zakres i granice ingerencji konserwatorskiej w adaptacji obiektów i zespołów poprzemysłowych” w Łodzi, 10–11 maja 2010 roku, http://www.ochrona.zabytki.lodz.pl/data/news-Files/prorevita_2010.pdf (dostęp 17.07.2015).

Prezydium PKN ICOMOS w dniu 9 maja 2010 roku dyskutowało nad dalszymi losami KOBIDZ-u i planach MKiDN do przekształcenia organizacji merytorycznej na organizację zajmującą się digitalizacją. Jednocześnie Prezydium zdecydowało się po raz kolejny napisać oficjalny list do Ministra Kultury w sprawie dalszej roli KOBIDZ i konieczności odzespolenia władz konserwatorskich od polityki. Podjęto także decyzję o likwidacji Koła Młodych PKN ICOMOS i zaproponowaniu członkostwa w PKN ICOMOS jego członkom. W trzecią rocznicę śmierci Michała Witwickiego Prezydium podjęło także uchwałę o ustanowieniu Nagrody jego imienia, jednocześnie podejmując prace nad stworzeniem regulaminu nagrody na kolejne spotkanie⁵⁹⁹.

12–15 maja w Toruniu odbyła się konferencja Komitetu Ochrony Dziedzictwa Miast PKN ICOMOS pt. *„Jakość życia w centrach miast – warunki zamieszkania i turystyki”*⁶⁰⁰.

22 maja w Warszawie odbywa się wspólne posiedzenie Komisji Architektury XX w. i Komisji Ochrony Dziedzictwa Miast PKN ICOMOS, a z okazji 20-lecia Szlaku Cysterskiego Komisja Historii Architektury Sakralnej i Komisja Dziedzictwa Wspólnego organizują szereg imprez towarzyszących, m.in. spotkanie w Elblągu⁶⁰¹.

Po okresie wakacyjnym, w dniu 11 października na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej odbyło się kolejne spotkanie Prezydium PKN ICOMOS, na którym zaakceptowano regulamin Nagrody im. Michała Witwickiego. Przedmiotem nagrody ustalono działalność lub realizację dotyczącą adaptacji, rewitalizacji zabytkowej struktury oraz metodologii oceny wartości zabytków⁶⁰². Pierwsze wręczenie nagrody zaplanowano na grudzień 2010 roku podczas Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS.

Fot. 98.

Andrzej Tomaszewski –
laureat nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza w 2010 roku,
Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

⁵⁹⁹ Nagroda im. Michała Witwickiego – uchwała Prezydium PKN ICOMOS z dnia 9 maja 2010 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.

⁶⁰⁰ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 11 października 2010 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2010.

⁶⁰¹ Ibidem.

⁶⁰² Ibidem oraz Regulamin nagrody im. Michała Witwickiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.

Dnia 24 października umiera niespodziewanie **profesor Andrzej Tomaszewski**. Prezydium postanawia pośmiertnie uhonorować go nagrodą im. Profesora Zachwatowicza. Na uroczystości grudniowe i Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS odbywające się w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie, w dniu 13 grudnia 2010 roku zaproszono rodzinę zmarłego oraz przygotowano księgę kondolencyjną, w której zamieszczano spływające z całego świata kondolencje⁶⁰³. Po uroczystościach odbyło się wręczenie nagród w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza, jak zwykle finansowanym przez Krystynę Zachwatowicz-Wajdę i Andrzeja Wajdę. Nagrodę główną w konkursie otrzymali: Nazar Ratushynskij z Politechniki Lwowskiej oraz wspólnie: Katarzyna Martyna-Jakubowska i Kasper Jakubowski z Politechniki Krakowskiej⁶⁰⁴.

Fot. 99.

Uroczyste wręczenie nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza rodzinie ś.p. prof. Andrzeja Tomaszewskiego w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 13 grudnia 2010 roku,

Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

⁶⁰³ Księga kondolencyjna Andrzeja Tomaszewskiego, za: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/53-egnamy-profesora-andrzeja-tomaszewskiego-> (dostęp 17.07.2015).

⁶⁰⁴ Wyniki Konkursu PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza w 2010, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2010.

We współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, przy wsparciu funduszy norweskich EOG, w okresie 1 stycznia 2010 r. – 30 września 2011 r., zrealizowano program badawczy dotyczący miejsc światowego dziedzictwa pt. **„Doskonalenie systemów zarządzania dóbr wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa – opracowanie deklaracji wyjątkowej uniwersalnej wartości i wskaźników monitoringu w oparciu o doświadczenia Norwegii i Polski”**. W ramach projektu zostały opracowane nowe „orzeczenia wartości” dla wybranych miejsc wpisanych na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO, realizujące nowe wymogi Komitetu Światowego Dziedzictwa. Efekty tego programu zostały przedstawione w polsko-angielskiej publikacji i zaprezentowane na sesji Komitetu Światowego Dziedzictwa w Petersburgu w 2012⁶⁰⁵.

Działalność międzynarodowa:

W dniach 4–9 maja 2010 roku, w Pradze i Czeskim Krumlowie, odbyła się konferencja naukowa Międzynarodowego Komitetu Naukowego Teorii Konserwatorskiej ICOMOS pt. *„Conservation Turn – Return to Conservation. Challenges and Chances in a Changing World”*. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele 20 krajów z całego świata, a Polska była reprezentowana przez Andrzeja Tomaszewskiego, przewodniczącego oraz Bogusława Szmygina, sekretarza Komitetu Teorii⁶⁰⁶.

W dniach 11–13 marca 2010 roku w Paryżu odbyło się posiedzenie Komitetu Wykonawczego ICOMOS. Na spotkaniu, w którym uczestniczył Bogusław Szmygin, przedstawione zostały działania związane z zarządzaniem światowym oraz decyzje dotyczące organizacji „grup zadaniowych” i rekomendacji nominacji na Listę Światowego Dziedzictwa⁶⁰⁷.

W dniach 25 lipca – 3 sierpnia 2010 roku w mieście Brasilia w Brazylii odbyła się 34 sesja Komitetu Światowego Dziedzictwa. W sesji uczestniczyły oficjalne delegacje ponad 80 krajów, w tym przedstawiciele polscy, m.in. Bogusław Szmygin⁶⁰⁸.

25–31 października w Dublinie (Irlandia) miało miejsce kolejne posiedzenie Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS, na którym obecny był Bogusław Szmygin⁶⁰⁹.

18–20 listopada w Lipsku w Niemczech miała miejsce konferencja *„Architektura II połowy XX wieku – badanie i ochrona”*, zorganizowana wspólnie z polskim i niemieckim komitetem ICOMOS⁶¹⁰.

⁶⁰⁵ Sprawozdanie Prezesa z działalności PKN ICOMOS za 2011 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶⁰⁶ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 3/2010, s. 1.

⁶⁰⁷ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2/2010, s. 12.

⁶⁰⁸ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 4/2010, s. 2.

⁶⁰⁹ Sprawozdanie Prezesa z działalności PKN ICOMOS za 2011 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶¹⁰ Ibidem.

W grudniu 2010 roku został reaktywowany Międzynarodowy Komitet Malowideł Ściennych ICOMOS, a członkiem Prezydium została Ewa Świącka⁶¹¹.

2011 – System ochrony zabytków w Polsce, OUV

Pierwsze posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS odbyło się 21 lutego 2011 roku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Na spotkaniu Prezes przedstawił kandydaturę prof. Lecha Kłosiewicza do Rady Ochrony Zabytków m.st. Warszawy, w późniejszym terminie do Rady zgłoszono także drugiego kandydata – Piotra Molskiego⁶¹².

13 maja 2011 roku na kolejnym spotkaniu Prezydium w Toruniu, działalność rozpoczęła Komisja Naukowa Konserwacji Kamienia PKN ICOMOS. Na wniosek Krzysztofa Pawłowskiego Prezydium zaakceptowało kandydaturę prof. Bohdana Rymaszewskiego do nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza w 2011 roku. Prezydium wprowadziło także zmiany do regulaminu konkursu im. Jana Zachwatowicza, zmieniając terminy zgłaszania prac, obrad jury konkursu i wręczania dyplomów⁶¹³.

W dniach 16–17 czerwca zorganizowane zostało w Warszawie i Krakowie międzynarodowe seminarium poświęcone urbanistyce socrealizmu, zatytułowane „*Socialist-Realist Urban Planning as the object of Heritage Protection*”. Organizatorami seminarium byli Stołeczny Konserwator Zabytków oraz Urząd Miasta Krakowa. Obrady odbywały się w Nowej Hucie i Warszawie. Seminarium było częścią wspólnego projektu realizowanego przez PKN ICOMOS, Niemiecki ICOMOS, miasto Warszawę i miasto Berlin⁶¹⁴.

W dniach 8–10 września 2011 roku w Kopalni Soli w Wieliczce, odbyła się międzynarodowa konferencja poświęcona przygotowaniu „orzeczeń wyjątkowej uniwersalnej wartości” (OUV) dla miejsc wpisanych na Listę Dziedzictwa Światowego UNESCO. Konferencja była częścią programu realizowanego przez PKN ICOMOS, ICOMOS Norwegii, Narodowy Instytut Dziedzictwa przy współpracy z Małopolskim Konserwatorem Zabytków⁶¹⁵.

W dniu 15 września 2011 roku, dzięki inicjatywie PKN ICOMOS odbyła się uroczystość wmurowania tablic z nazwami dwóch odcinków miedzymurza na Starym Mieście w Warszawie z imionami profesorów Jana Zachwatowicza i Piotra Biegańskiego⁶¹⁶.

⁶¹¹ Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 3/2011, s. 6.

⁶¹² Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 5/2010, s. 4.

⁶¹³ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 13 maja 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶¹⁴ Sprawozdanie Prezesa z działalności PKN ICOMOS za 2011 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶¹⁵ Informacja B. Szmygina o konferencjach PKN ICOMOS w 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶¹⁶ Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS dotyczący działalności Prezydium w latach 2009–2011, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 19.

Powakacyjne posiedzenie Prezydium miało miejsce na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w dniu 24 października 2011 roku. Dotyczyło współpracy ze wschodem, w postaci stażów studenckich i wyjazdu naukowego grupy polskiej do Białorusi, gdzie Barbara Werner, Cezary Głuszek i Marek Konopka wygłaszali referaty na zaproszenie Białoruskiej Fundacji Kultury. Marek Konopka zaproponował zgłoszenie Władimira Gilepa z Białoruskiego ICOMOS do polskiej nagrody Gloria Artis⁶¹⁷.

W dniach 8–9 grudnia w Warszawie odbyła się konferencja PKN ICOMOS i Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków, poświęcona „**systemowi ochrony zabytków w Polsce**”. Patronat nad konferencją objął Prezydent RP – Bronisław Komorowski. Pod koniec konferencji, w dniu 9 grudnia 2011 roku na Walnym Sprawozdawczo-Wyborczym Zgromadzeniu Członków PKN ICOMOS nadano godność członka honorowego PKN ICOMOS dr. Tadeuszowi Rudkowskiemu. Walne zgromadzenie zaakceptowało również **uchwałę o możliwości zapraszania byłych prezesów PKN ICOMOS do składu Prezydium**, analogicznie do zapisów międzynarodowego ICOMOS, jeżeli wyrażą zgodę na dalszą pracę w Prezydium. W trakcie wyborów prezesem PKN ICOMOS został ponownie Bogusław Szmygin⁶¹⁸. Laureatem nagrody im. Profesora Zachwatowicza został **prof. Bohdan Rymaszewski** – laudację wygłosił Marian Arszyński. Nagrodę główną w konkursie studenckim im. Prof. Jana Zachwatowicza otrzymała Joanna Pętkowska z Politechniki Warszawskiej⁶¹⁹.

Fot. 100.

*Uroczyste wręczenie nagród
im. Prof. Jana Zachwatowicza
dla prof. Bohdana Rymaszewskiego
w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim
w Warszawie w dniu 9 grudnia 2011 roku,*

Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

⁶¹⁷ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 24 października 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶¹⁸ Protokół z Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczo-Wyborczego Członków PKN ICOMOS w dniu 9 grudnia 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶¹⁹ Wyniki konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza w 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

Fot. 101.

Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 9 grudnia 2011 roku,

Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.

Pod koniec 2011 roku polski komitet ICOMOS liczył 194 członków: 177 członków indywidualnych, 13 honorowych i 4 wspierających⁶²⁰.

Działalność międzynarodowa:

W dniach 12–13 marca 2011 roku w Paryżu, odbyło się doroczne posiedzenie Komitetu Wykonawczego w Paryżu, w którym uczestniczyli: B. Szmygin, M. Konopka i K. Pawłowski⁶²¹.

W dniach 1 – 4 października 2011 roku na zaproszenie Białoruskiego Komitetu ICOMOS do Mińska wyjechała delegacja PKN ICOMOS w składzie: Cezary Głuszek, Marek Konopka i Barbara Werner. Program obejmował wyjazd terenowy, wykłady szkoleniowe gości z Polski oraz udział w zebraniu Komitetu ICOMOS Białorusi⁶²².

⁶²⁰ *Sprawozdanie Prezesa z działalności PKN ICOMOS za 2011 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.*

⁶²¹ *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 24 października 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011 oraz Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2/2011, s. 2.*

⁶²² *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 4/2011, s. 6.*

W kwietniu 2011 roku odbyła się we Florencji pierwsza Konferencja Międzynarodowego Komitetu Malowideł Ściennych. Uczestnicy mieli okazję zobaczyć nowo utworzone muzeum w Castelfiorentino, gdzie pokazane są transfery dwóch kaplic zdobionych malowidłami przez Benozzo Gozzoli. W spotkaniu uczestniczyła Ewa Święcka – członek Prezydium Komisji⁶²³.

14 września 2011 roku we Florencji dla uczczenia pamięci profesora Andrzeja Tomaszewskiego nadano sali amfiteatralnej w kompleksie kongresowym „Auditorio Al Duomo” patronat imienia Andrzeja Tomaszewskiego. W uroczystości uczestniczyło, na zaproszenie Paola del Bianco około 10 osób z Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS⁶²⁴.

XVII Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Paryżu 2011

W dniach 27 listopada – 2 grudnia 2011 roku w Paryżu odbyło się 17 Zgromadzenie Generalne ICOMOS. Bezpośrednio przed Zgromadzeniem, w dniach 26–27 listopada odbyło się doroczne posiedzenie Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS. Zgromadzenie odbywało się w dniach 28–29 listopada i 1 grudnia. W dniach 29 i 30 odbyło się sympozjum naukowe pt. „Dziedzictwo jako czynnik rozwoju”, natomiast 2 grudnia odbyły się posiedzenia większości z 28 Międzynarodowych Komitetów Naukowych. Zgromadzenie Generalnie przyjęło dwa dokumenty doktrynalne: kartę dotyczącą ochrony dziedzictwa przemysłowego (wraz z TICCIH), oraz tzw. „La Valetta Principles”, czyli nowy dokument dotyczący ochrony miast i zespołów przemysłowych. Polskę reprezentowali: Marek Konopka i Bogusław Szmygin, ponadto w zgromadzeniu uczestniczyli: A. Kadłuczka, K. Kuśnierz, J. Jasieńko, D. Kłosek-Kozłowska, J. Krawczyk, J. Sroczyńska, M. Skłodowski (referat w programie naukowym), L. Klupsz i P. Napierała⁶²⁵.

⁶²³ *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 3/2011*, s. 6.

⁶²⁴ Sprawozdanie ze spotkania we Florencji poświęconego pamięci Andrzeja Tomaszewskiego w dniu 14 września 2011, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/72-spotkanie-we-florencji> (dostęp 18.08.2015).

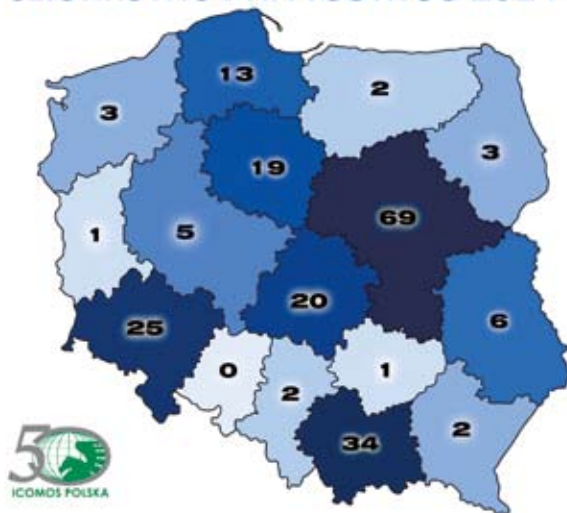
⁶²⁵ *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 5/2011*, s. 19–22.

KADENCJA 2012–2014

W dniu 9 grudnia 2011 roku na Walnym Sprawozdawczo-Wyborczym Zgromadzeniu Członków PKN ICOMOS ponownie prezesem PKN ICOMOS zostaje Bogusław Szmygin. Do władz weszli również: Marek Konopka, Ewa Łukaszewicz i Ewa Łużyńska – na stanowisku wiceprezesów. Piotr Molski i Barbara Werner pozostali na stanowiskach sekretarza i skarbnika. Pozostałymi osobami wchodzącymi w skład Prezydium zostały: Ewa Święcka, Robert Hirsch, Jan Janczykowski i Katarzyna Zalasieńska⁶²⁶.

Pod koniec kadencji PKN ICOMOS liczył 219 członków, w tym: 204 członków zwyczajnych, 11 członków honorowych oraz 4 członków wspierających: Miasto Kraków, Miasto Toruń, Miasto Zamość oraz Muzeum Zamkowe w Malborku⁶²⁷.

Członkowie PKN ICOMOS 2014

Ryc. 7.

Liczba członków PKN ICOMOS w kadencji 2012–2014 z podziałem na województwa,

Archiwum PKN ICOMOS, oprac. Ewa Święcka i Katarzyna Pałubska.

⁶²⁶ Protokół z Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczo-Wyborczego Członków PKN ICOMOS w dniu 9 grudnia 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.

⁶²⁷ Protokół Komisji Rewizyjnej dotyczący działalności Prezydium PKN ICOMOS w kadencji 2012–2014, Teczka 2014.

2012 – Karta Ochrony Historycznych Ruin

4 stycznia 2012 roku Prezydium nowej kadencji ukonstytuowało się na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Podczas spotkania Prezydium wprowadziło korekty do dotychczasowego „Regulaminu Międzynarodowego Konkursu Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS im. Prof. Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe studentów szkół wyższych podejmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego”, dotyczące trybu powoływania składu Jury Konkursu corocznie poprzez uchwałę Prezydium PKN ICOMOS⁶²⁸.

Fot. 102.

Spotkanie Prezydium PKN ICOMOS 4 stycznia 2012,

Archiwum prywatne Roberta Hirscha.

⁶²⁸ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 4 stycznia 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

Na kolejnym spotkaniu Prezydium w dniu 30 marca 2012 na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej omówiono niepokojące plany zmian ustawodawczych dotyczących deregulacji zawodów konserwatora zabytków i archeologa – uchylenie posiadania odpowiedniego wykształcenia znacząco obniży jakość badań i decyzji administracyjnych w zakresie ochrony zabytków. Zmiany ustawodawcze dotyczyły także konsolidacji służb konserwatorskich i ich włączenia do administracji zespolonej w ramach „racjonalizacji wydatków”, która mogłaby doprowadzić do uniemożliwienia realnej pracy konserwatorów, przekazania ich kompetencji wojewodom oraz powoływanym przez nich komórkom. Prezydium popierając obawy i stanowisko wojewódzkich konserwatorów zabytków zdecydowało się przesłać oficjalny list do Ministra Administracji – Michała Boniego, Ministra Kultury – Bogdana Zdrojewskiego oraz Sejmowej Komisji Kultury i prasy. Krzysztof Pawłowski omówił starania dotyczące wpisania na listę UNESCO cmentarzy żydowskich, w tym Cmentarza Żydowskiego w Łodzi⁶²⁹.

15 czerwca na ponownym spotkaniu Prezydium w Warszawie podjęto uchwałę o połączeniu Komisji Naukowej Kamienia z Komisją Cmentarzy Historycznych oraz zgłoszeniu Krzysztofa Pawłowskiego do nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza. Na spotkaniu Robert Hirsch szczegółowo omówił wynik ankiety przeprowadzonej wśród konserwatorów samorządowych, dzięki którym planowane jest wypracowanie modelu funkcjonowania służb konserwatorskich na szczeblu gminnym. Dyskutowano także na temat zmian prawa budowlanego i konieczności zorganizowania konferencji dotyczącej funkcjonowania służb konserwatorskich⁶³⁰.

13–15 września PKN ICOMOS zorganizował w Krakowie ogólnopolską konferencję pt. **„Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego”**, w której uczestniczyło około 100 osób i wygłoszono 30 referatów. Uczestnicy konferencji na zakończenie obrad wysunęli postulaty, które ujęto w dokumencie zwanym **„Kartą Ochrony Historycznych Ruin”**⁶³¹, który po uchwaleniu na grudniowym Walnym Zgromadzeniu Członków PKN ICOMOS stał się nowym dokumentem doktrynalnym polskiego ICOMOS-u⁶³². Publikacja pokonferencyjna została rozdana członkom PKN ICOMOS oraz zamieszczona w wersji elektronicznej na stronie PKN ICOMOS.

⁶²⁹ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 30 marca 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

⁶³⁰ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 15 czerwca 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

⁶³¹ Karta Ruin Historycznych – uchwała Walnego Zgromadzenia PKN ICOMOS z dnia 4 grudnia 202 roku, w: <http://icomos-poland.org/images/2012-12-04%20Karta%20Ruin%20uchwala%20Walnego%20Zgromadzenia%20PKN%20ICOMOS.pdf> (dostęp 19.08.2015).

⁶³² Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 18 października 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

Fot. 103.

Ogólnopolska konferencja pt. „Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego” w Krakowie w dniach 13-15 września 2012 roku, przemawia Bogusław Szmygin,

Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.

Fot. 104.

Ogólnopolska konferencja pt. „Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego” w Krakowie w dniach 13-15 września 2012 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.

Fot. 105.

Ogólnopolska konferencja pt. „Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego” w Krakowie w dniach 13-15 września 2012 roku, uczestnicy podczas wycieczki objazdowej po zamkach Małopolski,

Archiwum PKN ICOMOS.

W dniach 15 września w Pelplinie oraz 13 października w Warszawie odbyły się dwa seminaria Komisji Historii Architektury Sakralnej PKN ICOMOS pt. „*Conservator Cisterciense*” oraz „*Autentyzm w konserwacji architektury do połowy XX wieku*”, organizowane przez Ewę Łużyńską – przewodniczącą komisji⁶³³.

Podczas obrad kolejnej z cyklu konferencji PRO-REVITA w Łodzi, pt. „**Polityka regionalna a rewitalizacja miast w praktyce**”⁶³⁴, 18 października odbyło się czwarte spotkanie Prezydium PKN ICOMOS, na którym omówiono starania o wpis Nowej Huty i Huty Warszawa na listę UNESCO oraz bardzo niestabilną i płynną sytuację legislacyjną

⁶³³ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 30 marca 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS – Teczka 2012.

⁶³⁴ Program konferencji PRO-REVITA w Łodzi, pt. „**Polityka regionalna a rewitalizacja miast w praktyce**”, 19–20 października 2012 roku, w: [http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/130-konferencja-pro-revita-2012_\(19.08.2015\)](http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/130-konferencja-pro-revita-2012_(19.08.2015)).

w zakresie ochrony zabytków, administracji i prawa budowlanego – w tej sytuacji wstrzymano prace nad konferencją dotyczącą służb konserwatorskich. Prezydium zaakceptowało również nowy skład jury konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza, na podstawie zasad przyjętych 4 stycznia 2012 roku. Przewodniczącym jury został prof. Lech Kłosiewicz, a sekretarzem dr Katarzyna Pałubska⁶³⁵. 21 listopada w Warszawie odbyło się posiedzenie nowego składu Jury Konkursu im. Jana Zachwatowicza⁶³⁶.

23–25 listopada 2012 w Toruniu odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa Komisji Architektury Militarnej PKN ICOMOS pt. **„Fortyfikacje nowożytnie w Polsce – badania, realizacje, projekty. Zagospodarowanie do współczesnych funkcji”** poświęcona pamięci Krzysztofa Biskupa, której efektem była publikacja PKN ICOMOS⁶³⁷.

Zwyczajowo na początku grudnia na Zamku Królewskim w Warszawskie odbyło się Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS. Spotkanie poprzedziło ostatnie w roku 2012 zebranie Prezydium PKN ICOMOS, na którym omówiono harmonogram uroczystości i zebrania plenarnego. Na Walnym Zgromadzeniu Członków przyjęto dokument doktrynalny PKN ICOMOS, wypracowywany w latach 2005–2012 pt. **„Karta Ruin historycznych”**⁶³⁸. W trakcie uroczystości nagrodę im. Prof. Jana Zachwatowicza otrzymał **profesor Krzysztof Pawłowski**, a w konkursie studenckim zwyciężyła praca Urszuli Koziarskiej z Politechniki Warszawskiej⁶³⁹.

Pod koniec roku komitet liczył 204 członków, w tym 14 członków honorowych i 4 wspierających⁶⁴⁰.

⁶³⁵ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 18 października 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

⁶³⁶ Protokół z posiedzenia Jury Konkursu im. Jana Zachwatowicza z dnia 21 listopada 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, teczka 2012.

⁶³⁷ Program konferencji „Fortyfikacje nowożytnie w Polsce – badania, realizacje, projekty. Zagospodarowanie do współczesnych funkcji” w Toruniu, 23–25 października 2012 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/140-program-konferencji-fortyfikacje-nowożytne-w-polsce> (dostęp 19.08.2015).

⁶³⁸ Protokół z Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS z dnia 4 grudnia 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

⁶³⁹ Program Walnego Zgromadzenia członków z uroczystościami wręczenia nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza w dniu 4 grudnia 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

⁶⁴⁰ Sprawozdanie Prezesa PKN ICOMOS za 2012 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.

Fot. 106.

Uroczyste wręczenie nagród
im. Prof. Jana Zachwatowicza
dla prof. Krzysztofa Pawłowskiego
w Arkadach Kubickiego
na Zamku Królewskim
w Warszawie
w dniu 4 grudnia 2012 roku,
Archiwum PKN ICOMOS.

Fot. 107.

Uroczyste wręczenie nagród w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza
w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 4 grudnia 2012 roku,
od lewej: Andrzej Wajda, Krystyna Zachwatowicz-Wajda i Urszula Koziarska,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

2013 – Wartościowanie zabytków architektury

25 lutego 2013 roku w Warszawie odbyło się posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS, na którym Prezes PKN ICOMOS poinformował o podpisaniu z Muzeum Pałacu w Wilanowie umowy o współpracy dotyczącej organizacji konferencji naukowych w ramach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków na lata 2013–2015. Prezydium zaakceptowało także utworzenie nowej komisji naukowej PKN ICOMOS dotyczącej drewna, oraz przekazaniu jej uprawnień do typowania z ramienia PKN ICOMOS kandydatów do Nagrody im. Mariana Korneckiego. Przewodniczącym **Komisji Drewna** został Dominik Mączyński⁶⁴¹.

W dniach 15–16 kwietnia, w ramach wspomnianej współpracy z Muzeum Pałacu w Wilanowie, z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków odbyła się w oranżerii pałacowej konferencja naukowa pt. **„Wartościowanie zabytków architektury”**. W konferencji zakończonej publikacją pod tym samym tytułem, uczestniczyło ponad 200 osób z całej Polski i zaprezentowano prawie 20 referatów⁶⁴².

W maju 2013 roku rozpoczęła się realizacja projektu PKN ICOMOS i norweskiego komitetu ICOMOS, pt. **„Modelowy plan zarządzania miejscami światowego dziedzictwa UNESCO”**, finansowanego z funduszy norweskich i MKiDN w latach 2013–2015 – zakończony 4 publikacjami polsko-angielskimi⁶⁴³.

24 maja 2013 roku, na kolejnym posiedzeniu Prezydium PKN ICOMOS w Warszawie, omówiono zmiany do regulaminu konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza oraz projekt ustawodawczy Prezydenta RP dotyczący krajobrazu, który w imieniu PKN ICOMOS zapiniowała Katarzyna Zalasńska⁶⁴⁴.

W październiku we Wrocławiu odbyła się kolejna konferencja naukowa Komisji Architektury Militarnej PKN ICOMOS **„Krajobraz w służbie fortyfikacji”**, pod patronatem PKN ICOMOS⁶⁴⁵.

25 października na posiedzeniu Prezydium PKN ICOMOS ustalono opinie, docelowo opracowaną przez Marka Konopkę, dotyczącą projektu **„Krajowego Programu Ochrony**

⁶⁴¹ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 25 lutego 2013 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.

⁶⁴² Program i informacje dotyczące konferencji naukowej **„Wartościowanie zabytków architektury”** w Wilanowie, 15–16 kwietnia 2013 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/161-po-konferencji-qrtwrtociowanie-zabytkow-architekturyq-muzeum-paac-w-wilanowie-15-16042013> (dostęp 19.08.2015).

⁶⁴³ Dokumentacja dotycząca realizacji projektu pt. **„Modelowy plan zarządzania miejscami światowego dziedzictwa UNESCO”**, finansowanego z funduszy norweskich i MKiDN w latach 2013–2015, Archiwum PKN ICOMOS, 6 skoroszytów nienumerowanych.

⁶⁴⁴ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 24 maja 2013 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.

⁶⁴⁵ Ibidem.

Zabytków i Opieki nad Zabytkami w latach 2013 – 2016” oraz zaakceptowano kandydatury Andrzeja Michałowskiego i Ireny Oborskiej do nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza oraz Paola del Bianco do nagrody honorowej. Rozpoczęto również dyskusję na temat programu i możliwości realizacji 50-lecia ICOMOS w 2015 roku⁶⁴⁶.

W dniach 5–6 grudnia 2013 roku na Zamku Królewskim w Warszawie, wspólnie z Włoskim Instytutem Kultury i Narodowym Instytutem Dziedzictwa, PKN ICOMOS zorganizował konferencję pt. „**Nauczanie i popularyzacja ochrony dziedzictwa**”, połączoną z Walnym Zgromadzeniem Członków i zebraniem Prezydium PKN ICOMOS. Podczas konferencji zaprezentowano 17 referatów, a prawie 200 przedstawicieli wyższych uczelni i członków PKN ICOMOS dyskutowało na temat programów edukacyjnych związanych z ochroną i konserwacją zabytków⁶⁴⁷. Podczas formalnej części zgromadzenia Prezes PKN ICOMOS poinformował o planowanym spotkaniu „Grupy Europejskiej ICOMOS” w 2015 roku i organizacji uroczystości jubileuszowych 50-lecia ICOMOS wspólnie z Muzeum Pałacu w Wilanowie. Na uroczystościach wręczono również nagrody GKZ i PKN ICOMOS im. Prof. Jana Zachwatowicza za wybitne osiągnięcia w dziedzinie badań i ochrony zabytków, dla: **Andrzeja Michałowskiego** – laudację wygłosiła Barbara Werner i **Ireny Oborskiej** – laudację wygłosił Krzysztof Pawłowski, oraz Honorową Nagrodę im. Prof. Jana Zachwatowicza dla **Paola del Bianco** – laudację wygłosiła Ewa Święcka⁶⁴⁸. W międzynarodowym konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza, na najlepsze prace dyplomowe szkół wyższych podejmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w 2013 roku, wyjątkowo nie przyznano żadnej nagrody głównej, tylko 5 wyróżnień⁶⁴⁹.

Fot. 108.

Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 6 grudnia 2013 roku,

Archiwum PKN ICOMOS,
fot.: Grzegorz Basiński.

⁶⁴⁶ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 25 października 2013 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.

⁶⁴⁷ Program konferencji naukowej „Nauczanie i popularyzacja ochrony dziedzictwa” 5–6 grudnia 2013, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.

⁶⁴⁸ Protokół z Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS z dnia 6 grudnia 2013 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.

⁶⁴⁹ Protokół z obrad Jury Międzynarodowego Konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza w dniach 15–16 listopada 2013 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.

W 2013 roku komitet liczył 211 członków, w tym 15 honorowych i 4 wspierających oraz wydał 4 numery Biuletynu Informacyjnego PKN ICOMOS⁶⁵⁰.

Działalność międzynarodowa:

W 2013 roku, ponownie po 37 latach, **Polska została członkiem Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO**. Decyzja w tej sprawie zapadła 19 listopada 2013 roku na Zgromadzeniu Ogólnym UNESCO w Paryżu. Dotychczas nasz kraj zasiadał w Komitecie tylko raz, w 1976 r. Była to skrócona kadencja w latach 1976 – 1978, w której reprezentował Polskę Krzysztof Pawłowski – członek PKN ICOMOS, późniejszy prezes PKN ICOMOS i wiceprezes ICOMOS. Obecna kadencja obejmie 6 lat. Komitet Światowego Dziedzictwa składa się z 21 członków i spotyka się przynajmniej raz w roku⁶⁵¹.

2014 – rozpoczęcie obchodów Roku Jubileuszowego ICOMOS

Pierwsze posiedzenie Prezydium w kolejnym roku kadencji odbyło się 28 lutego 2014 roku na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Na wniosek Jakuba Lewickiego Prezydium uchwaliło utworzenie nowej **komisji naukowej PKN ICOMOS, dotyczącej ochrony i konserwacji architektury modernistycznej**, oraz wyznaczyło Marka Konopkę do opracowania wstępnego programu Roku Jubileuszowego ICOMOS na 2015 rok⁶⁵².

W dniach 14–15 kwietnia, w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków odbyła się kolejna konferencja naukowa organizowana wspólnie z Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie pt. **„Wartość funkcji w obiektach zabytkowych”**, w której uczestniczyło ponad 200 uczestników i przedstawiono 21 referatów⁶⁵³. Publikacja pokonferencyjna została rozdana członkom PKN ICOMOS i umieszczona na stronie internetowej PKN ICOMOS.

⁶⁵⁰ Sprawozdanie PKN ICOMOS za rok 2013, w: *Biuletyn PKN ICOMOS* nr 4/2013, s. 4.

⁶⁵¹ Polska w Komitecie Światowego Dziedzictwa UNESCO w 2013 roku, w: <http://www.mkidn.gov.pl/pages/posts/polska-w-komitecie-swiatowego-dziedzictwa-unesco-4271.php> (dostęp 20.08.2015).

⁶⁵² Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 28 lutego 2014 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2014.

⁶⁵³ Program konferencji „Wartość funkcji w obiektach zabytkowych” w Wilanowie, w dniach 14–15 kwietnia 2014 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/217-program-konferencji-naukowej-qwarto-funkcji-w-obiektach-zabytkowych-q-14-15-kwietnia-2014> (dostęp 19.08.2014).

Fot. 109.

Ogólnopolska konferencja pt. „Wartość funkcji w obiektach zabytkowych” w Oranżerii Pałacu Jana III Sobieskiego w Wilanowie w dniach 14-15 kwietnia 2014 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Na kolejnym spotkaniu Prezydium 1 lipca 2014 roku w Warszawie omawiano głównie program Roku Jubileuszowego 50-lecia ICOMOS. W ramach uroczystości zatwierdzono organizację kilku konferencji już w roku 2014: „Karty Weneckiej” przy współpracy z UMK w Toruniu, konferencji UKSW poświęconej pamięci prof. Andrzeja Tomaszewskiego i konferencji grudniowej połączonej z Walnym Zgromadzeniem Członków PKN ICOMOS dotyczącej zarządzania dobrami światowego dziedzictwa UNESCO. Na rok 2015 przewidziano organizację konferencji kwietniowej wspólnie z Muzeum Pałacu w Wilanowie, konferencji dotyczącej architektury wernakularnej wspólnie z Politechniką Lubelską oraz głównych uroczystości czerwcowych połączonych z konferencją dotyczącą dziedzictwa w dobie transformacji, organizowanej wspólnie z trzema rezydencjami warszawskimi: Pałacem w Wilanowie, Łazienkami Królewskimi i Zamkiem Królewskim w Warszawie. Obecny na spotkaniu Wiesław Malawski – wicedyrektor Muzeum Pałacu w Wilanowie omówił możliwości współpracy i finansowania obchodów, Katarzyna Pałubska została wybrana koordynatorem PKN ICOMOS ds. organizacji Roku Jubileuszowego, a Marek Konopka nakreślił wstępny projekt publikacji jubileuszowej PKN ICOMOS. Na Prezydium ustalono także kandydatów do nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza:

Wiesława Domaśłowskiego i Władysława Zalewskiego, oraz kandydatów do nagród i odznaczeń ministerialno-rządowych z możliwością wręczenia w czerwcu 2015 roku. Podczas posiedzenia Jadwiga Łukaszewicz omówiła raport dotyczący komisji naukowych PKN ICOMOS, postulaty dotyczące harmonogramu działalności komisji oraz składanych przez nie raportów rocznych⁶⁵⁴.

W dniach 10–11 października 2014 roku odbyła się konferencja naukowa „**Karta Wenecka 1964–2014**”, połączona ze spotkaniem Prezydium PKN ICOMOS. Na posiedzeniu Prezydium w Zamku Bierzgłowskim koło Torunia uchwalono zmianę nazwy komisji naukowej architektury sakralnej na **Komisję Historii i Konserwacji Architektury Sakralnej PKN ICOMOS** oraz ustalono skład jury konkursu im. Jana Zachwatowicza⁶⁵⁵.

Fot. 110.

Ogólnopolska konferencja pt. „Karta Wenecka 1964–2014” w Toruniu w dniach 10–11 października 2014 roku, przemawia prof. Jan Tajchman,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

⁶⁵⁴ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 1 lipca 2014 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2014.

⁶⁵⁵ Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 10 października 2014 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2014.

W dniach 24–25 października 2014 roku, dla uczczenia 80-tej rocznicy urodzin Profesora Tomaszewskiego, na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego zorganizowano konferencję **„Konserwacja Zapobiegawcza Środowiska IV”** poruszającą zagadnienia dotyczące szeroko pojętych niematerialnych dóbr kultury i ich wartości duchowych, a także miejsca w teorii i praktyce ochrony zasobu dziedzictwa kulturowego⁶⁵⁶.

Ostatnie w kadencji Walne Sprawozdawczo-Wyborcze Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS połączono z konferencją naukową i ostatnim posiedzeniem Prezydium w dniach 4–5 grudnia na Zamku Królewskim w Warszawie. Podczas konferencji pt. **„Zarządzanie dziedzictwem o największej wartości”** zaprezentowano 9 wystąpień uczestników projektu norweskiego realizowanego w latach 2013–2015⁶⁵⁷. Przed wyborami nowych władz PKN ICOMOS odbyły się uroczystości wręczenia nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza za wybitne osiągnięcia w dziedzinie badań i ochrony zabytków: **profesorowi Wiesławowi Domasłowskiemu** – laudację wygłosiła Jadwiga Łukaszewicz i **profesorowi Władysławowi Zalewskiemu** – laudację wygłosiła Ewa Świącka. W międzynarodowym konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe szkół wyższych podejmujące problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w 2014 roku przyznano dwie równorzędne nagrody dla Grzegorza Basińskiego z UMK w Toruniu i Anny Pałgan z Politechniki Łódzkiej⁶⁵⁸.

XVIII Zgromadzenie Generalne ICOMOS we Florencji 2014

Osiemnaste Zgromadzenie Generalne odbyło się w dniach 7–14 listopada we Florencji we Włoszech. W dniach 7–9 listopada obradował Komitet Doradczy, a w dniach 10–14 listopada odbyło się Zgromadzenie Generalne ICOMOS oraz międzynarodowa konferencja naukowa pt. **„Dziedzictwo i krajobraz jako wartości ogólnoludzkie”**. W Zgromadzeniu uczestniczyli reprezentanci 73 Komitetów Narodowych (ok. 900 osób) oraz przedstawiciele 28 międzynarodowych komitetów naukowych. W Zgromadzeniu Generalnym ICOMOS Polskę oficjalnie reprezentował Bogusław Szmygin, Marek Konopka. Ponadto w obradach uczestniczyło 12 członków PKN ICOMOS m.in. A. Kadłuczka, J. Jasieńko, D. Kłosek-Kozłowska, P. Kołodziejczyk, J. Krawczyk, L. Klupsz, B. Werner, K. Pałubska⁶⁵⁹.

⁶⁵⁶ Program konferencji „Konserwacja Zapobiegawcza Środowiska IV” w Warszawie, 24–25 października 2014 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/232-konferencja-konserwacja-zapobiegawcza-rodowiska-iv-24-25102014> (dostęp 18.08.2015).

⁶⁵⁷ Program konferencji „Zarządzanie dziedzictwem o największej wartości” w Warszawie w dniach 4–5 grudnia 2014 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/267-konferencja-i-walne-zgromadzenie-czonkow-pkn-icomos> (dostęp 18.08.2015).

⁶⁵⁸ Protokół posiedzenia Jury Międzynarodowego Konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza z dnia 14–15 listopada 2014 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2014.

⁶⁵⁹ Biuletyn PKN ICOMOS nr 3/2014, s. 3.

Barbara Werner i Katarzyna Pałubska uczestniczyły w tym czasie w posiedzeniu Międzynarodowego Komitetu Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego, Lidia Klupsz brała udział w obradach Komitetu Architektury Militarnej, a Danuta Kłosek-Kozłowska – w spotkaniach Komitetu Miast i Wsi Historycznych.

KADENCJA 2015–2017

Na Walnym Sprawozdawczo-Wyborczym Zgromadzeniu Członków PKN ICOMOS w dniu 5 grudnia 2014 roku ponownie prezesem na 3 kadencję został wybrany prof. Bogusław Szmygin. Funkcję wiceprezesów objęli: Jadwiga Łukaszewicz i Marek Konopka. Piotr Molski pozostał sekretarzem generalnym PKN ICOMOS, a Ewa Świącka jego zastępcą. Katarzyna Pałubska została skarbnikiem, a Barbara Werner jej zastępcą. Pozostałymi członkami Prezydium zostali: Robert Hirsch, Jan Janczykowski i Ewa Łużyńska. Przewodniczącym Komisji Rewizyjnej został Janusz Rymśa, a Sądu Koleżeńskiego – Maria Brykowska⁶⁶⁰.

Komitet na początku kadencji liczył 219 członków, w tym: 204 członków zwyczajnych, 11 członków honorowych oraz 4 członków wspierających⁶⁶¹.

2015 – 50-lecie ICOMOS w Polsce

Uroczystości Roku Jubileuszowego ICOMOS otworzyła konferencja naukowa **„Ochrona wartości w procesie adaptacji zabytków”** odbywająca się w dniach 16–17 kwietnia w oranżerii Pałacu w Wilanowie⁶⁶², będąca coroczną inicjatywą PKN ICOMOS w ramach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków. Formuła konferencji przewidywała na każdy dzień 2 sesje wystąpień wprowadzających oraz obszerną dyskusję podsumowującą. Uczestniczyło w niej 170 osób i przedstawiono 20 referatów⁶⁶³.

W czerwcu 2015 roku przypadała 50-ta rocznica utworzenia Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS, dlatego w dniach 22–24 czerwca 2015 roku PKN ICOMOS zorganizował międzynarodowe uroczystości rocznicowe, obejmujące konferencję naukową **„Heritage in Transformation”**, spotkanie prezesów Komitetów Narodowych ICOMOS z Europy i uroczyste spotkanie Jubileuszowe na Zamku Królewskim w Warszawie

⁶⁶⁰ Protokół z Walnego Sprawozdawczo-Wyborczego Zebrania Członków PKN ICOMOS w dniu 5 grudnia 2014 roku, Teczka 2014.

⁶⁶¹ Protokół Komisji Rewizyjnej dotyczący działalności Prezydium PKN ICOMOS w kadencji 2012–2014, Teczka 2014.

⁶⁶² Program konferencji naukowej „Ochrona wartości w procesie adaptacji zabytków” w Warszawie, 16–17 kwietnia 2015 roku, w: Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2015.

⁶⁶³ Biuletyn PKN ICOMOS nr 2/2015, s. 14.

23 czerwca o godz. 18.00. W trakcie trzydniowych obchodów w dniach 22–24 czerwca 2015 roku odbyły się spotkania w trzech Rezydencjach Królewskich w Warszawie: Zamku Królewskim, Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Łazienkach Królewskich, w których uczestniczyło 130 gości zagranicznych z całego świata i ponad 100 wybitnych specjalistów zajmujących się ochroną zabytków w Polsce. Na uroczystości Roku Jubileuszowego w Warszawie zaproszenie przyjęli najważniejsi przedstawiciele głównych władz ICOMOS: pan Gustavo Araoz (USA) – Prezydent ICOMOS International, pani Kirsti Kovanen (Finlandia) – Sekretarz Generalny ICOMOS International, czterej Vice-Prezydenci: pan Alfredo Conti (Argentyna), pan Toshiyuki Kono (Japonia), pan Peter Phillips (Australia) i pan Grellan Rourke (Irlandia), który w Łazienkach Królewskich poprowadził zamknięte **Spotkanie EURO-Grupy ICOMOS** w dniu 24 czerwca 2015. W uroczystościach 50-lecia ICOMOS swój udział potwierdzili również honorowi prezydenci ICOMOS International: Pan Roland Silva (Sri Lanka) i Michael Petzet (Niemcy) oraz aktualni przewodniczący 20 komitetów narodowych ICOMOS, 25 przedstawicieli zarządów głównych komitetów narodowych i naukowych ICOMOS. Na obradach pojawiło się około 230 przedstawicieli z 41 krajów z całego świata, w tym większość krajów europejskich oraz m.in. Nigeria, Izrael, USA, Kanada, Argentyna, Peru, Korea, Japonia, Chiny, Australia, Mali, Sri Lanka. Na uroczystości 50-lecia ICOMOS pojawili się także trzej żyjący założyciele ICOMOS: Olgierd Czerner, Andrzej Michałowski z Polski oraz członek założyciel z ICOMOS-Finlandia: Maija Kairamo⁶⁶⁴.

Generalny Konserwator Zabytków Piotr Żuchowski w dniu 23 czerwca 2015 roku w Sali Wielkiej na Zamku Królewskim w Warszawie wręczył medale i odznaczenia dla szczególnie zasłużonych członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS: Olgierda Czernera, Krzysztofa Pawłowskiego, Andrzeja Michałowskiego, Marka Konopki⁶⁶⁵.

Olgierd Czerner – odznaczony został Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Emerytowany pracownik naukowy Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej, specjalizujący się w dziedzinach historii architektury, konserwacji zabytków architektury i urbanistyki oraz muzeografii. Od początku swej pracy jest ściśle związany z ICOMOS-em. Uczestniczył w kongresie założycielskim ICOMOS w 1965 r. W latach 1985–1993 był prezesem Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, a w latach 1990–1993 wiceprezesem międzynarodowego ICOMOS. Jest współautorem Karty Waszyngtońskiej (Karty Miast Historycznych) z 1987 roku⁶⁶⁶.

Marek Konopka – odznaczony został Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1989 roku współautor koncepcji nowej organizacji systemu ochrony zabytków,

⁶⁶⁴ Informacja prasowa dotycząca uroczystości 50-lecia ICOMOS w dniach 22–24 czerwca 2015 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2015.

⁶⁶⁵ Komunikat po uroczystościach 50-lecia ICOMOS w dniach 22–24 czerwca 2015 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/282-komunikat-po-uroczystosciach-i-galeria-zdj-22-24-czerwca-2015> (dostęp 19.08.2015).

⁶⁶⁶ Ibidem.

m.in. wpisania do ustawy zapisu o Pomnikach Historii. Były dyrektor Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie (1989–1995) autor wniosku o wpis Zamościa na Światową Listę Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO (w 1992 r.), doradca wiceministra w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego (1999–2001), współautor koncepcji merytorycznej rewitalizacji Traktu Królewskiego w Warszawie, członek Krajowego Komitetu Programu UNESCO „Pamięć Świata”, wieloletni Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS (1999–2003), obecnie Wiceprezes PKN ICOMOS⁶⁶⁷.

Andrzej Michałowski – odznaczony został Srebrnym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Jeden z trzech żyjących członków założycieli ICOMOS w Polsce. Przez kilkadziesiąt lat członek zarządu PKN ICOMOS, członek honorowy ICOMOS, członek honorowy ICOMOS-IFLA (Międzynarodowy Komitet Ogrodów Historycznych i Krajobrazu Kulturowego ICOMOS), w latach 1980–2002 dyrektor Ośrodka Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie, wicedyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie (1974–1980)⁶⁶⁸.

Krzysztof Pawłowski – odznaczony został Złotym Medalem „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”. Profesor Krzysztof Pawłowski był dwukrotnym przewodniczącym Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w latach 1981–1984 i 1993–2003, wiceprzewodniczącym Międzynarodowego ICOMOS i Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, inicjatorem wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO: Krakowa, Wieliczki, Obozu Auschwitz Birkenau, Starego Miasta w Warszawie⁶⁶⁹.

Fot. 111.

Międzynarodowa konferencja pt. „Heritage in Transformation” w Oranżerii Pałacu Jana III w Wilanowie w dniu 22 czerwca 2015 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

⁶⁶⁷ Ibidem.

⁶⁶⁸ Ibidem.

⁶⁶⁹ Ibidem.

Fot. 112.

Międzynarodowa konferencja pt. *"Heritage in Transformation"* w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie w dniu 23 czerwca 2015 roku, przemawia Gustavo Araoz – prezydent ICOMOS,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 113.

Międzynarodowa konferencja pt. *"Heritage in Transformation"* w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 114.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Piotr Żuchowski – Generalny Konserwator Zabytków, Gustavo Araoz – prezydent ICOMOS, Michael Petzet – honorowy prezydent ICOMOS, Roland Silva – honorowy prezydent ICOMOS,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 115.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Sławomir Ratajski – PK ds. UNESCO oraz członkowie założyciele ICOMOS: Andrzej Michałowski, Olgierd Czermer i Maija Kairamo,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 116.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 117.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Jerzy Jasieńko, Katarzyna Pałubska – koordynator Roku Jubileuszowego ICOMOS, Jacek Purchla – przewodniczący PK ds. UNESCO,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 118.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, wręczenie Andrzejowi Michałowskiemu Srebrnego Medalu „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 119.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, wręczenie Olgierdowi Czernerowi Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 120.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, wręczenie Markowi Konopce Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 121.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, Maija Kairamo z Bogusławem Szmyginem,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 122.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 123.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Roland Silva, Wiesław Zalewski i Ewa Świecka,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 124.

Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Ewa Łukaszewicz, Bogusław Szmygin i Piotr Molski,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 125.

Obrady przewodniczących Euro-Grupy ICOMOS w Pałacu na Wyspie w Łazienkach Królewskich w Warszawie, w dniu 24 czerwca 2015 roku, za stołem prezydalnym: Grellan Rourke (Irlandia) – przewodniczący EURO-Grupy ICOMOS,

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

Fot. 126.

*Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie,
w dniu 23 czerwca 2015 roku,*

Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

LITERATURA

1. *Agreement concerning co-operation between the National ICOMOS Committees of Ukraine and Poland* – 26 czerwca 2007, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.
2. *Aktualna lista członków PKN ICOMOS w 1980 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (8).
3. *Aneks do sprawozdania finansowego za 1996 rok*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
4. *Aneks PKN ICOMOS – ramowy program działań na rok 1997*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
5. *Apel Marka Konopki do członków PKN ICOMOS w sprawie publikacji „Wspólne dziedzictwo. Europa – Polska” z 2003 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
6. *Apel PKN ICOMOS z 16 lutego 1984 roku*, w: *Materiały dodatkowe z Zebrania Plenarnego 21 grudnia 1993*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.
7. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 1/2009*.
8. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2/2009*.
9. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2/2010*.
10. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2/2011*.
11. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 2009–2015*, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/biuletyn-informacyjny-pkn-icomos> (dostęp 17.07.2015).
12. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 3/2009*.
13. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 3/2010*.
14. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 3/2011*.
15. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 4/2009*.
16. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 4/2010*.
17. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 4/2011*.
18. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 5/2010*.
19. *Biuletyn Informacyjny PKN ICOMOS 5/2011*.
20. *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1999.
21. *Biuletyn PKN ICOMOS*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003.
22. *Broszura z wykazem członków komitetów międzynarodowych w kadencji 1975–1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (5).
23. *Czerner O., Działalność Rady i PKN ICOMOS w latach 1985 i 1987*, w: *Ochrona Zabytków 1/1989*, s. 97–98.
24. *Czerner O., VIII Zgromadzenie Generalne ICOMOS, Waszyngton, 11–15 października 1987 rok*, w: *Ochrona Zabytków 4/1988*, s. 296–297.
25. *Declaration de Sandomierz, Pologne, 21 września 2003 r.*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15B.
26. *Decyzja Jury Konkursu im. Jana Zachwatowicza z 13 grudnia 2002 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.

27. Deklaracja Amsterdamska uchwalona przez Kongres Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego w dniach 21–25 października 1975 roku – tłumaczenie po polsku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
28. Deklaracja konferencji PRO-REVITA w Łodzi, 29 czerwca – 1 lipca 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/prorevita-deklaracja.pdf> (25.07.2015).
29. Deklaracja w sprawie Realizacji Programu Oświęcimskiego z 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.
30. Deklaracja z Sandomierza w dniu 21 września 2003 roku – wersja polska i angielska, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.
31. Dokumentacja dotycząca realizacji projektu pt. „Modelowy plan zarządzania miejscami światowego dziedzictwa UNESCO”, finansowanego z funduszy norweskich i MKiDN w latach 2013–2015, Archiwum PKN ICOMOS, 6 skoroszytów nienumerowanych.
32. Dokumentacja z sesji ICOMOS w Brukseli 1–2 grudnia 1969 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 88 (2).
33. Dokumentacja z sesji Komitetu Wykonawczego ICOMOS z 23–24 listopada 1970 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2451, poz. 83 (7).
34. Domagalski M. (red.), *Partycypacja społeczeństwa w rewaloryzacji i ochronie zabytków*, Warszawa 2–3 kwietnia 1982, PKN ICOMOS–ODZ, Warszawa, 1983.
35. Dr Iwan Semenowicz Kosenko – kandydat do Międzynarodowej Nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza w 2005 roku (dorobek), Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
36. *Duties towards the heritage and laws market / Devoirs a l'égard du patrimoine et les lois du marche*, PKN ICOMOS – MCK w Krakowie, Kraków, 1995.
37. Dyplom z programem Akademii Nieświejskiej za kurs 1999–2000, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.
38. Harmonogram spotkań w latach 1997–2000 dotyczący międzynarodowej konferencji konserwatorskiej „Karta Krakowska 2000”, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.
39. ICOMOS – 40 lat. Uroczystość na Zamku Królewskim w Warszawie –sprawozdanie A. Michałowskiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
40. Informacja A. Michałowskiego z realizacji uchwał i wniosków Walnego zgromadzenia PKN ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.
41. Informacja Andrzeja Tomaszewskiego dla Przewodniczącego Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS o działalności międzynarodowej 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
42. Informacja B. Szmygina o konferencjach PKN ICOMOS w 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.
43. Informacja E. Świeckiej dotycząca spotkania we Florencji w 2011 roku poświęconego pamięci Andrzeja Tomaszewskiego, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/72-spotkanie-we-florencji> (dostęp 19.07.2015).
44. Informacja na temat zebrań ICOMOS I kolokwium ICOMOS-UNESCO-IUA w Polsce z 1980 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.
45. Informacja o konferencjach organizowanych w ramach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków z lutego 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

46. Informacja o Konkursach studenckich im. Prof. Jana Zachwatowicza w latach 2002–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
47. Informacja o międzynarodowej konferencji „Rekonstrukcja – zachowanie pamięci przestrzeni”, w: <http://www.um.warszawa.pl/aktualnosci/konferencja-rekonstrukcja-zachowanie-pami-ci-przestrzeni>
48. Informacja PKN ICOMOS dla prasy, radia i telewizji z 9 kwietnia 1990 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.
49. Information Bulletin I-st General Assembly of the International Council of Monuments and Sites ICOMOS Warsaw-Cracow, June 20th – 27th 1965, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
50. Karta Krakowska 2000, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.
51. Karta Ruin Historycznych – uchwała Walnego Zgromadzenia PKN ICOMOS z dnia 4 grudnia 2002 roku, w: <http://icomos-poland.org/images/2012-12-04%20Karta%20Ruin%20uchwala%20Walnego%20Zgromadzenia%20PKN%20ICOMOS.pdf> (dostęp 19.08.2015)
52. Koło Młodych przy PKN ICOMOS – tekst roboczy W. Witkowskiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
53. Kolokwium „Role des Monuments de la culture dans la Societe’ w Leningradzie, 2–8 wrzesień 1969r., Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 10 (19–20).
54. Komisja szkolenia personelu służby konserwatorskiej I.C.O.M.O.S. – propozycja O. Czerner i J. Dutkiewicza, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
55. Komunikat konferencji „Ochrona zabytków architektury obronnej – teoria a praktyka” Działdowo, 18–20 października 2007 roku, w: http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/komunikat_2C3.pdf (dostęp 17.07.2015).
56. Komunikat po Walnym Zgromadzeniu Członków PKN ICOMOS i uroczystościach wręczenia nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza w dniu 5 marca 2010 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2010.
57. Konopka M. (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, PKN ICOMOS, Warszawa, 2003,
58. Konopka M. (red.), *The International consultative meeting of experts on spatial management of the area around the former camps of Auschwitz-Birkenau, a UNESCO World Heritage Site / Międzynarodowa narada konsultacyjna ekspertów w sprawie zagospodarowania przestrzennego otoczenia dawnych obozów Auschwitz-Birkenau Miejsca Dziedzictwa Światowego UNESCO*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1998.
59. Konopka M. (red.), *Zamość. Monitoring miejskiego zespołu zabytkowego – dziedzictwa światowego UNESCO / The Monitoring of the Historical Urban Complex of Zamość – a Part of the World Heritage List*, PKN ICOMOS, Warszawa, 1998.
60. Konopka M. (red.), *Vademecum Konserwatora – 25 lat Konwencji ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1997–1999.
61. Konopka M., Pawłowski K. (red.), *Vademecum Konserwatora Zabytków, część 1 – Międzynarodowe normy ochrony dziedzictwa kultury*, Seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 1996.

62. Konopka M., Pawłowski K. (red.), *Vademecum Konserwatora Zabytków, część 2 – Międzynarodowe normy ochrony dziedzictwa kultury*, Seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa, 2000.
63. *Konwencja w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego z 1972 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B
64. *Kopie dyplomów nadania godności członka honorowego z dnia 27 stycznia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
65. *Korespondencja dotycząca utworzenia Komisji Ogrodów Historycznych PKN ICOMOS*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1454, poz. 1–20.
66. Kowalczyk J., *Ochrona Wspólnego Dziedzictwa Kulturowego*, SKZ – PKN ICOMOS, Warszawa, 1993, s. 289–300.
67. *Kryteria dotyczące wpisu dóbr kulturalnych na Listę dziedzictwa światowego z 1977 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez sygn., Karta Wenecka (7).
68. Krzysztof Pawłowski – *założenia przewodnie kadencji 1999–2002*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.
69. *Księga kondolencyjna Andrzeja Tomaszewskiego*, za: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/53-egnamy-profesora-andrzeja-tomaszewskiego> (dostęp 17.07.2015)
70. *List A. Tomaszewskiego do członków Prezydium z 7 listopada 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, wersja elektroniczna
71. *List A. Tomaszewskiego do członków Prezydium zapraszający na zebranie Prezydium PKN ICOMOS i Przewodniczących Komisji Naukowych z dnia 7 listopada 2007*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.
72. *List of participants V General Assembly of ICOMOS, Moscow 1978*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (9).
73. *List PKN ICOMOS do Sekretariatu ICOMOS z 28 sierpnia 1996 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B
74. *List S. Lorentza zapraszający 14 członków założycieli PKN ICOMOS na pierwsze posiedzenie nowego komitetu w dniu 27 stycznia 1965 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2451, poz. 88 (63).
75. *List Tomasza Merty – Generalnego Konserwatora Zabytków do Andrzeja Tomaszewskiego – Prezesa PKN ICOMOS w sprawie Międzynarodowej Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza z 18 grudnia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.
76. *Lista członków PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B
77. *Lista członków Prezydium PKN ICOMOS w styczniu 1997 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.
78. *Lista nowo powołanych członków PKN ICOMOS w 1972 roku, z odrębną notatką Jana Zachwatowicza dotyczącą kandydatów*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (28).
79. *Lista obecności i zaproszenie na obrady Jury Konkursu prof. Jana Zachwatowicza z 6 listopada 1997 r.* Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.

80. *Lista obecności Komitetu Wykonawczego ICOMOS w Paryżu, 5 grudnia 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (18A).
81. *Lista obecności na posiedzeniu Komitetu Doradczego ICOMOS w Budapeszcie, 27 czerwca 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (19).
82. *Lista obecności na spotkaniu Komitetu Doradczego ICOMOS w Rothenburgu w dniu 25 maja 1975 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (5).
83. *Lista obecności z rozszerzonego składu Prezydium PKN ICOMOS w dniu 3 czerwca 1972*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (23).
84. *Lista uczestników I Zgromadzenia Generalnego ICOMOS*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
85. *Lista zwyczajnych członków PKN ICOMOS z sierpnia 1995*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
86. Majewski A., 3 kongresy, PKN ICOMOS i SKZ, Warszawa, 1996.
87. *Materiały dodatkowe z Zebrania Plenarnego 21 grudnia 1993 z raportem z narady z 15 listopada 1983 r.*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.
88. *Materiały dotyczące konferencji – notatki z listopada 1968*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (34).
89. *Materiały i odrębny raport Zachwatowicza z Kolokwium ICOMOS na temat komunikacji w historycznych ośrodkach miast, Wiedeń-Graz, 6–10.XI.1969*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 10 (18).
90. *Materiały na III Zgromadzenie Generalne i seminarium ICOMOS w Budapeszcie w dniu 25–30 czerwca 1972*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 18 (7).
91. *Materiały na konferencję „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” w dniach 16–23 czerwca 1986*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.
92. *Materiały na posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 1–4.
93. *Materiały na posiedzenie Prezydium PKN ICOMOS w dniu 18 października 2004 roku z załączonymi uchwałami*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 7.
94. *Materiały na zebranie członków PKN ICOMOS z 2 grudnia 2000*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.
95. *Materiały ze Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Rzymie 10–14 maja 1977 roku – wersja francuska*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1457, poz. 70–82.
96. *Memoriał PKN ICOMOS w sprawie zachowania budownictwa drewnianego jako znamion tożsamości krajobrazu kulturowego Polski*, w: *Ochrona Zabytków* 3/1984, s. 214–215.
97. Michałowski A., *Walne zgromadzenie sprawozdawczo-wyborcze członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 roku*, w: *Wiadomości Konserwatorskie* nr 19/2006, s. 94–96 (kopia w Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17).

98. Michałowski A., Zgromadzenie Generalne ICOMOS, w: *Ochrona Zabytków* 4/1984, s. 305. *Materiały dodatkowe z Zebrania Plenarnego 21–12–1993*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.
99. Międzynarodowa Nagroda PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza – protokół z 22 października 1995 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
100. Nagroda – opis inicjatywy przez Krzysztofa Pawłowskiego z 31 lutego 2000 roku oraz zaproszenie i program uroczystości, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.
101. Nagroda im. Michała Witwickiego – uchwała Prezydium PKN ICOMOS z dnia 9 maja 2010 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.
102. Notatka A. Michałowskiego dotycząca opracowania projektu Statutu PKN ICOMOS z dnia 20 sierpnia 1995 roku wraz z projektem statutu PKN ICOMOS z 5 sierpnia 1995 roku i uwagami do projektu, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
103. Notatka J. Szablowskiego w sprawie Komisji ds. użytkowania i adaptacji obiektów zabytkowych PKN ICOMOS, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16.
104. Notatka Jana Zachwatowicza z 21 stycznia 1977 roku w sprawie rewizji Karty Weneckiej, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
105. Notatka Krzysztofa Pawłowskiego dotycząca utworzenia w Polsce Regionalnego Ośrodka Dziedzictwa Światowego UNESCO, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
106. Notatka odrębna Jana Zachwatowicza dotycząca działalności ICOMOS w 1973 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (26).
107. Notatka z 2 posiedzenia Prezydium w dniu 28 grudnia 1993 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.
108. Notatka z lutego 1986 roku dotycząca działalności PKN ICOMOS w latach 1982–1985, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.
109. Notatka z przekazania obowiązków Sekretarza Generalnego Skarbnikowi PKN ICOMOS z dnia 23 czerwca 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
110. *Notes podróży zagranicznych Jana Zachwatowicza*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 87 (12).
111. *Nouvelles/News ICOMOS 1999–3*, <http://www.international.icomos.org/newsicomos/news1991/1999-9-3.pdf> (dostęp 10-06-2015).
112. *Nouvelles/News ICOMOS*, Vol. 17, Nr 2/2008, ICOMOS, 2009.
113. Oświadczenie K. Pawłowskiego w związku z listem A. Michałowskiego z 21 listopada 1996 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
114. Pawłowski K., Witwicki M., *Ocena wartości zabytkowej historycznych ośrodków miejskich*, w: „Ochrona zabytków”, nr 4/68.
115. Paździor M., Międzynarodowe kolokwium ICOMOS, w: *Ochrona Zabytków* 1/1988, s. 66.
116. *Pisma w sprawie Komitetu ds. Miast Historycznych*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1454, poz. 73–97.
117. *Pismo A. Michałowskiego do członków PKN ICOMOS z dnia 26 września 1986 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

118. *Pismo Dyrektora Departamentu Ochrony Zabytków do Tadeusza Bernatowicza w sprawie przyznanej dotacji celowej z 10 maja 2004 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
119. *Pismo informujące Fundację Batorego o wynikach konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza z dnia 7 kwietnia 1997 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.
120. *Pismo J. Zachwatowicza dotyczące Nagrody Piero Gazzola z 22 lutego 1981 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (4B).
121. *Pismo K. Malinowskiego do S. Lorentza z dnia 14 stycznia 1966 roku w sprawie programu i 7-osobowego składu komisji dokumentacji ICOMOS*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
122. *Pismo K. Pawłowskiego do A. Michałowskiego z dnia 15 lipca 1981 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
123. *Pismo K. Pawłowskiego do członków PKN ICOMOS w sprawie konferencji w Kazimierzu Dolnym z programem z dnia 21 września 1981 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
124. *Pismo K. Pawłowskiego zapraszające na posiedzenie plenarne PKN ICOMOS w Krakowie z 2 czerwca 1997 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.
125. *Pismo Lorentza do MKiS w sprawie składu delegacji polskiej na kongres ICOMOS w Oksfordzie z dnia 6 stycznia 1969 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 85 (3).
126. *Pismo O. Czernera do członków PKN ICOMOS z 10 lutego 1988 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.
127. *Pismo R. Lemaire dotyczące utworzenia Komitetu Drewna z 7 października 1971*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (24),
128. *Pismo S. Lorentza do członków PKN ICOMOS z 17 lutego 1965 roku*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
129. *Pismo S. Lorentza dotyczące powołania Społecznego Komitetu Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków 1975 z listą przedstawicieli*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (10).
130. *Pismo S. Lorentza dotyczące utworzenia Komisji ds. Karty Weneckiej z 22 stycznia 1977 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (4)
131. *Pismo S. Lorentza dotyczące wydelegowania J. Zachwatowicza na rządowego eksperta UNESCO w Paryżu 4–22 kwietnia 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (20).
132. *Pismo S. Lorentza w sprawie przybycia na plenarne posiedzenie KN ICOMOS w dniu 29 czerwca 1981 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (6).
133. *Pismo S. Lorentza w sprawie wspólnego posiedzenia ICOMOS i ICOM w dniach 13–14 października 1972 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 18 (6).
134. *Pismo S. Lorentza z 2 grudnia 1966 w sprawie posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 17 grudnia 1966 ze sprawozdaniem z Komitetu Doradczego i Wykonawczego w dniach 16–17 listopada 1966*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 85 (8).

135. *Pismo S. Lorentza z 25 listopada 1968 roku zapraszające na posiedzenie PKN ICOMOS 4 stycznia 1969 w Muzeum Narodowym w Warszawie, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 85 (5).*
136. *Pismo S. Lorentza z programem posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 5 maja 1978, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez syg., Karta Wenecka (6).*
137. *Pismo S. Lorentza zapraszające na I posiedzenie PKN ICOMOS z dnia 23 stycznia 1965 roku, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.*
138. *Pismo Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS dotyczące zgłoszenia kandydatury Olgierda Czernera z dnia 14 września 1992 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.*
139. *Pismo Stępkowskiego do członków PKN ICOMOS w sprawie składek za 1994 i 1995 rok, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.*
140. *Pismo T. Zielniewicza z 7 października 1986 roku dotyczące planu wymiany zagranicznej Komitetu Młodzież i Zabytki na rok 1987, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.*
141. *Pismo T. Zielniewicza z załączonym sprawozdaniem z działalności Komitetu PKN ICOMOS „Młodzież i Zabytki” dotyczące współpracy z organizacją „Jeunesse et Patrimoine” z dnia 7 października 1986 roku. Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.*
142. *Pismo Tomasza Mertty do uczestników spotkania PKN ICOMOS w dniu 27 stycznia 2005 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.*
143. *Pismo w sprawie delegacji polskiej na Zgromadzeniu Generalnym w Budapeszcie z 14 stycznia 1972 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (32).*
144. *Pismo w sprawie Komitetu ds. Wenecji i sekcji polskiej U.I.A. z 24 kwietnia 1972 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (30–31).*
145. *Pismo w sprawie posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 17 grudnia 1970, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 83 (10).*
146. *Pismo w sprawie powołania J. Zachwatowicza na przewodniczącego Komitetu ds. Wenecji ICOMOS z 28 lutego 1972 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (29).*
147. *Pismo z 2 stycznia 2003 zapraszające na uroczystości i Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15B.*
148. *Pismo zapraszające na 2 posiedzenie Jury z 31 października 2000 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.*
149. *Pismo zapraszające na spotkanie Prezydium PKN ICOMOS w dniu 3 stycznia 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.*
150. *Pismo zapraszające na zebranie plenarne z dnia 19 stycznia 1993 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.*
151. *PKN ICOMOS – Komisja historycznych ośrodków miast i zespołów zabytkowych – propozycja J. Zachwatowicza w składzie 10-osobowym, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.*
152. *PKN ICOMOS – Komisja Konserwacji i Restauracji Zabytków – propozycja działań J. Zachwatowicza ze stycznia 1966 w rozszerzonym składzie 11-osobowym, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego,*

153. PKN ICOMOS – Sprawozdanie z działalności w kadencji XII 1993 – XII 1996, s. 1., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1 i 12B.
154. Porządek Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS w dniu 25 stycznia 2003 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15B.
155. Program 1-szego seminarium naukowo-konserwatorskiego 7–9 marca 1994 roku w Malborku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.
156. Program działalności ICOMOS – wypowiedź Piero Gazzola na 1 Kongresie w Krakowie 24–25 czerwca 1965 roku, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1449, poz. 48–54.
157. Program i informacje dotyczące konferencji naukowej „Wartościowanie zabytków architektury” w Wilanowie, 15–16 kwietnia 2013 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/161-po-konferencji-qwartociowanie-zabytkow-architekturyq-muzeum-paac-w-wilanowie-15-16042013> (dostęp 19.08.2015)
158. Program Komisji Redakcyjnej PKN ICOMOS ds. publikacji MONUMENTUM – propozycja A. Miłobędzkiego i J. Dutkiewicza z 9-osobowym składem, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
159. Program konferencji „Cegła w architekturze Europy Środkowo-Wschodniej” 12–14 września 1996, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
160. Program konferencji „Fortyfikacje nowożytnie w Polsce – badania, realizacje, projekty. Zagospodarowanie współczesnych funkcji” w Toruniu, 23–25 października 2012 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/140-program-konferencji-fortyfikacje-nowozytnie-w-polsce> (dostęp 19.08.2015)
161. Program konferencji „Turystyka a ochrona zespołów staromiejskich: Kazimierz – miasto zagrożone” w Kazimierzu Dolnym w 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/kazimierz2.pdf> (dostęp 14.07.2015).
162. Program konferencji „Zabytki architektury obronnej. Ochrona – zagospodarowanie – zarządzanie” w Srebrnej Górze, 22–23 czerwca 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/Komunikat-obronny2.pdf> (dostęp 25.07.2015)
163. Program konferencji „Zakres i granice ingerencji konserwatorskiej w adaptacji obiektów i zespołów przemysłowych” w Łodzi, 10–11 maja 2010 roku, http://www.ochrona.zabytki.lodz.pl/data/newsFiles/prorevita_2010.pdf (dostęp 17.07.2015)
164. Program konferencji „Zamki, grody, ruiny – waloryzacja i ochrona” w Ciechanowcu, 22–24 października 2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2009.
165. Program konferencji naukowej „Nauczanie i popularyzacja ochrony dziedzictwa” 5–6 grudnia 2013, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.
166. Program konferencji naukowej pod patronatem GKZ pt. „Trwała ruina – problemy utrzymania i adaptacji”, Janowiec, 8–10 czerwca 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.
167. Program konferencji PRO-REVITA w Łodzi, 29 czerwca – 1 lipca 2006 roku, w: <http://www.icomos-poland.org/images/Aktualnosci/komunikat-lodz.pdf> (dostęp 25.07.2015).
168. Program konferencji PRO-REVITA w Łodzi, pt. „Polityka regionalna a rewitalizacja miast w praktyce”, 19–20 października 2012 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/130-konferencja-pro-revita-2012> (dostęp 19.08.2015).

169. Program konferencji pt. „Miasta polskie – problemy ochrony i konserwacji” z 18 kwietnia 1988 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.
170. Program konferencji z 30 kwietnia 1992 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 11.
171. Program Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków dotyczący konferencji pt. „Miasta polskie – problemy ochrony i konserwacji” z 18 kwietnia 1988 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.
172. Program międzynarodowej konferencji „Dziedzictwo kulturowe u progu XXI wieku. Szanse i wyzwania”, 24–28 maja 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.
173. Program posiedzenia Jury Nagrody im. Profesora Jana Zachwatowicza w dniu 23 października 2000 r. i proponowany skład Jury, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 5,
174. Program ramowy i informacja prezesa PKN ICOMOS o Międzynarodowej Naradzie Konsultacyjnej Ekspertów w sprawie zagospodarowania przestrzennego otoczenia dawnych obozów Auschwitz-Birkenau w dniu 2–3 czerwca 1998 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.
175. Program seminarium /otwartego posiedzenia plenarnego/ PKN ICOMOS w dniach 7–9 marca 1994 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.
176. Program spotkania międzynarodowej grupy ekspertów 3–4 lipca 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.
177. Program uroczystości 30-lecia ICOMOS i sympozjum pt. Obowiązki wobec dziedzictwa, a prawa rynku, ich wpływ na zarządzanie miastami zabytkowymi w Krakowie, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
178. Program Walnego Zgromadzenia członków z uroczystościami wręczenia nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza w dniu 4 grudnia 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.
179. Program z listą uczestników konferencji pt. Sieć Miast Dziedzictwa Europejskiego – czynnik tożsamości regionalnej w procesie integracji europejskiej, Sandomierz 18–21 września 2003 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.
180. Program zebrań ICOMOS w Krakowie w dniach 14–19 października 1980 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (5).
181. Programme provisoire XXV Anniversaire de l'ICOMOS 8–15 juin 1990, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.
182. Projekt dodatku do statutu ICOMOS zaadoptowany przez Komitet Wykonawczy w Paryżu, 30 listopada 1974 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (17).
183. Projekt karty wspólnego inwentarza międzynarodowego z 1977 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, bez sygn., Karta Wenecka (8).
184. Projekt PKN ICOMOS – Monitoring dóbr wpisanych na LDŚ UNESCO – kwestionariusz, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
185. Projekt Rekomendacji dotyczącej ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich roli w życiu współczesnym. 19/C/26 z 1 lipca 1976 – tłumaczenie na polski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
186. Projekt statutu Fundacji PKN ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2, a także Sprawozdanie PKN ICOMOS za rok 1996, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

187. Projekt *tez PKN ICOMOS w związku z ochroną zabytków związanych z rozwojem turystyki w Polsce w 1967 roku*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
188. Projekt uchwały sejmowej: „*Deklaracja o ochronie dziedzictwa narodowego*” z 2000 Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3,
189. *Propozycja PKN ICOMOS z 21 stycznia 1977 roku dotycząca wyjaśnień i uzupełnień do Karty Weneckiej z 1964 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
190. *Protokół Komisji Konserwatorskiej PKN ICOMOS z 25 lutego 1967 roku*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (14).
191. *Protokół Komisji Rewizyjnej dotyczący działalności Prezydium PKN ICOMOS w kadencji 2012–2014*, Teczka 2014.
192. *Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS dotyczący działalności Prezydium w latach 2009–2011*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 19.
193. *Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS w latach 2000–2002*. Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.
194. *Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w czasie kadencji 2000–2002*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 14.
195. *Protokół Komisji Rewizyjnej PKN ICOMOS z działalności Prezydium w kadencji 2006–2008*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C.
196. *Protokół Sprawozdawczo-Wyborczego Zebrania Ogólnego Członków PKN ICOMOS z dnia 16 grudnia 1996 r.*, Radziejowice, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
197. *Protokół z I-ego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 1965 roku o godz. 12*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
198. *Protokół z posiedzenia Jury Konkursu im. Jana Zachwatowicza z dnia 21 listopada 2012 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, teczka 2012.
199. *Protokół z posiedzenia PKN ICOMOS w dniu 4 stycznia 1969*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (21).
200. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 1 grudnia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.5.
201. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 10 lutego 2009 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.
202. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 13 lutego 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.5.
203. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 15 grudnia 2008 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.
204. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 21 kwietnia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.5.
205. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 25 czerwca 2007 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.5.
206. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z 13 lutego 2004 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
207. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 11 października 2010 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2010.

208. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 13 maja 2011 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.
209. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 15 czerwca 2012 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.
210. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 18 października 2012 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.
211. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 24 maja 2013 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.
212. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 24 października 2011 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.
213. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 25 lutego 2013 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.
214. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 25 października 2013 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2013.
215. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 30 marca 2012 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.
216. *Protokół z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS z dnia 4 stycznia 2012 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.
217. *Protokół z ukonstytuowania się Prezydium PKN ICOMOS z 25 stycznia 2003 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
218. *Protokół z Walnego Zgromadzenia sprawozdawczo-wyborczego Członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 27 stycznia 2006 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.
219. *Protokół z Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczo-Wyborczego Członków PKN ICOMOS w dniu 26 stycznia 2009 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.
220. *Protokół z Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczo-Wyborczego Członków PKN ICOMOS w dniu 9 grudnia 2011 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.
221. *Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 17 grudnia 1966 r.*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
222. *Protokół z zebrania PKN ICOMOS z dnia 20 stycznia 1967 r.*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
223. *Protokół z zebrania plenarnego PKN ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 7 kwietnia 1983 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.
224. *Protokół z zebrania plenarnego PKN ICOMOS z dnia 17 kwietnia 1986 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.
225. *Protokół z zebrania Prezydium i Przewodniczących Komisji Naukowych PKN ICOMOS w dniu 23 czerwca 2008 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.
226. *Protokół z zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 13 listopada 2007 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.
227. *Protokół z zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 27 października 2008 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 7.
228. *Protokół z zebrania sprawozdawczo-wyborczego PKN ICOMOS w dniu 4 grudnia 1987 roku*, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.

229. Protokół z zebrania założycielskiego Koła Młodych PKN ICOMOS w dniu 16 listopada 2007, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał.10.
230. Protokół zebrania PKN ICOMOS z 17 grudnia 1966, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, P.2, poz. 85 (20).
231. Przemówienie inauguracyjne Stanisława Lorentza na Kongresie Konstytucyjnym w Warszawie i zamykające obrady na Kongresie Założycielskim ICOMOS w Krakowie, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1449, poz. 83–84 i poz. 91.
232. Przemówienie Stanisława Lorentza na XV-lecie ICOMOS – maszynopis, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 130–133.
233. Przymiarki do pierwszego składu PKN ICOMOS, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (22).
234. Raport aktywności Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w 1968 roku (wersja w j. francuskim), Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1452, poz. 87–92.
235. Raport K. Pawłowskiego z aktywności Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS od stycznia do maja 1977 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, syg. 1457, poz. 57–58.
236. Raport Komitetu Turystyki ICOMOS z aktywności w 1976 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (13).
237. Raport O. Czernera wynikający ze spotkania w Paryżu w dniach 2–4 grudnia 1993 roku. Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.
238. Raport on the constitutive Assembly held in Warsaw 21–22 June 1965, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (7).
239. Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comité National Polonais, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.
240. Raptularz Andrzeja Michałowskiego, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego.
241. Regulamin nagrody im. Michała Witwickiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.
242. Regulamin PKN ICOMOS z 16 grudnia 1996, Radziejowice, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
243. Regulamin Sądu Koleżeńskiego PKN ICOMOS przyjęty przez Prezydium PKN ICOMOS 18 października 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
244. Regulamin z 1995 roku, Projekt regulaminu z 1997 roku J. Roguskiej z wcześniejszymi regulaminami z roku 1995 i 1997 oraz pismem A. Michałowskiego do członków PKN ICOMOS z dnia 19 maja 1997 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 13.
245. Rekomendacja z Kolokwium ICOMOS w Brukseli, 3–4 grudnia 1970, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 10 (11).
246. Rozliczenie finansowe PKN ICOMOS za rok 1999, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.
247. Rules of the Constitutive Assembly, Warsaw, 20th–22nd June 1965, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
248. Schedule – The visit of delegation Israel National Committee of International Council on Monuments and Sites, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

249. Skład osobowy Komitetu Wykonawczego ICOMOS w kadencji 1972–1975, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (20).
250. Skład PKN ICOMOS (data nieznana – prawdopodobnie między latami 1975–1977), Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (12).
251. Sprawozdania z okresu działalności PKN ICOMOS za lata 2003 – 2005, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 7
252. Sprawozdanie A. Michałowskiego i B. Ufnalskiego z konferencji węgierskiego komitetu ICOMOS pt. „Ochrona zabytkowych założeń przestrzennych wsi” w Budapeszcie i Szombathely w dniach 23–29 czerwca 1977 roku, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1457, poz. 83–93.
253. Sprawozdanie A. Michałowskiego z działalności w PKN ICOMOS w 1995 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
254. Sprawozdanie H. Pieńkowskiej z Sympozjum ICOMOS dotyczącego architektury ludowej w dniach 30 sierpnia – 7 września 1971 w Czechosłowacji, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 83 (4).
255. Sprawozdanie K. Pawłowskiego z konferencji przedstawicieli służb konserwatorskich krajów członkowskich ICOMOS w Paryżu w dniach 26–27 października 1977 roku, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1457, poz. 112–115.
256. Sprawozdanie K. Pawłowskiego z plenarnego posiedzenia PKN ICOMOS w dniu 29 czerwca 1981 roku, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1458, poz. 45–47.
257. Sprawozdanie KOHIKK za okres 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
258. Sprawozdanie Komisji Uchwał i Wniosków PKN ICOMOS, 27 stycznia 2006 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.
259. Sprawozdanie PKN ICOMOS za lata 2003–2005, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
260. Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006 – 2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17. Światowe Dziedzictwo UNESCO, w: http://www.nid.pl/pl/Informacje_ogolne/Zabytki_w_Polsce/Miejsca_na_liscie/ (dostęp 20.08.2015)
261. Sprawozdanie Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za lata 2006–2008, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.
262. Sprawozdanie Prezesa PKN ICOMOS za 2012 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2012.
263. Sprawozdanie Prezesa z działalności PKN ICOMOS za 2011 rok, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.
264. Sprawozdanie S. Lorentza z Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS w Paryżu, 2–3 grudnia 1971 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 15 (18).
265. Sprawozdanie S. Lorentza z narady Przewodniczących Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Pradze w dniach 14–16 czerwca 1977 roku z notatką K. Pawłowskiego, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1457, poz. 63–68.
266. Sprawozdanie Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS za okres 28 grudnia 1993 roku do 20 grudnia 1994 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

267. Sprawozdanie Sekretarza Generalnego PKN ICOMOS za rok 2004, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
268. Sprawozdanie T. Zielniewicza (Komitet Młodzież i Zabytki PKN ICOMOS) z podróży służbowej do Francji w terminie 16–29 czerwca 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.
269. Sprawozdanie z działalności D. Kłosek-Kozłowskiej w latach 2006–2009, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 9.
270. Sprawozdanie z działalności K. Pawłowskiego – wiceprezesa PKN ICOMOS w latach 2006–2009 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16C, zał. 8.
271. Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za okres 1990–1993, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.
272. Sprawozdanie z działalności PKN ICOMOS za rok 1994, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B,
273. Sprawozdanie z działalności Prezesa PKN ICOMOS za rok 1995 – projekt K. Pawłowskiego, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.
274. Sprawozdanie z działalności Społecznego Komitetu Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków 1975, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 16 (15).
275. Sprawozdanie z kolokwium międzynarodowego „Sztuka Cmentarna” w październiku 1993 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, s. 6–7.
276. Sprawozdanie z konferencji „PRO-REVITA” Łódź, 23–25 września 2004 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
277. Sprawozdanie z Konferencji Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Wilnie w dn. 2–7 września 1973 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1455, poz. 1–8,
278. Sprawozdanie z Konferencji Przewodniczących Krajów Socjalistycznych ICOMOS w Budapeszcie w dniu 18 marca 1975 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1456, poz. 25–26.
279. Sprawozdanie z międzynarodowego obozu młodych konserwatorów zabytków w Janowcu n. Wisłą 15–31 lipca 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.
280. Sprawozdanie z obrad Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS w dniu 26 czerwca 2007 roku oraz Sprawozdanie zespołu ds. nowelizacji Statutu PKN ICOMOS z 26 czerwca 2007 r., Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.
281. Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, od 17 stycznia 1966 r. do dn. 17 grudnia 1966 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1451, poz. 259–262.
282. Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania PKN ICOMOS w dniu 7 września 1965 r., Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
283. Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, od 17 stycznia 1966 r. do dn. 17 grudnia 1966 r., Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1451, poz. 259–262.
284. Sprawozdanie z okresu działalności ICOMOS od ostatniego zebrania PKN ICOMOS w dniu 7 września 1965 r., Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.

285. *Sprawozdanie z posiedzenia Komitetu Doradczego i Wykonawczego ICOMOS w Brukseli i Brugges w dniu 5–12 grudnia 1976 z notatką Krzysztofa Pawłowskiego z obrad*, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, sygn. 1457, poz. 9–10, s. 19–21.
286. *Sprawozdanie z posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 21 grudnia 1993 roku*, w: Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.
287. *Sprawozdanie z posiedzenia plenarnego PKN ICOMOS w dniu 8 marca 1994 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1.
288. *Sprawozdanie z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 14 stycznia 2005 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
289. *Sprawozdanie z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 17 maja 2005 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
290. *Sprawozdanie z posiedzenia Prezydium PKN ICOMOS w dniu 18 października 2004 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
291. *Sprawozdanie z prac Komisji Architektury Militarnej przy PKN ICOMOS za okres 2004–2006*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
292. *Sprawozdanie z prac PKN ICOMOS w 2000 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 3.
293. *Sprawozdanie z Prezydium PKN ICOMOS 15 stycznia 2005 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.
294. *Sprawozdanie z przebiegu międzynarodowej konferencji „Miasta Dziedzictwa Europejskiego – czynnik tożsamości regionalnej w procesie integracji europejskiej” w Sandomierzu w dniach 18–21 września 2003 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4.
295. *Sprawozdanie z zebrania (PKN) ICOMOS z dnia 17 stycznia 1966 roku*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
296. *Sprawozdanie z zebrania PKN ICOMOS w dniu 7 września 1965 r.*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
297. *Sprawozdanie ze spotkania we Florencji poświęconego pamięci Andrzeja Tomaszewskiego w dniu 14 września 2011*, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/72-spotkanie-we-florencji> (dostęp 18.08.2015)
298. *Statut adoptes par l'Assemblée Constitutive a Varsovie le 22 Juin 1965*, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.
299. *Teczka z materiałami z kolokwium ICOMOS w Grecji/Kastorii 3–10 października 1973*, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2456, P.2, poz. 10 (16–17).
300. *The Ninth General Assembly of ICOMOS in 1990, Lausanne, Switzerland*, http://www.international.icomos.org/publications/JS5_9.pdf (dostęp 10.06.2015)
301. *Tłumaczenie na język polski Statutu ICOMOS z dnia 22 maja 1978 roku*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.
302. Tomaszewski A., *Ku nowej filozofii dziedzictwa*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków, 2012.
303. *Uchwała o trybie przeprowadzania wyborów władz PKN ICOMOS z 11 września 1996 roku z Malborka*, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.

304. *Uchwała o trybie przeprowadzania wyborów władz PKN ICOMOS z 16 grudnia 1996 roku z Radziejowic, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 12B.*
305. *Uchwała Prezydium PKN ICOMOS z dnia 18 października 2004 roku w sprawie zmian na stanowisku Sekretarza Generalnego i Skarbnika, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.*
306. *Uchwała Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS w dniu 26 czerwca 2007 w sprawie zmiany statutu PKN ICOMOS dla upoważnienia Prezydium PKN ICOMOS do przyjmowania nowych członków zwyczajnych i wspierających, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 16.*
307. *Uchwała Walnego Zgromadzenia Członków PKN ICOMOS z 5 marca 2010 roku, w: <http://icomos-poland.org/index.php/pl/archiwum-aktualnoci/44-uchwaa-walnego-zgromadzenia-czlonkow-pkn-icomos> (dostęp 17.07.2015)*
308. *Umowa o współpracy między Komitetami Narodowymi ICOMOS Ukrainy i Polski z dnia 6 czerwca 2000 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4*
309. *Umowa o współpracy pomiędzy PKN ICOMOS a Białoruskim Komitetem Narodowym ICOMOS z dnia 19 stycznia 2009 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 18.*
310. *Uwagi do sprawozdania z zebrania PKN ICOMOS w dniu 7 września 1965 r., Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego*
311. *Uwagi PKN ICOMOS do projektu „Karty Miast Historycznych” przesłane przez Prezesa ICOMOS w dniu 30 czerwca 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.*
312. *V General Assembly of ICOMOS – final project of status ICOMOS, Moscow 1978, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 15 (12).*
313. *Wyciąg z protokołu z Zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 13 listopada 2007 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 17.*
314. *Wyciąg z protokołu zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 15 września 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.*
315. *Wyciąg z protokołu zebrania Prezydium PKN ICOMOS w dniu 16 maja 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 9.*
316. *Wycinek prasowy z 22 czerwca 1965 roku pt. Kongres Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków – obraduje w Warszawie, Archiwum prywatne Mieczysława Przyłęckiego.*
317. *Wykaz artykułów do czasopisma ICOMOS „MONUMENTUM” 1967-1970, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 83 (11).*
318. *Wyniki konkursu im. Prof. Jana Zachwatowicza w 2011 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2011.*
319. *Wyniki Konkursu PKN ICOMOS im. Profesora Jana Zachwatowicza w 2010, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2010.*
320. *Wzór dyplomu w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego w 1985 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
321. *Wzór statutu komitetu narodowego ICOMOS – tłumaczenie na j. polski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9C.*

322. *XXX ICOMOS 1965–1995, Documents Polish National ICOMOS Committee, PKN ICOMOS – ODZ, Warszawa, 1995.*
323. *Zalecenia dotyczące kryteriów wpisu dóbr należących do dziedzictwa kulturalnego na listę dziedzictwa światowego. Omówienie kryteriów, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.*
324. *Zaproszenie i plakat na Konferencję pt. Sieć Miast Dziedzictwa Europejskiego – czynnik tożsamości regionalnej w procesie integracji europejskiej, Sandomierz 18–21 września 2003 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15*
325. *Zaproszenie na Konferencję pt. „Nowoczesność i postęp w konserwacji zabytków” w Lublinie w dniach 2–3 czerwca 2005 z programem – komunikat 2, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.*
326. *Zaproszenie na lunch w Zamku w Baranowie 26 czerwca 1965 r., Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 88 (1).*
327. *Zaproszenie na uroczystości z okazji XV-lecia ICOMOS na Wawelu w dniu 14 października 1980 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 9B.*
328. *Zaproszenie z programem konferencji „PRO-REVITA” Łódź, 23–25 września 2004, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 15.*
329. *Zaproszenie z programem na sympozjum PKN ICOMOS 4 czerwca 1991 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 11B.*
330. *Żaryn A., Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980, MKiS-ODZ, Warszawa, 1980*
331. *Żaryn A., Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II, MKiS-ODZ, Warszawa, 1989.*
332. *Żaryn A., Polski Komitet Narodowy ICOMOS, w: Ochrona Zabytków 2/1984, s. 127.*
333. *Żaryn A., The First General Assembly of ICOMOS in Krakow, w: http://www.international.icomos.org/publications/JS5_1.pdf (dostęp 10.06.2015).*
334. *Zdjęcie Stanisława Lorentza na międzynarodowej konferencji nt. udziału młodzieży w konserwacji dziedzictwa kulturalnego w Rostocku – NRD, Archiwum Muzeum Narodowego w Warszawie, dep. 1118_*
335. *Zjazdy międzynarodowe ICOMOS w latach 1966–1968, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, sygn. 2351, poz. 85 (17).*
336. *Życiorys zawodowy Jacka Cydzika, laureata Nagrody im. Jana Zachwatowicza w 2000 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 5.*

SPIS RYCIN

- Ryc. 1. *Przymiarki do pierwszego składu PKN ICOMOS, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (22).*
- Ryc. 2. *List S. Lorentza zapraszający 14 członków założycieli PKN ICOMOS na pierwsze posiedzenie nowego komitetu w dniu 27 stycznia 1965 roku, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2451, poz. 88 (63).*
- Ryc. 3. *Lista obecności z rozszerzonego składu Prezydium PKN ICOMOS w dniu 3 czerwca 1972, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (23).*
- Ryc. 4. *Lista nowo powołanych członków PKN ICOMOS w 1972 roku, z odrębną notatką Jana Zachwatowicza dotyczącą kandydatów, Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2456, P.2, poz. 16 (28).*
- Ryc. 5. *Wzór dyplomu w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego w 1985 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
- Ryc. 6. *Pierwszy cykliczny numer Biuletynu Informacyjnego PKN ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2009.*
- Ryc. 7. *Liczba członków PKN ICOMOS w kadencji 2012–2014 z rozkładem na województa, Archiwum PKN ICOMOS, oprac. Ewa Świącka i Katarzyna Pałubska.*

SPIS FOTOGRAFII

- Fot. 1. *I Kongres ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu, przemawia prof. Stanisław Lorentz – przewodniczący I Kongresu ICOMOS. Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.*
- Fot. 2. *I Kongres ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu, przemawia nowy przewodniczący ICOMOS – Piero Gazzola (Włochy), Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.*
- Fot. 3. *I Kongres ICOMOS, Wycieczka do Pieskowej Skały, na zdjęciu od lewej Maija Kairamo (Finlandia) i od prawej Olgierd Czerner, Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.*
- Fot. 4. *Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu, przemawia Raymond Lemaire, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.*
- Fot. 5. *Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu, przemawia Krzysztof Pawłowski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4, autor: nn*
- Fot. 6. *Andrzej Tomaszewski na Zamku Królewskim w 2005 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.*

- Fot. 7. *Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej, Gustavo Araoz – prezydent ICOMOS, Michael Petzet – honorowy prezydent ICOMOS, Roland Silva – honorowy prezydent ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.*
- Fot. 8. *Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, przemawia Bogusław Szmygin – prezes PKN ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.*
- Fot. 9. *Szkoła Letnia PKN ICOMOS w Szczecinie w dniach 20–22 lipca 2015 roku,, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Robert Hirsch.*
- Fot. 10. *Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu w Wilanowie, Lucjan Motyka – Minister Kultury i Sztuki wita przybywających gości, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
- Fot. 11. *Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu w Wilanowie, na pierwszym planie żona Mieczysława Ptaśnika (od lewej) i Maija Kairamo, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
- Fot. 12. *Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu w Wilanowie, od lewej: żona Mieczysława Ptaśnika, Stanisław Lorentz, Piero Gazzola i nn, Archiwum Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.*
- Fot. 13. *Prof. Jerzy Szablowski na bankiecie, w przerwie uroczystości założycielskich ICOMOS-u w Pałacu w Wilanowie, Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu, autor: Bożena Seredyńska /copyright © Zamek Królewski na Wawelu/*
- Fot. 14. *Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie – obrady w Sali Rudniewa, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
- Fot. 15. *Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie, trzecia od lewej Maija Kairamo, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
- Fot. 16. *Zgromadzenie Konstytucyjne ICOMOS w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie, od Stanisław Lorentz rozmawia z Piero Gazzola, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
- Fot. 17. *Spotkanie uczestników ICOMOS w jednej z sal Zamku Królewskiego na Wawelu, Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu, autor: nn. /copyright © Zamek Królewski na Wawelu/*
- Fot. 18. *Spotkanie uczestników ICOMOS w jednej z sal Zamku Królewskiego na Wawelu, Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu, autor: nn. /copyright © Zamek Królewski na Wawelu/*
- Fot. 19. *Spotkanie uczestników ICOMOS w jednej z sal Zamku Królewskiego na Wawelu, Archiwum Zamku Królewskiego na Wawelu, autor: nn. /copyright © Zamek Królewski na Wawelu/*
- Fot. 20. *Obrady podczas III Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Budapeszcie w 1972 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*
- Fot. 21. *Obrady podczas III Zgromadzenia Generalnego ICOMOS w Budapeszcie w 1972 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.*

- Fot. 22. Konferencja naukowa komitetów ICOMOS krajów socjalistycznych w Wilnie pt. „Ochrona historycznych centrów miast i problemy współczesnej organizacji ich żywotnych funkcji w socjalistycznych krajach” w dniach 3–7 września 1973 roku, na zdjęciu Stanisław Lorentz, Jan Zachwatowicz i Andrzej Michałowski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 23. Kolokwium ICOMOS pt. „La Conservation des Villes Historique” w Salonikach (Grecja) w dniu 4 października 1973 roku, na zdjęciu Jan Zachwatowicz (trzeci od prawej) i Piero Gazzola (drugi od prawej), Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2451, poz. 52, autor: nn.
- Fot. 24. Sympozjum U.I.A. EUROPA-NOSTRA i ICOMOS w Kazimierzu Dolnym w dniu 13–20 października 1974 roku, na zdjęciu: P. Gazzola, W. Ostrowski, H. Buszko, K. Pawłowski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn
- Fot. 25. Sympozjum U.I.A. EUROPA-NOSTRA i ICOMOS w Kazimierzu Dolnym w dniu 13–20 października 1974 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 26. Zgromadzenie Generalne ICOMOS w Rothenburgu w 1975 roku, na zdjęciu Jan Zachwatowicz (z prawej), Archiwum Zamku Królewskiego w Warszawie, syg. 2351, poz. 111, autor: nn.
- Fot. 27. Międzynarodowa konferencja ICOMOS pt. „Nowe życie w zespołach zabytkowych” w Pradze i Bratysławie w dniach 29 września do 6 października 1976 roku, na zdjęciu m.in. prof. Raymond Lemaire (Belgia) i Andrzej Michałowski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 28. Międzynarodowa konferencja ICOMOS pt. „Nowe życie w zespołach zabytkowych” w Pradze i Bratysławie w dniach 29 września do 6 października 1976 roku, Krzysztof Pawłowski i Andrzej Michałowski podczas obrad, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 29. Posiedzenie Komitetu Doradczego (?) ICOMOS w Pałacu w Wilanowie w październiku 1980 roku, na zdjęciu m.in. Jan Zachwatowicz (od prawej) z Andrzejem Michałowskim, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 30. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku – wręczenie medali dla członków założycieli ICOMOS, na zdjęciu od lewej: prof. Stanisław Lorentz, Raymond Lemaire i prof. Jan Zachwatowicz, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 31. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku – wręczenie medali, od lewej: prof. D. Libal, prof. S. Lorentz, prof. R. Lemaire, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4, autor: nn
- Fot. 32. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, przemawia prof. R. Lemaire, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn
- Fot. 33. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, przemawia Jan Zachwatowicz, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn
- Fot. 34. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 35. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

- Fot. 36. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku – koncert, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 37. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, Raymond Lemaire z Janem Zachwatowiczem, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 38. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku – medal okolicznościowy, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 4, autor: nn.
- Fot. 39. Uroczystości XV-lecia ICOMOS w Zamościu w 1980 roku, M. Parent rozmawia z K. Pawłowskim, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 40. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, Dobrosław Libal rozmawia z Alfredem Majewskim, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 41. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, na zdjęciu: A. Żaryn, Yves Boiret, Jean Sonnier, M. Parent, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 42. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, Henryk Kondziela, Andrzej Tomaszewski, Piotr Biegański, Andrzej Michałowski i Władysław Borusiewicz (tyłem) na bankiecie u Wierzyńka, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 43. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 44. Uroczystości XV-lecia ICOMOS w 1980 roku – obrady konferencyjne w Ratuszu Miejskim w Krakowie, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 45. Uroczystości XV-lecia ICOMOS na Zamku Królewskim na Wawelu w 1980 roku, z przodu: G. de Angelis d'Ossat i Alfred Majewski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 46. Uroczystości XV-lecia ICOMOS w 1980 roku, uczestnicy na rynku w Zamościu w dniu 17 października 1980 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 1, autor: nn.
- Fot. 47. Obrady Jury konkursu PKN ICOMOS „Zabytki w rysunkach dzieci” w Starej Pomarańczarni w Łazienkach Królewskich w Warszawie w dniu 30 września 1982 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 48. Sympozjum ICOMOS pt. „Nowa rola zamków i pałaców w życiu społeczeństw” w Pradze i Bratysławie, 18–24 września 1983 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 49. Sympozjum ICOMOS pt. „Nowa rola zamków i pałaców w życiu społeczeństw” w Pradze i Bratysławie, 18–24 września 1983 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 50. Ogólnopolska konferencja nt. „Ochrony krajobrazu kulturowego i budownictwa drewnianego w Polsce” w dniu 2 kwietnia 1984 roku na Zamku Królewskim w Warszawie, od lewej: A. Gruszecki – Generalny Konserwator Zabytków, E. Gołębiowski – Wiceminister Kultury i Sztuki, A. Michałowski i K. Pawłowski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 51. Konferencja prasowa w dniu 12 kwietnia 1985 roku związana z Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków pt. „Krajobraz dobrem Narodu – treścią planowania

przestrzennego” na Zamku Królewskim w Warszawie, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

- Fot. 52. Konferencja prasowa w dniu 12 kwietnia 1985 roku związana z Międzynarodowym Dniem Ochrony Zabytków pt. „Krajobraz dobrem Narodu – treścią planowania przestrzennego” na Zamku Królewskim w Warszawie, na zdjęciu Andrzej Michałowski (z lewej) i Olgierd Czerner (z prawej), Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 53. Uroczystość wręczenia nagród w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego, w dniu 24 maja na Zamku Królewskim w Warszawie, przemawia Maria Sarnik-Konieczna, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 54. Uroczystość wręczenia nagród w Konkursie PKN ICOMOS i MKiS na najlepszego użytkownika zabytkowych obiektów drewnianych i na najlepszą adaptację tego typu obiektów do potrzeb dnia dzisiejszego, w dniu 24 maja na Zamku Królewskim w Warszawie, na zdjęciu Maria Sarnik-Konieczna z Andrzejem Michałowskim, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 55. Ogólnopolska konferencja PKN ICOMOS w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków pt. „Ochrona dóbr kultury, przyrody i krajobrazu w Gminie: planowanie przestrzenne – integracja służb i działań” na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 18 kwietnia 1986 roku – przemawia Mieczysław Hoffmann, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 56. Ogólnopolska konferencja PKN ICOMOS w ramach obchodów Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków pt. „Ochrona dóbr kultury, przyrody i krajobrazu w Gminie: planowanie przestrzenne – integracja służb i działań” na Zamku Królewskim w Warszawie, w dniu 18 kwietnia 1986 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 57. Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” – powitanie gości w Łazienkach Królewskich, od lewej: minister Kazimierz Żygulski, Andrzej Michałowski i Olgierd Czerner, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 58. Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” – powitanie gości w Łazienkach Królewskich, od lewej: minister Kazimierz Żygulski, Andrzej Michałowski, Wojciech Fijałkowski i Olgierd Czerner, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 59. Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” – powitanie gości w Łazienkach Królewskich, od lewej: Andrzej Michałowski, Wojciech Fijałkowski, Edward Bartman, Zivi Miler (Izrael), Kazimierz Żygulski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.

- Fot. 60. Otwarcie obrad międzynarodowej konferencji ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” na Zamku Królewskim w Warszawie, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 61. Otwarcie obrad międzynarodowej konferencji ICOMOS-IFLA w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość” na Zamku Królewskim w Warszawie, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 62. Międzynarodowa konferencja ICOMOS-IFLA w Łazienkach Królewskich w dniach 16–23 czerwca 1986 roku nt. „Kształtowanie krajobrazu rolniczego – historia, współczesność, przyszłość”, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 63. Spotkanie Międzynarodowego Komitetu ds. Nauczania ICOMOS pt. „Nauczanie konserwacji i międzynarodowa współpraca nauczających” w Łazienkach Królewskich w dniu 14 lipca 1987 roku, na zdjęciu od lewej: Andrzej Michałowski, Michael Parent (przewodniczący ICOMOS) i Andrzej Tomaszewski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 64. Spotkanie Międzynarodowego Komitetu ds. Nauczania ICOMOS pt. „Nauczanie konserwacji i międzynarodowa współpraca nauczających” w Łazienkach Królewskich w dniu 14 lipca 1987 roku, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 65. Ogólnopolska konferencja pt. „Miasta polskie – problemy ochrony i rewitalizacji (konserwacji)” w dniu 18 kwietnia 1988 roku na Zamku Królewskim w Warszawie, na zdjęciu Olgierd Czerner i Andrzej Michałowski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 66. Spotkanie na Zamku Królewskim w Warszawie w sprawie porozumienia PKN ICOMOS z komitetem ICOMOS ze Stanów Zjednoczonych dotyczącym wakacyjnych warsztatów konserwatorskich, od lewej: Warren H. Hill, A. Michałowski, A. Gieysztor, A. Rottermund, T. Zwiech, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.
- Fot. 67. Spotkanie Prezydium PKN ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie (data nieznana), na zdjęciu: Janusz Stępkowski – skarbnik, Andrzej Michałowski – sekretarz generalny, Olgierd Czerner – prezes i Tadeusz Zieliński – wiceprezes PKN ICOMOS, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 6.
- Fot. 68. Obrady międzynarodowej konferencji naukowo-konserwatorskiej pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasicy w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.
- Fot. 69. Międzynarodowa konferencja naukowo-konserwatorska pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasicy w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, od lewej: Ivan Mohytycz (Ukraina), prof. Tadeusz Polak, prof. Jerzy Kowalczyk, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.
- Fot. 70. Międzynarodowa konferencja naukowo-konserwatorska pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasicy w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, od lewej: Stanisław Sawicki, Ryszard Brykowski, Alicja Lutostańska, Mieczysław Kurzątkowski, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.

- Fot. 71. Międzynarodowa konferencja naukowo-konserwatorska pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasicy w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, od lewej: Olgierd Czerner, Jerzy Kowalczyk, Maria Sarnik-Konieczna, Dimitrij Bubnowskij (Białoruś), Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.
- Fot. 72. Uczestnicy międzynarodowej konferencji naukowo-konserwatorskiej pt. „Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego” w Krasicy w dniach 10–12 grudnia 1992 roku, Archiwum PKN ICOMOS, Teczka 2.
- Fot. 73. Obrady w Parku Mużakowskim podczas wakacyjnych warsztatów konserwatorskich PKN ICOMOS w 1993 roku, współorganizowanych z komitetem ICOMOS ze Stanów Zjednoczonych, od lewej: A. Michałowski, John Sales (Wielka Brytania), Olgierd Czerner, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.
- Fot. 74. Wakacyjne warsztaty konserwatorskie PKN ICOMOS w 1993 roku, współorganizowane z komitetem ICOMOS ze Stanów Zjednoczonych, na zdjęciu Elliott Carroll – wiceprezydent ICOMOS z żoną Doris i Andrzejem Michałowskim, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.
- Fot. 75. X Zgromadzenie Generalne ICOMOS na Sri Lance w 1993 roku, w drugim rzędzie od prawej: J. Stępkowski, A. Michałowski, A. Tomaszewski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.
- Fot. 76. Wyjazd do Jerozolimy, Galilei i Tel Avivu w ramach porozumienia Polskiego i Izraelskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, w listopadzie 1993 roku wyjechali: Olgierd Czerner, Janusz Bogdanowski, Tadeusz Zieliński, Andrzej Michałowski, Archiwum prywatne Andrzeja Michałowskiego, Teczka 5.
- Fot. 77. Spotkanie Komitetu Doradczego ICOMOS w Ratuszu Miejskim w Krakowie w październiku 1995 roku, na zdjęciu K. Pawłowski (od prawej), Roland Silva – przewodniczący ICOMOS (przemawia), Archiwum PKN ICOMOS, autor nn.
- Fot. 78. Spotkanie Zarządu ICOMOS w Międzynarodowym Centrum Kultury w Krakowie w październiku 1995 roku, na zdjęciu Jacek Purchla – dyrektor MCK (przemawia), Archiwum PKN ICOMOS, autor nn.
- Fot. 79. Uczestnicy konferencji międzynarodowej pt. „Obowiązki wobec dziedzictwa, a prawa rynku, ich wpływ na zarządzanie miastami zabytkowymi”, w Krakowie w 14–15 października 1995 roku, Archiwum PKN ICOMOS, autor nn.
- Fot. 80. Międzynarodowa konferencja ZAMOŚĆ II, pt. „Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w Europie Środkowej” w Zamościu w dniach 6–10 października 1997 roku, Archiwum prywatne Krzysztofa Pawłowskiego.
- Fot. 81. Krzysztof Pawłowski przemawia na międzynarodowej konferencji ZAMOŚĆ II, pt. „Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w Europie Środkowej” w Zamościu w dniach 6–10 października 1997 roku, Archiwum prywatne Krzysztofa Pawłowskiego.
- Fot. 82. Maria Sarnik-Konieczka przemawia na międzynarodowej konferencji ZAMOŚĆ II, pt. „Ochrona i zarządzanie miastami wpisanymi i typowanymi na Listę Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO w Europie Środkowej” w Zamościu w dniach 6–10 października 1997 roku, Archiwum prywatne Krzysztofa Pawłowskiego.

- Fot. 83. Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla Kazimierza i Marii Piechotków oraz Borysa Woźniackiego w siedzibie BRE Banku w Warszawie w dniu 27 marca 2004 roku, Archiwum prywatne Ewy Świąteczkiej.
- Fot. 84. Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla Kazimierza i Marii Piechotków oraz Borysa Woźniackiego w siedzibie BRE Banku w Warszawie w dniu 27 marca 2004 roku, Archiwum prywatne Ewy Świąteczkiej.
- Fot. 85. 40-lecie ICOMOS w dniu 25 czerwca 2005 roku, Zamek Królewski w Warszawie, przemawia Mounir Bouchenaki – zastępca Dyrektora Generalnego UNESCO, Archiwum prywatne Władysława Zalewskiego.
- Fot. 86. 40-lecie ICOMOS w dniu 25 czerwca 2005 roku, Zamek Królewski w Warszawie, od lewej: D. Kłosek-Kozłowska, A. Michałowski, A. Tomaszewski, K. Pawłowski, Archiwum prywatne Władysława Zalewskiego.
- Fot. 87. Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS oraz konferencja „Rekonstrukcja – zachowanie pamięci przestrzeni” w dniu 30 listopada 2005 roku – przemawia Krzysztof Pawłowski, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 88. Konferencja „Rekonstrukcja – zachowanie pamięci przestrzeni” w dniu 30 listopada 2005 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 89. Spotkanie Prezydium w dniu 21 kwietnia 2006 r. w ramach Uroczystości Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków we Wrocławiu, Archiwum prywatne Ewy Świąteczkiej.
- Fot. 90. Podpisanie umowy o współpracy z Białoruskim Komitetem ICOMOS w dniu 19 stycznia 2009 roku. Na zdjęciu Andrzej Tomaszewski – prezes PKN ICOMOS i Władimir Gilep – prezes Białoruskiego ICOMOS, Archiwum prywatne Ewy Świąteczkiej.
- Fot. 91. Walne Zgromadzenie Sprawozdawczo-Wyborcze Członków PKN ICOMOS na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 26 stycznia 2009 roku, od prawej: B. Szmygin, K. Pawłowski, A. Tomaszewski, Archiwum prywatne Ewy Świąteczkiej.
- Fot. 92. Obrady Prezydium PKN ICOMOS na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w dniu 10 lutego 2009 roku, od prawej: A. Tomaszewski, T. Rudkowski, D. Kłosek-Kozłowska, B. Werner, E. Łużyńska, Archiwum prywatne Ewy Świąteczkiej.
- Fot. 93. Uroczyste wręczenie Nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arsyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet’a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 94. Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arsyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet’a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku – przemawia Jan Tajchman, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 95. Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arsyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet’a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku – dyplom z rąk Tomasza Merty otrzymuje Marian Arsyński, Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.

- Fot. 96. Uroczyste wręczenie Nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Mariana Arsyńskiego, prof. Jana Tajchmana i Michaela Petzet'a w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku, od prawej: Michael Petzet, Krystyna Zachwatowicz-Wajda, Andrzej Wajda, Jan Tajchman, Marian Arsyński, Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.
- Fot. 97. Uroczyste wręczenie nagród w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza na najlepsze prace dyplomowe w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 5 marca 2010 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 98. Andrzej Tomaszewski – laureat nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza w 2010 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 99. Uroczyste wręczenie nagrody im. Prof. Jana Zachwatowicza rodzinie ś.p. prof. Andrzeja Tomaszewskiego w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 13 grudnia 2010 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 100. Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Bohdana Rymaszewskiego w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 9 grudnia 2011 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 101. Walne Zgromadzenie Członków PKN ICOMOS w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 9 grudnia 2011 roku, Archiwum prywatne Katarzyny Pałubskiej.
- Fot. 102. Spotkanie Prezydium PKN ICOMOS 4 stycznia 2012, Archiwum prywatne Roberta Hirscha.
- Fot. 103. Ogólnopolska konferencja pt. „Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego” w Krakowie w dniach 13–15 września 2012 roku, przemawia Bogusław Szmygin, Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.
- Fot. 104. Ogólnopolska konferencja pt. „Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego” w Krakowie w dniach 13–15 września 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS, autor: nn.
- Fot. 105. Ogólnopolska konferencja pt. „Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego” w Krakowie w dniach 13–15 września 2012 roku, uczestnicy podczas wycieczki objazdowej po zamkach Małopolski, Archiwum PKN ICOMOS.
- Fot. 106. Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza dla prof. Krzysztofa Pawłowskiego w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 4 grudnia 2012 roku, Archiwum PKN ICOMOS.
- Fot. 107. Uroczyste wręczenie nagród w Międzynarodowym Konkursie im. Prof. Jana Zachwatowicza w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 4 grudnia 2012 roku, od lewej: Andrzej Wajda, Krystyna Zachwatowicz-Wajda i Urszula Koziarska, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 108. Uroczyste wręczenie nagród im. Prof. Jana Zachwatowicza w Arkadach Kubickiego na Zamku Królewskim w Warszawie w dniu 6 grudnia 2013 roku, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

- Fot. 109. Ogólnopolska konferencja pt. „Wartość funkcji w obiektach zabytkowych” w Oranżerii Pałacu Jana III Sobieskiego w Wilanowie w dniach 14–15 kwietnia 2014 roku, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 110. Ogólnopolska konferencja pt. „Karta Wenecka 1964–2014” w Toruniu w dniach 10–11 października 2014 roku, przemawia prof. Jan Tajchman, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 111. Międzynarodowa konferencja pt. „Heritage in Transformation” w Oranżerii Pałacu Jana III w Wilanowie w dniu 22 czerwca 2015 roku, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 112. Międzynarodowa konferencja pt. „Heritage in Transformation” w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie w dniu 23 czerwca 2015 roku, przemawia Gustavo Araoz – prezydent ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 113. Międzynarodowa konferencja pt. „Heritage in Transformation” w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 114. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Piotr Żuchowski – Generalny Konserwator Zabytków, Gustavo Araoz – prezydent ICOMOS, Michael Petzet – honorowy prezydent ICOMOS, Roland Silva – honorowy prezydent ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 115. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Sławomir Ratajski – PK ds. UNESCO oraz członkowie założyciele ICOMOS: Andrzej Michałowski, Olgierd Czerner i Maija Kairamo, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 116. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 117. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Jerzy Jasieńko, Katarzyna Pałubska – koordynator Roku Jubileuszowego ICOMOS, Jacek Purchla – przewodniczący PK ds. UNESCO, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 118. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, wręczenie Andrzejowi Michałowskiemu Srebrnego Medalu „Zasłużony Kulturze Gloria Artis”, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 119. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, wręczenie Olgierdowi Czernerowi Krzyża Komandorskiego Orderu Odrodzenia Polski, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 120. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, wręczenie Markowi Konopce Krzyża Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.
- Fot. 121. Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, Maija Kairamo z Bogusławem Szmyginem, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.

- Fot. 122. *Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.*
- Fot. 123. *Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Roland Silva, Wiesław Zalewski i Ewa Świecka, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.*
- Fot. 124. *Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, od lewej: Ewa Łukaszewicz, Bogusław Szmygin i Piotr Molski, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.*
- Fot. 125. *Obrady przewodniczących Euro-Grupy ICOMOS w Pałacu na Wyspie w Łazienkach Królewskich w Warszawie, w dniu 24 czerwca 2015 roku, za stołem prezydialnym: Grellan Rourke (Irlandia) – przewodniczący EURO-Grupy ICOMOS, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.*
- Fot. 126. *Uroczystości 50-lecia ICOMOS w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie, w dniu 23 czerwca 2015 roku, Archiwum PKN ICOMOS, fot.: Grzegorz Basiński.*

WŁADZE PKN ICOMOS 1965–2015

1965–1971		
Lorentz	Stanisław	Przewodniczący (27 stycznia 1965, Warszawa)
Szablowski	Jerzy	Wiceprzewodniczący
Zachwatowicz	Jan	Wiceprzewodniczący
Malinowski	Kazimierz	Sekretarz Generalny
Majewski	Alfred	Skarbnik
1972–1978		
Lorentz	Stanisław	Przewodniczący (3 czerwca 1972?, Warszawa)
Szablowski	Jerzy	Wiceprzewodniczący
Zachwatowicz	Jan	Wiceprzewodniczący
Malinowski	Kazimierz	Sekretarz Generalny (zm. 5.11.1977)
Majewski	Alfred	Skarbnik
Biegański	Piotr	Członek Prezydium
Czerner	Olgierd	Członek Prezydium
Marconi	Bohdan	Członek Prezydium (zm. 15.01.1975)
Michałowski	Kazimierz	Członek Prezydium
Michałowski	Andrzej	Członek Prezydium
Pieńkowska	Hanna	Członek Prezydium
Miłobędzki	Adam	Członek Prezydium
Przyłęcki	Mirosław	Członek Prezydium
Rymaszewski	Bohdan	Członek Prezydium
Cydzik	Jacek	Członek Prezydium (od 1975)
1978–1981		
Lorentz	Stanisław	Przewodniczący (zmiana statutu ICOMOS, 22 maja 1978)
Szablowski	Jerzy	Wiceprzewodniczący
Zachwatowicz	Jan	Wiceprzewodniczący
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny (od 13 lutego 1978)
Cydzik	Jacek	Skarbnik
Arszyński	Marian	Członek Prezydium
Biegański	Piotr	Członek Prezydium
Bogdanowski	Janusz	Członek Prezydium
Czerner	Olgierd	Członek Prezydium
Domasłowski	Wiesław	Członek Prezydium
Frycz	Jerzy	Członek Prezydium
Kalinowski	Wojciech	Członek Prezydium
Majewski	Alfred	Członek Prezydium
Michałowski	Kazimierz	Członek Prezydium (zm. 1.01.1981)
Pasierb	Janusz	Członek Prezydium
Pawłowski	Krzysztof	Członek Prezydium
Rymaszewski	Bohdan	Członek Prezydium
Tomaszewski	Andrzej	Członek Prezydium

1981–1984

Pawłowski	Krzysztof	Przewodniczący (wybory 29 czerwca 1981, Warszawa)
Majewski	Alfred	Wiceprzewodniczący
Rymaszewski	Bohdan	Wiceprzewodniczący
Zachwatowicz	Jan	Wiceprzewodniczący (zm. 18.08.1983)
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny
Cydzik	Jacek	Skarbnik
Arszyński	Marian	Członek Prezydium (od 1982)
Bogdanowski	Janusz	Członek Prezydium (od 1982)
Czerner	Olgierd	Członek Prezydium (od 1982)
Gruszecki	Andrzej	Członek Prezydium (od 1983), Wiceprzewodniczący (od 1984)

1985–1987

Czerner	Olgierd	Prezes (wybory 12 listopada 1984)
Gruszecki	Andrzej	Wiceprezes
Pawłowski	Krzysztof	Wiceprezes
Rymaszewski	Bohdan	Wiceprezes
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny
Cydzik	Jacek	Skarbnik
Arszyński	Marian	Członek Prezydium
Bogdanowski	Janusz	Członek Prezydium
Stankiewicz	Jerzy	Członek Prezydium

1988–1990

Czerner	Olgierd	Prezes (wybory 4 grudnia 1987, Warszawa)
Rymaszewski	Bohdan	Wiceprezes
Tomaszewski	Andrzej	Wiceprezes
Zielniewicz	Tadeusz	Wiceprezes
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny
Cydzik	Jacek	Skarbnik
Arszyński	Marian	Członek Prezydium
Bogdanowski	Janusz	Członek Prezydium
Pawłowski	Krzysztof	Członek Prezydium
Przyłęcki	Mirosław	Członek Prezydium
Stankiewicz	Jerzy	Członek Prezydium

1991–1993

Czerner	Olgierd	Prezes (wybory 9 stycznia 1991, Warszawa)
Bogdanowski	Janusz	Wiceprezes
Rymaszewski	Bohdan	Wiceprezes
Zielniewicz	Tadeusz	Wiceprezes
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny
Stępkowski	Janusz	Skarbnik
Arszyński	Marian	Członek Prezydium
Kornecki	Marian	Członek Prezydium
Nowakowski	Henryk	Członek Prezydium
Małachowicz	Edmund	Członek Prezydium
Żurawski	Jerzy	Członek Prezydium

1994–1996

Pawłowski	Krzysztof	Prezes (wybory 21 grudnia 1993, Warszawa)
Bogdanowski	Janusz	Wiceprezes
Czerner	Olgierd	Wiceprezes
Zielniewicz	Tadeusz	Wiceprezes (od 1995)
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny
Stępkowski	Janusz	Skarbnik
Arszyński	Marian	Członek Prezydium
Konopka	Marek	Członek Prezydium
Kornecki	Marian	Członek Prezydium

1997–1999

Pawłowski	Krzysztof	Prezes (wybory 16 grudnia 1996, Radziejowice)
Arszyński	Marian	Wiceprezes
Bogdanowski	Janusz	Wiceprezes
Czerner	Olgierd	Wiceprezes
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny
Szmygin	Bogusław	Z-ca Sekretarza Generalnego
Konopka	Marek	Skarbnik
Lubocka-Hoffmann	Maria	Z-ca Skarbnika
Kłosek-Kozłowska	Danuta	Członek Prezydium
Kornecki	Marian	Członek Prezydium
Sarnik-Konieczna	Maria	Członek Prezydium

stowarzyszenie 2000–2002

Pawłowski	Krzysztof	Prezes (wybory 10 grudnia 1999, Radziejowice)
Kadłuczka	Andrzej	Wiceprezes
Lubocka-Hoffmann	Maria	Wiceprezes
Szmygin	Bogusław	Wiceprezes
Konopka	Marek	Sekretarz Generalny
Kłosek-Kozłowska	Danuta	Z-ca Sekretarza Generalnego
Świecka	Ewa	Skarbnik (do 2001)
Cielątkowska	Romana	Z-ca Skarbnika
Sołtysiak	Marian	Członek Prezydium
Łużyńska	Ewa	Członek Prezydium, Skarbnik (od 2001)
Tomaszewski	Andrzej	Członek Prezydium
Kowalczyk	Jerzy	Przewodniczący Komisji Rewizyjnej
Kondziela	Henryk	Członek Komisji Rewizyjnej
Żurawski	Jerzy	Członek Komisji Rewizyjnej
Kornecki	Marian	Przewodniczący Sądu Koleżeńskiego (zm.31.12.2001)
Bogdanowski	Janusz	Członek Sądu Koleżeńskiego
Rudkowski	Tadeusz	Członek Sądu Koleżeńskiego

2003–2005

Tomaszewski	Andrzej	Prezes (wybory 25 stycznia 2003, Radziejowice)
Kadłuczka	Andrzej	Wiceprezes
Pawłowski	Krzysztof	Wiceprezes
Szmygin	Bogusław	Wiceprezes
Bernatowicz	Tadeusz	Sekretarz Generalny (do 2004)
Michałowski	Andrzej	Skarbnik (do 2004), Sekretarz Generalny (od 2004)
Kłosek-Kozłowska	Danuta	Członek Prezydium, Skarbnik (od 2004)
Cielątkowska	Romana	Członek Prezydium
Łużyńska	Ewa	Członek Prezydium
Kuśnierz	Kazimierz	Członek Prezydium
Kowalczyk	Jerzy	Przewodniczący Komisji Rewizyjnej
Konopka	Marek	Członek Komisji Rewizyjnej
Werner	Barbara	Członek Komisji Rewizyjnej
Czerner	Olgierd	Przewodniczący Sądu Koleżeńskiego
Brykowska	Maria	Członek Sądu Koleżeńskiego
Rudkowski	Tadeusz	Członek Sądu Koleżeńskiego

2006–2008

Tomaszewski	Andrzej	Prezes (wybory 27 stycznia 2006, Warszawa)
Łużyńska	Ewa	Wiceprezes
Pawłowski	Krzysztof	Wiceprezes
Szmygin	Bogusław	Wiceprezes
Michałowski	Andrzej	Sekretarz Generalny (do 2007)
Święcka	Ewa	Z-ca Sekretarza Generalnego, Sekretarz Generalny (od 2007)
Kłosek-Kozłowska	Danuta	Skarbnik
Medeksza	Stanisław	Członek Prezydium
Paszkowski	Zbigniew	Członek Prezydium
Włodarczyk	Małgorzata	Członek Prezydium
Kowalczyk	Jerzy	Przewodniczący Komisji Rewizyjnej (do 2008)
Rudkowski	Tadeusz	Członek Komisji Rewizyjnej
Konopka	Marek	Członek Komisji Rewizyjnej, przewodniczący (od 2008)
Brykowska	Maria	Przewodniczący Sądu Koleżeńskiego
Rymaszewski	Bohdan	Członek Sądu Koleżeńskiego
Żurawski	Jerzy	Członek Sądu Koleżeńskiego
Beiersdorf	Zbigniew	Członek Sądu Koleżeńskiego

2009–2011

Szmygin	Bogusław	Prezes (wybory 26 stycznia 2009, Warszawa)
Pawłowski	Krzysztof	Wiceprezes
Tomaszewski	Andrzej	Wiceprezes (zm. 26.10.2010)
Łużyńska	Ewa	Wiceprezes
Konopka	Marek	Wiceprezes
Molski	Piotr	Sekretarz Generalny
Święcka	Ewa	Z-ca Sekretarza Generalnego
Werner	Barbara	Skarbnik
Gawlicki	Marcin	Członek Prezydium

Kłosek-Kozłowska	Danuta	Członek Prezydium
Rudkowski	Tadeusz	Przewodniczący Komisji Rewizyjnej
Kozarski	Piotr	Z-ca przewodniczącego Komisji Rewizyjnej
Żurawski	Jerzy	Sekretarz Komisji Rewizyjnej
Brykowska	Maria	Przewodniczący Sądu Koleżeńskiego
Zalewski	Władysław	Z-ca przewodniczącego Sądu Koleżeńskiego
Rouba	Bogumiła	Sekretarz Sądu Koleżeńskiego

2012–2014

Szmygin	Bogusław	Prezes (wybory 9 grudnia 2011, Warszawa)
Konopka	Marek	Wiceprezes
Łukaszewicz	Jadwiga	Wiceprezes
Łużyńska	Ewa	Wiceprezes
Molski	Piotr	Sekretarz Generalny
Święcka	Ewa	Z-ca Sekretarza Generalnego
Werner	Barbara	Skarbnik
Hirsch	Robert	Członek Prezydium
Janczykowski	Jan	Członek Prezydium
Zalasińska	Katarzyna	Członek Prezydium
Rudkowski	Tadeusz	Przewodniczący Komisji Rewizyjnej (zm. 2.09.2014)
Rymsza	Janusz	Z-ca przewodniczącego Komisji Rewizyjnej
Dobosz	Piotr	Sekretarz Komisji Rewizyjnej
Brykowska	Maria	Przewodniczący Sądu Koleżeńskiego
Zalewski	Władysław	Z-ca przewodniczącego Sądu Koleżeńskiego
Głuszek	Cezary	Sekretarz Sądu Koleżeńskiego

2015–2017

Szmygin	Bogusław	Prezes (wybory 5 grudnia 2014, Warszawa)
Konopka	Marek	Wiceprezes
Łukaszewicz	Jadwiga	Wiceprezes
Molski	Piotr	Sekretarz Generalny
Święcka	Ewa	Z-ca Sekretarza Generalnego
Pałubska	Katarzyna	Skarbnik
Werner	Barbara	Z-ca Skarbnika
Hirsch	Robert	Członek Prezydium
Janczykowski	Jan	Członek Prezydium
Łużyńska	Ewa	Członek Prezydium
Rymsza	Janusz	Przewodniczący Komisji Rewizyjnej
Dobosz	Piotr	Z-ca przewodniczącego Komisji Rewizyjnej
Sołtysik	Maria J.	Sekretarz Komisji Rewizyjnej
Brykowska	Maria	Przewodniczący Sądu Koleżeńskiego
Zalewski	Władysław	Z-ca przewodniczącego Sądu Koleżeńskiego
Głuszek	Cezary	Sekretarz Sądu Koleżeńskiego

POLACY W MIĘDZYNARODOWYM KOMITECIE ICOMOS

Stanisław Lorentz	– przewodniczący Komitetu Doradczego ICOMOS 1965–1978
Krzysztof Pawłowski	– wiceprzewodniczący ICOMOS 1978–1981
Krzysztof Pawłowski	– członek Komitetu Wykonawczego ICOMOS 1981–1987
Olgierd Czerner	– członek Komitetu Wykonawczego ICOMOS 1987–1990
Olgierd Czerner	– wiceprzewodniczący ICOMOS 1990–1993
Bogusław Szmygin	– członek Komitetu Wykonawczego ICOMOS 2002–2011
Lidia Klupsz	– członek Rady Naukowej ICOMOS 2005–2007
Andrzej Tomaszewski	– członek Rady Naukowej ICOMOS 2005–2007
Bogusław Szmygin	– przewodniczący Akademii ICOMOS 2011–2016
Jan Zachwatowicz	– przewodniczący Komitetu Miast Historycznych (formuła grupy roboczej) (1971? – 1978)
Jan Zachwatowicz	– przewodniczący Komitetu ds. Wenecji (formuła grupy roboczej) (1972–1978)
Andrzej Tomaszewski	– przewodniczący założyciel Międzynarodowego Komitetu ds. (Nauczania) Kształcenia Konserwatorów (1984–1993)
Józef Joachimski	– przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Fotogrametrii (1999– ?)
Barbara Werner	– wiceprzewodnicząca Międzynarodowego Komitetu Krajobrazu Kulturowego ISCCL (ICOMOS-IFLA) (2008–2014)
Andrzej Tomaszewski	– przewodniczący Międzynarodowego Komitetu Teorii i Zasad Konserwatorskich ICOMOS (2003–2010)
Bogusław Szmygin	– sekretarz generalny Międzynarodowego Komitetu Teorii i Zasad Konserwatorskich ICOMOS (2009–obecnie)
Lidia Klupsz	– przewodnicząca (założyciel) Komitetu Militarnego (2005–2008)
Ewa Świącka	– członek Prezydium Międzynarodowego Komitetu Malowideł Ściennych ICOMOS
Stanisław Lorentz	– honorowy członek ICOMOS 1978
Jan Zachwatowicz	– honorowy członek ICOMOS 1978
Alfred Majewski	– honorowy członek ICOMOS 1993
Olgierd Czerner	– honorowy członek ICOMOS 1999
Krzysztof Pawłowski	– honorowy członek ICOMOS 2003
Stanisław Lorentz	– laureat Nagrody Piero Gazzola 1984

NAGRODA IM. PROF. JANA ZACHWATOWICZA 2000–2015

- 2000: Jacek Cydzik
- 2001: Olga Płamienicka (Ukraina), Jerzy Żurawski
- 2002: Hanna Szwankowska, Jonas Glemža (Litwa)
- 2003: Maria i Kazimierz Piechotkowie, Borys Woźnicki (Ukraina)
- 2004: Olgierd Czerner, Iwan Kosenko (Białoruś)
- 2006: Maria Brykowska, Edmund Małachowicz
- 2008: Zygmunt Świechowski, Liliana Onyszczenko-Szwec (Ukraina)
- 2009: Marian Arszyński, Jan Tajchman, Michael Petzet (Niemcy)
- 2010: Andrzej Tomaszewski
- 2011: Bohdan Rymaszewski
- 2012: Krzysztof Pawłowski
- 2013: Andrzej Michałowski, Irena Oborska, Paolo del Bianco (Włochy)
- 2014: Wiesław Domasłowski, Władysław Zalewski
- 2015: Andrzej Rottermund

KONKURS IM. PROF. JANA ZACHWATOWICZA 1995–2015

- 1995: Małgorzata Wołodźko, *Rewaloryzacja i adaptacja zabytkowego zespołu parkowego w Bejskach na potrzeby Państwowego Domu Opieki, Szkoła Gówna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.*
- 1996: Jacek Rochala, *Solec nad Wisłą, studium historyczno-urbanistyczne, wytyczne konserwatorskie do planu szczegółowego*, Wydział Architektury i Budownictwa Politechniki Łódzkiej.
Natalia Gilep, *XVII-wieczny dwór okolicy Zaosie. Miejsce urodzenia A. Mickiewicza. Koncepcja rewitalizacji krajobrazu*, Akademia Nieświeska.
- 1997: Piotr Wodzisławski, *Centrum Muzyczne „FORT IV” w Warszawie, Koncepcja rewitalizacji fortu oraz projekt nowego uzupełnienia w miejsce niezachowanej części budynku*, Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej.
Żanna Posadskaia, *Identyfikacja historycznych cmentarzy i pamiątek na cmentarzu miasta Płocka, Projekt włączenia ich ochrony w statutową działalność Płockiego Historyczno-Kulturowego Zespołu Muzealnego*, Akademia Nieświeska, Białoruś.
- 1998: Marek Bajun, *Rewitalizacja Podzamcza w Lublinie*, Wydział Architektury Politechniki Lubelskiej.
- 1999: Karina Sobańska, *Studium rewitalizacji Placu Wolności w Zduńskiej Woli*, Wydział Architektury, Budownictwa i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej.
Jolanta Myśliwiec, *Kolorystyka elewacji wybranych kamienic mieszczańskich w Toruniu w oparciu o XIX-wieczne projekty C.H. Heckerta i ich problematyka konserwatorska*, Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.
Joanna Pipała i Piotr Szewczyk, *Architektura cerkiewna na terenie Bieszczad Zachodnich*, Wydział Architektury Politechniki Śląskiej.
- 2000: Karolina Buczek, *Koncepcja rewitalizacji zabytkowego założenia pałacowo-parkowego w Mordach*, Szkoła Gówna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.
- 2001: Anna Budzowska, *Rewaloryzacja Zespołu Wrocławskich Torów Wyścigów Konnych – Partynice*, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej.
Bartosz Okapieć, *Rewaloryzacja pałacu w Kamionnej*, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej.
Csilla Karsay, *Konserwacja XVII-wiecznego portalu głównego kościoła p.w.św. Wawrzyńca w Żółkwi na Ukrainie*, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie.
- 2002: Agnieszka Golasik, *Secesyjna stolarka drzwi zewnętrznych w Bielsku-Białej i jej problematyka konserwatorska*, promotor: dr Janusz Krawczyk, Wydział Sztuk Pięknych, Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu.
Ludmiła Tymińska, *Uzupełnienie ubytków w podobrazach płóciennych – próba opracowania nowej metody z wykorzystaniem płynnej masy włóknistej*, promotor: dr Janusz Krawczyk, Wydział Sztuk Pięknych, Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu.
Alena Kononowicz, *Rewaloryzacja osiedla Brochów we Wrocławiu*, promotor: prof. Grażyna Balińska, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej.

Władimir Grabowyj, *Koncepcja rewaloryzacji Pól Elizejskich w parku dendrologicznym Zofiówka*, Akademia Nieświeska, Białoruś.

Olga Lysenko, *Restoration of entrance halls in teh dwelling houses of late 19th – early 20th centuries in Lviv*, Politechnika Lwowska, Ukraina.

2003: 2 nagrody polskie i 1 węgierska (brak danych).

2004: Bartłomiej Jankowski, *Akademia Augustina – adaptacja XIX-wiecznych zakładów ceramicznych w Lubaniu Śląskim na Centrum Rzemiosł Ceramicznych*, promotor: dr Jan Salm, Politechnika Łódzka.

1 praca z Ukrainy (brak danych).

2005: Marta Lebedowicz, *Rewitalizacja zespołu zabudowy przemysłowej w Żyrardowie*, promotor: dr inż. arch. Jacek Szerszeń, Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej.

Anna Wawrzyniak, *Rewaloryzacja Zamku La Pellonniere we Francji*, promotor: prof. W. Kononowicz, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej.

2006–2007: Koła Naukowego Studentów Architektury Politechniki Łódzkiej za rezultaty 10 wypraw naukowych w Karpaty Wschodnie na Ukrainie „Huculszczyzna 2007” – nagroda zespołowa.

Diana Polkowska, *Dobra kultury a rozwój turystyki, Studia nad kształtowaniem przestrzeni i krajobrazu miasta Przemyśla*, promotor: dr inż. arch. Krzysztof Domaradzki Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej.

2008–2009: Michał Podgórczyk, *Centrum kultury żydowskiej i synagoga we Lwowie*, promotor: prof. arch. Romana Cielątkowska, Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej.

2010: Nazar Ratushynskij, *Development of the passages system in the central part of Lviv*, promotor: prof. Mykola Bevz, Uniwersytet Narodowy „Lwowska Politechnika”, Ukraina.

2011: Joanna Pętkowska, *Trakt Królewski. Koncepcja zagospodarowania jego południowej części: od Belwederu do Wilanowa*, Promotor: dr inż. arch. Krzysztof Domaradzki, Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej.

2012: Urszula Koziarska, *Wzornictwo i architektura – rola architektury w promowaniu wzornictwa. Projekt: adaptacja zabytkowych zbiorników gazu na terenie byłej Gazowni Warszawskiej na Woli na potrzeby Centrum Dizajnu*, promotor: Prof.nzw. dr arch. Stefan Westrych, Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej.

2013: nagrody nie przyznano, 5 wyróżnień.

2014: Grzegorz Basiński, *Stolarka drzwiowa fortyfikacji pruskich w pasie umocnień Sudetów i jej problematyka konserwatorska*, promotor: prof. nzw. Janusz Krawczyk, Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Anna Pałgan, *Muzeum w domu przedpogrzebowym na cmentarzu żydowskim w Łodzi*, promotor: dr hab. inż. arch. Bartosz Walczak Wydział Budownictwa, Architektury i Inżynierii Środowiska Politechniki Łódzkiej.

2015: nagrody nie przyznano, 4 wyróżnienia.

PUBLIKACJE PKN ICOMOS 1965–2015

- [1] 1980: *Selected resolution and Recommendations of ICOMOS*, PKN ICOMOS-ODZ, Warszawa.
- [2] 1980: Żaryn A., *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, Zarys działalności i wybór dokumentów. XV ICOMOS 1965 – 1980*, MKiS-ODZ, Warszawa.
- [3] 1982: Domagalski M. (red.), *La sauvegarde des ensembles historiques dans le monde / The safeguarding of historical ensembles in the world. Symposium Cracow October 1980*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [4] 1983: Domagalski M. (red.), *Partycypacja społeczeństwa w rewaloryzacji i ochronie zabytków*, Warszawa 2–3 kwietnia 1982, PKN ICOMOS-ODZ, Warszawa.
- [5] 1984: *Problems of heritage and cultural identity in Poland / Problemes du patrimoine et de l'Identite culturelle en Pologne*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [6] 1985: *Rapport triennale des activites 1981–1984 ICOMOS – Comite National Polonais*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [7] 1987: *ICOMOS 1987. Old Cultures in new worlds / Cultures anciennes les mondes nouveaux*, ZOikZPO, Warszawa.
- [8] 1989: Żaryn A., *Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków. Zarys działalności i wybór tekstów – część II*, MKiS-ODZ, Warszawa.
- [9] 1993: *An International Strategy for Cultural Heritage. Report from the Work of the Polish National ICOMOS Committee for Years 1990–1993*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [10] 1993: *Cultural Landscape, The Polish Documents and from Poland – Krajobraz kulturowy, dokumenty polskie I z Polski*, wyd. PKN ICOMOS i Muzeum Architektury we Wrocławiu, Warszawa.
- [11] 1993: Czerner O. (red.), *Cemetery Art – Sztuka Cmentarna*, Muzeum Architektury, Wrocław.
- [12] 1993: Kowalczyk J., *Ochrona wspólnego dziedzictwa kulturowego*, SKZ – PKN ICOMOS, Warszawa.
- [13] 1993: *Monument Conservation – Symposium of the Polish National ICOMOS Committee, Cracow June 4, 1991*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [14] 1995: Kowalczyk J., *Ochrona dziedzictwa kulturowego zachodnich i północnych ziem polskich*, SKZ – PKN ICOMOS, Warszawa.
- [15] 1995: *XXX ICOMOS 1965 – 1995, Documents Polish National ICOMOS Committee*, PKN ICOMOS – ODZ, Warszawa.
- [16] 1995: *Duties towards the Heritage and laws market / Devoirs a l'egard du patrimoine et les Lois du marche*, PKN ICOMOS – MCK w Krakowie, Kraków.
- [17] 1996: Konopka M., Pawłowski K. (red.), *Vademecum Konserwatora Zabytków, część 1 – Międzynarodowe normy ochrony dziedzictwa kultury*, Seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [18] 1996: Majewski A., *3 kongresy*, PKN ICOMOS i SKZ, Warszawa.
- [19] 1997: *Dzieło nie dokończone – ruina, Spotkania we Wrocławiu i w Janowcu nad Wisłą*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [20] 1997–1999: Konopka M. (red.), *Vademecum Konserwatora – 25 lat Konwencji ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*, seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa.

- [21] 1998: Konopka M. (red.), *The International consultative meeting of experts on spatial management of the area around the former camps of Auschwitz-Birkenau, a UNESCO World Heritage Site / Międzynarodowa narada konsultacyjna ekspertów w sprawie zagospodarowania przestrzennego otoczenia dawnych obozów Auschwitz-Birkenau Miejsca Dziedzictwa Światowego UNESCO*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [22] 1998: Konopka M. (red.), *Zamość. Monitoring miejskiego zespołu zabytkowego – dziedzictwa światowego UNESCO / The Monitoring of the Historical Urban Complex of Zamość – a Part of the World Heritage List*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [23] 2000: Cielątkowska R., *Budownictwo społeczne I połowy XX w. w Europie – materiały pokonferencyjne*, Politechnika Gdańska – PKN ICOMOS, Gdańsk.
- [24] 2000: Konopka M., Pawłowski K. (red.), *Vademecum Konserwatora Zabytków, część 2 – Międzynarodowe normy ochrony dziedzictwa kultury*, Seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [25] 2001: Cielątkowska R. (red.), *Tożsamość miasta odbudowanego. Autentyzm – Integralność – Kontynuacja / The identity of the rebuilt city. Authenticity – Integrity – Continuation*, PKN ICOMOS – Urząd Miasta Gdańska, Gdańsk.
- [26] 2001: Konopka M. (red.), *Nagrody im. Jana Zachwatowicza 1995–2001*, Seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [27] 2002: Konopka M. (red.), *Sprawozdanie z prac Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS 2000–2001*, Seria: Biuletyn PKN ICOMOS, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [28] 2002: Łuzyniecka E., *Architektura klasztorów cysterskich, filie Lubińskie i inne cenobia śląskie*, Współfinansowana przez PKN ICOMOS, Wrocław.
- [29] 2003: Fałkowski W., Konopka M. (red.), *Common Heritage. Europe – Poland*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [30] 2004: Szmygin B. (red.), *Samorządy w ochronie zespołów staromiejskich. Doświadczenia, problemy, perspektywy*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Lublin.
- [31] 2005: Szmygin B. (red.), *Postęp i nowoczesność w konserwacji zabytków*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Lublin.
- [32] 2006: Szmygin B. (red.), *Trwała ruina. Problemy utrzymania i adaptacji*, KOBIDZ-Muzeum Nadwiślańskie w Kazimierzu Dolnym–PKN ICOMOS–Politechnika Lubelska, Warszawa–Lublin.
- [33] 2007: Bukal G. (red.), *Zabytki architektury obronnej. Ochrona – zagospodarowanie – zarządzanie*, Seria: Architektura Obronna – tom 1, PKN ICOMOS – KAM, Srebrna Góra.
- [34] 2008: Cielątkowska R., Onyszczenko-Szwec L., *Detal w architekturze mieszkaniowej Lwowa XIX i XX wieku*, Politechnika Gdańska – PKN ICOMOS, Gdańsk.
- [35] 2008: Lewicka M. (red.), *Ochrona zabytków architektury obronnej. Teoria a praktyka. Działowo 18–20 października 2007*, Seria: Architektura Obronna – tom 2, PKN ICOMOS – KAM, Lublin–Warszawa.
- [36] 2008: Szmygin B. (red.), *Współczesne problemy teorii konserwatorskiej w Polsce*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa–Lublin.
- [37] 2009: Lewicka M. (red.), *Zamki – Grody – Ruiny. Waloryzacja i ochrona*, Seria: Architektura Obronna – tom 3, PKN ICOMOS – KAM, Warszawa–Białystok.
- [38] 2009: Szmygin B. (red.), *Adaptacja obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji użytkowych*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe – PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa–Lublin.

- [39] 2010: Górski A. (red.), *Obwarowania miast. Problematyka ochrony, konserwacji, adaptacji i ekspozycji, Koźuchów 28–30 kwietnia*, przy współudziale PKN ICOMOS, Koźuchów.
- [40] 2010: Szmygin B. (red.), *Trwała ruina II. Problemy utrzymania i adaptacji. Ochrona, konserwacja i adaptacja zabytkowych murów*, Lubelskie Towarzystwo Naukowe – PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa-Lublin.
- [41] 2010: Szmygin B., Haspel J. (red.), *Zabytki drugiej połowy XX wieku – waloryzacja, ochrona konserwacja / Das Erbe der Nachkriegszeit Erhalten und Erneuern – Denkmale der Moderne und Gegenmoderne*, PKN ICOMOS – ICOMOS Deutschland, Warszawa – Berlin.
- [42] 2011: Szmygin B. (red.), *Outstanding Universal Value and Monitoring of World Heritage Properties*, PKN ICOMOS, Warsaw.
- [43] 2011: Szmygin B. (red.), *System ochrony zabytków w Polsce – analiza, diagnoza, propozycje*, PKN ICOMOS – BSKZ – Politechnika Lubelska, Lublin-Warszawa.
- [44] 2011: Szmygin B. (red.), *Wyjątkowa Uniwersalna Wartość a Monitoring Dóbr Światowego Dziedzictwa*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [45] 2012: Szmygin B. (red.), *Wartościowanie w ochronie i konserwacji zabytków*, PKN ICOMOS – BSKZ – Politechnika Lubelska – Fundacja Politechniki Lubelskiej, Warszawa-Lublin.
- [46] 2012: Szmygin B., Molski P. (red.), *Zamki w ruinie – zasady postępowania konserwatorskiego*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa-Lublin.
- [47] 2013: Narębski L. (red.), *Fortyfikacje nowożytne w Polsce – badania, realizacje, projekty. Zagospodarowanie do współczesnych funkcji*, Urząd Marszałkowski Woj. Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, PKN ICOMOS – KAM, Toruń.
- [48] 2013: Szmygin B. (red.), *Wartościowanie zabytków architektury*, PKN ICOMOS – Muzeum Pałac w Wilanowie, Warszawa.
- [49] 2013: Szmygin B., Molski P. (red.), *Ochrona i konserwacja ruin zamkowych – wybrane problemy i przykłady*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska – Fundacja Rozwoju Politechniki Lubelskiej, Warszawa-Lublin.
- [50] 2014: Szmygin B. (red.), *Nauczanie i popularyzacja ochrony dziedzictwa*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa.
- [51] 2014: Szmygin B. (red.), *Wartość funkcji w obiektach zabytkowych*, PKN ICOMOS – Muzeum Pałac w Wilanowie – Politechnika Lubelska, Warszawa.
- [52] 2015: Szmygin B. (red.), *Conservation officer's handbook, International Standards in Cultural Heritage Protection. Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [53] 2015: Szmygin B. (red.), *Ochrona wartości w procesie adaptacji zabytków*, PKN ICOMOS – Muzeum Pałac w Wilanowie – Politechnika Lubelska, Warszawa.
- [54] 2015: Szmygin B. (red.), *Systemy wartościowania dziedzictwa. Stan badań i problemy*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa-Lublin.
- [55] 2015: Szmygin B. (red.), *Vademecum konserwatora zabytków. Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [56] 2015: Szmygin B. (red.), *Wybrane zagadnienia w zarządzaniu dobrami UNESCO w Polsce*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa.

- [57] 2015: Szmygin B., Fortuna-Marek A., *Zasady projektowania i umieszczania nośników informacji wizualnej i reklam na obiektach i w obszarach zabytkowych / Standards in displaying outdoor advertisements and signs on historical buildings and at historical sites*, PKN ICOMOS, Warszawa.
- [58] 2015: Szmygin B., *Zarządzanie i ochrona dóbr światowego dziedzictwa UNESCO – uwarunkowania i metodologia*, PKN ICOMOS – Politechnika Lubelska, Warszawa.

CZŁONKOWIE PKN ICOMOS – 2015

[1] Affelt Waldemar	[38] Dobesz Janusz
[2] Arszyńska Joanna	[39] Dobosz Piotr –
[3] Arsyński Marian – członek
honorowy	z-ca przewodniczącego Komisji
Rewizyjnej
[4] Barelkowski Robert	[40] Domogalla Witold
[5] Bartman Edward	[41] Dorak Anna
[6] Bednarkiewicz Magdalena	[42] Doroz-Turek Małgorzata
[7] Bergman Eleonora	[43] Dumala Krzysztof
[8] Beiersdorf Zbigniew	[44] Eysymontt Rafał
[9] Bernatowicz Tadeusz	[45] Fałkowski Wojciech
[10] Białkiewicz Andrzej	[46] Fokt-Willmann Małgorzata
[11] Białkiewicz Zbigniew	[47] Fortuna-Marek Anna
[12] Bielinis-Kopeć Barbara	[48] Friedrich Jacek
[13] Błaszczak Zygmunt	[49] Gaczoł Andrzej
[14] Bogdanowska Monika	[50] Gawlicki Marcin
[15] Brykowska Maria – przewodnicząca
Sądu Koleżeńskiego	[51] Głuszek Cezary – sekretarz Sądu
Koleżeńskiego
[16] Brykowski Ryszard	[52] Gminter Małgorzata
[17] Brzezinski Wojciech	[53] Gogolin Marek
[18] Brzezowski Wojciech	[54] Górski Marcin
[19] Bukal Grzegorz	[55] Grajewski Grzegorz
[20] Bukowski Zbigniew	[56] Grymin Marek
[21] Chmiel Andrzej	[57] Gubańska Renata
[22] Chmiel Bożena	[58] Gwiazdowska Małgorzata
[23] Chmielnik Hanna	[59] Gyurkovich Jacek
[24] Chodyński Antoni Romuald	[60] Herbich Tomasz
[25] Chudziakowa Jadwiga	[61] Herrmann Christofer
[26] Ciastoch Marek	[62] Hirsch Robert – członek Prezydium
[27] Cielątkowska Romana	[63] Jagiełło Marzanna
[28] Cieślak Adriana	[64] Janczykowski Jan – członek
Prezydium
[29] Cygnarowski Andrzej	[65] Janiszowski Krzysztof
[30] Czerter Olgierd – członek
honorowy	[66] Jasieńko Jerzy
[31] Czerter Rafał	[67] Jezierska Barbara
[32] Czernik Zbigniew	[68] Jung-Migdańska Hanna
[33] Czerwińska Anna	[69] Kaczmarek Wiesław
[34] Czubiński Jacek	[70] Kadłuczka Andrzej
[35] Czyżniewska Lucyna	[71] Kajzer Leszek
[36] Dąbkowska Monika	[72] Kirschke Krystyna
[37] Dąbrowski Jacek	[73] Klupsz Lidia

- [74] Kłoda Piotr
- [75] Kłosek-Kozłowska Danuta
- [76] Kłosiewicz Lech
- [77] Kołataj Wojciech
- [78] Kołodziejczyk Piotr
- [79] Kononowicz Wanda
- [80] Konopka Marek - wiceprezes
- [81] Korpała Małgorzata
- [82] Kowalski Wojciech
- [83] Kozarski Piotr
- [84] Kozłowski Ryszard
- [85] Krasnowolski Bogusław
- [86] Krawczyk Janusz
- [87] Kunkel Robert M.
- [88] Kuśnierz Kazimierz
- [89] Kuśnierz-Krupa Dominika
- [90] Kwiatkowska – Kopka Beata
- [91] Landecka Halina
- [92] Legendziewicz Andrzej
- [93] Lewicka Maria L.
- [94] Lewicki Jakub
- [95] Lorens Piotr
- [96] Lubocka-Hoffmann Maria
- [97] Lutostańska Alicja
- [98] Łukacz Marek M.
- [99] Łukaszewicz Jadwiga W. – wiceprezes
- [100] Łużyńska Ewa – członek
Prezydium
- [101] Maciejewska-Stefańska Urszula
- [102] Majdecka-Strzeżek Anna
- [103] Malawska Jadwiga
- [104] Malawski Wiesław
- [105] Małachowicz Maciej
- [106] Mączyński Dominik
- [107] Michalska Grażyna
- [108] Michałowski Andrzej – członek
honorowy
- [109] Midura Franciszek
- [110] Mierzwiński Mariusz
- [111] Milecka Małgorzata
- [112] Mitkowska Anna
- [113] Molski Piotr – sekretarz generalny
- [114] Murzyn-Kupisz Monika
- [115] Myczkowski Zbigniew
- [116] Napierała Piotr
- [117] Narębski Lech
- [118] Nekanda-Trepka Ewa
- [119] Niedźwiecka-Filipiak Irena
- [120] Oleksicki Antoni
- [121] Olenderek Joanna
- [122] Olszewska-Świetlik Justyna
- [123] Omilanowska Małgorzata
- [124] Ostaszewska Monika
- [125] Owczarek Jacek
- [126] Pałubska Katarzyna – skarbnik
- [127] Pardela Łukasz
- [128] Paszkowski Zbigniew
- [129] Pawlicki Bonawentura M.
- [130] Pawłowska Krystyna
- [131] Pawłowski Krzysztof – członek
honorowy
- [132] Piasecka Anna
- [133] Piotrowska-Nosek Katarzyna
- [134] Piwek Aleksander
- [135] Płotkowiak Maciej
- [136] Podstolski Wojciech
- [137] Poklewski Józef
- [138] Potyrała Jerzy
- [139] Prarat Maciej
- [140] Przesmycka Elżbieta
- [141] Przybyszewska-Gudelis Romana
- [142] Purchla Jacek
- [143] Rapp Piotr
- [144] Rogal Robert
- [145] Roguska Jadwiga
- [146] Rottermund Andrzej – członek
honorowy
- [147] Rouba Bogumiła
- [148] Rozbicka Małgorzata
- [149] Rymaszewski Bohdan – członek
honorowy
- [150] Rymsha Barbara
- [151] Rymsha Janusz – przewodniczący
Komisji Rewizyjnej

[152] Rytel Grzegorz	[190] Węclawowicz-Gyurkovich Ewa
[153] Salm Jan	[191] Wielgus Krzysztof
[154] Sałaciński Krzysztof	[192] Wild Patryk
[155] Sarnik-Konieczna Maria	[193] Wilde Tomasz
[156] Siwek Andrzej	[194] Wiśniewska Weronika
[157] Skalski Krzysztof	[195] Witkowski Włodzimierz
[158] Skłodowski Marek	[196] Włodarczyk Małgorzata
[159] Smaza Janusz	[197] Wojtowicz Wit Karol
[160] Smólski Janusz	[198] Wołodźko Małgorzata
[161] Sołtysiak Marian	[199] Woźniak Łukasz
[162] Sołtysik Maria J. – sekretarz Komisji
Rewizyjnej	[200] Wysocki Jacek
[163] Sroczyńska Jolanta	[201] Zabłocka-Kos Agnieszka
[164] Stala Klaudia	[202] Zachwatowicz-Wajda Krystyna –
członek honorowy
[165] Stępień Piotr	[203] Zalasieńska Katarzyna
[166] Stępień Wiesław	[204] Zalewski Władysław –
z-ca przewodniczącego
Sądu Koleżeńkiego
[167] Stępkowski Janusz – członek
honorowy	[205] Zapłata Rafał
[168] Stępniewska-Janowska Barbara	[206] Zdunek-Wielgołaska Justyna
[169] Stępniewski-Janowski Marcin	[207] Zeidler Kamil
[170] Stojak Grażyna	[208] Zielniewicz Tadeusz
[171] Sulma Mirosław	[209] Zimna-Kawecka Karolina
[172] Szafrąńska Małgorzata	[210] Zimnowoda-Krajewska Bożena
[173] Szczerba Waldemar	[211] Zwiech Tomasz
[174] Szmelter Alicja	[212] Żaba Antonina
[175] Szmit-Naud Elżbieta	[213] Żak Zdzisław
[176] Szmygin Bogusław – prezes	[214] Żuchowski Piotr
[177] Szponar-Regulska Elżbieta	[215] Żuchowski Tadeusz J.
[178] Środulska-Wielgus Jadwiga	[216] Żurawski Jerzy
[179] Świechowski Zygmunt – członek
honorowy	[217] Żychowska Maria J.
[180] Święcka Ewa – z-ca sekretarza
generalnego	
[181] Tajchman Jan – członek honorowy	
[182] Trocka-Leszczyńska Elżbieta	
[183] Tumidajewicz Stanisław	
[184] Urbaniak Miron	
[185] Walczak Maciej	
[186] Walerzak Miłosz	
[187] Wartenberg Krzysztof	
[188] Werner Barbara – z-ca skarbnika	
[189] Wesółowski Jacek	

Członkowie wspierający:

Miasto Kraków
Miasto Toruń
Miasto Zamość
Muzeum Zamkowe w Malborku

BIOGRAMY

Opracował: Marek Konopka
Wiceprezes Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS

Olgierd Czerner

Architekt, historyk architektury, konserwator zabytków.

Ur. 15 kwietnia 1929 r. W 1952 r. ukończył architekturę na Politechnice Wrocławskiej. W 1960 r. uzyskał stopień doktora, habilitował się w 1970 r., nominację profesorską uzyskał w 1977 r. W 1965 r. podjął się organizacji Muzeum Architektury we Wrocławiu, którego był dyrektorem przez 40 lat. Najpierw zajmował się architekturą średniowiecza, następnie nowożytną, w końcu źródłami ikonograficznymi. Opracował ikonografię Wrocławia i Lwowa. W latach 1955–1965 Olgierd Czerner był konserwatorem zabytków m. Wrocławia, w latach 80. wiceprzewodniczącym Komitetu odnowy i ekspozycji Panoramy Racławickiej. W latach 90. angażował się szczególnie w ratowanie kościołów dolnośląskich. Uczestniczył w kongresie założycielskim ICOMOS w 1965 r. W latach 1985–1993 był prezesem Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS, a w latach 1990–1993 wiceprezesem międzynarodowego ICOMOS. Olgierd Czerner był współautorem tzw. Karty Waszyngtońskiej (Karty Miast Historycznych) z 1987 r. W latach 90. wiele czasu poświęcił organizacji międzynarodowej konferencji UNESCO i ICOMOS w sprawie tzw. „Sztuki cmentarnej”. Jest honorowym członkiem Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków i laureatem Nagrody im. Jana Zachwatowicza. W 2004 r. odznaczony został Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

Piero Gazzola (1908–1979)

Włoch, architekt i historyk sztuki, konserwator zabytków, profesor Politechniki w Mediolanie, pierwszy przewodniczący Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Zabytkowych (ICOMOS). Studia ukończył w 1934 r. w Mediolanie. W 1939 r. został konserwatorem zabytków na Sycylii, następnie w Weronie, Cremonie i Mantui. Od 1955 r. pełnił dodatkowo funkcję głównego konserwatora zabytków w Generalnej Dyrekcji Starożytności

i Sztuk Pięknych w Rzymie. W latach 1949–1960 był profesorem na Wydziale Architektury w Mediolanie, a w latach 1961–1971 profesorem na Wydziale Architektury Uniwersytetu w Rzymie, prowadząc studia podyplomowe w ICCROM, do którego powstania znacząco się przyczynił. Szczególnie owocną działalność naukową i organizacyjną rozwijał w dziedzinie castelleologii. Redagował Biuletyn IBI i był w latach 1956–1979 przewodniczącym rady naukowej Międzynarodowego Instytutu Zamków Historycznych. W 1973 r. otrzymał doktorat honoris causa na Politechnice w Krakowie. Był delegatem Italii na wielu kongresach i konferencjach UNESCO. Pełnił też liczne misje jako ekspert w wielu krajach w Azji, Afryce i Ameryce. W 1964 r. był organizatorem Kongresu w Wenecji i inicjatorem Karty Weneckiej. W 1965 r. na I Kongresie ICOMOS w Krakowie wybrany został przewodniczącym, a następnie w 1969 r. w Oxfordzie i w 1972 r. w Budapeszcie. Zrezygnował z działalności ze względu na zły stan zdrowia. W 1975 r. na zgromadzeniu generalnym w Rothenburgu nadano mu godność Honorowego Przewodniczącego ICOMOS. Po jego śmierci ustanowiona została przez ICOMOS nagroda jego imienia.

Raymond Lemaire (1921–1997)

Belg, współautor Karty Weneckiej, następca Gazzoli w ICOMOS od 1975 r.

Urodzony 28 maja 1921 r. Wykształcenie z zakresu historii, historii sztuki, oraz archeologii na Katolickim Uniwersytecie w Lowanium. Autor pracy doktorskiej pt. *„Korzenie stylu gotyckiego w Brabancji”* (1949). Od 1947 r. pracował jako wykładowca, profesurę otrzymał w 1954. Współautor Karty Weneckiej, której projekt przygotował podczas II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków w 1964 r., na prośbę swojego kolegi i przyjaciela Piero Gazzoli. Karta Wenecka stała się później fundamentem ICOMOS, organizacji założonej w 1965. Po niemal dziesięciu latach sprawowania funkcji Sekretarza Generalnego ICOMOS, w 1975 Raymond Lemaire przejął po Piero Gazzoli stanowisko Prezydenta ICOMOS. Szczególną uwagę Lemaire poświęcał kształceniu młodych specjalistów. W 1976 r. założył pod patronatem ICOMOS, a w ramach Kolegium Europejskiego w Brugii, Ośrodek Konserwacji Zabytkowych Miast i Budynków, który w 1981 r. został przeniesiony na Katolicki Uniwersytet w Lowanium. Mury Ośrodka, który dziś nosi nazwę Międzynarodowego Centrum Konserwacji im. Raymonda Lemaire’a, (RLICC), opuściło do tej pory już ponad 700 młodych specjalistów ochrony dziedzictwa.

Stanisław Lorentz (1899–1991)

Historyk sztuki, konserwator zabytków okręgu wileńskiego w latach 30., dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie w latach (1935–1982), dyrektor Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków (1945–1951), profesor w Uniwersytecie Warszawskim (od 1954). Przewodniczący Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w latach 1964–1983. We wrześniu 1939 r. zorganizował akcję ratowania Zamku Królewskiego i dzieł sztuki czasie wojny. W 1945 r. organizuje Naczelną Dyrekcję Muzeów i Ochrony Zabytków

w Ministerstwie Kultury i Sztuki, zajmująca się rewindykacją zagrabionych dzieł sztuki, zabezpieczeniem ruin historycznych miast i organizacją muzeów. Kieruje nią aż do rozwiązania w 1951 r. Od 1945 r. zabiegał o odbudowę Zamku Królewskiego, którego kilka tysięcy elementów uratował w czasie wojny. W 1948 r. objął funkcję wiceprezesa Polskiej Komisji Narodowej UNESCO. Zainicjował powołanie Polskiego Komitetu ICOM, którego był przewodniczącym. Był inicjatorem powołania Międzynarodowego Centrum Konserwacji ICCROM w Rzymie, wiceprzewodniczącym, a następnie przewodniczącym jego rady programowej. W 1964 r. został przewodniczącym Polskiego Komitetu ICOMOS, i jednym z organizatorów kongresu założycielskiego ICOMOS w 1965 r. W 1966 r. został przewodniczącym Międzynarodowego Komitetu Pomocy dla Florencji i Wenecji (po tragicznej powodzi). W 1971 został wiceprzewodniczącym Obywatelskiego Komitetu Odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie. Działał w Stowarzyszeniu Historyków Sztuki i przez 30 lat był redaktorem Biuletynu Historii Sztuki. Odznaczony został m. in. krzyżem *Virtuti Militari*, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, francuską Legią Honorową i wieloma odznaczeniami i wyróżnieniami zagranicznymi. W 1984 r. otrzymał nagrodę im. Piero Gazzoli, przyznaną przez ICOMOS.

Andrzej Michałowski

Konserwator i zabytkoznawca, ekspert ochrony parków, ogrodów i krajobrazu kulturowego.

Ur. 25 lipca 1934 r. W latach 1952–1958 r. studiował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od 1960 r. do 1970 r. na stanowisku Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach. W 1965 r. członek komitetu organizacyjnego kongresu statutowego i wyborczego ICOMOS.

W 1970 r. zostaje kierownikiem Ośrodka Informacji Konserwatorskiej w Warszawie. W 1974 r. wicedyrektorem Muzeum Narodowego w Warszawie ds. konserwacji zbiorów i oddziałów zabytkowych założeń pałacowo-ogrodowych. W 1980 r. mianowany dyrektorem Zarządu Ochrony i Konserwacji Zespołów Pałacowo-Ogrodowych Muzeum Narodowego (następnie Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu) i pełni tę funkcję przez 22 lata. W latach 1978–1999 r. Andrzej Michałowski był Sekretarzem Generalnym PKN ICOMOS.

Doprowadził do wspólnego polsko-niemieckiego wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa w 2004 r. Parku Mużakowskiego. W 1995 roku uzyskuje tytuł doktora na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej. Jest członkiem honorowym ICOMOS–IFLA. W 1995 r. powołał do życia „Akademię Nieświeską – Międzynarodową Szkołę Letnią”. Opiniował w imieniu ICOMOS wnioski na Listę Światowego Dziedzictwa – w Czechach (1996), w Holandii (1999) na Węgrzech, w Austrii (2000), we Włoszech (2001). Jest laureatem Nagrody im. Jana Zachwatowicza w 2013 r. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1984), Krzyżem Zasługi ze Wstęgą Orderu Zasługi Republiki Federalnej Niemiec (2000), medalem „Gloria Artis” (2015).

Krzysztof Pawłowski

Architekt, urbanista, konserwator zabytków, profesor wyższej uczelni.

Ur. 3 maja 1934 r. Studia na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, następnie pracownik w Zakładzie Teorii Historii Architektury i Urbanistyki PAN. W 1972 r. zaproszony przez J. Zachwatowicza do Polskiego Komitetu ICOMOS. Uczestniczył w misji UNESCO. W latach 1974–1982 r. zastępca Generalnego Konserwatora Zabytków. W 1974 r. Sekretarz Generalny Polskiego Komitetu Europejskiego Roku Dziedzictwa Architektonicznego. W lutym 1976 r. przewodniczył obradom Światowej Konferencji Ekspertów Rządowych na temat ochrony miejskich zespołów zabytkowych UNESCO w Warszawie, zakończonych uchwaleniem tzw. Rekomendacji Warszawskiej. W 1976 r. członek prezydium Komitetu Dziedzictwa Światowego UNESCO. Był autorem wniosku wpisania Starego Miasta w Warszawie na Listę Światowego Dziedzictwa. Na Zgromadzeniu Ogólnym ICOMOS, w Moskwie w 1978 r., Krzysztof Pawłowski został wybrany wiceprezydentem. W 1981 roku Stanisław Lorentz roku desygnował go na następcę przewodniczącego w PKN ICOMOS. Od 1982 r. profesor na uniwersytecie w Montpellier we Francji. W 1992 r. ukazała się książka *„Cyrkulady langwedockie roku tysięcznego – narodziny urbanistyki europejskiej”* na nowo ustalająca początki urbanistyki europejskiej. W latach 1993–2001 był przewodniczącym PKN ICOMOS. W 2000 r., w 100-lecie urodzin profesora J. Zachwatowicza, zainicjował ustanowienie nagrody jego imienia, za wybitne osiągnięcia w dziedzinie badań i rewaloryzacji zabytków. W latach 2003–2011 był dyrektorem Instytutu Architektury i Urbanistyki na Politechnice Łódzkiej. Jest laureatem Nagrody im. Jana Zachwatowicza w 2012 r.

Mieczysław Ptaśnik (1927–2014)

Historyk, dziennikarz, działacz w dziedzinie muzealnictwa i konserwatorstwa. Urodzony w 1927 r. we Lwowie. Studiował historię i dziennikarstwo na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1962 r. został w Ministerstwie Kultury i Sztuki dyrektorem Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków i nadzorował działalność Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków. W praktyce Mieczysław Ptaśnik przez dekadę pełnił funkcję Generalnego Konserwatora Zabytków. Wprowadzał w życie plan tworzenia muzeów skansenowskich, co pozwoliło uratować unikatowe obiekty budownictwa drewnianego w Polsce. Uczestniczył w 1964 r., we Włoszech, w Kongresie, na którym przyjęto Kartę Wenecką i zdecydowano o powołaniu ICOMOS. Odegrał istotną rolę jako inicjator organizacji założycielskiego kongresu ICOMOS, który odbył się w 1965 r. w Warszawie i Krakowie. Był członkiem pierwszego polskiego komitetu ICOMOS i ICOM. W latach 1977–1989 był dyrektorem Centralnego Biura Wystaw Artystycznych "Zachęta". Odznaczony został Kawalerskim Krzyżem Orderu Odrodzenia Polski. Zmarł 23 listopada 2014 r.

Bogusław Szmygin

Profesor Politechniki Lubelskiej, konserwator zabytków.

Ur. 21 września 1958 roku. Na Wydziale Budownictwa Politechniki Lubelskiej w 1982 r. uzyskał tytuł magistra inżyniera. Ukończył studia podyplomowe z zakresu konserwacji zabytków na Politechnice Warszawskiej. Doktorat uzyskał na Politechnice Krakowskiej w 1991 r., tamże habilitację w 2001 r. Jest profesorem na Wydziale Budownictwa i Architektury Politechniki Lubelskiej i był dziekanem Wydziału Budownictwa i Architektury Politechniki Lubelskiej (w latach 2005–2012). Od 2009 r. jest prezesem Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS. W latach 2010–2014 był przewodniczącym Komitetu ds. Światowego Dziedzictwa Kultury UNESCO (przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego). Był członkiem Komitetu Wykonawczego ICOMOS w latach 2002–2011. Jest Sekretarzem Generalnym *International Scientific Committee Theory of Conservation* (siedziba w Austrii). Członek Rady Ochrony Zabytków przy MKiDN (2008–2012) i Komitetu Architektury i Urbanistyki PAN (od 2012). W latach 2000–2014 r. realizował 4 granty badawcze krajowe i 3 międzynarodowe, był redaktorem naukowym 12 publikacji zbiorowych i opublikował 50 prac w Polsce i za granicą związanych z teorią i metodologią ochrony i konserwacji zabytków, ochroną zespołów miejskich, ruin i fortyfikacji.

Andrzej Tomaszewski (1934–2010)

Architekt, historyk sztuki, konserwator zabytków.

Ur. 26 stycznia 1934 w Warszawie. Dyplom historii sztuki na Uniwersytecie Warszawskim w 1959. Dyplom architekta na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej w 1962. Doktorat w 1967, habilitacja w 1971, tytuł profesora w 1976. Studia zagraniczne na Uniwersytecie w Poitiers w latach 1960–61, Uniwersytet La Sapienza w Rzymie 1968–69, Międzynarodowy kurs konserwatorski ICCROM 1989. Dyrektor Instytutu Historii Architektury i Sztuki 1973–81 i 1987–88, profesor w „*Wissenschaftskolleg zu Berlin – Institute for advanced study*” w Berlinie Zachodnim 1981–1985, profesor w Uniwersytecie Jana Gutenberga w Moguncji 1986–87. Prezes ICCROM w latach 1984–1993, w latach 2003–2009 prezes PKN ICOMOS. Od 2005 wiceprezes PKN ICOM. Generalny Konserwator Zabytków (1995–1999). Delegat Polski w Komitecie Światowego Dziedzictwa UNESCO 1994–2001, w Komitecie Dóbr Kultury Rady Europy 1995–1999. Członek Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, prezes Rady Ochrony Zabytków przy Prezydencie m. st. Warszawy. Od 1958r. prowadził badania architektoniczno-archeologiczne oraz projekty konserwatorskie zabytków architektury średniowiecznej w Polsce, na Węgrzech, we Francji, w Niemczech, we Włoszech. Wydał 180–190 publikacji z zakresu historii architektury i sztuki, archeologii, historii kultury, ochrony i konserwacji dóbr kultury, kształcenia konserwatorów w kraju i zagranicą. Członek Niemieckiej Akademii Urbanistyki i Planowania i Rosyjskiej Akademii Dziedzictwa Kultury. Odznaczenia m.in. Krzyż Kawalerski OOP, wielki krzyż orderu zasługi Republiki Federalnej Niemiec. Nagrody m.in. im Brata Alberta, Conservator Ecclesiae, nagroda kulturalna miasta Rzymu „*Alba di Roma*”, międzynarodowa nagroda im. Georga Dehio. Laureat nagrody im. J. Zachwatowicza w 2010 r.

Jan Zachwatowicz (1900–1983)

Absolwent instytutu w Petersburgu i architektury Politechniki Warszawskiej (tamże profesor na Wydziale Architektury), historyk architektury, konserwator zabytków.

Jan Zachwatowicz w latach trzydziestych prowadził prace inwentaryzacyjno-dokumentacyjno-konserwatorskie Starego Miasta w Warszawie, jak również Zamościa publikując pracę *„Twierdza Zamość”* w 1936 r. W 1939 r. objął kierownictwo Zakładu Architektury Polskiej Politechniki Warszawskiej. w czasie wojny ratował zabytki i dokumentację, prowadził tajne nauczanie. W 1945 r. organizował Biuro Odbudowy Stalicy (BOS) i został Generalnym Konserwatorem Zabytków (w latach 1945–1954), zastępcą Stanisława Lorentza w Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków. Zgodnie z jego koncepcją odbudowano Stare Miasto w Warszawie, a także prowadzono prace w Gdańsku i Poznaniu. Według jego projektu odbudowano katedrę w Warszawie, rekonstruowano Przedbramie na Starym Mieście, Pałac Potockich i prowadzono prace w Katedrze w Gnieźnie. Był przedstawicielem Polski na konferencji w Hadze, współautorem Konwencji Haskiej i autorem słynnego znaku dla zabytku (biało-niebieska tarcza). W 1964 r. był współautorem Karty Weneckiej. W 1965 r. został wiceprzewodniczącym PKN ICOMOS i piastował tę funkcję do końca życia. Jego referat na spotkaniu ekspertów UNESCO w 1968 r. w Paryżu, o zasadach konserwacji jest stale aktualnym elementarzem metodyki prac konserwatorskich. Synteza *„Architektura polska”* z 1966 r. wydana została w 5 językach. W 1971 r. został przewodniczącym Komisji Architektoniczno-Konserwatorskiej określającej program odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie i przebieg prac przy jego restytucji. W 1956 r. założył periodyk *„Kwartalnik Architektury i Urbanistyki”* i do 1982 r. był jego naczelnym redaktorem. Odznaczony został Krzyżem Walecznych, Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski i *„pięścieniem Schinkla”*, najważniejszym niemieckim odznaczeniem z zakresu konserwacji zabytków.